

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

ÚSTAV TRANSLATOLOGIE

Rigorózní práce

Překladařství a tlumočnictví (M7313)

Mgr. Anežka Brhlíková

Genderově inkluzivní jazyk v tlumočení mezi angličtinou a češtinou

Inclusive language in interpreting between English and Czech

Praha 2024

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 25. září 2024

Anežka Brhlíková

Abstrakt

Tato teoreticko-empirická práce se zabývá genderově inkluzivním jazykem v tlumočení ve směru z angličtiny do češtiny. Cílem práce je přispět k lepšímu porozumění a uplatňování genderově inkluzivního jazyka v tlumočení mezi angličtinou a češtinou a přinést podněty pro zdokonalení tlumočnických služeb v České republice. Teoretická část představuje základní pojmy, které s inkluzivním jazykem souvisí, popisuje společenský kontext jazykového vývoje a limity a prostředky genderově inkluzivního jazyka. Dále se zaměřuje konkrétně na genderově inkluzivní angličtinu a češtinu a genderově inkluzivní tlumočení. Těžištěm empirického výzkumu je pět polostrukturovaných rozhovorů, uskutečněných jednak s osobami, které mají zkušenost s tlumočením genderově inkluzivního jazyka, jednak s organizacemi, které se zabývají tématy genderu a nebinarity. Výsledkem celé práce je *Příručka inkluzivního tlumočení mezi angličtinou a češtinou*.

Klíčová slova

inkluzivní jazyk, tlumočení, gender, angličtina, čeština, generické maskulinum

Abstract:

This theoretical-empirical thesis addresses gender inclusive language in interpreting from English into Czech. The aim is to contribute to a better understanding and application of gender inclusive language in interpreting between English and Czech and to provide insights for the improvement of interpreting services in the Czech Republic. The theoretical part introduces basic concepts related to inclusive language, describes the social context of language development, and the limitations and means of gender inclusive language. It specifically focuses on gender inclusive English and Czech and gender inclusive interpreting. The research is based on five interviews conducted with individuals experienced in interpreting gender inclusive language and organizations focusing on gender and non-binary issues. The result of the thesis is a handbook of gender inclusive language for interpreters working from English to Czech.

Keywords

Inclusive language, interpreting, gender, English, Czech, generic masculine

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala především vedoucí práce Mgr. Kateřině Ešnerové, a to nejen za cenné rady připomínky, podporu, flexibilitu a vstřícnost při tvorbě této práce, ale hlavně za to, že to je ta nejlepší učitelka, kterou jsem kdy měla. Nekonečný dík patří také mé rodině, a to hlavně Lukáši Brhlíkovi, bez jehož nedocenitelné péče a pomoci by tato práce nikdy nevznikla a budoucímu malému Brhlíčkovvi, který mi po celou dobu byl velkou motivací vytrvat.

OBSAH

1	ÚVOD	10
2	DEFINICE A VYSVĚTLENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	12
2.1	TLUMOČENÍ X PŘEKLAD.....	12
2.2	KONSEKUTIVNÍ TLUMOČENÍ X SIMULTÁNNÍ TLUMOČENÍ.....	12
2.3	POHLAVÍ	13
2.4	GENDER	14
2.4.1	<i>Genderová identita</i>	14
2.5	INKLUZIVNÍ JAZYK.....	16
2.5.1	<i>Aspekty inkluzivity</i>	17
3	SPOLEČENSKÝ KONTEXT JAZYKOVÉHO VÝVOJE	22
3.1	JAZYKOVÝ RELATIVISMUS	22
3.2	DESKRIPTIVISMUS X PRESKRIPTIVISMUS	23
3.3	JAZYK VE VZTAHU K GENDERU	24
3.4	PŘÍRUČKY GENDEROVĚ INKLUZIVNÍHO JAZYKA	26
4	LIMITY A PROSTŘEDKY GENDEROVĚ INKLUZIVNÍHO JAZYKA	29
4.1	RODOVOST JAZYKA	29
4.2	GENDEROVÉ STEREOTYPY	30
4.3	GENERICKÉ MASKULINUM X GENERICKÉ FEMININUM	30
4.4	JAZYKOVÉ PROSTŘEDKY GENDEROVĚ INKLUZIVITY	33
4.4.1	<i>Prostředky genderové inkluzivity použitelné v psané i mluvené podobě</i>	34
4.4.2	<i>Grafické prostředky genderové inkluzivity</i>	36
4.5	NEBINÁRNÍ JAZYK	38
5	GENDEROVĚ INKLUZIVNÍ ANGLIČTINA	40
5.1	UNIKÁTNÍ POSTAVENÍ ANGLIČTINY	40
5.2	NEBINÁRNÍ ANGLIČTINA	41
6	GENDEROVĚ INKLUZIVNÍ ČEŠTINA	43
6.1	JAZYKOVÉ PROSTŘEDKY INKLUZIVNÍ ČEŠTINY	43
6.1.1	<i>Nebinární čeština</i>	45
6.2	VÝZKUM GENDEROVĚ INKLUZIVNÍ ČEŠTINY	47
6.3	PŘÍRUČKY GENDEROVĚ INKLUZIVNÍHO JAZYKA V ČESKÉM PROSTŘEDÍ	48
6.4	SPOLEČENSKÁ DISKUZE O GENDEROVĚ INKLUZIVNÍM JAZYCE	50
7	GENDEROVĚ INKLUZIVNÍ TLUMOČENÍ	54

7.1	VÝZKUM GENDEROVĚ INKLUZIVNÍHO JAZYKA V PŘEKLADU A TLUMOČENÍ	54
7.2	GENDEROVĚ INKLUZIVNÍ JAZYK V TLUMOČNICKY VÝZNAMNÝCH ORGANIZACÍCH ...	56
7.3	GENDEROVĚ INKLUZIVNÍ PŘEKLAD X GENDEROVĚ INKLUZIVNÍ TLUMOČENÍ	57
7.4	PROČ ŘEŠIT INKLUZIVNÍ JAZYK V TLUMOČENÍ	61
7.5	SYSTÉMOVÉ A GRAMATICKÉ POROVNÁNÍ ANGLIČTINY A ČEŠTINY	62
7.6	SYNTÉZA POZNATKŮ	65
8	EMPIRICKÝ VÝZKUM	68
8.1	CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÁ METODA.....	68
8.2	POLOSTRUKTUROVANÝ ROZHOVOR	68
8.3	OSOBY, SE KTERÝMI JSEM USKUTEČNILA ROZHOVORY	69
8.4	PŘÍPRAVA OTÁZEK.....	70
8.5	PRŮBĚH ROZHOVORŮ.....	71
8.6	TRANSKRIPCE.....	72
8.7	VÝSTUP Z ROZHOVORŮ	72
8.7.1	<i>Proč používat genderově inkluzivní jazyk v tlumočení?</i>	<i>73</i>
8.7.2	<i>Obecné zásady genderově inkluzivního jazyka.....</i>	<i>73</i>
8.7.3	<i>Vyjádření nebinarity.....</i>	<i>74</i>
8.7.4	<i>Rodovost jazyka.....</i>	<i>74</i>
8.7.5	<i>Tlumočení a překlad.....</i>	<i>75</i>
8.7.6	<i>Kde hledat informace.....</i>	<i>77</i>
8.7.7	<i>Obecná doporučení</i>	<i>78</i>
9	TVORBA PŘÍRUČKY	80
10	DISKUZE	81
10.1	LIMITY.....	81
10.2	DALŠÍ VÝZKUM.....	81
11	ZÁVĚR.....	83
12	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	85
13	SEZNAM PŘÍLOH	112

Seznam zkratk

AIIC	<i>International Association of Conference Interpreters</i> (Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků)
AV ČR	Akademie věd České republiky
AVU	Akademie výtvarných umění v Praze
ASKOT	Asociace konferenčních tlumočnicků
CS	čeština
ČR	Česká republika
ČT	Česká televize
DG	<i>Directorate-general</i> (Generální ředitelství)
EMCI	European Masters in Conference Interpreting
EN	angličtina
EP	Evropský parlament
EPA	<i>Environmental Protection Agency</i> (Agentura pro ochranu životního prostředí)
ES	španělština
EU	Evropská unie
FF UK	Filosofická fakulta Univerzity Karlovy
FR	francouzština
FNKV	Fakultní nemocnice Královské Vinohrady
IAPTI	<i>International Association of Professional Translators and Interpreters</i> (Mezinárodní asociace profesionálních překladatelů a tlumočnicků)
JTP	Jednota tlumočnicků a překladatelů
KST ČR	Komora soudních tlumočnicků České republiky
LF UK	(X.) lékařská fakulta Univerzity Karlovy
LGBTQ+	zkratka pro lesby, gaye, bisexuální, trans* a queer osoby a další příslušníky*ice genderové, sexuální a vztahové rozmanitosti
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NATO	<i>North Atlantic Treaty Organization</i> (Severoatlantická aliance)
NESEHNUTÍ	NEzávislé Sociální Ekologické HNUTÍ
OCD	obsedantně kompulzivní porucha

OII	<i>Organisation Intersex International</i>
UHK	Univerzita Hradec Králové
UN / OSN	<i>United Nations</i> / Organizace spojených národů
USA	<i>The United States of America</i> (Spojené státy americké)
SDG	<i>Sustainable Development Goals</i> (Cíle udržitelného rozvoje)
TA ČR	Technologická agentura České republiky
UNESCO	<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i> (Organizace spojených národů pro výchovu, vědu, a kulturu)
WHO	<i>World Health Organization</i> (Světová zdravotnická organizace)

1 Úvod

Genderově inkluzivní jazyk¹ je téma, kterému se v posledních letech věnuje čím dál více pozornosti. Používá se v médiích, vedou se o něm debaty ve společnosti a v některých případech dokonce tyto debaty vedou k legislativním změnám či tvorbě a zavedení nových pojmů.

Inkluzivní jazyk se zaměřuje na to, aby se všichni cítili zahrnuti a respektováni v rámci komunikace, a to prostřednictvím používání nezaujatých a neutrálních výrazů a vyhýbání se diskriminačním nebo stigmatizujícím slovům a frázím. Inkluzivní jazyk je součástí snahy o vytvoření inkluzivnější, rovnostářšější a spravedlivější společnosti.

Toto slovní spojení se tematizuje i v translatologickém kontextu. Inkluzivní jazyk byl například jedním z témat Jeronýmových dnů 2022, což je konference o překladu a tlumočení pořádaná každoročně Jednotou tlumočnicků a překladatelů (JTP). Inkluzivní jazyk, především to, jak překládat LGBTQ+ terminologii, rozebírali Jana Kunová, překladatelka z angličtiny, redaktorka a členka Obce překladatelů, a Karel Pavlica, akademický pracovník z Ostravské univerzity (Jeronýmovy dny, 2022).

Dalším člověkem, který se tématu věnoval v translatologickém kontextu byla Kateřina Návarová, přímo na Ústavu translatologie. Ve své diplomové práci *Tlumočení a gender* (2021), která se zabývá otázkou feminizace tlumočnické profese, uvádí, že vzhledem k existenci studií (například Valdřová, 2008), které dokazují diskriminaci a vyčleňování žen z veřejného prostoru skrze jisté lingvistické praktiky v českém jazyce, se chce svou prací podílet na kultivaci českého diskurzu ve smyslu rovného přístupu a respektu k ženám a mužům. Rozhodla se proto ve své práci mimo jiné například nevyužívat generického maskulina a místo toho užívá hvězdičky (*) jako genderově neutrálního znaku, například: „Někteří*re teoretici*čky“. Zároveň Návarová ve své práci reflektuje, že diskurz naší společnosti je založen na binárním rozdělování na dvě základní kategorie obyvatelstva, muže a ženy, přestože to nepopisuje veškerou realitu. Vzhledem k povaze své práce se však rozhodla pracovat s binárním rozdělením, neboť je v souladu se současnými postupy statistických a demografických věd.

Popsanou snahu o kultivaci diskurzu kvitují a zároveň se v této rigorózní práci budu snažit o rozšíření tohoto úsilí na zahrnutí všech osob spadajících do celého genderového spektra, včetně nebinárních osob. Vzhledem k povaze této práce to je nejen možné, ale přímo

¹ Také genderově *senzitivní/citlivý* jazyk, pro účely této práce dále jen genderově *inkluzivní* jazyk.

žádoucí. V rámci genderově inkluzivního jazyka považuji za důležité způsobem vyjadřování uznávat a respektovat různorodost genderových identit. Zahrnutí těchto osob do diskurzu přináší nové perspektivy a obohacuje naši kulturu komunikace. I z těchto důvodů tato práce není psaná v autorském plurálu, ale v první osobě jednotného čísla a v ženském rodě a respektuje tak mou genderovou identitu.

Cílem této rigorózní práce je přispět k lepšímu porozumění a uplatňování genderově inkluzivního jazyka, konkrétně v tlumočení mezi anglickým a českým jazykem. V práci se zaměřuji na inkluzivní jazyk z pohledu tlumočení, přestože si uvědomuji, že to je nelehký úkol vzhledem k tomu, že strategie inkluzivního jazyka jsou popsány především pro jeho psanou formu, vědecky se téma zkoumá zatím jen velice omezeně a také dosud ani neexistuje žádná obecně platná norma pro inkluzivní češtinu.

Jak říká Zuzana Daňová, sociolingvistka a datová koordinátorka: „Genderově inkluzivní jazyk je stále marginální téma. Jsme nyní v počátečním stádiu a bude trvat určitý čas, než se toto téma pravděpodobně rozšíří dál od sociální bubliny, která ho řeší právě teď.“ (Plav, 2023). Je také třeba si uvědomit, že jazyk je bariérový a pro člověka, který se zabývá jazykem v akademické sféře, je mnohem jednodušší inkluzivní jazyk uchopit, pochopit jeho merit a následně ho užívat než pro někoho, kdo jazyk používá čistě jako prostředek každodenní komunikace.

Ráda bych v této práci představila, jak genderově inkluzivní jazyk správně používat s použitím relevantních zdrojů, a to na příkladu nejběžnější jazykové kombinace na českém tlumočnickém a překladatelském trhu (Svoboda, 2011). V první řadě se rigorózní práce soustředí na popis, zkoumání a společenský náhled na inkluzivní jazyk v různých jazykových prostředích, s důrazem na genderově inkluzivní jazyk. Poté se na problematiku genderově inkluzivního jazyka dívá optikou tlumočení a zaměřuje se na jazykový pár angličtina – čeština. Zároveň by tato práce měla přinést podněty pro zlepšení tlumočnických služeb v České republice. Výstupem celé práce je tedy *Příručka inkluzivního tlumočení mezi angličtinou a češtinou*.

Tato rigorózní práce vychází ze stejnojmenné diplomové práce, která byla úspěšně obhájena 1. února 2024.

2 Definice a vysvětlení základních pojmů

S termínem genderově inkluzivní jazyk se pojí další témata, bez jejichž pochopení nelze genderově inkluzivní jazyk jako takový zkoumat. Totéž platí i pro druhé titulní téma této práce, kterým je tlumočení. Cílem této kapitoly tedy je shrnout a definovat základní pojmy, ke kterým se práce odkazuje a které jsou pro její pochopení důležité. Nejprve definuje konsekutivní a simultánní tlumočení, vysvětlí rozdíl mezi tlumočením a překladem a dále se zaměří na rozlišení termínů, které souvisí s tematikou genderu jako je například pohlaví, genderová identita nebo nebinarita, a nakonec popíše inkluzivní jazyk a jeho nejčastější aspekty.

2.1 *Tlumočení x překlad*

Tlumočení a překlad jsou disciplíny, které spolu úzce souvisí a často jsou mezi sebou mylně zaměňovány (Zdražilová, 2008). Obě disciplíny jsou typem jazykového převodu, či jazykového zprostředkování (Čeňková, 2008). Tlumočení je jazykový převod typicky mluveného slova, charakterizovaný svou bezprostředností. Tlumočení je specifické vždy pro danou komunikační situaci, nemá trvalý charakter. Překlad je jazykový převod slova psaného, výchozí text má překladatel k dispozici na teoreticky neomezenou dobu, oproti tlumočení se k němu může opakovaně vracet a cílový text může být teoreticky k dispozici neomezenému počtu příjemců v neomezeném čase (Pöchhacker, 2022). Problematika genderově inkluzivního jazyka v překladu a tlumočení je popsána v kapitole 7 *Inkluzivní tlumočení*.

2.2 *Konsekutivní tlumočení x simultánní tlumočení*

Existují dva základní druhy tlumočení, konsekutivní tlumočení a tlumočení simultánní. Konsekutivní tlumočení je tlumočení následné, tedy takové, kdy tlumočení následuje až po zaznění originálního projevu nebo jeho části (Jones, 1998). K podpoře paměti se pak může používat tzv. tlumočnický zápis, za jehož pomoci pak dochází k rekonstrukci projevu v cílovém jazyce. Pokud tlumočení a projev probíhají zároveň, jedná se o tlumočení simultánní neboli současné (Čeňková, 2008). Takové tlumočení typicky probíhá v tlumočnických kabinách za použití příslušné tlumočnické techniky. Využívá se ale i takzvaná šušotáž, při které se potichu, polohlasně simultánně tlumočí pro jednoho člověka, nebo maximálně malou skupinu osob, pro tuto metodu lze využít takzvané šeptací zařízení, které často používají průvodci při turistických prohlídkách (Pöchhacker, 2022).

2.3 Pohlaví

Pojem pohlaví, biologický rod nebo také jinak *sexus* je třeba zmínit nejdříve, jelikož předchází jakékoliv jiné tematizaci genderu, s pojmem gender se často nesprávně zaměňuje, a přestože je na definici jednodušší než samotný pojem gender, stále není jeho definice jednoduchá a přímočará.

Obecně je ve společnosti známo, že je pohlaví klasifikováno binárně – při narození se dle vnějších genitálií přidělí buď mužské, nebo ženské *pohlaví* (Richards et al, 2016). Takové definice ale nezahrnují děti nebo osoby, u kterých není možné pohlaví zcela jednoznačně určit, tzv. intersex osoby. Intersex jedinci se rodí s pohlavními znaky, jež jsou buďto ženské i mužské zároveň, nejsou zcela ženské, ani zcela mužské, nebo nejsou ženské, ani mužské (Iglyo, OII Europe & EPA, 2018) Intersex jedinců je v populaci zhruba 1,7 % (Medina a Mahowald, 2021).

Často opomíjenou intersexualitu do své definice pohlaví zahrnují Bosson et al. (2021). Definují pohlaví jako „pojem používaný pro kategorizování lidí na základě toho, zda jsou mužského pohlaví, ženského pohlaví nebo intersexuálové.“. Tato definice ale používá logický klam definice kruhem, a tak nemůže být považována za obecně platnou. Kromě toho využívá zastaralou terminologii, žádoucím termínem je *intersex*, ne *intersexuál*, což stejně jako u již dnes překonaného termínu *transsexuál* odkazuje na sexualitu, která ale s pohlavím jako takovým nijak nesouvisí (Podpořte své intersex dítě, 2021).

Funkční definici nabízí Janošová (2008), která říká: „Termín *pohlaví* je používán tam, kde se hovoří o biologických rozdílech mezi mužem a ženou. Toto označení zahrnuje v podstatě všechno, co odlišuje muže a ženu na biologické úrovni.“. Dále Janošová uvádí několik dílčích složek pohlaví, kterými se dá definice specifikovat, jako například biologické nebo hormonální rozdíly.

Definici, která vychází z Janošové (ibid.), ale zároveň zahrnuje intersex osoby, pak nabízí Ivo Skopal ve své bakalářské práci *Genderová identita jako výsledek sebeidentifikace*: „Termín pohlaví je používán tam, kde se mluví o biologických rozdílech mezi muži, ženami a intersexuály. Toto označení zahrnuje biologické rozdíly chromozomální, gonadální (související s pohlavními žlázami), hormonální, fenotypické, rozdíly vnějších a vnitřních genitálií a rozdíly v psychosexuálních mozkových centrech predisponujících jádrovou pohlavní identitu.“. V této rigorózní práci se pohlavím myslí koncept podle této kompletní definice Skopala, s výhradou k zastaralému označení *intersexuál*.

2.4 Gender

Gender, nebo také sociální rod, je pojem, který je opravdu těžké definovat tak, aby zahrnoval veškerou potřebnou komplexitu. V akademické sféře, v médiích i obecně ve společnosti se o genderu i proto vedou četné debaty.

Gender je sociální konstrukt, který není přímo závislý na biologickém pohlaví. Obecně se jedná o souhrn vlastností, rolí, vzorců chování, které jsou připisovány ženám a mužům (Kalnická, 2009). Na základě určeného pohlaví je běžně jednotlivec přiřazen k genderu – mužskému či ženskému. Podle genderu jsou pak od jedince očekávány určité způsoby chování (Skopal, 2021).

Společenské normy vycházejí z tzv. pohlavně-genderového systému, který je patrný v institucích jako jsou například vzdělávací či politický systém. Tyto normy se u různých společenských kultur a v různých historických dobách liší. Člověk se společenské vzorce chování učí prostřednictvím socializace a přijímá *genderovou roli* muže či ženy odpovídající aktuálním dobovým požadavkům (Andraschková, 2015).

Kromě toho, že je v češtině dost často nesprávně směřován význam slov gender a pohlaví, je třeba také zdůraznit, že gender a sexuální orientace jsou na sobě naprosto nezávislé (Stachová, 2020).

2.4.1 Genderová identita

Jak bylo uvedeno výše, gender je sociální konstrukt, který není závislý na biologickém pohlaví. Vychází tedy čistě z vnitřního prožívání jedince. S předpokládaným genderem na základě biologického rodu se vnitřně může jedinec ztotožňovat buď úplně, částečně, nebo také vůbec (Iglyo, OII Europe & EPA, 2018).

Vědecké pohledy na genderovou identitu se v průběhu času významně měnily. Dříve se předpokládalo, že genderová identita je přirozenou součástí biologického pohlaví. Například pokud se někdo narodí s ženskými vnějšími genitáliemi, předpokládalo se, že se bude přirozeně chápat a identifikovat jako žena a bude se chovat jako žena (Sochová, 2023).

V dnešní době je genderová identita chápána jako zásadní vnímání a prožívání jednotlivcova genderového projevu. Neomezuje se na binární rozdělení žena a muž, ale vyjadřuje genderovou identitu spíše na určitém kontinuu nebo spektru (Serano, 2007). Předpokládá se, že tato identita sice často vychází z biologických základů, ale zároveň se rozvíjí v průběhu života pomocí učení a adaptace (Stachová, 2020).

Pro označení jednotlivců, jejichž genderová identita koresponduje s pohlavím, které jim bylo při narození přiřazeno, se používá termín **cisgender** (Bass et al., 2018). Naopak

transgender* je termín používaný k popisu celého spektra lidí, jejichž genderová identita neodpovídá pohlaví, jež jim bylo přiděleno při narození (Matsuno, 2019).

2.4.1.1 Nebinární genderová identita

Nebinární genderová identita je koncept genderové identity, který vystupuje mimo tradiční binární kategorii muže a ženy. Osoby s nebinární genderovou identitou nepocítují svou identitu jako zcela odpovídající ani identitě *žena*, ani identitě *muž*. Namísto toho se mohou identifikovat s různými kombinacemi nebo odlišnými aspekty genderového spektra, které mohou zahrnovat prvky mužství, ženství, obou nebo žádného z těchto prvků (Matsuno, 2019; Bass et al., 2018).

Pro všechny identity, které se vymykají binárnímu rozdělení žena a muž, se obecně používá termín *nebinární* (Lodge, 2023). Pro účely této práce budu tedy pracovat s pojmem *nebinární* pro popis všech různých diverzních genderových identit, byť ne každý, kdo sám sebe považuje za osobu mimo binární genderové rozdělení, by pro popis své genderové identity použil přímo toto označení. Tento koncept zahrnuje například následující genderové identity:

Bigender

Osoba, jejíž genderová identita se mění z mužské na ženskou, a naopak v závislosti na kontextu nebo na situaci.

Genderfluid

Osoba, jejíž genderová identita je fluidní čili proměnlivá v čase. Oproti bigender osobám se genderfluid osoby pohybují na spektru identit a ne pouze mezi binárními kategoriemi žena a muž.

Pangender

Osoba, jejíž genderová identita se neomezuje na žádnou konkrétní, ale je souhrnem několika identit.

Agender/Genderless

Osoba, která necítí příslušnost k žádné genderové identitě, neidentifikuje s žádným genderem.

Tyto termíny (a mnohé další) mohou být individuálně interpretovány a vnímány různými lidmi na základě jejich osobních zkušeností a vnímání genderu (Richards et al., 2016; Pavlica, 2021a).

Nebinární identita není pouze konceptuálním výmyslem, nýbrž představuje skutečnou a platnou identitu jedinců, kteří se neztotožňují pouze s tradičními binárními

kategoriemi. Některé státy tak zařadily možnost identifikovat se jako nebinární ve svých sčítáních lidu. Například v Austrálii v roce 2021 této možnosti využilo 43 220 osob, což je 0,17 % australské populace (Australian Bureau of Statistics, 2022), ve Spojeném království uvedlo v roce 2021 262 000 osob (tj. 0,5 % populace), že jejich genderová identita se liší od té, která jim byla přiřazena při narození (Office for National Statistics, 2023). České sčítání lidu volbu nebinární identity v roce 2021 neumožňovalo; výsledky ukazují, že v České republice žije 50,7 % žen a 49,3 % mužů (Český statistický úřad, 2021).

Dalším důkazem o přítomnosti osob s nebinárními identitami ve společnosti může být projekt, který nese název *Gender census* (Lodge, 2023). Od roku 2013 je prováděn každoroční nezávislý průzkum, který se zaměřuje na sběr informací o jazyce přímo od nebinárních osob – ptá se, jakými slovy sami sebe popisují a jak by chtěly být od ostatních osločovány. Nejedná se tedy o sčítání nebinárního lidu jako takové, ale průzkumu se může účastnit pouze ten, kdo se nezařazuje do jedné z následujících dvou kategorií „vždy, výhradně a úplně žena/dívka“ nebo „vždy, výhradně a úplně muž/chlapec“. V posledním dostupném sčítání z roku 2023 vyšlo z průzkumu 40 375 použitelných odpovědí, což rozhodně není zanedbatelná část společnosti. Přestože je průzkum prováděn v anglickém jazyce, odpovědi přišly z 62 zemí, z čehož jich dokonce 108 uvádělo, že jsou z České republiky, přestože podle údajů ze sčítání lidu z roku 2021 v České republice nikdo takový není (Lodge, 2023; Český statistický úřad, 2021).

Přestože nemůžeme určit přesný počet jedinců, kteří se nacházejí mimo tradiční binární genderové rozdělení, víme, že tato populace není zanedbatelná a nebinární osoby, které nezapadají do konvenčního pojetí genderových rolí, jsou plnohodnotnými členy společnosti (Riggs et al., 2015).

2.5 *Inkluzivní jazyk*

Inkluzivní jazyk je dle mnoha anglickojazyčných *style guides*² způsob komunikace, který se snaží zahrnout do svého slovníku a výrazových prostředků co nejširší spektrum lidí bez ohledu na jejich genderovou identitu, sexuální orientaci, etnický původ, věk, fyzickou nebo duševní schopnosti či jakékoliv jiné faktory rozmanitosti. Tento styl komunikace se může nazývat také jazykem senzitivním, neutrálním, nediskriminujícím, korektním nebo

² Například dle Americké lingvistické společnosti, Americké psychologické společnosti, Univerzity v Severní Karolíně, Oregon Health & Science University, Conscious Style Guide, Národních institutů zdraví a mnoha dalších.

nesexistickým (v případě že mluvíme konkrétně o *genderově* inkluzivním jazyce). Pro účely této práce ale dále operuji výhradně s termínem *inkluzivní jazyk*.

V českém prostředí poskytuje základní definici Knihovna Akademie věd České republiky (2021), která definuje inkluzivní jazyk jako „termín spojený s lingvistickými tendencemi směřující k sociální inkluzi a genderové rovnosti. Tento koncept se snaží začlenit do společnosti dosud vyloučené jedince a odstranit diskriminaci na základě pohlaví“. Tato definice od Knihovny Akademie věd České republiky je zároveň v porovnání s výše uvedenou velmi úzká, neboť se omezuje pouze na genderově inkluzivní jazyk, který je pouze jedním z aspektů inkluzivity a zároveň obsahuje zavádějící termín „pohlaví“ (viz kapitola 2.3 *Pohlaví*).

2.5.1 Aspekty inkluzivity

Přestože je inkluzivní jazyk často spojován právě se zahrnutím genderu, je inkluzivita koncept, na který lze nahlížet z mnoha pohledů. Inkluzivní jazyk je zastřešující pojem pro jakýkoliv jazyk, který nějakým způsobem zahrnuje jakoukoli marginalizovanou skupinu. Za objekt inkluze tedy můžeme považovat cokoli, co se jakýmkoliv způsobem vymyká společenské normě (Linguistic Society of America). Tato podkapitola popisuje ty nejčastější aspekty inkluzivity společně s příklady, jak se konkrétní skupiny pomocí inkluzivního jazyka zahrnují do diskurzu. Genderově inkluzivnímu jazyku se pak věnuje celý zbytek této práce.

2.5.1.1 Jednoduchý, srozumitelný jazyk

Používání jednoduchého, srozumitelného jazyka, tzv. *plain language*, znamená sdělování informací jasným, jednoduchým a snadno srozumitelným způsobem. Jednoduchý jazyk se vyhýbá žargonu, odborným termínům a složitým větným strukturám, které by mohly publikum zmást nebo odradit (Principles of Inclusive Communication, 2011). Cílem jednoduchého jazyka je zpřístupnit informace širokému okruhu osob, včetně osob s různou úrovní gramotnosti, kognitivních schopností nebo s různým kulturním původem (National Institutes of Health, 2022).

Typickým příkladem může být komunikace ve zdravotnictví, kdy je důležité, aby ošetřování rozuměli tomu, co jim zdravotnický personál sděluje o jejich zdravotním stavu:

Bez použití jednoduchého jazyka:

„Prodělal jste infarkt myokardu. K tomuto stavu dochází v důsledku uzávěru jedné z koronárních tepen, což vede k ischemii a následné nekróze myokardu“

Srozumitelný jazyk:

„Máte srdeční infarkt, což znamená, že je uzavřená céva, která přivádí kyslík do vašeho srdce. To může poškodit váš srdeční sval.“³

Verze ve srozumitelném jazyce zjednodušuje terminologii a soustředí se na předání těch podstatných informací. Tento přístup je inkluzivnější, protože zajišťuje, že osoby s různým vzděláním a úrovní lékařských znalostí mohou přesně pochopit informace o diagnóze a léčbě (Using Inclusive Language in Medical Interpretation, 2022).

Lékařské prostředí je typickým příkladem toho, kde používání srozumitelného jazyka vede k větší inkluzivitě, ale určitě není jediným odvětvím, kde je použití takového jazyka žádoucí. Dalším příkladem může být komunikace vládních úřadů, právní poradenství, vzdělávání nebo například bankovníctví (Victorian Law Reform Commission, 2017).

2.5.1.2 Jazyk, zahrnující osoby s hendikepem

Používání *neableistického* jazyka, tedy jazyka, který zahrnuje osoby s hendikepem, znamená vyhýbat se slovům, frázím nebo výrazům, které utvrzují negativní stereotypy nebo stigmatizují osoby s fyzickým či duševním zdravotním postižením. Cílem neableistického jazyka je podporovat respekt, inkluzivitu a citlivost vůči jednotlivcům bez ohledu na jejich hendikep (Bottema et al., 2021).

Ableistický jazyk:

„Nechovej se jako aut'ák.“

„Já musím mít uklizeno, mám tak trochu OCD.“

Jazyk, který není ableistický:

„Přestaň se chovat divně.“

„Mám rád*a uklizeno.“

V prvním příkladu ableistický jazyk používá hanlivý výraz pro slovo *autista* k popisu nestandardního chování. V tomto příkladu je použit termín „aut'ák“ jako označení pro

³ Znění bylo konzultováno s MUDr. Tomášem Hráčkem z Chirurgické kliniky 3. LF UK a FNKV.

někoho, kdo se chová podivně nebo zvláště. Tento termín je používán nesprávně jako urážka nebo výsměch. Tento přístup tím stigmatizuje osoby s poruchou autistického spektra. Druhý příklad pak ableistický jazyk nepoužívá, sdělení zůstává stejné, ale bez odkazování na specifickou diagnózu. Je to neutrálnější způsob, jak vyjádřit, že někdo má neobvyklé chování.

V druhém příkladu je použit termín „OCD“ (obsedantně-kompulzivní porucha) v nadměrně volném smyslu. Výraz „trochu OCD“ zlehčuje vážnost této psychické poruchy a zároveň může vytvářet dojem, že je to jen obyčejný projev perfekcionismu nebo pořádkumilovnosti. V tomto případě se jednoduše vyjadřuje osobní preference k čistotě a pořádku bez odkazování na konkrétní diagnózu. Tímto způsobem se respektují osobní preference a zároveň se nebagatelizuje problematika psychických poruch.

2.5.1.3 People first language x identity first language

Tento současný trend v překladu znamená „lidé na prvním místě“. Mohli bychom ho popsat jako jazyk kladoucí osobu do popředí. *People first language* klade důraz na důležitost označovat nejdříve člověka, a až pak jeho postižení nebo znevýhodnění, tedy zdůrazňuje identitu osoby před jejími charakteristikami (Bottema et al., 2021). Smyslem této koncepce je, aby byl handicap vnímán až sekundárně (Snow, 2013). Dle zásad *people first language* bychom tedy měli používat „osoba s mentálním postižením“ místo „mentálně postižený“.

Je však třeba zdůraznit, že ohledně tohoto přístupu existuje polemika. Některé osoby se zdravotním postižením se cítí pohodlněji, když se identifikují přímo s postižením, což vnímají jako součást své identity. Tato perspektiva zdůrazňuje, že postižení není něco, co by mělo být skrýváno nebo obejito, ale jako důležitá součást toho, kým jsou (Kiššová, 2022). Tady do hry vstupuje tzv. *identity first language* (tj. identita na prvním místě). To je způsob komunikace, který klade důraz na to, jak se jednotlivci sami identifikují, a používá jejich preferovanou identitu jako první a klíčovou část popisu. Toto se často uplatňuje ve spojení s lidmi se zdravotním postižením, členy LGBTQ+ komunity a dalšími skupinami, které historicky čelily stigmatizaci (Conscious Style Guide).

Je důležité si uvědomit, že rozhodnutí, jaký jazyk použít, by mělo respektovat preference a identity samotných osob. Diskuze o tomto tématu nám ukazuje, že inkluzivní jazyk je složitým tématem, kde je třeba brát v úvahu různé pohledy a respektovat individualitu každé osoby (Egan, 2012).

2.5.1.4 Kulturně inkluzivní jazyk

Dalším velmi běžným aspektem inkluzivity je kulturní diverzita. Tento zastřešující termín může zahrnovat rasově, etnicky, národně a kulturně inkluzivní jazyk. Tento aspekt se zakládá na principu respektu vůči různým kulturním, etnickým a národnostním identitám, a to prostřednictvím vyhýbání se používání výrazů nebo konotací, které by mohly působit urážlivě nebo diskriminačně (Igoudin, 2012; Wenzel et Kaufman, 2023).

Inkluzivní jazyk ve vztahu k rasové, etnické, národní a kulturní inkluzi neznamena pouze používat politicky korektních slovních spojení, ale také komunikovat způsobem, který je pro všechny strany srozumitelný a respektuje jejich identitu. Například v kontextu vzdělávání může inkluzivní jazyk pomoci studujícím různého původu lépe porozumět učivu a cítit se právoplatnou součástí vzdělávacího prostředí (Wenzel et Kaufman, 2023).

Dle pravidel inkluzivního jazyka je tedy žádoucí používat neutrální výrazy, které s sebou nenesou negativní konotace a vyhýbat se stigmatizujícím vyjádřením či generalizacím. Tedy použít: „Jdu do večerky.“ místo „Jdu k Vietnamcům.“ nebo „Jdu k Číňanům.“.

Existuje také řada urážlivých slov, mířených na něčí etnikum, rasu, národnost či kulturní původ, kterých bychom se měli vyhýbat úplně. Většina příslušníků romského etnika v České republice například dle výzkumů preferuje označení „Rom*Romka“, ne „cikán*cikánka“ (Buriánek, 2022).

2.5.1.5 Věkově inkluzivní jazyk

Věkově inkluzivní jazyk je komunikační styl, který respektuje a zohledňuje věk jako součást lidské identity (Conscious Style Guide, WHO, 2021). Cílem věkově inkluzivního jazyka je eliminovat ageismus, což je forma diskriminace nebo předsudků založených na věku. Podle Vidovičové (2005) je věková diskriminace „založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu. Projevuje se skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a/nebo na jejich příslušnosti k určité generaci.“.

Přestože se problém věkové diskriminace týká různých věkových skupin, největší pozornost je v této souvislosti věnována seniorům, u nichž je dle dosud dostupných zjištění tato forma diskriminace častější a má významnější sociálně-psychologické i ekonomické důsledky než u mladších generací (ibid.).

V intencích věkově inkluzivního jazyka je tedy žádoucí vyhnout se vyjádřením jako jsou: „Chovej se prosím na svůj věk.“, „Jsi už moc starý na to, abys nosil tohle oblečení.“ nebo „Jsi moc mladá, ty do toho nemluv.“.

2.5.1.6 Další příklady inkluzivního jazyka

Mezi další příklady inkluzivního jazyka může patřit vyhýbání se *body shamingu*, tedy zaujatosti vůči lidem s nekonvenčním tělesným vzhledem, jako mohou být například osoby s vyšší tělesnou hmotností, nezvyklou výškou, obličejovou strukturou či jakoukoli jinou odchylkou od společenské normy (Kopecký, 2023). Celkově se považuje za správné vyhýbat se hodnotícím výrazům typu „Měl*a bys zhubnout.“ nebo „Máš moc malá/velká prsa.“ A nehodnotit tělesnost ostatních lidí.

Vyhýbat bychom se měli i tzv. viktimizací. Ta se především týká využívání slova „oběť“, které může evokovat v posluchači to, že se daná osoba ani nebránila či nesnažila čelit svému problému. Místo výrazu „oběť násilí“ tedy použijeme „osoba, která čelila násilí“. Mezi další problematické výrazy můžou patřit „**upoutaný** na vozíček“, nebo „osoba **trpící** nemocí“, které poukazují na negativní aspekty věcí, které dané osoby například ani nemusí vnímat jako hendikep (Perlman, 2015).

3 Společenský kontext jazykového vývoje

Tato kapitola se věnuje společenskému kontextu a vývoji přístupu k jazyku. Nejprve obecně popisuje, jak se myšlení a jazyk navzájem ovlivňují, a následně aplikuje tyto poznatky na genderově inkluzivní jazyk. Nakonec tato kapitola obsahuje také zmapování, jak mezinárodní organizace přistupují k inkluzivnímu jazyku, zda mají příručky pro inkluzivní vyjadřování, obsahují zmínky o inkluzivním jazyce ve svých stanovách a podobně.

3.1 *Jazykový relativismus*

Myšlenku, že jazyk ovlivňuje způsob, jakým uvažujeme, lze vystopovat až do počátků 19. století (Deutscher, 2011). Za první propagátory a zastánce této myšlenky v moderním akademickém prostředí jsou však považováni Edward Sapir a Benjamin Lee Whorf. Na základě jejich výzkumu byla zformulována tzv. Sapirova-Whorfova hypotéza, též známá jako hypotéza jazykového relativismu. Ta tvrdí, že konkrétní jazyk, kterým mluvíme, ovlivňuje způsob, jakým vnímáme realitu (Lucy, 2001). Celá hypotéza by se dala dle Browna (1976) shrnout následujícími dvěma větami:

1. Strukturní rozdíly mezi jazykovými systémy jsou obecně doprovázeny nejazykovými kognitivními rozdíly u rodilých mluvčích každého z jazyků.
2. Struktura rodného jazyka každého člověka silně ovlivňuje nebo plně určuje pohled na svět, který si osvojí při učení se jazyku.⁴

Jednoduchým příkladem rozdílného vnímání rodilých mluvčích jednotlivých jazyků je barevná škála. Následující lingvistický fenomén se nazývá *grue* (novotvar vzniklý spojením anglických slov *green* a *blue*). V češtině i angličtině rozlišujeme modrou a zelenou jako dva odlišné koncepty, v mnoha jiných jazycích, jako jsou například vietnamština, thajština či korejština tomu tak ovšem není. V japonštině sice pro tyto dvě barvy odlišná slova existují, ale slovo pro modrou barvu v Japonsku označuje třeba *zelenou* na semaforu, nebo barvu nezralého banánu (Deutscher, 2011).

Dalším příkladem, který úzce souvisí s tématem inkluzivního jazyka, je použití generického maskulina, tedy slov, jejichž gramatický rod je mužský, ale používají se též pro skupinu osob, kde jsou zastoupeni nejen muži. To má za následek nadreprezentaci mužů v našem vnímání (Kaufmann a Bohner, 2014). Pokud řekneme „Bylo tam dvacet právníků.“

⁴ Přeloženo autorkou práce z angličtiny

nese to konotaci pouze právníků mužů, bez ohledu na genderovou rozmanitost skupiny (viz kapitola 4.3 *Generické maskulinum x generické femininum*).

Kay a Kempton (1984) naznačují, že na Sapirovu-Whorfovu hypotézu je nejlépe nahlížet jako na soubor souvisejících hypotéz, nikoli jako na jedinou jednotnou teorii. Tvrdí také, že hypotézu je třeba chápat v kontextu dalších teorií jazyka a že k úplnému pochopení vztahu mezi jazykem a myšlením je zapotřebí dalšího výzkumu.

I přes tyto limity je jazykový relativismus považován za validní koncept, na který v průběhu 20. a 21. století navázal nespočet dalších výzkumů lingvistů, psychologů i antropologů, kteří se zabývali a zabývají vztahem mezi jazykem a myšlením. Mezi nejvýznamnější z nich patří například: Eric Lenneberg (1954), George Lakoff (2006), Guy Deutscher (2011) nebo Lera Boroditsky (2018).

Jazyk a myšlení jsou úzce propojeny. Nejen že jazyk ovlivňuje způsob, jakým myslíme, ale také se vyvíjí a mění v reakci na vývoj společnosti (Valdrová, 2023). Příkladem toho, jak jazyk odráží společenské změny, jsou například neologismy. Tato nová slova či výrazy vznikají za účelem vyjádření nových konceptů nebo skutečností, které se objevují v rámci společenského vývoje. Jazyk je tedy dynamickým nástrojem, který dokáže rychle reagovat na změny ve společnosti, což mu pomáhá splňovat nové komunikační a společenské požadavky (Bartmiński, 2016).

Zajímavou a aktuální kategorií, která dokazuje, že jazyk umí na změnu reality reagovat velmi rychle a pružně, pokud je po tom společenská poptávka, mohou být slova, která úplně nově vznikla během pandemie covidu-19 jako *anticovid* – přípravek pro dezinfekci rukou a povrchů (Heureka, 2021), *prodělanec* – člověk, který prodělal covid-19 (Čeština 2.0, 2022), *covidárium* – nemocniční oddělení pro pacienty s koronavirovým onemocněním covid-19 (ibid.), nebo slova, kterým se změnil význam na základě pandemie covidu-19: *antigen* – běžně znamená „cizorodá částice“ (WikiSkripta, 2010), během pandemie se výraz antigen běžně používal pro antigenní test, který rozpozná virové bílkoviny (Lázňovský a Kasík, 2022), a mnoho dalších slov, která během pandemie byla nejen součástí každodenní mluvy, ale také se běžně objevovala v médiích (Oddělení současné lexikologie a lexikografie Ústavu pro jazyk český AV ČR, 2015).

3.2 *Deskriptivismus x preskriptivismus*

Deskriptivismus a preskriptivismus představují dvě filozofie v oblasti jazykové analýzy a jazykové normy. Tyto přístupy se liší v náhledu na způsob, jakým se jazyk používá a jak by měl být používán. Koncept deskriptivismu klade důraz na popis reálného používání

jazyka, zatímco preskriptivismus si klade za cíl určovat pravidla a normy, jakým způsobem by jazyk měl být používán (Chromý, 2009).

Deskriptivismus přistupuje k jazyku s ohledem na jeho skutečné používání ve společnosti. Zaměřuje se na to, jak lidé skutečně mluví a komunikují, bez úmyslu určovat, co je správné nebo nesprávné. Tento přístup uznává, že jazyk se neustále vyvíjí a mění s tím, jak se mění společnost, a je v souladu s potřebami a komunikačními záměry mluvčích (ibid.).

Naopak, preskriptivismus se zaměřuje na stanovení pravidel, normativních zásad a standardů, které by měly být při používání jazyka dodržovány. Tento přístup může mít za cíl udržet konzistentnost a jednotu v komunikaci. Nicméně preskriptivismus může být problematický, pokud jeho pravidla neberou v úvahu jazykovou rozmanitost mluvčích a nereflktují reálné použití jazyka. Příliš rigidní a normativní přístup může vytvářet bariéry pro ty, kteří komunikují jinak, než je považováno za „správné“ (Bäckström, 2006).

Noam Chomsky zase rozlišuje mezi „pravidly řízenou kreativitou“ a „pravidla měnící kreativitou“ (Drach, 1981). Pravidly řízená kreativita odkazuje na schopnost mluvčích používat existující jazyková pravidla pro tvorbu nových a smysluplných výroků. Na druhou stranu, pravidla měnící kreativita zahrnuje schopnost mluvčích měnit a přizpůsobovat jazyková pravidla, což může vést k jazykovému vývoji (Valdrová, 2023).

Prizmatem inkluzivního jazyka je mnohem vhodnější deskriptivistický přístup a tím pádem i pravidla měnící kreativita. Tento přístup reflektuje různorodé způsoby vyjádření a komunikace, které mohou vzniknout v důsledku různých kulturních a národnostních identit, a skutečnou komunikační praxi různých skupin lidí, a je tak v souladu se snahou inkluzivního jazyka otevřít prostor pro různorodá vyjádření, respektování identity mluvčích a zamezení diskriminačnímu nebo omezujícímu působení jazykových pravidel. Používání inkluzivního jazyka založeného na deskriptivismu umožňuje lidem komunikovat autenticky a vyjadřovat se způsobem, který odpovídá jejich identitě a zkušenostem (Chromý, 2009; Bäckström, 2006). Jak zdůrazňuje Jana Valdrová (2023), jazyk má sloužit nám, a ne my jemu.

3.3 Jazyk ve vztahu k genderu

Nové jazykové tendence se objevují i v souvislosti se změnami v postojích k genderu a genderové rovnoprávnosti. Tyto změny odrážejí rostoucí požadavky na vytvoření inkluzivního jazyka a prostředí pro všechny osoby bez ohledu na genderovou identitu.

V roce 2015 se státy OSN dohodly na 17 cílech udržitelného rozvoje (SDG), kterých se kolektivně snaží dosáhnout do roku 2030. Na formulaci SDG se podílely všechny členské

státy OSN, zástupci občanské společnosti, podnikatelské sféry, akademické obce i občané ze všech kontinentů (Sustainable Development Goals, 2023). Pátým cílem je *Gender equality*.⁵

Jak bylo popsáno v kapitole 3.1. *Jazykový relativismus*, jazyk ovlivňuje myšlení a jako takový je i nositelem kulturních hodnot a utváří společnost. Používání takového jazyka, který se zasazuje o zahrnutí osob všech genderů, tedy jazyka inkluzivního, přispívá mimo jiné právě k naplnění pátého z cílů udržitelného rozvoje (Calero, 1999).

Genderově inkluzivní jazyk má moc utvářet vnímání a přijetí jedinců ve společnosti. Neadekvátní nebo diskriminační vyjadřování může vést k pocitu izolace, marginalizace a snižování sebedůvěry u těchto osob (Suciu, 2016). Naopak respektující a inkluzivní komunikace může přispět k vytváření prostředí, ve kterém jsou jednotlivci schopni vyjádřit svou identitu a být akceptováni bez strachu z odsouzení a předsudků (NESEHNUTÍ, 2021).

Konkrétním příkladem toho, jaký praktický dopad může mít používání inkluzivního jazyka, je kanadská provincie Québec. V posledních letech se z Québecu stěhují osoby, které se necítí být lingvisticky zahrnuty (Kassam, 2021). Oficiálním jazykem Québecu je totiž francouzština, tedy jazyk rodový (viz kapitola 4.1 *Rodovost jazyka*), zatímco bezrodá angličtina zaujímá postavení menšinového jazyka. Zároveň však již od roku 2001 počet mluvčích francouzštiny klesá, a protože Québec dlouhodobě usiluje o zachování kulturního a jazykového dědictví, na podporu a posílení statusu francouzštiny zavádí mnohá opatření (Rouquette, 2022). Jedním z nich je tzv. *Bill 96*. Tento zákon mimo jiné omezuje používání angličtiny ve veřejném prostoru nebo posiluje roli francouzštiny ve vzdělávání (Serebrin, 2023). Umenšování role angličtiny spolu s nedostatkem inkluzivních lingvistických prostředků ve francouzštině má za následek, že se nebinární a trans* osoby rozhodují odmítat lékařskou péči a stěhují se do anglicky mluvících oblastí, kde nacházejí prostředí, které jim lépe umožňuje vyjádřit svou identitu (CBC News, 2019).

Aby se Québec mohl účinně zabývat těmito výzvami, je nezbytné vyvinout úsilí vytvořit inkluzivnější lingvistické prostředky ve francouzštině, které by respektovaly a zohledňovaly různorodé genderové identity a sociokulturní kontexty. To by mohlo napomoci k posílení jazykového dědictví provincie a současně zajistit, že nebinární a trans* osoby se budou cítit respektovány a nebudou se uchýlovat k používání angličtiny, nebo stěhování do anglicky mluvících provincií (Kassam, 2021).

⁵ Do češtiny se dle Informačního centra OSN v Praze překládá jako *Rovnost mužů a žen*, což je definice, která vynechává z rovnosti nebinární osoby.

Dalším příkladem konkrétního dopadu užívání inkluzivních jazykových prostředků jsou statistiky o výskytu depresí a míry sebevražd u trans* a nebinárních lidí. Podle statistik organizace *The Trevor Project*, jež je aktivní v boji proti sebevraždám u LGBTQ+ osob, je u mladých LGBTQ+ lidí více než čtyřikrát vyšší pravděpodobnost, že se pokusí o sebevraždu, než u jejich vrstevníků (Johns et al., 2019). Mladí lidé z LGBTQ+ komunity nejsou náchylní k sebevraždě kvůli své sexuální orientaci nebo genderové identitě, ale kvůli tomu, jak je s touto komunitou ve společnosti špatně zacházeno a jak je stigmatizována. Za velkou část této stigmatizace je zodpovědné právě nesprávné používání jazyka – používání neinkluzivního jazyka, nebo přímo jazykové násilí (Tordoff et al., 2022).

3.4 Příručky genderově inkluzivního jazyka

Důležitost inkluzivního jazyka reflektují i mezinárodní organizace. Mnoho z nich má své příručky inkluzivního jazyka nebo nějakým způsobem zmiňuje inkluzivní jazyk ve svých pravidlech. Protože je většinou hlavním oficiálním či pracovním jazykem těchto organizací angličtina, jsou příručky psané v anglickém jazyce.

Výjimkou je příručka „Genderově neutrální jazyk v Evropském parlamentu“, která existuje ve všech 24 oficiálních jazycích Evropské Unie včetně češtiny, a v každé jazykové mutaci obsahuje pravidla specifická pro daný jazyk. Evropský parlament vydal příručku o používání genderově neutrálního jazyka již v roce 2008. V roce 2018 byla aktualizována a obsahuje pokyny pro užívání genderově neutrálního jazyka v písemné a ústní komunikaci Evropského parlamentu: „Účelem těchto pokynů není přimět autory v Evropském parlamentu k tomu, aby dodržovali závazný soubor pravidel, nýbrž podporovat administrativní útvary v tom, aby braly v jazyce náležitě na zřetel genderovou citlivost...“.

V evropskounijním kontextu najdeme ale i další dokumenty, ve kterých se píše o inkluzivním jazyce. V *Pravidlech pro jednotnou úpravu dokumentů*, což je soubor pravidel platný pro všechny instituce EU, najdeme v anglické jazykové mutaci *Interinstitutional style guide* kapitolu *Gender-neutral language*, tedy „Genderově neutrální jazyk“⁶, která krátce shrnuje pravidla pro použití genderově inkluzivního jazyka, především pro práci se zájmeny. V české jazykové mutaci však tato kapitola chybí (Úřad pro publikace Evropské unie, 2022).

⁶ Naposledy aktualizováno 17. 2. 2020

*The European Institute for Gender Equality*⁷, což je decentralizovaná agentura EU, vydala v roce 2019 *Toolkit on gender sensitive communication*. Jedná se o rozsáhlý dokument, který se zaměřuje nejen na genderově inkluzivní angličtinu, ale i na obecný boj proti stereotypům, obsahuje praktické nástroje, jak učinit jazyk více genderově inkluzivním a neomezuje se jen na inkluzi dvou genderů, ale zahrnuje i nebinární osoby.

Generální ředitelství pro komunikaci Evropského parlamentu (DG Comm) má také svá pravidla pro inkluzivní jazyk, tedy *Inclusive Communication Guidelines* (2019). Jedná se o příručku, která se zabývá genderem a jazykem jako takovým jen velice okrajově. Zaměřuje se obecně na inkluzivní komunikaci, například na to, aby na fotografiích, kterými se EP prezentuje, bylo reprezentováno rozmanité spektrum osob a reflektuje i jiné aspekty inkluzivity než jen tu genderovou.

Mimo kontext EU je další velkou organizací, která se zabývá genderově inkluzivním jazykem Organizace spojených národů. Kromě příruček, které se věnují jiným typům inkluzivního jazyka, jako je například *Disability-Inclusive Language Guidelines* (The United Nations Office at Geneva, 2021), kde se hovoří o neableistickém jazyce, má OSN i příručku přímo pro genderově inkluzivní jazyk *Gender Inclusive Language Guidelines*. Příručka je dostupná nejen v angličtině, ale i v dalších pěti oficiálních jazycích OSN. Kromě informací o tom, jak genderově inkluzivní jazyk používat, nabízí příručka například i praktická cvičení, kde si člověk může vyzkoušet, jak svůj text udělat genderově inkluzivnější (United Nations, 2018).

Svá pravidla pro genderově inkluzivní jazyk má i entita OSN *UN Women*. Tato pravidla nejsou tak rozsáhlá jako *Gender inclusive language guidelines* od samotné OSN a také na rozdíl od nich nezmiňují osoby mimo binární rozdělení žena a muž (United Nations Women, 2020).

Problematikou genderově inkluzivního jazyka se zabývá také UNESCO. Na jejich webových stránkách najdeme sadu směrnic a nástrojů pro genderovou rovnoprávnost. Jedná se mimo jiné o příručky *Guidelines on gender-neutral language* nebo *UNESCO Priority Gender Equality Action Plan: 2014–2021*. Dostupné jsou ve všech šesti oficiálních jazycích organizace. V angličtině podporují používání genderu v případech, kdy je relevantní, a naopak snahu o jeho skrytí, když relevantní není a obecně mluví o nediskriminujícím jazyce (UNESCO, 2018).

⁷ Český název agentury zní „Evropský institut pro rovnost žen a mužů“, což je název, který vynechává z rovnosti nebinární osoby.

Rada Evropy má publikaci s názvem *Prevence a potírání sexismu* (2019). Ta se inkluzivním jazykem zabývá pouze okrajově, ale zaměřuje se obecně na genderovou rovnoprávnost. Zajímavé je, že příručka existuje i v češtině, stejně jako mnoha dalších jazycích, přestože oficiálními jazyky Rady Evropy jsou pouze angličtina a francouzština.

Kromě již zmíněných organizací má své příručky genderově inkluzivního jazyka také nespočet univerzit. Pro příklad mohu uvést příručku Univerzity v Severní Karolíně, Oregon Health & Science university, Bostonské univerzity, Londýnské univerzity, Univerzity v Pittsburgu, Michigan Technological University nebo Australské národní univerzity.

4 Limity a prostředky genderově inkluzivního jazyka

Tato kapitola se věnuje obecně limitům a prostředkům inkluzivního jazyka. Vysvětluje, jaké genderové aspekty projevu inkluzivní jazyk řeší. Na začátek se věnuje porovnání jazyků, které mají gramatický rod, a těch které ho nemají. Dále pokračuje vysvětlením jazykových genderových stereotypů a rozebírá důležité koncepty generického maskulina a feminina. Poté popisuje různé jazykové prostředky inkluzivity na příkladech jednotlivých jazyků, které je používají. Dále se zaměřuje i konkrétně na nebinární jazyk. Tato kapitola podává všeobecný základ pro pozdější diskuzi zaměřenou konkrétně na češtinu a angličtinu, jejich přístup k inkluzivnímu jazyku a jejich porovnání.

4.1 Rodovost jazyka

Lingvisticky lze jazyky klasifikovat na základě toho, jakým způsobem zachází s gramatickým rodem do tří kategorií: *rodové jazyky*, kterých je většina; dále jsou to *jazyky s přirozeným rodem*, a nakonec *jazyky bezrodé*, které jsou spíše výjimkou (Prewitt et al., 2011).

Rodový jazyk je charakterizován tím, že jeho podstatná jména jsou vždy přiřazena k ženskému nebo mužskému rodu, případně k rodu střednímu. Pokud podstatná jména v takovém jazyce odkazují k lidem, obvykle odrážejí gender dané osoby. Přídatná jména a zájmena pak také většinou nesou stejné rodové značky jako podstatná jména, na která odkazují. Tyto jazyky nalezneme například ve slovanských, germánských a románských jazykových rodinách (Stahlberg et al., 2007).

V jazycích s přirozeným rodem se rozlišují pohlaví a gender pomocí zájmen, ale většina podstatných jmen nemá gramatický rod. Příkladem takového jazyka je angličtina, ale také například dánština nebo švédština (Evropský parlament, 2018).

Bezrodý jazyk se vyznačuje úplnou absencí rozlišování gramatického rodu v systému podstatných jmen. Příkladem může být finština, estonština nebo maďarština.

Jestliže víme, že jazyk ovlivňuje naše vnímání a to, jakým způsobem jako lidé přemýšlíme, a není z toho vyňato ani naše vnímání genderu, je zřejmé, že rozdíl mezi těmito jazyky má reálné dopady (viz kapitola 3 *Společenský kontext jazykového vývoje*). Existují studie (například Prewitt et al., 2011), které zkoumají, jak rodovost jazyka dopadá na politický a ekonomický kapitál žen. Ukazují, že bezrodé jazyky vykazují nižší míru genderově podmíněných disparit v politickém a ekonomickém kapitálu ženské populace. Je tedy zřejmé, že genderově inkluzivní jazyk má pozitivní vliv na postavení žen ve společnosti.

Problém ovšem může představovat to, že často stále zahrnuje pouze muže a ženy, a ne nebinární osoby (viz kapitola 4.5 *Nebinární jazyk*).

4.2 *Genderové stereotypy*

Genderové stereotypy můžeme definovat jako soubor přesvědčení nebo názorů týkajících se určitých charakteristik mužů, žen, či dalších genderů o tom, co je považováno pro daný gender za typické. Stručně řečeno, genderové stereotypy jsou zobecněními o společenských rolích a charakteristikách každého pohlaví (Suciu, 2016).

Pohlaví je často chápáno v termínech bipolárních kategorií, někdy dokonce jako vzájemně vylučující protiklady, to je patrné třeba v pojmu „opačné pohlaví“. Problém s takovými stereotypními zobecněními je, že nejsou pouze deskriptivní – popisující, jak se muži a ženy chovají/mluví/jednají atd., ale také preskriptivní – říkají nám, jak by se muži a ženy měli chovat/mluvit/jednat atd. (Talbot, 2003). Binární používání jazyka nás nutí vidět muže a ženy jako rozdílnější, než doopravdy jsou (Jeronýmovy dny, 2022).

Tyto preskriptivní aspekty genderových stereotypů mohou mít významný dopad na jednotlivce a společnost. Stereotypy vytvářejí omezené a často nereálné představy o tom, jak by se jednotlivci měli chovat a jaké role by měli na základě svého genderu zastávat (Suciu, 2016). Například předpoklady, že muži jsou přirozeně silní a nezávislí, zatímco ženy jsou emocionální a pečující, mohou vést k omezujícím očekáváním a tlaku na jednotlivce, aby se přizpůsobili těmto stereotypům, což omezuje jejich osobní a profesní rozvoj. Valdřová (2023) říká, že místo „Zúčastnilo se pětadvacet příslušnic něžného pohlaví“ je lépe napsat „Zúčastnilo se pětadvacet žen“ a že označení „úřednice“ vystihne odbornost kolegyň lépe než „děvčata na úradech“. Pavlica (2021b) dodává: „Schopnost řídit organizaci nebo schopnost empatie nesouvisí s genderovou identitou.“

Dále je důležité zmínit, že genderové stereotypy nejsou statické. V průběhu času a v různých kulturách se mohou významně lišit, což ukazuje jejich sociálně konstruovanou povahu. Ve společnostech, kde došlo k většímu pokroku v genderové rovnosti, mohou být stereotypy méně výrazné nebo se mohou objevovat nové formy genderového vyjádření, které překračují tradiční binární rozdělení na muže a ženy (Lewis a Lupyan, 2020).

4.3 *Generické maskulinum x generické femininum*

Podstatná jména mužského rodu životného mají ve většině rodových jazyků jak roli rodově specifickou, mužskou, tak rodově neutrální, generickou, kdy označují i lidské bytosti obecně. Generické maskulinum je tedy název osoby v mužském rodě používaný k označení

ženského i mužského rodu, který je považován za rodově neutrální, nepříznakový. Podle Valdové (2017) je mužský rod při použití generického maskulina míněn jako neutrální z hlediska rodu biologického, neboť mluvčí biologický rod nezná, nebo ho v daném kontextu považuje za méně důležitý než jiné sociální charakteristiky. Užívá se v případech, kdy není relevantní gender, ale je zde důležitá příslušnost ke skupině, profesi, funkci, pozici a podobně.

Příkladem takového vyjádření můžou být následující věty „Bylo tam dvacet lékařů.“, „V dotazníku se vyjádřilo přes sto respondentů.“ nebo „Upozorňujeme zákazníky, že prodejna se za patnáct minut zavírá.“. Všechna tato vyjádření mohou zahrnovat a nejspíše i zahrnují ženy či osoby jiného genderu, ale lingvisticky odkazují pouze na muže. Tato praxe je v mluveném i psaném projevu velice častá. Podle Čmejrkové (1997) je tento způsob označování projevem patriarchální hierarchie společnosti a vede k jejímu upevňování.

Valdová (2023) se zabývá psychologickými efekty generického maskulina a zdůrazňuje, jak tyto efekty ovlivňují životní volby a dělbu práce už od dětství. Například u profesí jako automechanik či truhlář, které jsou obvykle vyjadřovány maskulinní formou, dívky na základní škole často ani neuvažují o tom, že by se o ně mohly zajímat. Řada výzkumů z českého prostředí ohledně voleb oboru studia a povolání totiž ukazuje, že dívky a chlapci si svou budoucí dráhu nevolí ani tak na základě realistického zhodnocení svých schopností a dovedností, jako spíše na základě genderových stereotypů (Babanová et al., 2024).

Valdová (2008) provedla testy generického maskulina na základních školách. Děti měly za úkol přiřadit padnoucí příjmení k profesím, které byly označeny generickým maskulinem, v pokynech nebylo, zda má jít o mužské či ženské příjmení. Ve výsledku 88,5 % všech generických maskulin bylo žákyněmi a žáky základních škol vnímáno pouze jako mužské, a ne zástupné i pro femininum. To ukazuje, jak hluboko je maskulinum zakořeněné v našem vnímání profesí a rolí (Valdová, 2005a).

Pavlica (2021b) na výběru nadpisů novinových článků ilustruje absurditu generického maskulina. Cituje nadpisy jako: „Očkovaní Češi a Maďaři budou od zítřka moci cestovat mezi oběma zeměmi bez povinné karantény a testů“, „Čechy čeká boom seznamování, sňatků, ale i rozvodů“, „Kulminace Berounky zvedne na povodňový stupeň i Vltavu v Praze, varovali meteorologové“, „Zaprodal se, nebo zůstat čistý. Proč je tak těžké dospět?“ a dodává: „Není pak snadné brát vážně třeba tým vědkyň a jejich objevy, nebát se jít na operaci, kterou řídí žena, neváhat si objednat jídlo od šéfkuchařky, nebo třeba

respektovat fotbalovou rozhodčí. Přitom ať už na uvedených pozicích pracují muži, nebo ženy, všichni musí splnit kritéria a praxi, která se k výkonu na dané pozici váže.“.

Eliminaci generického maskulina genderová lingvistika řeší ve většině rodových jazyků (Gygax et al., 2009). Studie na vzorku španělských rodilých mluvčích z Chile zjistila, že zdvojení tvarů, tedy například „los ministros y las ministras“ – „ministři a ministryně“ nejlépe v očích subjektů vyvažuje zastoupení obou genderů (Kaufmann a Bohner, 2014). K podobným výsledkům došla i studie německých mluvčích (Gabriel a Mellenberger, 2004), kde zdůrazňují, že zahrnutí mužů i žen je mnohem generičtější než *generické* maskulinum. Použití genderově vyvážených formulací podporuje i výzkum v portugalštině, jehož hlavním závěrem je, že explicitní zahrnutí ženských tvarů slov napomáhá v boji proti jazykovému zneviditelňování žen (Matos et al., 2021). Francouzský výzkum zase ukázal, že již děti školkového věku si generické maskulinum spojují výrazně s muži, i když je použito genericky (Gygax et al., 2019).

Generické maskulinum je tedy silně přítomné v rodových jazycích, ale i jazyky s přirozeným rodem používají slova, která jsou mužského rodu, pro označení všech. Můžeme to vidět na příkladu angličtiny, kde „*mankind*“ označuje celé lidstvo, oslovením „*hey guys*“ hovoříme na genderově smíšenou skupinu, nebo dokonce skupinu čistě ženskou, a když nějaký produkt označíme jako „*man-made*“, je zkratka vytvořen člověkem, ne nutně mužem (Earp, 2012).

Generické maskulinum je jedním z nejčastějších jevů jazykové genderové diskriminace a jeho eliminace je pak základním stavebním kamenem inkluzivního jazyka. To nám ukazuje například fakt, že se toto doporučení objevuje v již vzniklých příručkách genderově inkluzivního jazyka. Prague Pride (2022a) píše: „V textech, které mají být genderově senzitivní, by nemělo docházet ke zneviditelňování skupin osob, zde konkrétně žen, proto se vyhýbáme používání generického maskulina.“. V příručce genderově senzitivního jazyka od NESEHNUTÍ (2021) se dočteme následující: „Zásadně nikdy neužíváme generické maskulinum (např. „zaměstnanci NESEHNUTÍ“). Tento způsob označení zneviditelňuje a ve svém důsledku i společensky marginalizuje jak ženy, tak i další genderové identity. V metodice inkluzivního vyjadřování od Jany Valdové (2023) se dočteme, že maskulinum mimo jiné vymazává podíl žen na veřejném dění, snižuje status odbornic a ignoruje nebinární osoby.

Existuje i analogický koncept pro ženský rod, tzv. generické femininum, které označuje užívání podstatných jmen rodu ženského pro souhrnné označení mužů i žen

(Plav, 2022). O generické femininum se jedná v případě, že existuje slovo mužského rodu, ale obecně se využívá pro označení skupiny slovo rodu ženského – například je běžné použití slova „opice“, i když existují „opičáci“ (Rázlová, 2018). Často je ale generické femininum používáné u profesí, které jsou vnímány jako společensky podřadnější, jako jsou například „uklízečky“, „prodavačky“ nebo „dojičky“, přestože jejich maskulinní formy existují („uklížeči“, „prodavači“ a „dojiči“) a muži tyto profese vykonávají (NESEHNUTÍ, 2021).

Hnutí NESEHNUTÍ (ibid.) navrhuje poukázat na nerovnost, kterou jazyk nadužíváním maskulina reprodukuje, tak, že budeme používat generická feminina tam, kde to není běžné. Skupinu dobrovolně pomáhajících žen a mužů tak můžeme označit jako dobrovolnice, spolupracující ženy a muže jako spolupracovnice apod.

Často se pojem generické femininum chybně zaměňuje s tzv. vespolným pojmenováním gramatického rodu ženského. Takové jméno patří po stránce gramatické k jednomu z rodů a vyžaduje odpovídající mluvnickou shodu, ale po stránce sémantické je obourodé. Nejneutrálnějším vespolným femininem je jméno *osoba*, které je považováno za bezpříznakové, z dalších femininních jmen je to například *postava*, *osobnost*, *existence*, *bytost*, *autorita*, *celebrita*, nebo *hvězda* (Čmejrková, 2002). Vespolná pojmenování však najdeme i u gramatického rodu mužského (člověk, sourozenec, anonym) a středního (dítě, vnouče, mládě).

4.4 Jazykové prostředky genderové inkluзивity

Většina jazyků je buď rodových, nebo alespoň obsahují přirozený rod (Prewitt et al., 2011), ale i tak existují strategie, jak se jazykovému rodu vyhnout, zahrnout do vyjádření muže i ženy a některé jazykové prostředky jsou funkční i pro zahrnutí dalších osob mimo binární genderové rozdělení. Obecně můžeme tyto strategie rozdělit do dvou hlavních kategorií. Do první kategorie se řadí všechny prostředky, které se snaží o zdůraznění obou gramatických rodů, a tedy jejich viditelné zastoupení. Strategií druhou je pak neutralizace čili spíše vynechání rodu jako takového (Dvořáková, 2022). Tento druhý přístup respektuje zahrnutí nebinárních osob, a nejen dvou gramatických rodů a dvou genderů. Obě strategie jsou ale validním způsobem, jak být lingvisticky více inkluзивní (Pauwels, 1999).

Tato kapitola popisuje jednotlivé inkluзивní jazykové prostředky, přičemž je dělí na grafické, tedy ty, které lze použít pouze v psané podobě jazyka, a ty, které jsou funkční i v mluvené řeči, a jsou tedy podstatné například i pro tlumočení. U každého typu prostředků inkluзивity jsou uvedeny příklady v jazycích, pro které je relevantní, protože ne všechny jazyky používají všechny prostředky, a naopak některé jsou pro dané jazyky vyloženě

typické. Při reálném použití většinou dochází ke kombinaci několika různých prostředků, které společně vytvářejí co nejinkluzivnější jazyk. V obecném popisu prostředků inkluzivity se nejdřív soustředím na zahrnutí obou tradičních genderů, přičemž mnohé z nich jsou funkční i pro zahrnutí nebinárních osob, ale strategie, které se vyloženě zaměřují na zahrnutí nebinarity, jsou diskutovány nakonec v samostatné podkapitole. Jejich výčet rozhodně není vyčerpávající už jen kvůli tomu, jak rychle a pružně se inkluzivní jazyk mění. Míra toho, jak moc se dané prostředky reálně používají, se liší nejen v jednotlivých jazycích, ale i prostředek od prostředku. Některé jsou již v jazyce poměrně zavedené a některé jsou spíše experimentální. Zaměřila jsem se tak na ty nejčastěji zmiňované prostředky a na ty relevantní pro jazyky, které jsou kulturně blízké češtině a angličtině.

4.4.1 Prostředky genderové inkluzivity použitelné v psané i mluvené podobě

Prostředky inkluzivního jazyka se zaměřují na eliminaci dvou hlavních již výše zmíněných limitů, jednak na boj proti genderovým stereotypům v jazyce a jednak na eliminaci generického maskulina.

Základem boje proti genderovým stereotypům je vyhýbání se jakýmkoliv generalizujícím, stigmatizujícím a sexistickým vyjádřením založeným na genderu. Patří sem také cokoliv, co napomáhá zvyšování povědomí o tom, jak sexistický jazyk působí a eliminace používání stereotypních výrazů (hysterka, mamánek, podpantoflák, ...), které negativně působí na obraz žen, nebinárních osob, ale i mužů. Za nevhodné může být považováno cokoliv, co vede k nepodloženým vyjádřením a zobecněním: „Ty jsi ale žena, tobě ta péče o dítě jde prostě líp.“, „To nemůžeš sama unést, nech to chlapům“, „No tak, kluci přece nepláčou.“, „No jo, typickej chlap, to je jasný, že zapomněl na tvoje narozeniny.“ (Evropský parlament, 2018; Preply, 2023; Valdřová, 2023).

Názvy povolání, funkcí a tituly je vhodné používat v takovém rodě, který koresponduje s genderem dané osoby, tedy například: „Předsedkyní Evropského parlamentu je Roberta Metsola.“ a ne „Předsedou Evropského parlamentu je Roberta Metsola.“. Obecně platí, že by mělo být respektováno přání dané osoby, jak chce být oslovována nebo označována (Evropský parlament, 2018).

Specifická situace nastává u jazyků, které mají rozdílná jazyková označení pro ženy, které jsou vdané a které vdané nejsou – „mademoiselle/madame“ ve francouzštině, „Fräulein/Frau“ v němčině nebo „slečna/paní v češtině“ (ibid.). V takovém případě je lepší se takovým označením vyhýbat, protože zdůrazňují rodinný stav ženy i tam, kde to není

relevantní (Preply, 2023). Valdřová (2023) dodává, že tyto tvary byly vytvořeny jako jazyková kontrola rodinného stavu ženy. Navíc, mužská verze pro toto rozlišení neexistuje.

Na ženy se také statisticky častěji odkazuje jejich křestním jménem v situacích, kdy by se u mužů použilo jejich příjmení nebo profesní titul (Atir a Ferguson, 2018). Dobrou praxí je tedy neomezovat ženy na křestní jméno, ale používat příjmení jako u mužů a případně i profesní titul (Preply, 2023). Valdřová (2023) dodává: „Obojí uvádíme ve stejném modu u všech jmenovaných: místo „Ing. Petr Novák s chotí“ použijeme „Ing. Petr Novák a MUDr. Hana Nováková“.

Další strategie se zaměřují konkrétně na eliminaci generického maskulina z diskurzu. Nejde o to, odstranit generické maskulinum z jazyka úplně, nýbrž o to, zredukovat jeho užívání ve prospěch jazykového zviditelnění žen (ibid.).

Nejsnazší variantou **zahrnutí obou rodů**, která je funkční ve všech rodových jazycích, je zmínění obou tvarů slov. Budeme tedy mluvit o „fotbalistkách a fotbalistech“ místo uvedení pouze jednoho z tvarů. Tato metoda zdvojování však projev zásadně prodlužuje, což může v některých případech představovat problém. Pokud jsou již zmiňovány oba gramatické rody, ženský i mužský, v zásadě vždy jsou v pořadí 1. maskulinum, 2. femininum. Valdřová (2005a) říká: „Ženy si prostě musejí i v jazyce počkat, než na ně přijde řada: muži a ženy, chlapci a děvčata, odboráři a odborářky.“. Paradoxně, i když se hovoří o rovnoprávnosti, je to vždy rovnost mužů a žen, ne naopak (ibid.). V boji proti stereotypizaci je tedy žádoucí pořadí těchto dvou forem mezi sebou střídat.

Další možností je použití **neutralizačního opisu**, který se úplně vyhne rodu. Maskulina lze někdy vynechat, jindy vystřídat označením činnosti, oboru, instituce, nebo je nahradit přímým oslovením: „Váš podpis“ místo „Podpis žadatele“. Větu „Představitelé města XY zvou naši mládež ve věku 14 až 20 let na diskusní fórum.“ můžeme takto neutralizovat například jako „Město XY zve naši mládež ve věku 14 až 20 let na diskusní fórum.“, nebo „Zveme naši mládež.“ (Valdřová, 2023).

Vyhnout se rodu lze také použitím **slov, které neodkazují specificky na žádný gender**, často to může být zpodstatnělé přídavné jméno, jako například v němčině, ale analogicky i v češtině: „Lehrende“ – „vyučující“, které je méně genderově specifické než „Lehrer“ – „učitel“ nebo „Lehrerin“ – „učitelka“. Ve francouzštině „personne enseignante“ (učící osoba) místo „professeur/professeure“.

Možné je také použití **deixe**. Deixe je specifický způsob reference, který využívá deiktické výrazy, jako například: „já“, „ty“, „ted“, „tato“ a podobně. Tyto výrazy navazují na mimojazykovou situaci a umožňují mluvčímu reflektovat ji v rámci komunikace. Deiktické výrazy se liší od deskriptivních prostředků reference, jako jsou vlastní a obecná jména, protože neodkazují přímo na specifický referent, ale spíše na kontext nebo situaci, ve které je komunikace vedena (Černošlávková, 2022). Například místo „Závod nejmladších sportovců“ se může použít inkluzivnější formulace „Závod našich nejmladších“, která odkazuje obecně na skupinu bez specifikace genderu (Valdrová, 2023).

4.4.2 Grafické prostředky genderové inkluzivity

Grafickými prostředky inkluzivity se rozumí taková jazyková řešení, která se dají využít ke zvýraznění a podpoře genderově inkluzivního vyjadřování (tj. především k eliminaci generického maskulina) v písemné podobě, což je zároveň jejich největším limitem (Jeronýmovy dny, 2022). Většinou se jedná o speciální symboly využívané různými způsoby v různých jazycích.

V klasických kontextech, jako jsou například úřední dokumenty, zákony či technická dokumentace, se často setkáváme s použitím **lomítek**. Použití lomítek je tradiční způsob, jak uvést dvě možnosti, avšak z hlediska jazykové inkluzivity nejsou lomítka ideální, protože značí pouze dvě možnosti buď/anebo. Lomítko v kontextu genderu obvykle odděluje mužský a ženský tvar slova, například: on/ona, což implicitně předpokládá binární pojetí genderu a vylučuje ty, kteří se neztotožňují s žádnou z těchto kategorií (ibid.).

Ještě méně vhodné je používání **závorek**. Valdrová (2023) říká: „Nikdy nepoužíváme závorky, žena ani jiná identita do závorky nepatří.“. Obsah závorky je často vnímán jako sekundární možnost, nebo něco navíc. V závorce se typicky objevuje právě ženská koncovka (například zakroužkoval(a)), což může být vnímáno jako řadící ženy na nižší úrovni. To znamená, že pro reprezentaci širšího spektra genderových identit je třeba najít jiné grafické prostředky, které lépe tuto diverzitu vyjadřují.

Častým grafickým prostředkem inkluzivity je **hvězdička**. Ta se typicky využívá v němčině, například „Leser*in“ – „čtenář*ka“, ale také v italštině „ragazz*“, místo „ragazzo/a“ – „chlapec/dívka“ (Preply, 2023). Výhodou hvězdičky je to, že neevokuje na rozdíl od lomítka binární rozdělení, ale spíše tím, jak se graficky rozchází do stran, odkazuje na genderovou rozmanitost. Je tak zástupným znakem pro všechny možné koncovky a genderové identity (Trans*parent, 2020).

I v angličtině, která je jazykem s přirozeným rodem a převážná většina podstatných jmen v ní nemá žádný gramatický rod, se využívá hvězdička jakožto inkluzivní znak. Používá se v souhrnném označení *trans**, pro zdůraznění, že se jedná o zastřešující výraz (Killermann, 2012). Stejný přístup uplatňuje i spolek Trans*parent (2020): „Touto hvězdičkou upozorňujeme, že zahrnujeme všechny osoby, které spadají do transgender* spektra. Nejedná se pouze o trans* muže a trans* ženy, ale i o genderově nekonformní, transmaskulinní, transfemininní a další osoby.“.

Je ale faktem, že pro některé skupiny osob může být přečtení slova, které obsahuje hvězdičku, problematické (Smith, ©2018–2023). Potíž může způsobovat lidem se specifickou poruchou učení, především dyslektikům. Dyslexie je charakterizována obtížemi se správným nebo plynulým rozpoznáním slova a špatným pravopisem a dekodovacími schopnostmi (Bartoňová, 2019). Další skupinou, pro které hvězdička může představovat problém, jsou osoby, které mají nějaké zrakové postižení a používají čtecí zařízení (Smith, ©2018–2023). Hvězdičky mohou být matoucí i pro nerodilé mluvčí daného jazyka, jež se teprve učí jeho pravidla, a hvězdička je pro ně komplikací navíc (Lieb, 2023).

Další grafickou alternativou, kterou využívá například španělština nebo portugalská, je **zavináč**. Ten se používá jako neutrální koncovka nahrazující koncovky rodové (Killermann, 2012). Ve španělštině bychom tak například místo „niño“ – „chlapec“ a „niña“ – „dívka“, použili neutrální „niñ@“ (Preply, 2023). Častým příkladem je také slovo pro označení osob, které pochází z Latinské Ameriky, „Latin@“, používané místo rodových Latino a Latina (Instituto de Ingeniería del Conocimiento, 2020). V portugalské pak například místo „elas“ – „ony“ a „eles“ – „oni“, lze použít inkluzivní tvar „el@s“ (Nonbinary Wiki, 2023). Využití zavináče je ale velice omezené, protože zpravidla nahrazuje pouze jeden znak, typicky samohlásku.

Jinou možností je použití **středové tečky**, což je doporučováno v rámci inkluzivního pravopisu ve francouzštině. Příkladem využití může být „l'étudiant·e“, tedy „student·ka“ (Kotiková, 2022). Středová tečka vyvolává podobné kritiky jako hvězdička, co se týče problematického čtení.

Stejným způsobem jako hvězdička nebo středová tečka se používá, převážně v němčině, také **podtržítko** a **dvojtečka**. Takové tvary mohou vypadat následovně „Manager_in“ – „manažer_ka“ nebo „Manager:in“ – „manažer:ka“ (Smith, ©2018–2023).

V němčině se používá specifický způsob zahrnutí obou pohlaví do jednoho slova, který je znám jako **Binnen-I** (vnitřní I). Tato metoda spočívá ve vkládání velkého písmene

I do slova tak, aby zahrnovalo jak mužskou, tak ženskou formu. Například slovo „ManagerIn“ zahrnuje jak „Manager“ – „manažer“, tak „Managerin“ – „manažerka“ (Smith, ©2018–2023; Killermann, 2012).

Italština k genderové inkluzi využívá další řešení, které je na pomezí grafického a použitelného i v mluvené podobě. Nahrazuje rodové koncovky fonetickým symbolem **schwa**. „Ragazzo“ – „chlapec“ a „ragazza“ – dívka lze nahradit genderově neutrálním pojmem „ragazzə“ (Baiocco et al., 2023; Preply, 2023).

Prostředkem, který se využívá v několika jazycích, je **písmeno x**. Používá se například ve španělštině, často se s ním lze setkat konkrétně v Argentině, kde se místo „niño“ – „chlapec“ a „niña“ – „dívka“ používá genderově neutrální „niñx“. Analogické použití můžeme sledovat také v portugalštině, kdy „elxs“ nahrazuje „elas“ – „ony“ a „eles“ – „oni“ (Preply, 2023).

4.5 Nebinární jazyk

Genderově inkluzivní jazyk historicky vznikal v rámci feministické snahy o jazykové zviditelnění žen (Wehle, 2020). Jeho zkoumání můžeme datovat k druhé vlně feminismu, tedy do 70. let 20. století (Hord, 2016). Pro plně genderově inkluzivní jazyk je ale třeba zahrnout i nebinární osoby, a výzkum, který zahrnuje přímo jazyk mimo binární rozdělení, započal až v polovině 90. let 20. století a plně se rozvíjel až ve 21. století (ibid.).

Je třeba zdůraznit, že ve většině jazyků neexistuje jednoznačné a správné řešení pro vyjádření nebinarity a obzvlášť u rodových jazyků nelze se stávajícími gramatickými systémy dosáhnout úplné jazykové inkluzivity (Evropský parlament, 2018).

Přestože je řešení nebinárního jazyka opět problematictější v rodových jazycích, je mnohem větším tématem než samotné zahrnutí žen i u jazyků s přirozeným rodem. Většina ze strategií a prostředků inkluzivního jazyka je funkční jak pro zahrnutí žen, tak nebinárních osob, ale nebinární jazyk se navíc potýká s dalšími specifickými výzvami. Jedním z problémů je to, že je téma nebinarity a nebinárního jazyka poměrně nové (Sarrasin, 2012). Zahrnutí žen je snazší, protože ženské rody jsou v jazyce jasně ukotveny, takže přestože je v rodových jazycích často potřeba vymyslet nový ženský ekvivalent původně mužských slov (jako například v češtině host – hostka), není potřeba vymýšlet nová gramatická pravidla (Divišová, 2023).

V debatě o genderově inkluzivním a nebinárním jazyce je naprosto zásadní zmínit problematiku zájmen, která osoba používá (Kotyzová, 2022). Zájmena jsou totiž jedním z mála rodových znaků i v jazycích s přirozeným rodem. Nejznámějším nebinárním

zájmenem je tzv. **singular they** v angličtině, tedy použití zájmen „they/them“ v jednotném čísle místo použití tradičních binárních zájmen „he/him“, „she/her“. Toto zájmeno se používá nejen u nebinárních osob, ale také v případech, že se v komunikační situaci hovoří o někom, jehož gender není znám (Curzan, 2003).

Kromě zmíněného použití zájmena, které již v jazyce existuje, jen se běžně používá jiným způsobem, dochází v rámci nebinárního jazyka k tvorbě úplně nových zájmen, tzv. „neopronouns“, tedy **neozájmen** (Matsuno, 2019). Zajímavým případem je zájmeno „hen“ ve švédštině, které nahrazuje „han/hon“ – „on/ona“. V roce 2015 jej Švédská akademie přidala do oficiálního slovníku *Svenska Akademiens ordlista* (Miltersen, 2018) a dnes je již běžně používaným rodově neutrálním slovem (Hord, 2016). V dánštině se objevily pokusy o převzetí švédského „hen“, není to ale běžně rozšířená praxe, dánští nebinární mluvčí spíše používají neozájmeno „de“, které je ekvivalentem anglického „they“, ale není uznáno žádnou oficiální autoritou (Miltersen 2018). Ve francouzštině existuje neozájmeno „iel“, které nahrazuje „il/elle“ a od něj odvozená ukazovací zájmena „celleux“ jako spojení „celles“ – „tyto“ a „ceux“ „tito“ a „elleux“ – „ně“ místo „eux“ a „elles“ (Shroy, 2016). Zájmeno „iel“ a jeho varianty byly v roce 2017 přidány do francouzského slovníku Le Robert. Reakce na přijetí tohoto kroku byly ve společnosti smíšené a rozhodně nemůžeme říct, že by toto neozájmeno bylo dnes využíváno ekvivalentně švédskému „hen“ (Le Monde, 2021). Ve španělštině se místo „él/ella“ – „on/ona“ zavádí zájmeno „elle“ (Papadopoulos, 2022). To je ale používané převážně v Latinské Americe a ve Španělsku si nezískalo takovou popularitu (Algoe, 2023).

Alternativou v jazycích, které mají zavedený gramatický **střední rod**, je pro vyjádření nebinarity právě použití neutra. To se zdá jako nejjednodušší řešení právě z toho důvodu, že v daných jazycích již existuje a není potřeba vymýšlet žádné nové strategie (Jeronýmovy dny, 2022). V praxi je ale použití neutra často problematické, vzhledem k tomu, že bývá střední rod používán pro označení neživých věcí, dětí a mláďat (Bružeňák, 2023). Například v němčině je použití středního rodu pro nebinární osoby považováno za dehumanizující (Lind a Nübling, 2022). V chorvatštině se dle výzkumů (například Šincek, 2020) najdou nebinární osoby, které se o sobě v neutru vyjadřují, ale jsou v menšině právě kvůli výše zmíněným konotacím (Špoljar, 2021). Zajímavým případem je řečtina, kde se neutrum pro nebinární osoby běžně používá a je považováno za praktický nástroj inkluzivity (Nikolaou, 2023).

5 Genderově inkluzivní angličtina

Tato kapitola se soustředí na inkluzivní aspekty anglického jazyka, který jako lingua franca a jazyk s přirozeným rodem představuje zvláštní případ. Dále kapitola zkoumá, jakým způsobem angličtina přistupuje k nebinárnímu jazyku. Tato kapitola slouží jako základ pro porozumění unikátnímu postavení angličtiny v rámci inkluzivního jazyka.

5.1 Unikátní postavení angličtiny

Angličtina jako lingua franca s rozsáhlým počtem mluvčích po celém světě vykazuje vyšší míru inkluzivního jazyka ve srovnání s ostatními jazyky s menším počtem mluvčích. Dle agentury Statista se k 2023 jedná o 1,46 miliardy mluvčích, což je zhruba 15 % celkové světové populace (Dyvik, 2023).

Velkou roli v inkluzivitě angličtiny hraje to, že je jazykem s přirozeným rodem a ze své podstaty nemusí řešit otázky gramatického rodu tak, jako rodové jazyky včetně češtiny (viz kapitola 4.1. *Rodovost jazyka*).

Důležitou roli hraje také široké rozšíření angličtiny jako mezinárodního komunikačního prostředku, což nám dokazuje například status angličtiny jakožto oficiálního jazyka OSN a jejích agentur nebo NATO. Přestože má EU 24 oficiálních jazyků, má angličtina i v rámci Evropské unie výsadní roli. To dokazuje nejen její užívání jakožto každodenního pracovního jazyka institucí EU, ale například také pravidlo, jež určuje pořadí jazykových verzí u vícejazyčných dokumentů, jako jsou typicky občanské průkazy či pasy, kdy na prvním místě stojí vždy jazyk vydávajícího státu, ale na místě druhém je vždy angličtina (Europa: *Interinstitutional style guide*, 2023). Angličtina tak umožňuje interakci mezi různými kulturami a národy a důsledkem toho se přirozeně zvyšuje poptávka po inkluzivním jazyce, který reflektuje a respektuje různorodé identity.

Dalším klíčovým aspektem je podpora inkluzivního jazyka vzděláváním a institucionálními snahami. Díky podpoře inkluzivního jazyka ze strany univerzit a vládních organizací dochází k jeho rozšíření a většímu využití. Příkladem mohou být příručky pravidel pro psaní a užívání inkluzivního jazyka tzv. *style guides*, kterými disponuje řada univerzit v USA (viz kapitola 2.5 *Inkluzivní jazyk*). Díky tomu existuje větší povědomí o otázkách inkluzivity a respektu k různorodým identitám, což vede k většímu tlaku na začlenění nových inkluzivních výrazových prostředků do jazyka.

Nezanedbatelným faktorem je také jistě vliv masových médií, sociálních sítí a internetu, kde angličtina zaujímá jednoznačně výsadní pozici – 52,5 % veškerého

internetového obsahu je právě v angličtině (Web Technology Surveys, 2023). Mediální platformy a sociální sítě umožňují rychlé šíření nových inkluzivních výrazů mezi uživateli po celém světě, což přispívá k jejich rychlejšímu začlenění do jejich slovní zásoby.

Přestože je však angličtina globálním jazykem, který se dá považovat za *lingua franca*, i anglická terminologie je prozatím nejednotná a neustálená. Ukazují nám to mnohé výzkumy v anglickém jazyce, které se snaží zjistit, jak se lidé, kteří se neidentifikují binárně, popisují, jak o sobě mluví, jak chtějí být oslovováni, takovým příkladem může být právě již zmíněný Gender census (Lodge, 2023). Pokud ani v angličtině není ustálená terminologie, tím spíše není ustálená v češtině, která je nejen jazykem rodovým, ale také má v porovnání s angličtinou velice malý počet mluvčích (viz kapitola 7.1 *Systémové a gramatické porovnání angličtiny a češtiny*).

5.2 *Nebinární angličtina*

Angličtina jako jazyk s přirozeným rodem představuje jednodušší prostředí pro adaptaci na nebinární vyjadřování. V minulosti se v angličtině běžně používalo generické „he“, ale dnes se častěji setkáváme s použitím již zmíněného „singular they“ (Hamilton, 1988; Hord, 2016). Neznamená to ale, že by užití tohoto zájmena bylo novinkou, která se používá až v posledních několika letech. Užívání „singular they“ navazuje na staletí používání a objevuje se již v dílech spisovatelů jako jsou Geoffrey Chaucer, William Shakespeare a Jane Austen (Marquis, 2016). V posledních letech ale rozhodně nabývá „singular they“ na popularitě. Toto zájmeno bylo několikrát vyhlášeno slovem roku, a dokonce i slovem tohoto desetiletí (The Guardian, 2020).

Často je použití zájmena „they“ kritizováno, protože vede k nejasnosti, zda se v komunikační situaci odkazujeme k jedné nebo více osobám. Tyto kritiky ale pomíjí fakt, že zájmeno „you“ má z tohoto hlediska totožné vlastnosti, odkazuje jak k jednotlivcům, tak ke skupinám osob a kontext je v drtivé většině případů dostatečným klíčem k určení, zda je myšleno jednotné, nebo množné číslo (Rose, 2021).

I v angličtině existují neozájmena, která byla prominentní v 90. letech 20. století (Hord, 2016) a na počátku 21. století – například „sie/hir“, „ze/zir“, nebo „xe/xem“ (ibid.). Kolem roku 2010 se však zvyšuje použití právě singulárního „they“ (Rose, 2021).

V angličtině kromě různých zájmen existují také rozdílná jazyková označení pro ženy, které jsou vdané a které vdané nejsou. Konkrétně jde o „miss“ – „slečna“ a „missus“, zkráceně „Mrs.“ – „paní“. Angličtina ale díky feministickým snahám z 60. a 70. let 20. století disponuje neutrálním oslovením „Ms.“, které není ekvivalentem ani „paní“ ani

„slečny“, ale ženskou protiváhou mužského „mister“, zkráceně „Mr.“, které nijak neodkazuje na rodinný stav. Kromě „Ms.“ vzniklo v 70. letech i oslovení „Mx.“, které neodkazuje nejen na rodinný stav, ale také není nijak genderově specifické. Z počátku se používalo hlavně v případech, kdy nebyl gender dané osoby znám, ale jeho použití se rozšířilo i pro označení nebinárních osob (Chui, 2021).

Protože je angličtina jazyk s přirozeným rodem, jsou slova, která patří k určitému genderu, spíše výjimkou (Hellinger, 2001). Z tohoto důvodu se v rámci genderově inkluzivního jazyka přistupuje spíše ke strategii neutralizace, tedy použití slov, která nejsou genderově zabarvená (Lindqvist et al., 2018; Sczesny et al. 2016). Většina žen, které hrají ve filmech už se tak v angličtině nenazývá „actress“, nýbrž genericky „actor“ a genderově rozdělené „waiter“ – číšník a „waitress“ – servírka se nahrazuje neutrálním „server“ apod. (Linden, 2009).

6 Genderově inkluzivní čeština

Tato kapitola se zaměřuje jednak na konkrétní prostředky, které se v českém jazyce využívají pro zachycení genderové rovnosti a nebinarity, jednak na dosavadní zkoumání problematiky v České republice. Popisuje přístup k inkluzivnímu jazyku v českém prostředí a mapuje, jaké příručky přímo k inkluzivní češtině existují, ale také jaký se o genderově inkluzivním jazyce vede na českém území společenský diskurz.

6.1 Jazykové prostředky inkluzivní češtiny

Čeština jakožto rodový jazyk využívá hodně ze strategií zmíněných v kapitole 4.4 *Jazykové prostředky genderové inkluzivity*. Kromě toho ale samozřejmě existují i jazykové výzvy, které jsou pro český jazyk specifické. V této podkapitole shrnu, jak výše zmiňované jazykové prostředky inkluzivity v češtině fungují s přihlédnutím k českým specifikům.

Začneme-li u grafických prostředků, i pro češtinu platí, že použití lomítek a závorek je spíše nevhodné grafické řešení. V českém prostředí je z inkluzivních grafických prostředků prozatím nejvíce rozšířená hvězdička. Valdřová (2023): „Na hvězdičku si česká veřejnost už zvyká.“. Použití může vypadat například takto: „Zaměstnanec*kyně je otevřený*á k různosti názorů a tvůrčích přístupů.“ (Akademie výtvarných umění v Praze, 2022) nebo „Přijmeme ekonomku*ekonomu.“ (Valdřová, 2023). Ústav pro jazyk český (2022) ale k hvězdičce píše následující:

„V češtině se běžně používá pro signalizaci alternativ lomítko. Stále častěji se však můžeme setkat s užitím hvězdičky namísto lomítka. Tento znak se objevuje především v textech spojených s LGBT+ problematikou, kde má sloužit jako jeden z prostředků inkluzivního, senzitivního jazyka. Užívání hvězdičky se k nám dostalo zřejmě vlivem němčiny, v níž hvězdička plní tutéž funkci jako v češtině lomítko (srov. Student*in a student/ka). Dále vychází motivace pro užití hvězdičky z představy, že lomítko omezuje uvedené alternativy (student/studentka = buď student, nebo studentka), kdežto hvězdička jakožto zástupný znak bez nutnosti určení, co všechno nebo co přesně zastupuje, má naznačovat zahrnutí celého spektra genderových identit (včetně té nebinární). Tato interpretace však ještě není ve společnosti všeobecně známá, lze předpokládat, že někomu může užití pro něj neobvyklé hvězdičky ztěžovat porozumění textu nebo ho aspoň překvapit, grafická podoba tak na sebe může strhávat nežádoucí pozornost. Problém nastává také při čtení textu nahlas – je pravděpodobné, že lidé

budou číst zápis student*ka stejně jako zápis student/ka, patrně [student, nebo studentka]. Obecně bychom se měli snažit zapsat to, co říkáme, co nejpresněji, a v souladu s tím by měl zápis umožňovat co nejsnazší čtení. Jelikož se společnost vyvíjí, nelze vyloučit, že se užívání hvězdičky i povědomí o jejím významu rozšíří a její výskyt nebude vnímán jako problematický. V současné době se však pro signalizaci alternativ stále používá především lomítko.“

Ústav pro jazyk český tedy téměř deskriptivisticky připouští budoucí možnost využití hvězdičky, avšak prozatím trvá na preferenci využívání lomítek. Organizace, které se zabývají tematikou inkluzivity, jako je například Trans*parent (2020), Prague Pride (2022a), NESEHNUTÍ (2021), a například i Jeden svět (2023) a mnozí další ale hvězdičky ve své komunikaci již běžně používají.

Z ostatních grafických prostředků inkluzivity najdeme v češtině také verze s podtržítky a dvojtečkami: „žadatel_ka“ či „žadatel:ka“ (Valdrová, 2023). Veskrze záleží pouze na kontextu a na preferencích uživatele jazyka, jakou grafickou inkluzivní variantu zvolí. V genderově neutrální češtině nalezneme i písmeno x, kde se používá pro koncovky sloves v minulém čase a z binárního „Já jsem byla.“ či „Já jsem byl.“ se tak stává genderově inkluzivní „Já jsem bylx.“ (Novotná, 2023).

Další grafickou možností, která je česky specifická, je tzv. „měkké ypsilon“ – tvrdé y s tečkou, tedy znak *ÿ*, díky kterému by se nemuselo rozlišovat mezi mužskými koncovkami s měkkým i a ženskými s tvrdým y, tj. „Šly jsme se projít, abychom si provětralý hlavu.“. Jeho alternativou může být použití obou znaků zároveň, tedy *yi* nebo *iy*: „Šlyi jsme se projít, abychom si provětraliy hlavu.“ (Jeronýmovy dny, 2022).

Podobně jako například zmiňovaná francouzština či němčina, řeší i čeština otázku oslovení slečna/paní. Takovým označením se i v češtině vyhýbáme, protože zdůrazňují rodinný stav ženy, i když to není nutné (Evropský parlament, 2018). Valdrová (2023) říká: „Ženu prostě oslovíme „paní“, a když bude považovat za důležité sdělit, že není vdaná, ačkoliv to často nesouvisí s předmětem jednání, opraví nás.“.

Pro češtinu též platí strategie neutralizačního opisu v rámci snahy o eliminaci generického maskulina. Stejně tak je funkční zmínění obou rodů: „kuchaři a kuchařky“ (Kolek, 2022).

Využívat slova, která se neodkazují k žádnému specifickému genderu, je další platnou strategií. V češtině lze pojmenování osob vykonávajících určitou činnost nebo profesi často snadno nahradit přídavnými jmény, přívlastky neshodnými nebo

zpodstatněnými přídavnými jmény. Můžeme tedy použít například „cestující, vyučující, studující, kupující, vedoucí nebo referující“ (ibid.). Další alternativou je v češtině použití vespolných podstatných jmen. Podstatná jména jako: děti, lidé, osoba, osobnost, autorita atd. označují bez ohledu na jejich mluvnický rod rozličné identity nebo pohlaví. Použitelnou strategií je také již zmiňovaná deixis.

Dalším aspektem, který se v češtině řeší, je problematika přechylování ženských příjmení. Přechylováním příjmení se rozumí odvozování ženských podob z příjmení mužských, a to domácího i cizího původu, například Novák – Nováková, White – Whiteová (Ústav pro jazyk český, 2008–2023a). Z podoby příjmení byl tedy dlouhou dobu rozlišitelný gender dané osoby. Novela zákona o matrikách z roku 2022 – Zákon č. 301/2000 Sb. však umožňuje občankám ČR svobodnou volbu nepřechýleného příjmení a rodičům svobodnou volbu nepřechýleného příjmení pro své dcery (ibid.).

6.1.1 Nebinární čeština

Kromě výše zmíněných principů existují v češtině specifické způsoby vyjádření nebinarity. Wehle (2020) uvádí, že česká společnost zaostává v rovnosti binárních genderů, což činí jazykovou práci s nebinárními gendery ještě o to složitější. V češtině coby rodovém jazyce je vyjádřit nebinaritu složitější než v angličtině. Existuje více způsobů, jak se o sobě nebinární čeští lidé vyjadřují, a je na každém, co si zvolí (Kolek, 2022). Ty nejčastější přístupy jsou popsány v této podkapitole.

Českým specifikem je střídání ženského a mužského rodu, což v ostatních jazycích není běžnou praxí (Valdrová, 2023). Výhodou takového přístupu je, že není třeba vymýšlet žádná nová gramatická pravidla ani řešit nové koncovky. Nevýhodou pak může být to, že v kratším textu nemusí být střídání rodů vůbec patrné. Například se postava v literárním díle vyjádří jen dvakrát, z toho jednou v ženském a jednou v mužském rodě, a střídání pak vypadá spíše jako gramatická chyba, překlep, a ne jako záměrné použití nebinárního vyjadřování. Tento přístup se tak může stát matoucím (Jeronýmovy dny, 2022).

Jelikož má čeština střední rod, některé nebinární osoby si volí právě tuto cestu. Výhodou je opět to, že neutrum je jednoznačně zavedené v českém gramatickém systému. Ve středním rodě však neexistují některé koncepty, jako například názvy povolání (ibid.). Kromě toho je vyjadřování se o sobě ve středním rodě v češtině celkem nezvyklé a neutrum může být někým považován za dehonestující. Kromě toho může být použití středního rodu vnímáno jako nedostatečně neutrální kvůli jeho podobnosti s mužským rodem. Přestože rozlišujeme mezi „ono je krásné“ a „on*ona je krásný*á“, ve většině případů dochází

ke shodě s mužským rodem – „bez něho, krásného Alex; k němu, ke krásnému Alex; o něm, krásném Alex; s ním, krásným Alex“ (Bružeňák, 2023).

Některé nebinární osoby užívají tzv. „onikání“. Nebinární onikání znamená používat množné číslo: „Kde jste studovali?“ nebo „Kde jste studovaly?“. V mluvené řeči není mezi y a i rozdíl. V psaném projevu se buď nebinární osoba sama rozhodne, zda chce používat měkké i nebo ypsilon, případně je možné v koncovce sloves na přání dotyčné*ho použít hvězdičku – „studovali*y“ nebo jiný symbol (Valdrová, 2023). Tento problém by také mohlo vyřešit výše zmíněné „měkké ypsilon“. Výhodou tohoto přístupu je opět zavedenost množného čísla v českém gramatickém systému. Kromě toho je tento přístup nejspíš nejbližším ekvivalentem anglického „singular they“. Sám o sobě však neřeší problematiku y/i a kromě toho může být často i v kontextu matoucí, zda se mluví o jedné osobě, nebo skupině osob (Jeronýmovy dny, 2022).

Aby se tomuto zmatení předešlo, využívá určitá část nebinárních osob „jsem + tvar slovesa v množném čísle“. Příkladem tohoto přístupu je například: „Já jsem byli na dovolené.“ (Auratová, 2023). V češtině to pro někoho může působit nezvykle, ale jedná se o jasnější vyjádření nebinarity v jednotném čísle (Jeronýmovy dny, 2022).

I v českém jazyce dochází k tvorbě neozájmen. Projekt TakyTrans nahrazuje klasická zájmena genderově nezabarvenou variantou „one“, tedy „One byli na dovolené.“ (Auratová, 2023). Již v roce 2020 se ale dostalo zájmeno „one“ do slovníku Čeština 2.0 (Čeština 2.0, 2020). V češtině ale nelze vymyslet pouze neozájmeno bez toho, aniž by k němu byly vymyšleny slovesné koncovky, a i v tomto případě tak v psaném textu vyvstává problém, zda použít měkkou či tvrdou koncovkou u sloves (Bartošová a Dufek, 2023). Kunová a Pavlica navrhují variantu s krátkým e: „Byle jsme včera po práci unavene, tak jsme se šle projít ven, abychom si provětrale hlavu.“ (Jeronýmovy dny, 2022).

Právě kvůli problematičnosti vyjádření nebinarity se některé osoby mohou rozhodnout vyjadřovat se o sobě v angličtině a používat nebinární „singular they“ tam, kde to je možné, přestože je jejich mateřštinou čeština (Sochová, 2022). Někdo tak například o sobě v angličtině mluví jako „they“, ale neztotožňuje se v češtině s žádnou z prozatím dostupných variant, a tak v češtině používá binární zájmena (Stachová, 2020).

Nakonec je důležité zmínit, že i když se někdo identifikuje jako nebinární, může se z různých důvodů rozhodnout používat klasická binární zájmena a s nimi se pojící jazykové prostředky, a to ať už ta, která odpovídají pohlaví, které bylo při narození, tak ta opačná (Bružeňák, 2023).

6.2 Výzkum genderově inkluzivní češtiny

Akademických výzkumů o genderově inkluzivním jazyce není v češtině a o češtině prozatím mnoho a většina z nich vznikla až v posledních několika letech. Články zabývající se genderem v jazyce sice vycházely již v první polovině 20. století, ale spíše se jen kriticky zaměřovaly na ženské tvary slov označujících typicky mužské profese (například Naše řeč 1918, 1922, 1935). V 90. letech 20. století se ale začalo v češtině psát o roli ženy v jazyce, přestože se jazyk, který zahrnuje ženy, nenazýval „genderově inkluzivní“. Mluvílo se obecně o genderové lingvistice nebo lingvistice rodu (Čmejková, 1995).

První publikace na toto téma jsou právě od Čmejkové (ibid.) a dále Hoffmannové (1995). Obě autorky ale považují téma používání genderově spravedlivého jazyka za irelevantní pro češtinu. Redukují problematiku feministického jazyka na zviditelnění žen v jazyce a celé téma zároveň ironizují. Záměrně vytvářejí nevhodné české ekvivalenty k anglickým genderově inkluzivním formulacím, diskvalifikují feministický jazyk a nevidí jeho význam v českém jazykovém prostředí (Kolek a Valdřová, 2020).

Na tyto dva texty reagovala Valdřová (1996, 1997) s prvními návrhy „genderově vyváženého jazyka“. Na své první publikace pak dále několikanásobně navazovala i přes mnohé kritiky (například Daneš, 1997 a Čmejková, 1997), například svou výzkumnou publikací „Žena a vědec? To mi nejde dohromady. Testy generického maskulina v českém jazyce“ (2008), ve které zkoumá, zda generické maskulinum označuje rovnoměrně ženy i muže. Podle Kolka a Valdřové (2022) zájem o genderovou lingvistiku v českém prostředí vzrostl po roce 2015. Ukazuje to například fakt, že do *Nového encyklopedického slovníku češtiny* bylo v roce 2016 přidáno několik tematických hesel, například „genderově vyvážené vyjadřování“ nebo „generické maskulinum“ (Valdřová, 2017a, 2017b).

Další ilustrací tohoto fenoménu mohou být akademické kvalifikační práce. Existuje několik prací, které se ale nezabývají přímo genderově inkluzivním jazykem, ale většinou nebinární problematikou nebo genderovou lingvistikou a genderově inkluzivní jazyk zmiňují jen jako okrajové téma.⁸ Jedná se například o práce *Nebinární gender identity* (Stachová, 2020), *Gender v učebnicích českého jazyka pro první stupeň základních škol* (Rázlová, 2018), *Zkušenost ze sociálních interakcí lidí s nebinární identitou* Autratová (2023) nebo *Gender a genderová lingvistika* (Andraschková, 2015). Kvalifikační prací, která

⁸ Translatologické práce budou diskutovány v kapitole 7.1 Výzkum genderově inkluzivního jazyka v překladu a tlumočení

se genderově inkluzivnímu jazyku věnuje zatím nejvíce, je *Vnímání češtiny lidmi s nebinárními genderovými identitami* (Bružeňák 2023).

Všechny tyto práce se ve svých kapitolách o genderově inkluzivním jazyce odkazují v podstatě téměř jen na tři osoby, které odborně o genderově inkluzivním jazyce publikují. Jsou jimi právě PhDr. Světlá Čmejrková, DrSc., Mgr. Jana Valdřová, PhD. a Mgr. Vít Kolek.

V současných výzkumech se tématu věnují právě převážně Valdřová (například *Reprezentace ženství z perspektivy lingvistiky genderových a sexuálních identit*, 2018) a Kolek (například *Research of the Czech Language from the Perspective of Queer Linguistics*, 2019 nebo *Nonbinary czech language: characteristics and discourse*, 2022). V posledních letech se publikace Kolka a Valdřové již nezaměřují pouze na zahrnutí ženské jazykové perspektivy, ale neopomínají ani nebinární osoby.

6.3 Příručky genderově inkluzivního jazyka v českém prostředí

První publikací, která by se dala označit za příručku genderově inkluzivního jazyka, je publikace *Kultura genderově vyváženého vyjadřování* (Valdřová et al., 2010), která původně vznikla pro MŠMT. Najdeme v ní nezávazná jazyková doporučení, která nikomu nenařizují, jak psát a mluvit, ale podávají návrhy, jak učinit komunikaci zdvořilejší a kultivovanější (Matoušková, 2020). Po jejím vydání v roce 2010 se na tuto příručku snesla vlna kritiky ze strany médií, ale také například ze strany Mgr. Roberta Adama PhD., tehdejšího ředitele Ústavu českého jazyka a teorie komunikace na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze (Adam, 2010; Syslová, 2010; Veselá, 2012). MŠMT tak příručku ze svých stránek stáhlo (Vybíral, 2010).

O genderovou rovnost ve výzkumu a inovacích se u nás zasazuje Technologická agentura ČR. Ve své *Příručce pro užívání genderově senzitivního jazyka v komunikaci* (2016) TA ČR vychází právě z výše zmíněné příručky (Valdřová et al., 2010) a krátce v ní popisuje „sedm příležitostí pro využívání genderově senzitivního jazyka“. Mezi ně patří eliminace generického maskulina, zviditelnění méně zastoupené skupiny, nahrazování výrazu „žena“ označením dle odborností nebo například přechylování tvaru tam, kde se jedná o konkrétní ženu (Technologická agentura ČR, 2016).

V českém prostředí dále najdeme již o něco komplexnější příručku *Genderově senzitivní jazyk v NESEHNUTÍ*, která je z dílny nezávislého sociálně ekologického hnutí NESEHNUTÍ. Tato příručka kromě obecných pravidel a zásad genderově inkluzivního jazyka uvádí také široké množství příkladů použití takového jazyka a argumentuje, proč je genderově inkluzivní jazyk potřebný. Nezapomíná také zmínit osoby mimo binární

rozdělení žena a muž. Příručka NESEHNUTÍ vychází mimo jiné také z Valdové et al. (2010) (NESEHNUTÍ, 2021).

Svou příručku v roce 2021 vydala i organizace Prostor plus, která poskytuje sociální služby a podporu. Ta se opět odkazuje k Valdové et al. (2010) a zaměřuje se jak na psanou, tak hlavně na mluvenou komunikaci (Prostor plus, 2021).

Příručku s názvem *Základní principy senzitivního jazyka* najdeme u organizace Prague Pride. Ta se ze své podstaty zabývá LGBTQ+ terminologií, a tak i ve své příručce kromě alternativ generického maskulina popisuje termíny a formulace, kterým je vhodné se vyhýbat, a čím je nahradit, například: „Homosexuál, homosexuálové, homosexuální orientace – dnes už překonané termíny, je lepší se jim vyhnout, pokud to jde, a použít například gayové a lesby, lidé neheterosexuální orientace atd.“ (Prague Pride, 2022a).

Festival Jeden svět vydal v únoru 2023 článek *Jeden svět a citlivá komunikace* a zavazuje se na svých webových stránkách využívat v textu co nejvíce neutrálních tvarů a hvězdiček, které nezahrnují pouze ženy a muže, ale i nebinární osoby (Jeden svět, 2023). Festival vychází z výše zmíněné příručky NESEHNUTÍ a deklaruje též, že své rozhodnutí konzultoval s organizacemi Trans*parent a Prague Pride.

Nejnovější komplexní příručkou je *Jak na genderově senzitivní komunikaci v instituci – Metodika pro inkluzivní komunikaci*, kterou v prosinci 2023 vydalo pracoviště Gender a věda. Jsou jediným specializovaným pracovištěm v ČR a v regionu střední a východní Evropy, které se zaměřuje na podporu genderové rovnosti ve výzkumu a na podporu výzkumných organizací a státní správy v prosazování genderové rovnosti ve vědě a výzkumu. Jejich příručka ukazuje, jakým způsobem je možné změnit komunikaci (na jazykové, vizuální, symbolické, situační úrovni, ale i v institucionálních dokumentech) tak, aby byla genderově inkluzivní. Vychází mimo jiné z Valdové et al. (2010) a příručky TA ČR (2016) (Langhammerová, Nebeská, Oliva, 2023).

V sekci *Pro média* organizace Trans*parent lze najít tipy, jak o transgender* lidech psát s respektem, krátký slovníček pojmů a seznam formulací, kterým se vyhnout. Organizace Trans*parent také o genderově inkluzivním jazyce pravidelně informuje na svých facebookových stránkách. Ucelenou příručku nebo metodiku ale zatím nemá (Trans*parent, 2023).

Mezi českými vysokými školami najdeme inspiraci například v krátkém pokynu rektorky UHK *Doporučený postup v oblasti užívání genderově senzitivní komunikace* (Springerová, 2021). V etickém kodexu AVU v Praze najdeme praktickou aplikaci

genderově inkluzivního jazyka – celý je napsaný s důrazem na respekt k identitě jedince a genderové inkluzi (Akademie výtvarných umění v Praze, 2022). Přestože AVU zatím nedisponuje přímo příručkou genderově inkluzivního jazyka, ve svém *GENDER EQUALITY PLAN na roky 2023–2024* mají na červen 2024 naplánováno vytvoření metodiky genderově senzitivního jazyka pro interní i externí komunikaci na AVU (Akademie výtvarných umění v Praze, 2021).

6.4 Společenská diskuze o genderově inkluzivním jazyce

Diskuze o genderově inkluzivním jazyce v českém prostředí se stala výraznou až v posledních několika letech. Toto téma představuje nový fenomén, ve kterém se mnoho aspektů teprve formuje a ustaluje, což reflektuje progresivní snahu o začleňování různorodých genderových identit do jazyka. Současně je však tato diskuze provázána i určitým odporem, který často pochází z tradičních nebo konzervativních postojů. Tato dynamika mezi progresivními pokusy o změnu a konzervativními reakcemi činí debatu o genderově inkluzivním jazyce zvláště relevantní a ukazuje na potřebu hlubšího porozumění a analýzy současných trendů a názorů v této oblasti. Tato kapitola mimo jiné na několika příkladech ukazuje změnu společenského diskurzu v české společnosti.

Jednou z prvních zmínek o inkluzivním jazyce v tom slova smyslu, v jakém jej používáme dnes, najdeme v článku „Exkluzivní inkluze“ Anežky Charvátové v brněnském časopisu *Host* z prosince 2018. Autorka sama uvádí, že slovní spojení inkluzivní jazyk se u nás nepoužívá. V návaznosti na to, že byla v Mexiku kolegyní požádána o článek na téma inkluzivní jazyk a překlad, píše: „Z kontextu jsem pochopila, že tento termín, který se u nás takto nepoužívá, tu znamená jazyk spravedlivě zahrnující oba rody, mužský i ženský. Ve španělsky mluvících zemích je na vzestupu, debatuje se o něm, na univerzitách je povinnost používat jej, jinak hrozí pokuty, ...“.

Přesto, že článek byl napsán před pouhými pár lety, situace je nyní úplně jiná. Slovní spojení inkluzivní jazyk se v českém prostředí používá zcela běžně, jsou o něm psány články, knihy, akademické práce, pořádají se o něm semináře a konference (viz kapitoly 6.2 *Výzkum genderově inkluzivní češtiny* a 6.3 *Příručky genderově inkluzivního jazyka v českém prostředí*).

Charvátová (2018) také uvádí, že už jen představa románů psaných inkluzivním jazykem jí vyrazila dech. Podle ní může inkluzivní jazyk fungovat v oficiálních dokumentech, v novinách, časem možná ovlivní i řeč, ale ne románech: „Spisovatel je tvůrce, ne úředník.“.

Literatura psaná genderově inkluzivním jazykem, taková, která obsahuje nebinární postavy a je psána nebinárním jazykem, případně překládána do nebinární češtiny, ale dávno existuje (viz například Wehle, 2020). Časopis *Plav*, měsíčník pro světovou literaturu, takovým dílům a jejich překladu dokonce věnoval celé jedno číslo, konkrétně #6/2023, nesoucí název *_*IDENTITA*_ Současná queer literatura*. Kromě toho je právě práce s nebinárním jazykem velice kreativní a naprosto v souladu s tím, že spisovatel je tvůrce.

Kritici genderově inkluzivního jazyka často uvádí, že genderově inkluzivní jazyk nemá budoucnost pro svou mnohomluvnost. Jako příklad uvádí Charvátová (2018) předpisy na francouzských univerzitách, které ukládají uvádět ve všech oficiálních dokumentech koncovky všech rodů. Například: „Tous/tes les étudiant/s/e/s qui sont venu/s/e/s et que nous avons vu/s/e/s“ (tj. Všichni/všechny studenti/tky kteří/které přišli/y a které jsme viděli/y). Stejným způsobem inkluzivní francouzštinu kritizuje i Šotolová (2021).

Na stejnou kritiku krkolomnosti a mnohomluvnosti zahrnování genderů reaguje Valdová (2023) příkladem z Ústavy ČR:

„Dnem, kdy se poslanec nebo senátor ujal úřadu prezidenta republiky, nebo dnem, kdy se ujal funkce soudce nebo jiné funkce neslučitelné s funkcí poslance nebo senátora, zaniká jeho mandát poslance nebo senátora.“

Tuto pasáž přeformulovala Pravidová (2015) z Ústavu pro jazyk český v rámci kritiky genderově inkluzivního jazyka následovně:

„Dnem, kdy se poslanec/poslankyně nebo senátor/senátorka ujal/a úřadu prezidenta/prezidentky republiky, nebo dnem, kde se ujal/a funkce soudce/soudkyně nebo jiné funkce neslučitelné s funkcí poslance/poslankyně nebo senátora/senátorky, zaniká jeho/její mandát poslance/poslankyně nebo senátora/senátorky.“

Genderově inkluzivní jazyk ale jak víme neutváříme pouze zdvojením mužských a ženských tvarů slov. Valdová tak navrhuje alternativní genderově neutrální formulaci:

„Poslanecký nebo senátorský mandát zaniká dnem nástupu do prezidentské, soudcovské nebo jiné funkce.“

Valdová (2023) ale připouští, že genderově inkluzivní jazyk může skutečně někdy působit více mnohomluvněji než varianta s generickými maskuliny. Odpůrci tak často argumentují principem jazykové ekonomie, tedy tendence o co nejmenší námahu při užívání jazyka (Charvátová, 2018). Miltnerová v úvodníku časopisu *Plav* (2023) ale říká: „Kéž by šel svět

pokaždé vylepšit tak snadno, jako když použijete genderově inkluzivní jazyk.“. Dodává, že úsilí pro zahrnutí všech osob do jazyka je tak malé ve srovnání s tím, jak velký to má dopad. Valdřová (2023) nekompromisně tvrdí: „Zdvořilost by měla mít vždy přednost před jazykovou ekonomii.“.

Dle některých názorů může přílišné lpění na užívání genderově inkluzivního jazyka vést k hyperkorektnosti, která odklání důraz od významu díla a přenáší ho na formu jazyka, což často může ubírat na kvalitě. O přehnané korektnosti a citlivosti v dnešní době pojednává například glosa Jovanky Šotolové (2021).

Šotolová (ibid.) zmiňuje, že se v USA stává běžnou praxí, že se text knihy nebo filmu před vydáním nechá přečíst tzv. „sensitivity readers“, kteří dohlížejí na to, aby v díle nezůstala žádná problematická pasáž. Popisuje úvahy, že snaha předjímat situace, které by mohly příliš citlivým čtenářům či divákům vadit, snadno povede k tomu, že umění bude tak konformní, že nikoho neosloví.

Co bylo ještě před pár lety považováno za neobvyklé nebo dokonce komické, se dnes stává běžnou součástí veřejného diskurzu. Tento trend, zřetelný v médiích, akademických pracích i veřejných debatách, ukazuje, že jazykové konvence jsou neustále v pohybu a mohou se vyvíjet rychleji, než se očekává. Obzvlášť v posledních několika málo letech vychází na toto téma nejvíce nových publikací. Tím pádem je možné, a dokonce i pravděpodobné, že předkládaná práce může být za krátkou dobu neaktuální a překonaná.

Charvátová (2018) nesouhlasně popisuje, jak se ve španělštině místo rodově rozlišených koncovek –o nebo –a prosazuje neutrální koncovka –e. Snahy o vytvoření ženských ekvivalentů některých slov jsou pak nazývány komickými.

Jedním konkrétním příkladem vývoje českého společenského diskurzu může být právě tvorba ženských ekvivalentů slov, konkrétně používání slova *hostka*. Valdřová et al. (2010) doporučuje používat kromě zavedeného slova *host* i jeho femininní ekvivalent *hostka*. Robert Adam, tehdejšího ředitel Ústavu českého jazyka a teorie komunikace na FF UK uvedl, že takové slovo je zbytečné a nikdo ho nepoužívá. Přestože Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky o slově *hostka* píše, že pro něj zatím nevidí potřebu, uvádí také, že „Není vyloučené, že společenská poptávka povede k tomu, že se slovo *hostka* v češtině prosadí i v plně spisovných projevech, přestože dnes je mnohými uživateli češtiny vnímáno jako nepotřebné, popřípadě expresivní.“ (Databáze jazykových dotazů, ©2019–2022).

Dnes se jedná o slovo, které obzvláště v médiích můžeme slyšet čím dál častěji, v posledních letech se slovo *hostka* používá na ČT, konkrétně například v pořadu *Na záchodcích*, nebo v pořadu *Protivný sprostý matky* (Česká televize, 2021), v Českém rozhlasu, na Seznam zprávách, v Deníku N a také jeho podcastu Studio N (Titlbach 2021; Svoboda, 2022). Slovo *hostka* se také objevuje v různých nezávislých pořadech, médiích a podcastech (*PedCast* od Technické Univerzity Liberec z 5. 6. 2023⁹, *Universitas.cz – magazín vysokých škol*¹⁰ apod.).

Slovo *hostka* si samozřejmě stále nachází i odpůrce a kritiky, například Šmíd (2023) nebo Čechová (2023). Ačkoliv tedy stále nemůžeme říct, že by slovo *hostka* bylo běžnou a všeobecně přijímanou součástí českého diskurzu, tendence je rozhodně vzestupná (Dvořáková, 2022).

Jeho stoupající používání v médiích a veřejném prostoru ukazuje, že slova původně považovaná za komická nebo nadbytečná mohou najít své opodstatněné místo a plnit svůj účel. Na příkladu slova *hostka* lze vidět, jak se český jazyk přizpůsobuje sociálním změnám a reflektuje potřebu vyšší jazykové inkluзивity. Tento trend představuje jen jeden příklad širšího vývoje, který napomáhá zahrnutí rozmanitějších genderových perspektiv do běžného vyjadřování.

V poslední době se v českém kontextu mění i společenský diskurz o přechylování cizích ženských příjmení. Ilustrací trendu upouštění od přechylování může být rozhodnutí týdeníku *Respekt* již od roku 2016 (Třešňák) a *Deníku N* od 1. ledna 2023 (Horník a Tomášek) ve své tvorbě nepřechylovat. *Deník N* k tomu píše následující: „Jazyk je především nástrojem, který využíváme k tomu, abychom se dorozuměli a porozuměli si. Není to ustrnulá struktura, nýbrž živý organismus, jenž každý z nás mluvčích denně pomáhá vyvíjet a posouvat. A je potřeba nelpět za každou cenu na zažitých pravidlech a umět připustit, že nazrál čas pro změnu.“ (ibid.).

Valdrová ve své příručce inkluзивního jazyka (2023) přechylování příjmení odmítá: „Příjmení žen ponecháváme v původním tvaru. Nikdy nepřidáváme –ová tam, kde není.“

⁹ Kateřina Portmann: o paměti, soudobých dějinách a zmizelých Liberečanech

¹⁰ KUBÍČKOVÁ, Klára. Věda je věc veřejná stejně jako politika

7 Genderově inkluzivní tlumočení

Tato kapitola se zaměřuje konkrétně na inkluzivní tlumočení. Na začátku zasazuje genderově inkluzivní tlumočení do kontextu a mapuje výzkum genderově inkluzivního překladu a tlumočení nejdříve v českém prostředí a poté s důrazem na tlumočení i globálně. Analogicky mapuje i to, zda a jak jednotlivé tlumočnické významné organizace k genderově inkluzivnímu jazyku přistupují. Dále se kapitola zaměřuje již přímo na praktickou aplikaci genderově inkluzivního jazyka při mezijazykovém převodu, porovnává překlad a tlumočení, poskytuje základní argumenty, proč inkluzivní jazyk v tlumočení řešit, a poskytuje systémové a gramatické porovnání angličtiny a češtiny v oblastech, které jsou pro genderově inkluzivní jazyk a převod z jednoho jazyka do druhého relevantní. Kapitola je zakončena syntézou teoretických poznatků o genderově inkluzivním tlumočení, aplikovaných na jazykový pár angličtina – čeština. Tato syntéza poté slouží jako vstup pro empirický výzkum.

7.1 Výzkum genderově inkluzivního jazyka v překladu a tlumočení

Podle Toledano (2023) se dosavadní literatura na téma genderově inkluzivního jazyka v translatologických disciplínách soustředí na inkluzivní překlad a opomíjí tak téma tlumočení. V českém prostředí to platí – v podstatě neexistují texty, které by se věnovaly přímo genderově inkluzivnímu tlumočení, ale mnoho není ani těch, které se věnují genderově inkluzivnímu překladu. Z toho důvodu zde tedy zmiňuji i české práce věnované genderově inkluzivnímu jazyku v překladu. Mimo český kontext se zaměřuji již pouze na genderově inkluzivní tlumočení.

První český translatologický text dotýkající se problematiky genderově inkluzivního jazyka byl dle Kolka a Valdové (2022) pravděpodobně publikován Věšínovou (1998). Autorka se v něm prismatem překladu zabývá obecnými otázkami, jako je nedostatek diskuze o genderové lingvistice, včetně mužského a ženského genderlektu, nebo nadužívání generického maskulina v češtině.

Věšínová rozpracovala své myšlenky dále v článku publikovaném již pod jménem Kalivodová v roce 2012. Zde se zabývá konceptem tzv. feministického překladu. Používá dobré a relativně špatné (studentské) překlady, které jsou předmětem analýz, a hodnotí je z genderové perspektivy na základě různých teoretických přístupů. Také poukazuje na změny v dojmech, které texty vzbuzují, jsou-li přeloženy necitlivě s ohledem na gender (Kalivodová, 2012).

Valdrová (2005b) kritizuje nedostatek genderově inkluzivního jazyka a přechylování cizích ženských příjmení při překladu a tlumočení. Nedostatek genderově inkluzivního jazyka může zkreslit realitu, jako příklad uvádí použití výrazu „hrdinný policista“ v českém zpravodajství o teroristickém útoku v Barceloně, když ve skutečnosti šlo o policistku (Valdrová, 2019).

Kvalifikačních akademických prací přímo na téma inkluzivního jazyka v české translologii zatím moc nenajdeme a pokud již existují, zaměřují se, jak bylo zmíněno v úvodu této podkapitoly, spíše na překlad než na tlumočení. Existující diplomové práce z oblasti translologie na téma inkluzivního jazyka v českém prostředí jsou například následující: Čudová – *Translating Queer Identities: A Glossary of Terms* (2021), Pakostová – *Gramatické rody nebinárních postav v českých překladech vybrané fantastické literatury* (2023) nebo Wehle – *Breaking the Silence: Translating Non-binary Identities in Literary Texts from English to Czech* (2020).

Jedinou prací, která se zaměřuje přímo na inkluzivní jazyk a tlumočení je Kotiková – *Inkluzivní francouzština a tlumočení* (2022). Bohužel ale, jak konstatuje oponentka práce doc. PhDr. Alena Polická, Ph.D., název práce je v dost ostrém nesouladu s jejím obsahem, kde se konkrétnímu jednomu příkladu z tlumočnické praxe věnuje pouze necelá jedna strana. Jedná se tedy spíš o sociolingvistickou analýzu francouzského přístupu k inkluzivnímu jazyku a inkluzivnímu pravopisu.

Konkrétně inkluzivnímu tlumočení se odborná literatura příliš nevěnuje ani mimo český kontext. Pod heslem inkluzivní tlumočení se nachází několik článků a studií o inkluzi neslyšících a využívání tlumočení znakových jazyků (například Thomas, 2023). Specificky genderově inkluzivním tlumočením se zabývá skutečně málo pišících a jen v posledních letech.

Jedním z textů, který se věnuje přímo genderově inkluzivnímu jazyku, je *Interpretation and Non-Sexist Language: Some Considerations on the Generic Masculine* z roku 2023, který ve španělštině publikovala Dr. Carmen Toledano Buendía, vedoucí kurzu EMCÍ na Univerzitě La Laguna. Text se zabývá viditelností žen v jazyce a genderově inkluzivním přístupem k tlumočení, nabízí různé tlumočnické strategie, přičemž se inspiroje tím, co funguje i pro genderově inkluzivní překlad. Toledano ale z genderově inkluzivního diskurzu vynechává kohokoliv mimo binární rozdělení žena a muž a zabývá se tak pouze jazykovým zviditelněním žen a nikoliv nebinárních osob.

Jeden článek k inkluzivnímu jazyku v tlumočení najdeme na stránkách *Certified Languages International*. Varela v něm popisuje, jak se genderově inkluzivní jazyk stává stále více probíraným tématem a je potřeba to reflektovat i v tlumočení, podporuje používání *singular they*, zahrnuje tedy i inkluzi nebinárních osob, a nakonec dává několik obecných rad k tomu, jak k genderové inkluzi přistupovat, nezaměřuje se ale primárně na jazyk jako takový, ani žádný konkrétní jazykový pár, ale spíše na obecný přístup, například zdůrazňuje, že by se tlumočící měli soustavně v tématu vzdělávat (Varela, 2023).

Systematičtěji se inkluzivním jazykem v tlumočení zabývá Kelly Grzech Henriquez. Henriquez je tlumočnice mezi angličtinou a španělštinou, působící v USA. Věnuje se vzdělávání tlumočnic a tlumočnicků v oblasti inkluzivního jazyka. Přednášku o inkluzivním jazyce v tlumočení měla například na *Innovation in Interpreting Summit 2023* (TECHFORWORD SARL, 2023), v rámci série přednášek pro *MDtranslation.com* zaměřené na vzdělávání tlumočících ve zdravotnictví. Kromě toho také založila komunitu *Queer Friendly Interpreters and Translators*, která má více než 500 členů (Henriquez, 2019a). Na svých stránkách *KGH INTERPRETATION* seskupuje zdroje k inkluzivnímu jazyku, a to nejen genderově inkluzivnímu, ale zaměřuje se i na ostatní aspekty inkluzivity.

Zajímavé je, že všechny zmiňované publikace k genderově inkluzivnímu tlumočení jsou napsány tlumočnicemi s jazykovou kombinací angličtina – španělština. Může to být jistou indikací, že v této kombinaci dochází zatím k největšímu vývoji směrem k genderově inkluzivnímu tlumočení. Kromě toho je španělština tím nejvíce tlumočeným jazykem v USA (Smith, 2021). Vzhledem k tomu, že je španělština rodovým jazykem, stejně jako čeština, mohou být tyto texty dobrým základem pro výzkum v jazykovém páru angličtina – čeština.

7.2 Genderově inkluzivní jazyk v tlumočnických významných organizacích

Dalším důkazem o tom, že je téma inkluzivního jazyka v tlumočnickém kontextu neukotvené, je přehled směrnic a pravidel týkajících se inkluzivního jazyka u tlumočnických významných organizací a profesních tlumočnických organizací v České republice.

U profesních organizací v České republice směrnice, které by se týkaly genderově neutrálního jazyka, nenajdeme. *Asociace konferenčních tlumočnicků* (ASKOT), *Jednota tlumočnicků a překladatelů* (JTP), ani *Komora soudních tlumočnicků a překladatelů české republiky* (KST ČR) nikde o inkluzivním jazyce nemluví.

KST ČR ve třetím bodě svého etického kodexu pouze mluví o ekvivalenci z hlediska tlumočnického výkonu: „Tlumočnický úkon, ať již se jedná o překlad či tlumočení, musí být funkčním ekvivalentem tlumočeného projevu či výchozího textu a přesně mu odpovídat.“

(KST ČR, 2015). Implicitně tedy můžeme dedukovat, že pokud je originál přednášen v inkluzivním jazyce, musí být v takovém jazyce i přetlumočen.

JTP na svém webu v sekci o příručkách o překladu a tlumočení odkazuje na dokument od Úřadu pro publikace Evropské unie – *Jazyky v akci*, kde se také můžeme dočíst o nutnosti zachování intencí, stylu a typu jazyka (Office for Official Publications of the European Communities, 2009). ASKOT ve svém etickém kodexu nic takového ani neuvádí.

Přestože Evropský parlament není přímo tlumočnická organizace, v jeho příručce (2018) najdeme kromě již zmíněného (viz kapitola 3.4 *Příručky genderově inkluzivního jazyka*) také pokyny přímo pro tlumočení. Jeho příručka je tak jedinou dostupnou, která se přímo tématem tlumočení zabývá:

„Pokud jde o tlumočení, jsou útvary Parlamentu plně odhodlány používat genderově neutrální jazyk a přijmout za své s tím spojené zásady zákazu diskriminace, uznávání a rovnosti. Proto jsou tyto pokyny snadno dostupné online a jsou součástí přípravy tlumočnicků na schůze a zasedání. Tlumočníci si sice jsou vědomi toho, jaké jsou standardy genderově neutrálního jazyka v jejich pracovních jazycích, jejich práci nicméně provázejí určité nároky, jako je značná rychlost přednášených projevů, nutnost respektovat autorskou originalitu a záměry řečníka a nezasahovat do nich svými úpravami a také specifčnost mluveného slova oproti písemnému projevu, které mohou občas ztěžovat snahu používat genderově neutrální jazyk při simultánním tlumočení, pro něž je příznačná potřeba velmi rychlé reakce a vysoké nasazení a vypětí“ (Evropský parlament, 2018).

Jiné mezinárodní tlumočnické organizace přímo inkluzivní jazyk také nikde nezmiňují. *International Association of Conference Interpreters* (AIIC) ve svých směrnicích o inkluzivním jazyce nepíše. Na svých stránkách ale zveřejnila v roce 2022 článek o inkluzivní francouzštině. *International Association of Professional Translators and Interpreters* (IAPTI) také v roce 2022 ohlásila, že zakládá nový odbor *Specializing in Gender, Diversity and Inclusion*, přímo o inkluzivním jazyce se ale nezmiňuje.

7.3 Genderově inkluzivní překlad x genderově inkluzivní tlumočení

Základní rozdíly mezi překladem a tlumočením byly vysvětleny v kapitole 2.1 *Tlumočení x překlad*. Ze své podstaty je jednodušší řešit inkluzivní jazyk v psané podobě než v té

mluvené – v překladu lze využít grafické strategie inkluzivity, které při tlumočení využít nelze (viz kapitola 4.4 *Jazykové prostředky genderové inkluzivity*) (Toledano, 2023).

Kromě toho je při překladu teoreticky neomezené množství času na vymyšlení kreativního řešení a neomezený počet korekcí, zatímco při tlumočení „na základě jednorázového předvedení výpovědi ve zdrojovém jazyce vzniká první a konečná interpretace v jazyce cílovém.“ (Pöchhacker, 2022).

V tlumočení jsou tedy naopak korekce nežádoucí a není na ně čas a prostor. Z časových důvodů mohou být v tlumočení hůře využitelná jakákoli mnohomluvná řešení, jako je například metoda zdvojování forem či delší opis. Jak bylo ale již zmíněno v kapitole 6.4 *Společenská diskuze o genderově inkluzivním jazyce*, inkluzivní řešení může být často naopak kratší.

Výhodou tlumočení může být, že se častěji naskytne situace, kdy se lze zeptat přímo tlumočené osoby, jaké řešení preferuje, pokud je to na místě. To je ale platné, pokud se jedná o nebinární mluvčí a také pouze v případě, že se v projevu neodkazuje k dalším osobám, u kterých preferované jazykové řešení může být zase úplně jiné. Někdy naopak nemůže k takové dohodě dojít z časových důvodů, přičemž při překladu, pokud je konzultace možná, na ni bývá více času (Toledano, 2023).

Příklad

K překladu inkluzivního jazyka lze využít různých strategií. Mnohé z nich jsou platné pro inkluzivní jazyk obecně (viz kapitola 4.4 *Jazykové prostředky genderové inkluzivity*). V reálném překladu, který je genderově inkluzivní, dochází většinou ke kombinaci několika různých prostředků inkluzivity.

Velkou výzvu při překladu představuje převod jazyka nebinárních postav. Wehle (2020) popisuje hlavní strategie nebinárního překladu, které dělí na strategie přijetí (acceptance), odporu (restistance) a na strategie středové (middle), podle toho, jakým způsobem přistupují k jazykovým a společenským normám.

Strategie přijetí jsou ty, které nejvíce respektují jazykové a společenské normy cílové kultury a směřují k udržení stávajícího stavu. Chomsky by takové strategie zařadil pod *pravidly řízenou kreativitu* (Drach, 1981).

Jednou ze strategií přijetí je použití pohlaví, které bylo nebinární postavě přiřazeno při narození. To sice respektuje přirozenost vyjádření v češtině, ale jedná se o problematický přístup z mnoha důvodů. Nejen, že tak dochází k „vymazání“ nebinární postavy z diskurzu, ale otázkou je také, jak věrný je při využití této strategie cílový překlad. Wehle (2020) ale

dodává, že tato strategie může být vhodná pro případy, kdy v díle nebinární postava ještě neprošla coming outem nebo když o postavě mluví někdo, kdo nepřijal její nebinární identitu.

Další strategií, která by se dala označit za strategii přijetí, je vyhýbání se výrazům specifickým pro pohlaví. Kromě toho, že touto strategií opět dochází k „vymazání“ nebinární postavy, může být pro čtenáře obtížné a matoucí takový text číst (Wehle, 2020).

Strategie odporu mají za cíl postavit se proti stávajícímu stavu, naschvál zpochybňují pojem pohlaví jak v gramatickém, tak ve společenském kontextu a používají k tomu nové, radikálnější prostředky. Takové strategie se podle Chomského řadí pod *pravidla měnící kreativitu* (Drach, 1981).

Wehle (2020) do této kategorie řadí kreativní řešení použití opačného gramatického rodu pro rodově specifické podstatné jméno, což dává vzniknout neologismům, například „ta bratra“ nebo „ten sester“. Patří sem také využití neozájmen a nových gramatických struktur, stejně jako všechny grafické prostředky inkluзивity.

Střední strategie jsou ty, které leží na pomezí škály přijetí – odpor a nelze je zařadit k žádnému z extrémů. Do této kategorie by šlo zařadit strategii použití opačného pohlaví, než které bylo postavě přiřazeno při narození. Tato strategie sice jde proti společenským normám, ale stále se drží binárního rozdělení žena – muž a opět tímto způsobem nedochází k reprezentaci nebinárních osob. Do této kategorie strategií se řadí také použití neutra, jehož problematičnost už byla diskutována v předchozích kapitolách. Střídání rodů Wehle řadí také mezi střední strategie a diskutuje fakt, že taková strategie může být pro čtenáře matoucí (viz kapitola 6.1.1 *Nebinární čeština*).

Wehle tyto kategorie strategií formuluje pro překlad, ale jedná se o rozdělení, které by šlo analogicky aplikovat i na tlumočení, přičemž i většina zmíněných konkrétních strategií inkluзивního překladu může být použita pro inkluзивní tlumočení, s výjimkou grafických a špatně vyslovitelných řešení.

Tlumočení

Toledano (2023) říká, že v posledních letech roste poptávka po inkluzivním jazyce v tlumočení od jednotlivců i organizací. Volá také po zavedení genderově inkluzivní tlumočnické výuky.

Podle Toledano (ibid.) by genderově inkluzivní tlumočení mělo obsahovat tři fáze. První fází je kritický poslech originálu, při kterém je kladen důraz na identifikaci genderově problematických elementů, a to i takových, které v originálu problematické nejsou, ale mohly by se stát neinkluzivními při převodu do rodového cílového jazyka.

Druhou fází je pak aktivní a důsledná reformulace originálu prostřednictvím tlumočnických strategií, které umožňují genderově inkluzivní cílový produkt. Taková reformulace ale není automatická a vyžaduje systematické odnaučování se používání generického maskulina či automatického stereotypického přiřazování genderu – například „doctors“, automaticky tlumočit generickým maskulinem „doktoři“ a naopak „secretaires“ generickým femininem „sekretářky“.

Třetí fází nazývá Toledano „etika tlumočení“. Ta probíhá po celý proces převodu a vyžaduje sebekritický a zodpovědný přístup tlumočících k tomu, jaký dopad má tlumočení na tvorbu významu v komunikační situaci. Znamená to, že by tak tlumočící měl analyzovat každou svou tlumočnickou zakázku z pohledu genderu, včetně toho, jaká budou očekávání klientely, mluvčích a publika. Právě proto, že je téma genderu něčím, co prostupuje všechna možná tlumočená témata, měl by se na ně podle Toledano klást při přípravě důraz. Je ale jasné, že na technické konferenci nebude téma genderově inkluzivního jazyka tak relevantní, jako třeba na konferenci o feminismu a je na místě vždy respektovat přání klientely a zachovávat věrnost originálu.

Toledano dále navrhuje strategie eliminace generického maskulina, které je podle ní hlavním neinkluzivním prvkem rodových jazyků. Tyto strategie dělí na lexikálně-sémantické, syntaktické a textově kohezní.

Do lexikálně-sémantických radí zmínění mužského i ženského tvaru slova, například „poslanci a poslankyně“, přičemž tuto strategii považuje za velice vhodnou, i když časově náročnou, a tím pádem ne tak dobře použitelnou v kondenzovaných úsecích originálu. Je jasné, že tlumočnická kapacita je obzvláště při simultánním tlumočení omezená, i v případě konsekutivního tlumočení ale není žádoucí, aby cílový projev byl delší než originál, a tak nelze být vždy stoprocentně inkluzivní (Čeňková, 2008). Kromě toho tato strategie opět vynechává nebinární osoby.

Další popsanou strategií je převod nerodových slov femininem, například „journalist“ převést jako „novinářka“, v situacích, kdy je to možné, nebo střídání mužských a ženských forem jednotlivých slov v průběhu projevu.

Syntaktické strategie jsou takové, které mění gramatickou kategorii slova nebo strukturu z originálu tak, aby v cílovém převodu neobsahovala rod. Může jít například o záměnu substantiva za vztaznou větu, z generického maskulina „uživatelé“, pak může být „...jež/již používají“, kde není rod tak patrný. Další syntaktickou strategií je převést aktivní větu do pasiva, tedy místo „Kandidát musí mít odborné znalosti.“ použít „Jsou vyžadovány odborné znalosti.“.

V textově kohezních strategiích se podle Toledano řadí již zmiňovaná deixe („ty prezentace“ místo „prezentace těchto řečníků“), nebo například elipsa, tedy vynechání části textu, která by se obtížně převáděla inkluzivně a pro porozumění není důležitá, lze ji jednoduše vyvodit z kontextu („Platforma vyžaduje, aby měl uživatel vytvořený profil.“ lze zaměnit za „Je potřeba mít vytvořený profil.“).

7.4 Proč řešit inkluzivní jazyk v tlumočení

Varela (2023) uvádí, že jako tlumočící máme povinnost si být vědomi kulturních změn a reflektovat je tak i během tlumočení, abychom lépe sloužili své klientele. Pokud je tedy kulturní změnou příklon k genderově inkluzivnímu jazyku, vyžaduje tlumočnická profese tento fakt respektovat a reflektovat.

Henriquez (TECHFORWORD SARL, 2023) doplňuje, že v tlumočnické profesi je také třeba znát široké spektrum jazykových prostředků a orientovat se v aktuálních trendech svých pracovních jazyků, tím pádem je třeba respektovat jazykový vývoj, který obzvlášť v posledních letech zahrnuje příklon k genderově inkluzivnímu jazyku. V tlumočení je tedy třeba rozpoznat inkluzivní jazyk u mluvčího, tedy orientovat se v aktuálních jazykových prostředcích jazyka, ze kterého je tlumočeno a pak jej věrně přetlumočit do cílového jazyka (Henriquez, 2022).

Henriquez (2019b) dále říká, že je hlavním tlumočnickým posláním být přesný a úplný, a tak když někdo používá inkluzivní jazyk, my musíme také. Pokud někdo nerespektuje, když jeho řečník používá inkluzivní jazyk, dopouští se faktické chyby. Pokud mluvčí řekne například „Good evening, everybody“ a je to přetlumočeno jako „Dobrý večer, dámy a pánové“, nejedná se o věrný převod, v daném publiku nemusí být jen dámy a pánové, ale také nebinární osoby.

Dalším tlumočnickým principem je nestrannost, nezáleží na názoru tlumočícího, ale na tom, co říká originál, používá-li tedy originál inkluzivní jazyk, není důvod jej nepřevést. Ať už v originále byla genderová inkluzivita respektována naschvál, či ne, tlumočícím nepřísluší to nijak hodnotit, nebo měnit (TECHFORWORD SARL, 2023).

Toledano (2023) apeluje na soustavný trénink zavádění perspektivy genderu při tlumočnickém studiu a přípravě. Pokud si člověk vybuduje citlivost k genderově inkluzivnímu jazyku a dokáže se na tlumočnickou práci dívat prismatickým způsobem, je to podle Toledano konkurenční výhodou. S tím souhlasí i Henriquez (2022): „Když si zvykneme používat inkluzivní jazyk, bude to pro nás přirozené a zjednoduší i inkluzivně tlumočit.“

Během tlumočnické přípravy dochází v naprosté většině případů ke specifické terminologické přípravě, což často zahrnuje konzultaci s osobami z daného odvětví. Je žádoucí používat takový jazyk, jakému rozumí a jaký je přirozený pro publikum, pro které tlumočíme (Pöchhacker, 2022).

Když jde člověk tlumočit včelařskou konferenci, zeptá se na správnou terminologii přímo včelařů*včelařek, protože toho vědí o včelaření více než tlumočníci*tlumočnice. Stejně tak osoby z nebinárních komunit toho ví samy o sobě více než my, včetně jazyka, jaký je žádoucí používat. Kromě toho gender a nebinarita nejsou pouhým tématem konference, nebo zaměstnáním, ale lidskou identitou, a tak terminologie a správné užívání genderově inkluzivního jazyka prostupuje všemi tématy a tím pádem i celou tlumočnickou praxí (TECHFORWORD SARL, 2023).

Další důvody, proč řešit inkluzivní jazyk v tlumočení, jsou identické s těmi, proč řešit inkluzivní jazyk obecně. Respektováním genderové identity všech osob přispíváme ke spravedlivějšímu a rovnoprávnějšímu světu, což má reálné dopady na každodenní život jednotlivců i celou společnost (viz kapitola 3.3 *Jazyk ve vztahu k genderu*) (Henriquez, 2019b).

7.5 Systémové a gramatické porovnání angličtiny a češtiny

Protože neexistuje univerzální typologie jazyků a různé publikace nabízejí odlišné kategorie a dělení, bude potřeba popis hlavních rozdílů mezi angličtinou a češtinou uvést konkrétněji na jednotlivých jazykových rovinách. V této kapitole budu vycházet převážně z *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny* Libuše Duškové (2012) a z předchozího zkoumání genderově inkluzivní angličtiny a češtiny v této práci.

Jak již bylo zmíněno (viz kapitola 5 *Genderově inkluzivní angličtina*), v angličtině je inkluzivita oproti češtině konceptem již zavedeným a je v ní tak mnohem snazší používat

genderově inkluzivní jazyk. Hlavním rozdílem, který hraje velkou roli při porovnávání angličtiny a češtiny v kontextu inkluzivního jazyka, je, že angličtina je jazyk s přirozeným rodem a čeština jazyk rodový. Z toho důvodu je pro angličtinu přirozeně jednodušší vyhýbat se rodovosti a tím pádem je ze své podstaty inkluzivnější.

S podstatnými jmény, která jsou v češtině rodová tvoří další slovní druhy shodu, jmenný rod tak gramaticky podmiňuje koncovky přídavných jmen, zájmen a číslovek, slovesných tvarů v minulém čase a koncovky přičestí (Purchartová, 2023). V takto jednoduché, krátké větě je tak mnoho slov, která odkazují na gender, obzvláště v porovnání s angličtinou:

Turecká (f) studentka (f) dopadla (f) u zkoušky jako ta (f) nejlepší ze třídy, přestože byla (f) ve své skupině nejmladší.

A Turkish student passed the exam as the best in the class, although she (f) was the youngest in her (f) group.

Turecký (m) student (m) dopadl (m) u zkoušky jako ten (m) nejlepší ze třídy, přestože byl (m) ve své skupině nejmladší.

A Turkish student passed the exam as the best in the class, although he (m) was the youngest in his (m) group.

V češtině v této krátké větě nalezneme pět ukazatelů genderu (výše označených písmenkem *f* pro femininum a *m* pro maskulinum), zatímco v angličtině pouze dva (Stahlberg et al., 2007).

Už jen na tomto krátkém příkladu vidíme čtyři druhy případů, kdy je v češtině vyjádřen rod (podstatná jména, přídavná jména, slovesa a (ukazovací) zájmena), a naopak dva případy, kdy je rod vyjádřen v angličtině a v češtině vyjádřen není, nebo nutně být nemusí (vyjádřený podmět, bezrodé přivlastňovací zájmeno „svůj“). V následujících odstavcích tyto a další případy rozebírám podrobněji.

Podstatná jména

V češtině i v angličtině existují pro substantiva označující osoby, které se liší pouze pohlavím, často různé lexikální jednotky, například: „man“ – „muž“, „woman“ – „žena“, „nephew“ – „synovec“, „niece“ – „neteř“, „aunt“ – „teta“, „uncle“ – „strýc“. Taková substantiva nepředstavují při převodu z angličtiny do češtiny většinou problém, protože mají své jasné ekvivalenty (Dušková, 2012).

Četná substantiva v angličtině nenesou žádnou rodovou konotaci, zahrnují tak muže, ženy i nebinární osoby, například: „firefighter“ – „hasič*ka“, „flight attendant“ – „letuška“, „stevard“ i označení pro nebinární osobu, pro které v češtině neexistuje obecný ekvivalent. Taková podstatná jména jsou v češtině výjimkou – většina substantiv, která označují osoby

(typicky názvy povolání, role, tituly, ale i mnohá další), je rodově rozlišena, například: „member“ – „člen*ka“, „assistant“ – „asistent*ka“, „teacher“ – „učitel*ka“, „professor“ – „profesor*ka“, nebo jako výše v modelovém příkladu „student“ – „student*ka“.

Taková substantiva pak při převodu z angličtiny do češtiny představují problém, pokud není znám kontext a gender zmiňované osoby (Purchartová, 2023). Kromě toho se i ženská varianta některých substantiv, která mají u obou rodů společný základ a liší se sufixem jako již zmiňované „actor“ a „actress“, přestává používat v rámci inkluzivní strategie neutralizace (viz kapitola 5.2 *Nebinární angličtina*).

Přídavná jména

Všechna tvrdá a přivlastňovací adjektiva jsou v češtině rodově rozdělená podle svého řídicího substantiva: „a difficult problem“ – „obtížný problém“, „a difficult journey“ – „obtížná cesta“, „Peter’s dog“ – „Petrův pes“, „Peter’s cat“ – „Petrova kočka“. Výjimku tvoří měkká přídavná jména, jejichž forma je stejná pro všechny jmenné rody: „cizí muž“, „cizí žena“ (i „cizí dítě“) (Dušková, 2012). Přídavná jména v angličtině jsou naopak neohebná, nemění se podle rodu ani podle čísla.

Zájmena

Osobní zájmena 1. a 2. osoby v angličtině jmenný rod vůbec nerozlišují. U 3. osoby pak navíc existuje možnost použít zájmeno 3. osoby množného čísla i v čísle jednotném, tedy již zmiňované „singular they“, pokud není znám gender nebo nemusí být v situaci zmíněn, v češtině taková možnost neexistuje (Purchartová, 2023).

V češtině se osobní zájmena rozlišují v jednotném i množném čísle 3. osoby (on/ona, oni/ony). I s ostatními osobními zájmeny, která nejsou sama o sobě rodově rozlišena, se pojí další slovní druhy, které rodové jsou, jako například slovesa „Já jsem šel*šla.“ nebo přídavná jména „Ty jsi unavený*unavená.“.

V češtině existuje zvrtné přivlastňovací zájmeno „svůj“, v angličtině se podmětu přivlastňuje zájmenem dané osoby: „He likes **his** work.“ – „Má rád **svou** práci.“, „She likes **her** work.“ – „Má ráda **svou** práci.“ Jedná se o jeden z mála případů, kdy je rod v angličtině patrný a v češtině ne (Dušková, 2012).

Dalším ze spíše ojedinělých případů, kdy v češtině není rod vyjádřen, jsou některá použití zvrtných zájmen. Anglická zvrtná zájmena odpovídají v češtině jednak zvrtné zájmeno „se“ a „si“, jednak zájmeným tvarům „sebe“, „sobě“. „She doesn't think of **herself**.“ – „Nemyslí na **sebe**.“ a „He doesn't think of **himself**.“ – „Nemyslí na **sebe**.“ (ibid.).

U zájmen ukazovacích („**this** dog/cat“ – „**tento** pes“, „**tato** kočka“), tázacích („**which** dog/cat“ – „**který** pes“, „**která** kočka“), vztažných („the dog/cat **which** fled the house“ – „ten pes, **který** utekl z domu“, „ta kočka, **která** utekla z domu“) i neurčitých („**every** dog/cat“ – „**každý** pes“, „**každá** kočka“) se v angličtině rod nerozlišuje a tato zájmena jsou tak dalším rodovým aspektem, který je při převodu z angličtiny do češtiny třeba řešit (ibid.).

Číslovky

V češtině jsou číslovky ohebným slovním druhem, který tvoří shodu s podstatným jménem. Rodově se však odlišují pouze číslovky „dva“ a „oba“, což opět představuje výzvu pro převod mezi angličtinou a češtinou: „They were **both** there.“ – „Byly tam **obě**.“ i „Byli tam **oba**.“, „She saw **two** friends there.“ – „Viděla tam **dva** kamarády.“ i „Viděla tam **dvě** kamarádky.“ (Cvrček, 2015, s. 273).

Slovesa

V angličtině není z tvarů sloves nikdy patrný rod. V českém jazyce vyjadřují slovesa rod prostřednictvím koncovek v minulém čase – „mluvil*mluvila“ i v přičestích minulých pasivních – „byl*a milován*milována“.

U podmětů v množném čísle je v češtině v psané podobě potřeba rozlišit mužské a ženské koncovky -i a -y podle rodu podmětu. Obzvláště ve větách s nevyjádřeným podmětem, které jsou v češtině poměrně běžné, pouze z mluvené řeči nelze určit gender osob, o kterých se hovoří: „They came at eight p.m.“ – „**Přišli** v osm večer.“ a „**Přišly** v osm večer.“ jsou foneticky identické věty (Ústav pro jazyk český, 2008–2023b). V angličtině sice musí být podmět vždy vyjádřen explicitně (s výjimkou rozkazovacích vět), ale protože se jmenný rod rozlišuje jen ve 3. osobě jednotného čísla, v mnoha situacích tak lze přistoupit k použití „singular they“ a analogicky „them“, „their“ (Dušková, 2012).

7.6 Syntéza poznatků

Z kapitoly 7.4 *Proč řešit inkluzivní jazyk v tlumočení* vyplývá, že využívání genderově inkluzivního jazyka v tlumočení není možné opomíjet, naopak jeho použití reflektuje kulturní a společenské změny a má konkrétní dopady na společnost i jednotlivce. Z prozkoumané teorie vychází poznatky, které jsou pro genderově inkluzivní tlumočení platné. Tato podkapitola přináší jejich přehled, včetně toho, jaká úskalí skýtá konkrétní směr tlumočení z angličtiny do češtiny, a jaká doporučení pro jejich řešení existují.

Genderově inkluzivní tlumočení musí respektovat obecné zásady genderově inkluzivního jazyka, tedy mimo jiné vyhýbat se genderovým stereotypům, názvy povolání funkcí a tituly používat v takovém rodě, který koresponduje s genderem dané osoby,

nevynechávat žádné osoby z konverzace, a tím pádem se snažit o eliminaci generického maskulina, ale nepoužívat ani generické femininum tam, kde má negativní konotace a řadí tak ženy na druhou kolej nebo nepřechylovat cizí ženská příjmení.

Existuje mnoho strategií, jak učinit jazyk více inkluzivním, mnoho z nich jsou strategie grafické, které jsou platné pro překlad, ale v tlumočení nejsou aplikovatelné. Je třeba nezapomínat, že genderově inkluzivní jazyk má v podstatě dvě úrovně, zahrnuje nejen jazykově opomíjené ženy, ale i nebinární osoby. Jazykové zahrnutí žen je ze své podstaty jednodušší, protože ženský rod je v gramatických systémech rodových jazyků zavedený, a je tomu tak tedy i v češtině. Platnou strategií je tedy i zmínění obou binárních rodů, které se tak alespoň vyhýbá generickému maskulinu. Pro zahrnutí všech osob je možné použít neutralizační opis, slova, která specificky neodkazují na jakýkoliv gender nebo deixe. Je v zásadě na tlumočícím, kterou ze strategií zvolí, v reálné situaci dojde nejspíš k jejich střídání podle toho, jaká v danou chvíli zabere tlumočícímu nejméně kapacity.

Velkou výzvou je pro češtinu vyjádření nebinarity, pro kterou se dnes v angličtině využívá převážně „singular they“. Existuje několik strategií, které mají všechny svá pro proti. Každá nebinární osoba si v češtině volí takový způsob, který je pro ni nejpříjemnější. Může to být mimo jiné využití neozájmen jako je „one“, použití středního rodu, používání jsem + slovesa v množném čísle nebo střídání binárních rodů. Při tlumočení je tak potřeba znát způsob, jakým se daná nebinární osoba o sobě vyjadřuje, případně přání organizačního týmu akce.

Při tlumočení z angličtiny do češtiny nastává mnoho situací, které vychází z rozdílné rodovosti těchto dvou jazyků: při převodu se musí řešit rod podstatných jmen, přídavných jmen, kromě těch měkkých, zájmen, číslovek „oba“ a „dva“ a sloves v minulém čase. Využit k tomu tlumočící může jakékoliv výše zmíněné strategie nebo spíše jejich kombinaci.

Přestože kapitola o porovnání češtiny a angličtinu zmiňuje bezrodé přivlastňovací zájmeno „svůj“, kterým čeština disponuje, a také fakt, že čeština nemusí nutně vyjadřovat na rozdíl od angličtiny podmět, nejedná se v reálné tlumočnické situaci o moc velkou výhodu. Nastává jen několik málo situací, kdy jeho použití skutečně pomůže k genderově inkluzivnímu vyjádření, příkladem může být: „They have their backpack.“ – „Má svůj batoh.“. Takové vyjádření je skutečně bezrodé v obou jazycích, jakmile by ale sloveso bylo v minulém čase, sloveso by se stalo jasně rodovým: „Měla svůj batoh.“ nebo „Měl svůj batoh.“. Ani fakt, že ve větě není vyjádřený podmět tady nenapomáhá genderové inkluzivitě,

protože sloveso v minulém čase rod jasně vyjadřuje. V psané podobě, a tedy i v překladu, by se taková situace dala vyřešit graficky, to ale v tlumočení možné není.

Výhodu oproti překladu má tlumočení, pokud jde o minulé časy sloves v množném čísle, například: „Byli*y jsme tam.“. V mluvené češtině neexistuje mezi „i“ a „y“ fonetický rozdíl, a tím pádem tak u takových vět není tlumočení problematické, na rozdíl od překladu, kde se koncovka slovesa musí nějakým způsobem vyřešit.

Z teoretického zkoumání vychází také vyplývá, že navzdory rostoucímu zájmu je téma stále ještě neukotvené, výzkumu je málo, a tak se tlumočnické organizace ani v České republice ani ty celosvětové k genderově inkluzivnímu jazyku, ani inkluzivnímu jazyku obecně téměř nevyjadřují.

8 Empirický výzkum

Tato kapitola se nejprve věnuje metodologii prováděného výzkumu, popisuje jeho průběh a výběr osob, se kterými byly uskutečněny rozhovory. Dále se kapitola zabývá již konkrétními výstupy z rozhovorů, které dávají podklad pro samotnou tvorbu *Příručky inkluzivního tlumočení mezi angličtinou a češtinou*.

8.1 Cíl výzkumu a výzkumná metoda

Cílem celé rigorózní práce je zodpovědět otázku, jak u tlumočení z angličtiny do češtiny přistupovat k jazykové genderové inkluzivitě. V rámci výzkumu jsem se tak snažila získat co nejvíce informací a osobních zkušeností od relevantních zdrojů, tedy subjektů, které mají zkušenosti s genderově inkluzivním tlumočením, což jsou samotní tlumočící a dále organizace, které se věnují tématům genderu a ve své praxi využívají překlad a tlumočení. Hlavním cílem práce je pak na jejich základě společně s teoretickým výzkumem z předchozích kapitol vytvořit *Příručku inkluzivního tlumočení mezi angličtinou a češtinou*.

Jedná se o explorativní výzkum. Předmětem zkoumání není otestovat žádnou konkrétní hypotézu, ale zmapovat, jaká je praxe tlumočení genderově inkluzivního jazyka z pohledu jak samotných tlumočnicků, tak organizací, které se buď přímo zaměřují na problematiku genderu, a využívají tlumočnické služby, nebo mají vlastní příručky pro použití inkluzivního jazyka. Z těchto důvodů byla zvolena kvalitativní metoda, konkrétně polostrukturovaný rozhovor.

8.2 Polostrukturovaný rozhovor

Polostrukturovaný rozhovor představuje vyvážený střed mezi formální strukturou a volnou improvizací v rozhovoru. Před samotným průběhem jsou stanoveny základní oblasti a sada otázek (Švaříček a Šed'ová, 2014), avšak jejich ohraničení je flexibilní, poskytující dostatek prostoru pro spontánní odezvy a nová témata (Hendl, 2016). Pro účely tohoto výzkumu byl polostrukturovaný rozhovor ideální, neboť měl za cíl získat konzistentní informace, ale zároveň podporoval otevřenost pro nové myšlenky a postřehy, které se mohly v průběhu rozhovorů objevit (Hale a Napier, 2013).

Charakteristické pro tento typ rozhovoru jsou návazné otázky a témata, která umožňují prozkoumat zvolenou problematiku do větší hloubky. U polostrukturovaného rozhovoru existuje riziko, přílišného rozptýlení nebo odchýlení od tématu, což může vést k roztržitému odpovědi nebo k získání informací, které nejsou pro daný výzkum podstatné. Tento jev však lze eliminovat například tím, že jedna část rozhovoru bude mít jasnější

strukturu a druhá bude více otevřená. Nicméně polostrukturované rozhovory obecně nevykazují významné nevýhody (Hale a Napier, 2013; Miovský, 2006).

8.3 Osoby, se kterými jsem uskutečnila rozhovory

Rozhovor byl uskutečněn celkem s pěti osobami spadajícími do třech kategorií. První kategorií jsou tlumočnice a tlumočníci, kteří působí na českém trhu v kombinaci čeština – angličtina a mají zkušenost s tlumočením genderově inkluzivního jazyka. V druhé kategorii figuruje pouze jedna osoba: uskutečnila jsem rozhovor s Kelly Grzech Henriquez, což je americká tlumočnice v kombinaci angličtina – španělština, která se systematicky věnuje genderově inkluzivnímu tlumočení a vzdělávání tlumočících i veřejnosti v této oblasti (viz kapitola 7.1 *Výzkum genderově inkluzivního jazyka v překladu a tlumočení*). Třetí a poslední kategorií jsou rozhovory uskutečněné se zastoupením organizací, které se věnují tématům genderové a sexuální diverzity, nebo mají přímo příručku pro inkluzivní jazyk.

Z tlumočících, kteří působí na českém trhu, s poskytnutím rozhovoru souhlasil Mgr. Daniel Dolenský, který je absolventem Ústavu translatologie a zároveň je tamtéž i vyučujícím tlumočení. Mgr. Daniel Dolenský má zkušenosti s tlumočením pro organizace Jsme fér, Pride Business Forum a Prague Pride, kde tlumočil s kolegou Mgr. Karlem Janů, kterého jsem na základě této informace také požádala o rozhovor, ale bohužel se kvůli jeho vytíženosti nakonec neuskutečnil.

Další rozhovor mi poskytla Mgr. Petra Jelínková, tlumočnice, sociální pracovnice a terapeutka v psychoterapeutickém výcviku¹¹, která má zkušenosti nejen s inkluzivním tlumočením například na filmových festivalech jako je Jeden svět, Mezipatra nebo Anifilm, ale také se profesionálně věnovala genderovým auditům v mnohých organizacích.

Osloveno bylo ještě šest dalších tlumočnicků a tlumočnic v jazykové kombinaci čeština – angličtina, ale k rozhovorům bohužel nedošlo. U některých z důvodu jejich časové vytíženosti, někteří oslovení udávali, že nemají s genderově inkluzivním jazykem zkušenost natolik, aby se cítili kompetentní rozhovor poskytnout.

S rozhovorem souhlasily také dvě organizace, konkrétně Prague Pride a Trans*parent. Za Prague Pride jsem mluvila s Mgr. Karlem Pavlicou, Ph.D. Karel Pavlica je mentorem poradny *S pravdou ven*, pracovníkem vzdělávacího programu pro Prague Pride, kde se zabývá také právě inkluzivním jazykem a pořádá workshopy inkluzivní češtiny.

¹¹ Platí k 19. 11. 2023

Působí také na Fakultě sociálních studií Ostravské univerzity, kde se zabývá například sociální prací v kontextu genderové, sexuální a vztahové rozmanitosti.

Další, s kým jsem rozhovor uskutečnila, je Matty Oaks za organizaci Trans*parent. Organizace Trans*parent z. s. usiluje o prosazování práv a pozitivních společenských změn ve prospěch transgender*, nebinárních a intersex osob, snaží se prosazovat pochopení a přijetí trans*, nebinárních a intersex osob jak na společenské, tak na legislativní úrovni. Matty Oaks zasedá ve výboru spolku, věnuje se office managementu a má v Trans*parentu na starosti vzdělávání.

Se žádostí o rozhovor jsem kontaktovala také organizaci Jsme fér a hnutí NESEHNUTÍ, ale rozhovory se bohužel také z časových důvodů na jejich straně neuskutečnily.

Všem respondentům a respondentkám byl předložen informovaný souhlas, ve kterém byli seznámeni s účelem výzkumu. Jeho prostřednictvím vyjádřili svůj souhlas či nesouhlas s poskytnutím a nahráním rozhovoru, použitím autorizovaného přepisu rozhovoru v příloze diplomové práce a uvedením svého jména v diplomové práci.

Všichni respondenti i všechny respondentky prostřednictvím e-mailu poskytli souhlas s citací svých výroků v textu diplomové práce. Vzor informovaného souhlasu je součástí přílohy této práce ve dvou jazycích, v angličtině pro Kelly Grzech-Henriquez a v češtině pro všechny ostatní.

8.4 Příprava otázek

Podle Pattona (1990) existuje šest hlavních kategorií otázek:

- Otázky týkající se zkušeností nebo chování.
- Otázky zaměřené na názory.
- Otázky ohledně pocitů.
- Otázky týkající se znalostí.
- Otázky související s vnímáním.
- Demografické a kontextové otázky.

V rozhovorech bylo nejvíc použito otázek týkajících se zkušeností a chování, ale obsaženo bylo všech šest typů otázek. Základní připravený seznam otázek pro tlumočnický výzkum vypadal následovně:

- Jaké jsou Vaše zkušenosti s tlumočením genderově inkluzivního jazyka? Pro jaké organizace jste tlumočili?
- Liší se nějak typy podkladů, které dostáváte od organizací, pro které inkluzivně tlumočíte?
- Liší se nějak Vaše příprava?

- Ovlivňuje Vaše zkušenost s tlumočením inkluzivních akcí nějak Vaši další tlumočnickou praxi?
- Co jsou největší úskalí při tlumočení inkluzivních akcí?
- Jaké konkrétní věci jsou potřeba vyřešit ve směru z angličtiny do češtiny?
- Je nějaký rozdíl v konsekutivním a simultánním tlumočení genderově inkluzivního jazyka?
- Máte zkušenosti s inkluzivním překladem?
- Jakou zpětnou vazbu jste dostali od organizátorů? Pozitivní/negativní, konkrétní/nekonkrétní
- Co si myslíte o slově hostka?
- Máte nějaké rady pro tlumočníky, co právě jdou toto téma tlumočit, nebo se chtějí o inkluzivní jazyk zajímat a v této oblasti se vzdělávat?

Seznam otázek pro Kelly Grzech Henriquez byl velice podobný. Neobsahoval žádné otázky, které zjišťovaly konkrétní řešení v češtině, vzhledem k její rozsáhlé zkušenosti s tématem byl rozhovor méně strukturován, více veden respondentkou a rozšířen o následující dotazy:

- Jaké jsou Vaše zkušenosti se vzděláváním tlumočnicků v oblasti inkluzivního jazyka?
- Máte zkušenosti s dalšími vzdělávacími či jinými aktivitami v této oblasti?
- Jak vysvětlujete tlumočnickům a potažmo klientům důležitost inkluzivního jazyka?
- Setkala jste se někdy s nějakým významným odporem vůči tomuto tématu?

Jiné byly otázky pokládáné organizacím Prague Pride a Trans*parent.:

- Jak Vaše organizace přistupuje k inkluzivnímu jazyku?
- Využíváte ve své organizaci překlad mezi angličtinou a češtinou?
- Využíváte ve své organizaci tlumočení mezi angličtinou a češtinou?
- Jak instruujete své tlumočníky ohledně genderově inkluzivního jazyka?
- Jaké podklady jim poskytujete na přípravu?
- Je rozdíl mezi tím, co očekáváte od Vašich řečníků/tlumočnicků

8.5 Průběh rozhovorů

Každý z rozhovorů začínal ujištěním, že daná osoba souhlasí s nahráváním, publikováním přepisu rozhovoru v příloze práce a zveřejněním svého jména. Nejkratší rozhovor trval 38 minut a nejdelší 67 minut. Rozhovor s Mgr. Danielem Dolenským proběhl osobně v Praze, veškeré ostatní rozhovory proběhly online za použití různých platforem, dle preferencí dotazovaných (Zoom nebo Google Meet). Všechny rozhovory byly uskutečněny v průběhu října až prosince 2023.

Ve všech případech došlo k úpravě a rozšíření seznamu otázek v reakci na odpovědi a zkušenosti jednotlivých dotazovaných a směřování rozhovoru. S Karlem Pavlicou z organizace Prague Pride jsme se například dostali ke konkrétním jazykovým prostředkům

inkluzivity, zatímco Matty Oaks za Trans*parent hovořili spíše o konkrétních zkušenostech s tlumočením a o nebinárním jazyce, a to i ze své osobní zkušenosti.

8.6 Transkripce

Po ukončení rozhovorů následuje další fáze, a to proces transkripce. Existují různé způsoby transkripce, jako je doslovný přepis, komentovaný přepis, shrnující verze nebo selektivní protokol (Hendl, 1999). V tomto konkrétním případě jsem zvolila doslovnou transkripci. Během procesu transkripce je text obvykle přepisován do standardního jazyka místo odborné mluvy a dialektu, jsou také opravovány chyby ve větné struktuře a stylu. Tyto úpravy jsou prováděny zejména tehdy, pokud je výzkum zaměřen hlavně na obsah a respondent vystupuje jako odborník (ibid.). Na rozdíl od komentované transkripce nejsou zaznamenávány pauzy, smích nebo zvláštní intonace, neboť tyto zvukové prvky nejsou v daném kontextu hlavním objektem zkoumání.

Rozhovory byly nejprve doslovně přepsány ze zvukového záznamu pomocí nástroje Speech-to-Text od společnosti Google. Tento strojový automatický přepis funguje poměrně dobře a umí si poradit s přechody řečníků do jiného jazyka, slangovými výrazy i rušným prostředím, které ovlivňují kvalitu záznamu (Google, 2017). Rezervy má ale například v oddělení jednotlivých mluvčích, interpunkci a často není konzistentní.

V takto vzniklém přepisu jsem pak manuálně rozdělila úseky řeči rozhovoru na otázky a odpovědi, upravila interpunkci a přepsala špatně rozeznaná slova. Následně jsem nevhodné koncovky nahradila standardními a provedla úpravu či odebrání výplňových slov. Pro lepší čitelnost jsem dlouhá souvětí rozdělila do kratších částí a v některých případech upravila aktuální členění větné. Přepisy rozhovorů jsem poté zaslala k autorizaci – přečtení, vyjádření a případným úpravám. Autorizované verze rozhovorů jsou součástí této práce v podobě *Příloh 4–8*.

8.7 Výstup z rozhovorů

Odpovědi, které jsem získala v rámci rozhovorů, jsem seskupila do sedmi tematických celků. V první řadě analyzuji odpovědi na to, proč je dobré genderově inkluzivní jazyk v tlumočení používat. Poté představuji názory dotazovaných na to, jaké jsou obecné zásady genderově inkluzivity, jak řešit fakt, že je čeština rodovým jazykem a jak se tyto poznatky dají aplikovat přímo na tlumočení a potažmo překlad. Nakonec prezentuji, jaké rady by osoby, se kterými jsem uskutečnila rozhovory, daly tlumočícím genderově inkluzivního jazyka co se týče zdrojů relevantních informací a obecného přístupu k tématu.

8.7.1 Proč používat genderově inkluzivní jazyk v tlumočení?

V souladu s prozkoumanou teorií se Henriquez i Oaks shodují, že je potřeba respektovat genderovou identitu všech osob, včetně těch, pro které je tlumočeno. „Je důležité, aby se zahrnutě cítilo co nejvíce lidí.“ (Oaks). Dolenský dodává, že genderově inkluzivně tlumočit už by dávno měli všichni, protože je to přirozený posun společnosti: „Kdyby bylo na mladší generaci, tak už inkluzivně mluví všichni...“ (Dolenský). Jelínková říká, že jazyk může být nějakým způsobem nástrojem toho, že někoho vyloučíme, anebo ho naopak přijmeme do skupiny, a proto je žádoucí používat ten inkluzivní.

Pavlica klade důraz na důležitost zdůrazňovat, proč je inkluzivní jazyk důležitý. „Spouště lidí to opravdu přijde jako naprosto bezvýznamná věc a chtějí mluvit takzvaně tak, jak jim zobák narostl.“ (Pavlica). Jazyk je podle něj nástroj jako každý jiný a stigmatizace v něm může probíhat hodně neviditelně, a má negativní vliv nejen na lidi, kterých se to týká, ale potažmo i na celou společnost. Kromě toho nás neinkluzivní jazyk podle Pavlici nutí vidět ženy a muže jako rozdílnější, než skutečně jsou.

Dolenský dodává, že člověk se vždycky přizpůsobí tomu prostředí, ve kterém je. „V případě tlumočení genderových témat přizpůsobit se prostředí znamená prostě být citlivý na věci, které v normálním diskurzu nejsou citlivé...“.

8.7.2 Obecné zásady genderově inkluzivního jazyka

Všichni se shodli na tom, že eliminace generického maskulina je základní zásadou pro genderově inkluzivní jazyk v rodových jazycích. Henriquez řekla, že z celého srdce věří, že existují genderově neutrální řešení pro všechno, a to i v rodových jazycích. Často bylo zmiňováno i zdvojování tvarů tak, aby byl zahrnutý mužský i ženský ekvivalent. Pavlica k tomu dodal: „...to je alespoň trošku lepší, než kdyby tam byla jenom ta generická maskulina. Samozřejmě ideální najít strategii, co zahrnuje všechny, a generická maskulina by se nepoužívala vůbec.“.

Jelínková navrhuje aktivní střídání neutrálních, femininních a maskulinních tvarů. „Myslím si, že představa, že automaticky kde je maskulinum, tak k tomu vždycky dám ještě femininum, a bude vyřešeno, je strašně omezující a komplikující. Někde to nejde jinak, ale velice často si to můžu usnadnit, a ještě mi to pak šetří čas, a kromě toho to taky zahrnuje do konverzace lidi mimo binární genderové spektrum.“ (Jelínková).

Další obecnou strategií, jak být více genderově inkluzivní, je správné používání související terminologie. Pavlica odrazuje od používání termínů, jako jsou například homosexuál, transsexuál, ale i menšina nebo zranitelná skupina s odkazem na

Slovníček pojmů od Prague Pride (2022b). Dolenský souhlasí, že je třeba mít vyjasněnou terminologii, aktivně poslouchat a nasávat to, jakým způsobem a jaká slova lidé používají, a to i když člověk přímo netlumočí.

8.7.3 Vyjádření nebinarity

V češtině neexistuje jediná správná varianta vyjádření nebinarity obecně a tím pádem ani převodu anglického *singular they*. Pavlica udává následující strategie převodu *they/them* do češtiny: použití množného čísla, střídání mužských a ženských rodů i využití rodu středního, což ale označuje za hodně velký nezvyk pro okolí. Oaks využití středního rodu komentuje následovně: „Znám jenom dva lidi, který používají střední rod, což mi nepřijde jako tolik. A hodně lidí, co používá střídání binárních rodů a zájmeno *oni*.“.

Pavlica i Oaks se shodují, že je také poměrně běžným případem, že se osoby, ačkoliv jejich mateřštinou je čeština, o sobě vyjadřují v angličtině, protože tam je vyjádření nebinarity jednodušší. Oaks to dokonce označuje za hodně častý případ. Pavlica ani Oaks nekritikují využití neozájmenných a říkají, že se s jejich použitím v reálném životě zatím neseťkávají.

Jelínková i Dolenský oba udali, že nepřišli na žádný návod, jak řešit nebinaritu univerzálně, ale že se nejedná o tak velký problém v konkrétních interakcích s jedním člověkem, se kterým je možné se na místě domluvit na preferovaném řešení v češtině. Oba udávají případy, kdy tlumočili osobu, jejíž zájmena v angličtině byla „*they/them*“, ale v češtině souhlasili s použitím binárních zájmen. Dolenský ještě dodal, že dlouhodobě doslovné převedení „*they*“, tedy použití plurálu v češtině nejde udržet.

Oaks ale udává, že s takovým přístupem je třeba opatrnosti: „Když vám někdo dovolí používat nějaký určitý rod a řeknou vám, že jsou s tím v pohodě, tak v tom případě je to v pořádku.“. Zdůrazňuje ale potřebu nic nepředpokládat a nepoužívat způsob vyjadřování, který ten daný člověk nepovolil.

8.7.4 Rodovost jazyka

Shoda panovala také v tom, že hlavním konkrétním problémem, který je potřeba při převodu z angličtiny do češtiny vyřešit, je rodovost českého jazyka. Henriquez doporučuje používání gramatických struktur, které jsou již v jazyce zavedené. Označuje je obecně strategií menšího odporu v případech, kdy je někdo neseznámen s genderově inkluzivním jazykem. První volbou je tedy podle Henriquez využití neutralizačního opisu nebo slov, která se

neodkazují k žádnému genderu. I Dolenský uvádí, že prvním řešením je se jakýmkoliv způsobem vyhnout rodu.

Jelínková také doporučuje uvažovat nad tím, jak se dají věci formulovat takovým způsobem, aby se rodu mohla vyhnout; „Takže třeba místo, věty typu: „Své příspěvky přednesou tyto panelistky a panelisté“, si vyberu nějaké vyjádření typu: „v panelu vystoupí...“ a už můžu říkat jenom jména.“. Jelínková také uvedla, že sama často přemýšlí nad tím, jak může věci zjednodušovat, říkat je stručně a zároveň tou stručností i dosáhnout toho, že to nebude genderově nevyvážené: „Ono je to někdy paradoxně o mnoho kratší, když si to člověk napřemýšlí předem. Zjistila jsem, že u tlumočení, když jsou to ty termíny, co jsou takhle jasně definované dopředu, tak tím, že vím, že to budu používat, tak nad tím moc nepřemýšlím a zvládnou to říct tak rychle, aby se to tam vešlo.“.

Oaks i Pavlica zmiňují preferenci používání zpodstatněných přídavných jmen typu „vyučující“ nebo „studující“ nebo hromadných podstatných jmen jako „studentstvo“ nebo „dobrovolnictvo“. Konkrétně ke slovu studující měl v rozhovoru Dolenský výhrady, ale sám uznal, že jazyk se vyvíjí a jeho používání je na vzestupu.

Z konkrétních strategií vyhýbání se rodovosti zmiňuje Dolenský využití plurálu tam, kde to je možné: „Když jsem v ten moment opravdu nevěděl, tak jsem šel prostě do plurálu, přišlo mi to bezpečnější, než si tipnout a ustřelit se, protože pokud to nevím, tak se můžu brutálně seknout, a nedá se to moc obejít.“. Podle Dolenského je tedy bezpečnější říct: „My jsme tam včera jeli.“, než „Já jsem tam včera jel.“ Nebo „Já jsem tam včera jela.“. V situacích, kdy si člověk není jist genderem dané osoby a v kontextu volba plurálu nemění zásadním způsobem význam. Jelínková také ve sporných případech volá po opatrnosti a zmiňuje například záměrné vyhýbání se minulému času, aby nedošlo k použití rodových sloves.

8.7.5 Tlumočení a překlad

Dolenský a Jelínková z pohledu tlumočících i Oaks z pohledu tlumočené osoby se shodli na tom, že ve všech případech, kdy byli součástí tlumočení inkluzivního jazyka, se jednalo o velice pozitivní zkušenosti. Jelínková uvádí, že od organizačních týmů cítila velkou ochotu nastavit vše tak, aby samotné tlumočení bylo co nejpřívětivější: „Pamatuju si na prvním Mezipatře, kde jsem pracovala, tak mě požádali, jestli bych se mohla krátce před tím sejít s někým, kdo měl na starosti nějaké konkrétní filmy nebo debaty, a vyloženě jsme se bavili o tom, jakým způsobem některé věci řešit, protože už je měli promyšlené, protože věděli, že se ta otázka může objevit. Takže tady vnímám takovou velkou připravenost a zájem o to,

aby to tlumočení proběhlo co nejméně konzistentně, co nejméně inkluzivně, jak vlastně to má být v souladu s tou prací, kterou dělají.“.

Dolenský uvedl, že všechny jeho zkušenosti s tlumočením genderově inkluzivního jazyka byly vždy dobré a zpětná vazba od klientely byla také vždy pozitivní. Nešetkal se ale s tím, že by v rámci přípravy došlo k nějaké speciální schůzce k řešení terminologie nebo inkluzivního jazyka.

Oaks z pohledu zadávající strany se shoduje s Jelínkovou. Udává, že při poslední zkušenosti s tlumočením měli s tlumočícími hodinu a půl dlouhou schůzku: „Mluvili jsme o tom, jaká my používáme zájmena, jak je správně používat, protože oba používáme ‚oni‘ zájmena v češtině. Jak to převést do němčiny a s jakými termíny budeme pracovat. Poslali jsme jim prezentaci ještě několik dní předem, aby viděli ty termíny, co tam jsou – nebinární, genderfluid a další, aby se na to mohli připravit.“.

Jelínková dále pokračovala v popisu své pozitivní zkušenosti: „Bylo jednoduché se domluvit, že je potřeba signalizovat, pokud by mluvili moc rychle, nebo pokud by došlo na situaci, kdy se to tlumočení nestíhá úplně adekvátně. Zkrátka, ochota z jejich strany, aby vše proběhlo co nejlépe.“. O rychlosti mluvy se zmínili i Oaks: „Jediné, na čem jsme se úplně neshodli, nebo se to k nám včas nedostalo je, že bychom měli mluvit co nejpomaleji a že když si předáváme slovo, tak čekat až tlumočící domluví a pak až začít mluvit ten druhý.“.

Oaks svou zkušenost být tlumočení uzavírá následovně: „Před workshopem tlumočící vysvětlili, jaká zájmena používáme a jak je používáme, aby nikdo z publika nebyl překvapený, což mi přišlo hezké, působilo to, že jim záleží na tom, aby byli inkluzivní.“.

Tlumočnická příprava se podle Dolenského nijak neliší od jiných typů akcí. Jelínková ve své podstatě souhlasí s tím, že princip přípravy je obecně velmi podobný, ale že ještě, než si vůbec začne nějaké materiály shromažďovat, sdělí zadávajícím následující: „...snažím používat tyto výrazy a mám takovýto přístup k jazyku, máte vy nějaká vlastní doporučení?“. Jelínková dále zdůrazňuje že u typů akcí, kde se setkává s inkluzivním jazykem, zaznamenává často aktivnější zájem ze strany klientů*klientek, kteří chtějí, aby vše fungovalo podle jejich představ, a tím pádem i aktivnější zájem ze strany své.

Z prostudované teorie jsem se domnívala, že genderově inkluzivní jazyk bude jednodušší aplikovat při konsektivním tlumočení než při simultánním a že pro správné, genderově inkluzivní tlumočení bude zásadní příprava na konkrétní akci. Obě tyto domněnky byly rozhovory s tlumočícími částečně vyvráceny. Dolenský uvedl, že se konsektivní a simultánní tlumočení v přístupu k genderově inkluzivnímu jazyku nijak

neliší, protože jde u konsektivního tlumočení reálně jen o několik málo vteřin navíc. Podle něj je jediným rozdílem to, že u konsektivního tlumočení má často snadnější přístup k osobě, kterou tlumočí, a tak je v případě nejasností, jako například řešení převodu nebinárního jazyka, jednodušší se domluvit na řešení přímo s danou osobou.

Jelínková i Dolenský se shodují, že pokud se člověk genderově inkluzivním jazykem zabývá, má jasné definované termíny a vyjádření, která používá a nepoužívá, nezabírá to v podstatě kapacitu navíc, není tak rozdíl, jestli člověk tlumočí konsektivně či simultánně a ani příprava na konkrétní akci není tak zásadní, jako celkový zájem o téma a souvislé sebevzdělávání.

Jelínková dále komentovala i svůj přístup k překladu: „Pokud to ta situace umožňuje, tak mi přijde lepší volit právě vyjádření, které lexikálně zahrnuje co nejvíc variant a vyhnout se lomítkům, hvězdičkám a všem dalším variantám. Ale když to nejde takhle elegantně obejít, tak hodně u těch hvězdičkových věcí zvažuji, jestli je na to publikum připravené, jestli to není něco, co je rušivé.“. Stejný přístup zmiňoval i Pavlica, který odrazuje od použití hvězdičky, která se v příručce i slovníčku Prague Pride (2022a, 2022b) objevuje. Označuje ji za neinkluzivní pro osoby s dyslexií a za zhoršující čitelnost textu. Grafické varianty nepoužívá ani Dolenský: „To ještě furt není dostatečně standardizované na to, abych věděl, co použít.“.

Oaks naopak hvězdičky obhajuje: „Hvězdička, stejně jako třeba slovo „queer“, je takový deštníkový pojem a spadá pod něj celé spektrum zájmen a identit, za hvězdičku si můžete dosadit, co je pro vás pohodlnější, co je pro vás vhodnější, co používáte a co vám je nejpříjemnější.“.

8.7.6 Kde hledat informace

V otázce, kde hledat ty správné informace o tom, jak nejlépe nakládat s inkluzivním jazykem, platila obecná shoda, že ideální je jít přímo ke zdroji, tedy ke konkrétním nebinárním a queer komunitám a sdružujícím organizacím. Jazykové akademie a normotvůrci často nereflktují lingvistickou realitu dostatečně pružně (Henriquez). Stejně jako se při rešerši stavební terminologie obrátíte na někoho přímo z oboru, a ne na Ústav pro jazyk český, tak se při tlumočení genderově inkluzivního jazyka musíte obrátit na toho, kdo bude znát aktuální realitu.

Všech pět dotazovaných se shodlo na tom, že to nejlepší, co může tlumočící udělat, pokud má nějaký dotaz nebo si není něčím jistý, je se zeptat přímo té osoby, kterou bude tlumočit. Dolenský říká: „Moje rada je prostě se zeptat, v každém případě, a není to urážlivý

dotaz, naopak, oni budou fakt rádi.“. Oaks dodává: „Vždy je lepší se zeptat než něco předjímat, a pak to právě dělat špatně. Je skvělé se ptát, není na tom nikdy nic špatného a nikdo by se neměl bát zeptat... je lepší vědět dopředu než pak být zaskočení.“. Většinou se takové dotazy setkají s velkým pochopením a někdy dokonce i nadšením, že je na vaší straně ochota to řešit a dělat správně (Jelínková).

Z konkrétních materiálů, které by bylo před tlumočením genderově inkluzivního jazyka dobré prostudovat, byl několikrát zmíněn *Slovníček pojmů* od Prague Pride (Dolenský, Oaks, Pavlica). Jelínková i Pavlica doporučují podívat se na stránky organizací Prague Pride a Trans*parent. Pavlica za Prague Pride i Oaks za Trans*parent také nabízí možnost je v jakékoliv otázce genderově inkluzivního jazyka kontaktovat přímo, tuto možnost Jelínková sama nenabízí, ale označuje to za dobrý nápad.

Pavlica, Jelínková i Oaks také doporučují prostudovat si publikace o genderově inkluzivním jazyce od Jany Valdové a Víta Kolka. Pavlica doporučuje v případě potřeby kontaktovat Obec překladatelů a konzultovat konkrétní problémy s někým, kdo má s genderově inkluzivním jazykem zkušenost.

8.7.7 Obecná doporučení

Henriquez doporučuje při tlumočení nějakým způsobem ukázat, že jste *ally*¹² bez toho, aniž byste na sebe strhávali pozornost, protože tlumočící pouze zprostředkovává komunikaci. Zmiňovala například mít na jmenovce nebo v patičce e-mailu svá zájmena či na oblečení odznáček s duhovou vlajkou.

„Hlavní za mě je, že tohle není jako něco, o čem bychom měli uvažovat, že je to nějaký zdroj komplikací, nebo nějaká regulace, která mi bude komplikovat život a komplikovat tlumočení, ale že je to způsob, jak mluvit tak, aby víc lidí mohlo participovat.“ (Jelínková). Henriquez zdůrazňuje, že inkluzivní jazyk rozhodně už tlumočíte, není to tedy nic tak nového, ani zstrašujícího, jak by se mohlo zdát. Jelínková dodává, že základní principy genderově inkluzivního jazyka se dají vstřebat během chvíle: „Bude to potřeba čím dál více, a kdo to udělá teď, tak v podstatě předběhne dobu a bude dobře připraven na budoucnost.“. Není tak třeba se bát, je normální udělat chybu a nelze být stoprocentně genderově inkluzivní. „My to nespasíme všechno,“ říká Dolenský. Pavlica zdůrazňuje, že hlavní je se nad jazykem obecně zamýšlet, zkoumat jaký dopad může mít to, jak mluvíme,

¹² příznivce*kyně, podporovatel*ka LGBT+ osoby či osob (Prague Pride, 2022b)

a minimálně si vyhledat základní principy toho, jak pracovat s inkluzivitou, a hlavně generickým maskulinem.

9 Tvorba příručky

V této kapitole krátce popisují, jakým způsobem probíhala tvorba *Příručky inkluzivního tlumočení mezi angličtinou a češtinou*, která je výsledkem celé teoretické rešerše i empirického výzkumu.

Cílem této rigorózní práce deklarovaným již v jejím úvodu je přispět k lepšímu porozumění a uplatňování genderově inkluzivního jazyka, konkrétně v tlumočení mezi anglickým a českým jazykem. Zásadní tedy bylo, aby byla výsledná příručka přehledná, jasná a stručná, dobře se četla a základní informace o tématu se tak mohly dostat k co nejvíce lidem, včetně těch, kteří nechtějí zkoumáním genderově inkluzivního jazyka trávit velké množství času a pročítat dlouhé dokumenty či teoretické texty. Cílem nebylo obsáhnout veškeré poznatky, ale poskytnout základní orientaci v tématu a zdroje pro případné další studium. Příručka tak byla upravena do jednoduché, přehledné grafické podoby, má pět stran, včetně té titulní a je součástí této práce jako *Příloha č.1*.

Výsledná příručka vychází ze spojení teoretických poznatků v kapitolách 2–7 a výstupů z rozhovorů. Teoretické výstupy relevantní pro tlumočení, a tedy i pro výslednou příručku jsou shrnuty v kapitole 7.6 *Syntéza poznatků*.

Příručka obsahuje informace o tom, proč genderově inkluzivní jazyk v tlumočení řešit, jak inkluzivní jazyk vypadá, jaké prvky obsahuje, a čemu se naopak vyhnout, včetně konkrétních příkladů v jazykovém páru angličtina – čeština.

Příručka dále krátce shrnuje správnou terminologii z oblasti genderové problematiky. V závěru příručky se objevuje několik obecných doporučení včetně toho, kam se obrátit s dalšími dotazy a jakou další literaturu o genderově inkluzivním jazyce si případně tlumočící mohou prostudovat.

Některá doporučení uvedená příručce jsou univerzálního charakteru, a jsou tím pádem použitelná nejen v jazykovém páru angličtina – čeština, ale platí pro tlumočení z jiných jazyků směrem do češtiny.

10 Diskuze

V této kapitole jsou diskutovány limity této rigorózní práce a podněty pro případný další výzkum.

10.1 *Limity*

Hlavním limitem práce byla časová vytiženost oslovených tlumočnic a tlumočnicků. Bohužel se mi z mnohými z oslovených nepodařilo uskutečnit rozhovor. Jejich perspektiva by pro práci byla jistě přínosná a poskytovala by tak ucelenější obraz o genderově inkluzivním tlumočení na českém trhu.

Velkým limitem, který prostupuje celou prací, je nedostatek akademické literatury jak konkrétně na téma genderově inkluzivního tlumočení, tak o inkluzivním jazyce obecně, bylo tedy třeba projít velké množství internetových zdrojů a vždy pečlivě zvážit jejich přínos a validitu. S tím se pojí další limit této práce: genderově inkluzivní jazyk je nové, dynamické a aktuální téma, a tak tato práce nemusí být aktuální již v krátkém časovém horizontu.

Poslední kategorií jsou kapacitní limity práce. Vzhledem k rozsahu rigorózní práce jsem se nezaměřovala na všechny aspekty inkluzivity, ale pouze na tu genderovou. Ze stejných důvodů jsem neudávala příklady jazykových prostředků inkluzivity ze všech jazyků, ke kterým jsou dostupné informace, ale pouze k těm, které dané prostředky dobře ilustrovaly.

10.2 *Další výzkum*

Inkluzivní jazyk v tlumočení je zatím neprobádané téma, prostoru pro další výzkum i konkrétně v jazykové kombinaci angličtina – čeština je skutečně mnoho. Zajímavým experimentem by mohlo být nechat od několika osob přetlumočit anglické projevy s mnoha prvky, které se v češtině typické převádí jako rodové a zkoumat, jak tlumočníci a tlumočnice takové prvky převádí, jak pracují s generickým maskulinem a femininem a zda v některých momentech používají inkluzivní jazyk i bez znalosti tématu experimentu. Na krátkém přetlumočeném úseku se ale určitě dá zkoumat i mnohem víc věcí souvisejících s genderově inkluzivním jazykem, například to, jestli hraje roli věk, gender, vzdělání a zkušenost tlumočnice či tlumočnicka v přístupu k genderově inkluzivnímu jazyku.

Další prostor pro výzkum na poli inkluzivního tlumočení je zkoumání jiné jazykové kombinace, než jen EN-CS. Nosné by určitě bylo porovnání ve dvou rodových jazycích, přičemž každý bude z jiné jazykové rodiny. U rodových jazyků by pak dávalo smysl analyzovat genderově inkluzivní jazyk v obou směrech a nejen EN → CS. Konkrétně

jazykové kombinace CS-FR-CS a CS-ES-CS poskytují mnoho prostoru pro větší výzkum (viz 4.4 Jazykové prostředky inkluзивity).

Za hlubší prozkoumání by rozhodně stálo porovnání genderově inkluзивního překladu a genderově inkluзивního tlumočení, kterému je v této práci věnována pouze jedna kapitola. To samé platí pro hlubší systémové a gramatické porovnání češtiny a angličtiny (a dalších jazyků) z pohledu inkluзивity.

Již na začátku práce jsou zmíněny mnohé další aspekty inkluзивity a s nimi spojený inkluзивní jazyk. Prostor pro další výzkum je i v této oblasti – zaměřit se na jiný aspekt inkluзивního jazyka, například na (ne)ableistický jazyk a jeho převod v jednotlivých jazycích.

Zajímavá by mohla být také práce s umělou inteligencí. Mohlo by být například zkoumáno, jak různé jazykové modely a „strojoví tlumočníci“ přistupují k inkluзивitě, obzvlášť u rodových jazyků.

11 Závěr

Tato rigorózní práce si kladla za cíl přispět k lepšímu porozumění a uplatňování genderově inkluzivního jazyka konkrétně v tlumočení mezi anglickým a českým jazykem. Jedná se o téma, které nebylo v českém prostředí prakticky nikdy předtím prozkoumáno. Závěrem této rigorózní práce lze konstatovat, že otázka genderově inkluzivního jazyka je nejen v českém prostředí aktuální a neustále se vyvíjecí téma.

Teoretická rešerše vycházela nejprve z vyjasnění všech zásadních termínů, dále práce systematicky zkoumala a analyzovala různé aspekty, strategie a přístupy k genderově inkluzivnímu jazyku v kontextu češtiny a angličtiny. Nejdříve jsem se zaměřovala na společenský kontext a hlavně myšlenku, že jazyk, který používáme ovlivňuje naše myšlení, chování a tím pádem i společnost. Práce také mapovala, jaké příručky a doporučení k genderově inkluzivnímu jazyku existují, nejdřív obecně, poté v českém prostředí a nakonec i v tlumočnických významných organizacích. Z mapování vyšlo, že anglickojazyčných materiálů k genderově inkluzivnímu jazyku je poměrně hodně, o mnoho méně jich existuje přímo pro češtinu a tlumočnické významné organizace se k genderově inkluzivnímu jazyku zatím téměř nevyjadřují; výjimkou je pouze Evropský parlament.

Velká část práce je věnována limitům a prostředkům genderově inkluzivního jazyka, přičemž obecné teoretické poznatky jsou poté specifikovány pro genderově inkluzivní angličtinu a genderově inkluzivní češtinu. Angličtina byla vyhodnocena jako velice inkluzivní jazyk z mnoha důvodů, čeština je oproti tomu inherentně limitována tím, že je rodovým jazykem, který také ve velké míře používá generické maskulinum.

Teoretická část práce obsahuje také jednu podkapitolu věnovanou společenské diskuzi o genderově inkluzivním jazyce v českém prostředí. Hlavním poznatkem ze společenské diskuze je to, že se diskurz o genderově inkluzivním jazyce vyvíjí velice rychle, a to, co platilo před několika lety, už nyní není aktuální, tím pádem i konkrétní závěry, ke kterým došla tato rigorózní práce mohou být za pár let překonány.

Důležitou kapitolou je ta o genderově inkluzivním tlumočení, která obecné poznatky o genderově inkluzivním jazyce z předchozích kapitol aplikuje na tlumočení, zkoumá veškerou dostupnou literaturu, která se o genderově inkluzivním tlumočení zmiňuje a poskytuje argumenty, proč je důležité genderově inkluzivní jazyk v tlumočení používat. Poté se věnuje již konkrétně jazykovému páru angličtina – čeština, systémově a gramaticky porovnává tyto dva jazyky prismaticem toho, kde bude rodovost češtiny při jazykovém převodu působit problém. Nakonec poskytuje syntézu všech teoretických poznatků, které

posloužily jako základ pro empirický výzkum a také tvorbu *Příručky inkluzivního tlumočení mezi angličtinou a češtinou*.

V empirické části je nejprve popsán cíl výzkumu, výzkumná metoda a průběh jednotlivých polostrukturovaných rozhovorů. Nejdůležitější součástí empirického výzkumu je pak kapitola o výstupu z uskutečněných rozhovorů, která nabízí ty nejdůležitější poznatky a systematicky je řadí do tematických celků, na jejichž základě poté vznikla *Příručka inkluzivního tlumočení mezi angličtinou a češtinou*.

V poslední kapitole popisují vznik příručky a také zmiňují limity předložené práce a návrhy pro další výzkum v oblasti genderově inkluzivního jazyka.

Celkově práce ukázala, že i přes strukturální a kulturní rozdíly mezi jazyky je možné najít efektivní metody pro inkluzivní vyjadřování, které respektují a odrážejí různorodost genderových identit. Rigorózní práce potvrdila, že genderově inkluzivní jazyk není jen otázkou osobní preference nebo politické korektnosti, ale zásadním nástrojem pro vytváření inkluzivnější a respektující společnosti.

Doufám, že výstupy této práce, a především samotná *Příručka inkluzivního tlumočení mezi angličtinou a češtinou* alespoň trochu přispějí k lepšímu porozumění genderově inkluzivnímu jazyku a k jeho využití v tlumočení do češtiny.

12 Seznam použité literatury:

- ADAM, Robert. Co je špatného na genderové příručce MŠMT. Online. In: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. 2010. Dostupné z: <https://sites.ff.cuni.cz/ucjtk/wp-content/uploads/sites/57/2015/11/Adam2010d.pdf>. [cit. 2023-12-17].
- ALGOE, Isabel. At the Intersection of Gender and Language: Nonbinary Spaniards. San Marcos: Honors College, Texas State University, 2023. Dostupné také z: <https://hdl.handle.net/10877/17062>.
- ANDRASCHKOVÁ, Lenka. Gender a genderová lingvistika. Bakalářská práce, vedoucí Milena Nosková. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, 2015. Dostupné také z: <https://theses.cz/id/zhu30j/>.
- ATIR, Stav a FERGUSON, Melissa J. How gender determines the way we speak about professionals. Online. Proceedings of the National Academy of Sciences. 2018, roč. 115, č. 28, s. 7278-7283. ISSN 0027-8424. Dostupné z: <https://doi.org/10.1073/pnas.1805284115>. [cit. 2023-12-14].
- AUTRATOVÁ, Veronika. Zkušenost ze sociálních interakcí lidí s nebinární identitou. Diplomová práce, vedoucí Markéta Košátková. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2023. Dostupné také z: <https://is.muni.cz/th/s7pzh/>.
- BABANOVÁ, Anna; HAUSENBLASOVÁ, Jitka; KOLÁŘOVÁ, Jitka; FOUSEK KROBOVÁ, Tereza a SMETÁČKOVÁ, Irena. Volba povolání bez předsudků: metodika projektového dne pro základní školy. V Praze: Gender Studies, 2024. ISBN 978-80-86520-48-3.
- BÄCKSTRÖM, Ann-Marie. Prescriptivism and descriptivism: a study on attitudes towards language. Bakalářská práce, vedoucí Cathrine Norberg. Švédsko: Luleå University of Technology, 2006. Dostupné také z: <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:ltu:diva-57948>.
- BAIOCCO, Roberto; ROSATI, Fau a PISTELLA, Jessica. Italian proposal for non-binary and inclusive language: The schwa as a non-gender-specific ending. Online. 2023, roč. 27, č. 3, s. 248-253. ISSN 1935-9705. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/19359705.2023.2183537>. [cit. 2023-12-10].
- BARNETT, Erin Hoover; GARCIA, Leslie; HEMMING, Rosemarie; JAQUISS, Ian; MERECIAS, Octaviano et al. Inclusive Language Guide: An evolving tool to help

- OHSU members learn about and use inclusive language. Online. Oregon Health & Science University. Dostupné z: https://www.ohsu.edu/sites/default/files/2021-03/OHSU%20Inclusive%20Language%20Guide_031521.pdf. [cit. 2023-07-02].
- BARTMIŃSKI, Jerzy. Jazyk v kontextu kultury: dvanáct statí z lublinské kognitivní etnolingvistiky. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-2883-7.
- BARTOŇOVÁ, Miroslava. Specifické poruchy učení a chování. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2019. ISBN 978-80-7510-338-3.
- BARTOŠOVÁ, Linda a DUFEK, Ondřej. Bylx nebo byl*a? Na tohle čeština nemá recept. Ať každý řekne, co má rád, radí vědec. Online. In: Aktuálně.cz. 2023. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/spotlight-rozhovor-ondrej-dufek-zpravy/r~9d0e977ae41411ed8d680cc47ab5f122/>. [cit. 2023-11-30].
- BASS, Megan; GONZALEZ, Luis J.; COLIP, Leslie; SHARON, Nathaniel a CONKLIN, Jessica. Rethinking gender: The nonbinary approach. American Journal of Health-System Pharmacy. 2018, roč. 75, č. 22, s. 1821–1823. Dostupné také z: <https://doi.org/10.2146/ajhp180236>
- BORODITSKY, Lera. How language shapes the way we think. Online. 2018. Dostupné z: YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=RKK7wGAYP6k>. [cit. 2023-11-12].
- BOSSON, Jennifer K.; BUCKNER, Camille E. a VANDELLO, Joseph A. The Psychology of Sex and Gender. SECOND EDITION. USA: Sage, 2021. ISBN 9781544394039.
- BOTTEMA-BEUTEL, Kristen; KAPP, Steven K.; LESTER, Jessica Nina; SASSON, Noah J. a HAND, Brittany N. Avoiding Ableist Language: Suggestions for Autism Researchers. Autism in Adulthood. 2021, roč. 3, č. 1, s. 18-29. Dostupné také z: <http://doi.org/10.1089/aut.2020.0014>
- BROWN, Roger W. a LENNEBERG, Eric H. A study in language and cognition. The Journal of Abnormal and Social Psychology. 1954, roč. 49, č. 3, s. 454–462. ISSN 0096851x. Dostupné také z: <https://psycnet.apa.org/record/1955-03957-001>
- BROWN, Roger. Reference in memorial tribute to Eric Lenneberg. Cognition. 1976, roč. 4, č. 2, s. 125-153. ISSN 0010-0277. Dostupné také z: [https://doi.org/10.1016/0010-0277\(76\)90001-9](https://doi.org/10.1016/0010-0277(76)90001-9)

- BRUŽEŇÁK, Andrej. Vnímání češtiny lidmi s nebinárními genderovými identitami. Středoškolská odborná činnost. Brno: Gymnázium Brno, třída Kapitána Jaroše, obor Teorie kultury, umění a umělecké tvorby, 2023. Dostupné také z: <https://socv2.nidv.cz/archiv45/getWork/hash/b9479ac4-b083-11ed-acaf-005056bd6e49>.
- CALERO VAQUERA, María Luisa. «Del silencio al lenguaje (Perspectiva desde la otra orilla)». En Femenino y en masculino. Cuaderno de educación no sexista. 1999, č. 8, s. 6-11.
- CURZAN, Anne. Gender Shifts in the History of English. Online. Cambridge University Press, 2003. ISBN 9780511486913. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511486913>. [cit. 2023-12-15].
- CVRČEK, Václav. Mluvnice současné češtiny. Vydání druhé. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2812-7.
- ČECHOVÁ, Lucie. Hosté již neexistují? Host a hostka balancují na hranicích možností jazyka aneb Proč je někdy méně více. Online. In: FAKTICKY.CZ. 2023. Dostupné z: <https://fakticky.cz/host-a-hostka/>. [cit. 2023-12-17].
- ČEŇKOVÁ, Ivana. Úvod do teorie tlumočení. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87218-09-9.
- ČERNOHLÁVKOVÁ, Iva. Deiktická zájmena ve spontánních mluvených projevech. Bakalářská práce, vedoucí Ivana Kolářová. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2022. Dostupné také z: https://is.muni.cz/th/f7nae/Deikticka_zajmena_ve_spontanich_mluvenych_projevec_h.pdf.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá. Rod v jazyce a komunikaci: specifika češtiny. Slovo a slovesnost. 2002, roč. 63, č. 4, s. 263-286. ISSN 0037-7031.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá. Jazyk pro druhé pohlaví. In: Český jazyk na přelomu tisíciletí. Praha: Academia, 1997, s. 146-158. ISBN 80-200-0617-6.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá. Žena v jazyce. Slovo a slovesnost. 1995, roč. 56, č. 1, s. 43-55. ISSN 0037-7031.

- ČUDOVÁ, Michaela. Translating Queer Identities: A Glossary of Terms. Diplomová práce, vedoucí Jiří Rambousek. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2021. Dostupné také z: <https://is.muni.cz/th/nw8pd/>.
- DANEŠ, František. Ještě jednou „feministická lingvistika“. Naše řeč. 1997, roč. 80, č. 5, s. 256-259. ISSN 2571-0893.
- DEUTSCHER, Guy. Through the Language Glass: Why the World Looks Different in Other Languages. Arrow Books, 2011. ISBN 0099505576.
- DIVIŠOVÁ, Nikola. Identita a sociální interakce mladých nebinárních lidí. Diplomová práce, vedoucí Irena Smetáčková. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra psychologie, 2023. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/185658>.
- DRACH, Margaret. The Creative Aspect of Chomsky's Use of the Notion of Creativity. Online. The Philosophical Review. 1981, roč. 90, č. 1. ISSN 00318108. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/2184372>. [cit. 2023-12-16].
- DUŠKOVÁ, Libuše. Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny. 4. vyd. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2211-0.
- DVOŘÁKOVÁ, Klára. Jak to jen říct. Vogue. 2022, roč. 4, č. 10, s. 12-15. ISSN 2571-0451.
- DYVIK, Einar H. The most spoken languages worldwide 2023. Online. In: Statista. 2023. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/266808/the-most-spoken-languages-worldwide/>. [cit. 2023-07-19].
- EARP, BRIAN D. THE EXTINCTION OF MASCULINE GENERICS. Journal for Communication and Culture 2. 2012, roč. 2, č. 1, s. 4-19. ISSN 2141-2758.
- EGAN, Lisa. I'm Not a Person with a Disability. I'm an Disabled Person. Online. In: Everyday feminism. 2012. Dostupné z: <https://everydayfeminism.com/2012/12/im-not-a-person-with-a-disability/>. [cit. 2023-11-12].
- GABRIEL, Ute a MELLENBERGER, Franziska. Exchanging the Generic Masculine for Gender-Balanced Forms – The Impact of Context Valence. Online. Swiss Journal of Psychology. 2004, roč. 63, č. 4, s. 273-278. ISSN 1421-0185. Dostupné z: <https://doi.org/10.1024/1421-0185.63.4.273>. [cit. 2023-12-12].

- GYGAX, Pascal Mark; SCHOENHALS, Lucie; LÉVY, Arik; LUETHOLD, Patrick a GABRIEL, Ute. Exploring the Onset of a Male-Biased Interpretation of Masculine Generics Among French Speaking Kindergarten Children. Online. *Frontiers in Psychology*. 2019, roč. 10, article 1225. ISSN 1664-1078. Dostupné z: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01225>. [cit. 2023-12-12].
- GYGAX, Pascal; GABRIEL, Ute; SARRASIN, Oriane; OAKHILL, Jane a GARNHAM, Alan. Some grammatical rules are more difficult than others: The case of the generic interpretation of the masculine. Online. *European Journal of Psychology of Education*. 2009, roč. 24, č. 2, s. 235-246. ISSN 0256-2928. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/BF03173014>. [cit. 2023-12-12].
- HALE, S., NAPIER, J. (2013). *Research methods in interpreting: A practical resource*. London; New Dehli; New York; Sydney: Bloomsbury Academic, ISBN 9781441147707
- HAMILTON, Mykol C. Using masculine generics: Does generic he increase male bias in the user's imagery? Online. *Sex Roles*. 1988, roč. 19, č. 11-12, s. 785-799. ISSN 0360-0025. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/BF00288993>. [cit. 2023-12-15].
- HELLINGER, Marlis. English. Gender in a global language. Online. *Gender Across Languages. IMPACT: Studies in Language and Society*. 2001, s. 105-112. ISBN 9789027218407. Dostupné z: <https://doi.org/10.1075/impact.9.09hel>. [cit. 2023-12-16].
- HENDL, Jan. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-246-0030-7.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- HENRIQUEZ, Kelly Grzech [@KellyGrzechHenriquez]. Using Inclusive Language in Medical Interpretation (Gender, Identity, Disability, and more!). Online. 30. 6. 2022. Dostupné z: YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=F1B10WbWeSM>. [cit. 2023-11-13].
- HENRIQUEZ, Kelly [@entertheraven]. *Queer-Friendly Interpreters & Translators*. Online. 2019a. Dostupné z: Facebook, <https://www.facebook.com/groups/510543176361768>. [cit. 2023-11-29].

- HENRIQUEZ, Kelly Grzech. Being Mindful of Gender as an Interpreter of a Gendered Language. Online. In: KGH INTERPRETATION. 2019b. Dostupné z: <https://kghinterpretation.com/being-mindful-of-gender-as-an-interpreter-of-a-gendered-language/>. [cit. 2024-01-06].
- HOFFMANNOVÁ, Jana. Feministická lingvistika? Naše řeč. 1995, roč. 78, č. 2, s. 80-91. ISSN 2571-0893.
- HORNÍK, Ondřej a TOMÁŠEK, Pavel. Deník N upouští od praxe přechylování cizích ženských příjmení. Online. In: Deník N. 2023. Dostupné z: <https://denikn.cz/1040754/denik-n-upousti-od-praxe-prechylovani-cizich-zenskych-prijmeni/>. [cit. 2023-12-19].
- HOŠEK, Pavel. Ženská otázka v judaismu, křesťanství, v hinduismu a buddhismu. Online. In: Encyklopedie migrace. ISSN 01171968. Dostupné z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/zenska-otazka-judaismu-krestanstvi-hinduismu-buddhismu-pavel-hosek/>. [cit. 2023-11-12].
- HORD, Levi C. R. Bucking the Linguistic Binary: Gender Neutral Language in English, Swedish, French, and German. Online. Western Papers in Linguistics. 2016, roč. 3, č. 1, article 4. ISSN 2564-1786. Dostupné z: https://ir.lib.uwo.ca/wpl_clw/vol3/iss1/4/. [cit. 2023-12-14].
- CHARVÁTOVÁ, Anežka. Volně přeloženo: Exkluziví inkluze. Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. 2018, roč. 34, č. 10, s. 92. ISSN 1211-9938.
- CHROMÝ, Jan. Analýza článků Františka Čermáka věnovaných jazykové kultuře. Slovo a slovesnost. 2009, roč. 70, č. 2, s. 128-139. ISSN 0037-7031.
- CHUI, K. Ms, Mr or Mx? Online. The Bulletin of the Royal College of Surgeons of England. 2021, roč. 103, č. 8, s. 389-391. ISSN 1473-6357. Dostupné z: <https://doi.org/10.1308/rcsbull.2021.141>. [cit. 2023-12-28].
- IGOUDIN, Lane. Towards a Culture-Inclusive Language Pedagogy in Plurilingual Social Contexts. In: Didactique plurilingue et pluriculturelle: l'acteur en contexte mondialisé. Archives contemporaines, 2012, s. 8-21. ISBN 9782813001092.
- JANIŠ, Viktor. Jak nesrovnávat překlady. Naše řeč. 2004, roč. 87, č. 4, s. 205-207. ISSN 2571-0893.

- JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2284-9.
- JOHNS, Michelle M.; LOWRY, Richard; ANDRZEJEWSKI, Jack; BARRIOS, Lisa C.; DEMISSIE, Zewditu et al. *Transgender Identity and Experiences of Violence Victimization, Substance Use, Suicide Risk, and Sexual Risk Behaviors Among High School Students — 19 States and Large Urban School Districts*, 2017. Online. MMWR. Morbidity and Mortality Weekly Report. 2019, roč. 68, č. 3, s. 67-71. ISSN 0149-2195. Dostupné z: <https://doi.org/10.15585/mmwr.mm6803a3>. [cit. 2024-01-06].
- JONES, Roderick. *Conference interpreting explained*. St. Jerome Publishing, 1998. ISBN 1-900650-09-6.
- KALIVODOVÁ, Eva. *Genderová slepota, citlivost, nebo provokace? Polohy a možnosti překladu*. Online. *Gender a výzkum*. 2012, roč. 13, č. 2, s. 77-85. ISSN 25706578. Dostupné z: https://www.genderonline.cz/artkey/gav-201202-0008_gender-blindness-gender-sensitivity-or-gendered-provocation-modes-and-possibilities-of-translation.php. [cit. 2023-12-17].
- KALNICKÁ, Zdeňka. *Úvod do gender studies: otázky rodové identity*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2009. ISBN 978-80-7248-528-4.
- KASSAM, Iman. *Gender nonconforming French Canadians hit roadblocks as they seek to make language more gender-neutral*. Online. In: BELLMEDIA. CTV News Montreal. 2021, Last Updated Friday, January 8, 2021. Dostupné z: <https://montreal.ctvnews.ca/gender-nonconforming-french-canadians-hit-roadblocks-as-they-seek-to-make-language-more-gender-neutral-1.5259027>. [cit. 2023-12-04].
- KAUFMANN, Christiane a BOHNER, Gerd. *Masculine Generics and Gender-aware Alternatives in Spanish*. IFFOnZeit — Online Journal of the Interdisciplinary Center for Research on Women and Gender at the University of Bielefeld. 2014, roč. 3, s. 8-17. ISSN 1868-7156.

- KAY, Paul a KEMPTON, Willett. What Is the Sapir-Whorf Hypothesis? *American Anthropologist*. 1984, roč. 86, č. 1, s. 65-79. ISSN 0002-7294. Dostupné také z: <https://doi.org/10.1525/aa.1984.86.1.02a00050>
- KILLERMANN, Sam. What does the asterisk in “trans*” stand for? Online. In: *It's Pronounced Metrosexual*. 2012. Dostupné z: <https://www.itspronouncedmetrosexual.com/2012/05/what-does-the-asterisk-in-trans-stand-for/>. [cit. 2023-12-09].
- KIŠŠOVÁ, Radka. Profesionální příprava a pracovní uplatnění osob s mentálním postižením. Bakalářská práce, vedoucí Miloň Potměšil. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, 2022. Dostupné také z: <https://theses.cz/id/z4lijb/>.
- KOLEK, Vít. Nonbinary Czech language. Online. *Gender and Language*. 2022, roč. 16, č. 3, s. 265-285. ISSN 1747-633X. Dostupné z: <https://doi.org/10.1558/genl.20657>. [cit. 2023-12-16].
- KOLEK, Vít a VALDROVÁ, Jana. Czech gender linguistics: Topics, attitudes, perspectives. Online. *Slovenščina 2.0: empirical, applied and interdisciplinary research*. 2020, roč. 8, č. 1, s. 35-65. ISSN 2335-2736. Dostupné z: <https://doi.org/10.4312/slo2.0.2020.1.35-65>. [cit. 2023-12-17].
- KOLEK, Vít. Research of the Czech language from the perspective of Queer Linguistics. Online. *Slovenščina 2.0: empirical, applied and interdisciplinary research*. 2019, roč. 7, č. 1, s. 113-125. ISSN 2335-2736. Dostupné z: <https://doi.org/10.4312/slo2.0.2019.1.113-125>. [cit. 2023-12-17].
- KOPECKÝ, Kamil. Co je body shaming? Online. *E-Bezpečí*. 2023, roč. 8, č. 1, s. 20-24. ISSN 2571-1679. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=3173>. [cit. 2023-11-12].
- KOTIKOVÁ, Lucia. Inkluzivní francouzština a tlumočení. Diplomová práce, vedoucí Pavla Doležalová. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2022. Dostupné také z: <https://is.muni.cz/th/ayale/>.
- KOTYZOVÁ, Lucie. Questioning the Gender Identity: The Awareness of Non-binary Language Amongst the Young Czech Generation. Bakalářská práce, vedoucí Michaela Čakányová. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická

- fakulta, Katedra anglistiky a amerikanistiky, 2022. Dostupné také z:
https://theses.cz/id/v6xpy0/Bakalarska_prace_Kotyzova.pdf.
- KUBÍČKOVÁ, Klára. Věda je věc veřejná stejně jako politika. Online. In: Universitas: magazín vysokých škol. 2023. Dostupné z:
<https://www.universitas.cz/osobnosti/10344-veda-je-vec-verejna-stejne-jako-politika>. [cit. 2023-06-20].
- LAKOFF, George. Ženy, oheň a nebezpečné věci: co kategorie vypovídají o naší mysli. Paprsek (Triáda). Praha: Triáda, 2006. ISBN 80-861-3878-X.
- LANGHAMMEROVÁ, Gabriela; NEBESKÁ, Ananké a OLIVA, Eva. Jak na genderově senzitivní komunikaci v instituci: Metodika pro inkluzivní komunikaci. Online. Praha: Národní kontaktní centrum – gender a věda Sociologického ústavu AV ČR, 2023. ISBN 978-80-7330-413-3. Dostupné z: https://genderaveda.cz/wp-content/uploads/2023/12/NKC_Jak-na-komunikaci_brozuraA5_2023_web_dvoustrany.pdf. [cit. 2023-12-10].
- LÁZŇOVSKÝ, Matouš a KASÍK, Pavel. Pozitivní antigen nemusí znamenat infekci. Spočítejte si v kolika případech. Online. In: SEZNAM.CZ, A.S. Seznam Zprávy. 2022. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/tech-technologie-veda-pozitivni-antigen-nemusi-znamenat-infekci-spocitejte-si-v-kolika-pripadech-186510>. [cit. 2023-11-29].
- LEWIS, Molly a LUPYAN, Gary. Gender stereotypes are reflected in the distributional structure of 25 languages. Online. Nature Human Behaviour. 2020, roč. 4, č. 10, s. 1021-1028. ISSN 2397-3374. Dostupné z: <https://doi.org/10.1038/s41562-020-0918-6>. [cit. 2023-12-12].
- LIEB, Sigi. INKLUSIVE SPRACHE: WIE PASSEN GENDERN UND BARRIEREFREIHEIT ZUSAMMEN? Online. In: Gesprächswert. 2023. Dostupné z: <https://www.gespraechswert.de/inklusive-sprache-barrierefreiheit-gendern/>. [cit. 2023-12-10].
- LIND, Miriam a NÜBLING, Damaris. The Neutering Neuter: The Discursive Use of German Grammatical Gender in Dehumanization. In: The Grammar of Hate: Morphosyntactic Features of Hateful, Aggressive, and Dehumanizing Discourse.

- Cambridge University Press, 2022, s. 118-139. ISBN 9781108991841. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/9781108991841.007>.
- LINDEN, Sheri. From actor to actress and back again. Online. In: Los Angeles Times. 2009. Dostupné z: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2009-jan-18-ca-actress18-story.html>. [cit. 2023-12-16].
- LINDQVIST, Anna; RENSTRÖM, Emma Aurora a GUSTAFSSON SENDÉN, Marie. Reducing a Male Bias in Language? Establishing the Efficiency of Three Different Gender-Fair Language Strategies. Online. Sex Roles. 2018, roč. 81, č. 1-2, s. 109-117. ISSN 0360-0025. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s11199-018-0974-9>. [cit. 2023-12-16].
- LODGE, Cassian. Gender Census 2023: Worldwide Report. Online. Gender census. Dostupné z: <https://www.gendercensus.com/results/2023-worldwide/#files>. [cit. 2023-07-16].
- LUCY, John Arthur. Sapir–Whorf Hypothesis. In: International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. Pergamon, 2001, s. 13486-13490. ISBN 9780080430768.
- MARQUIS, Marriott. 2015 Word of the Year is singular “they”. Online. In: American Dialect Society. 2016. Dostupné z: <https://americandialect.org/2015-word-of-the-year-is-singular-they>. [cit. 2023-12-16].
- MATOS, João de; CORREIA, Susana; GONÇALVES, Matilde a LUEGI, Paula. Interpretation of Masculine Generics in European Portuguese. Online. In: Architectures and Mechanisms for Language Processing. Faculdade de Ciências Sociais e Humanas, Universidade NOVA de Lisboa, University of Lisbon, 2021. Dostupné z: <https://amlap2021.github.io/program/201.pdf>. [cit. 2023-12-12].
- MATOUŠKOVÁ, Šárka. Obsahová analýza vybraných učebnic českého jazyka z hlediska genderu. Bakalářská práce, vedoucí Ondřej Lánský. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra občanské výchovy a filozofie, 2020. Dostupné také z: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/122386>.
- MATSUNO, Emmie. Nonbinary-Affirming Psychological Interventions. Online. Cognitive and Behavioral Practice. 2019, roč. 26, č. 4, s. 617-628. ISSN 1077-7229. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.cbpra.2018.09.003>. [cit. 2023-11-12].

- MEDINA, Caroline a MAHOWALD, Lindsay. Key Issues Facing People With Intersex Traits. Online. In: Center for American Progress. 2021. Dostupné z: <https://www.americanprogress.org/article/key-issues-facing-people-intersex-traits/>. [cit. 2023-11-29].
- MEYER, Ilan H. Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: conceptual issues and research evidence. Online. Psychological Bulletin. 2003, roč. 129, č. 5, s. 674-697. ISSN 0033-2909. Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.5.674>. [cit. 2023-11-12].
- MILTERTSEN, Ehm Hjorth. De, den, hen, and the rest: A pilot study of the use of gender-neutral and nonbinary/genderqueer pronouns in Danish. Online. Journal of Language Works – Sprogvidenskabeligt Studentertidsskrift. 2018, roč. 3, č. 1, s. 31-42. ISSN 2446-0591. Dostupné z: <https://tidsskrift.dk/lwo/article/view/107538>. [cit. 2023-12-15].
- MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- NÁVAROVÁ, Kateřina. Tlumočení a gender. Diplomová práce, vedoucí Petra Vavroušová Mračková. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav translatologie, 2022. Dostupné také z: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/171579>.
- NETÍKOVÁ, Magdaléna. Preferovaná rodová zájmena z pohledu novinářské etiky na příkladu českých zpravodajských serverů. Bakalářská práce, vedoucí Tereza Rábová Klabíková. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky, 2023. Dostupné také z: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/182334>.
- NIKOLAOU, Bakaliou Maria. Transgressing the binary gender order: The case of neuter gender in Greek. Disertace. Thessaloniki: Aristotle University of Thessaloniki, 2023. Dostupné také z: <https://doi.org/10.26262/heal.auth.ir.348535>.
- NOVOTNÁ, Barbora. One, onu, X či *. Nebinární lidé se nesnaží zničit Češtinu, jen bojují za svá práva. Online. In: Média IKSŽ. 2023. Dostupné z: <https://media.fsv.cuni.cz/2023/05/12/one-onu-x-ci-nebinarni-lide-se-nesnazi-znicit-cestinu-jen-bojuji-za-sva-prava/>. [cit. 2023-12-10].
- ORRÙ, Alice. Gender-inclusive languages: A (linguistic) journey around the world. Online. Preply. 2023, Updated October 13, 2023. Dostupné z:

<https://preply.com/en/blog/gender-inclusive-languages-a-linguistic-journey-around-the-world/>. [cit. 2023-12-07].

PAKOSTOVÁ, Adéla. Gramatické rody nebinárních postav v českých překladech vybrané fantastické literatury. Bakalářská práce, vedoucí Tereza Dědinová. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2023. Dostupné také z: <https://is.muni.cz/th/hdqrc/>.

PAPADOPOULOS, Ben. A Brief History of Gender-Inclusive Spanish. Online. DEP - Deportate, esuli, profughe. 2022, č. 48, s. 40-48. ISSN 1824-4483. Dostupné z: https://www.unive.it/pag/fileadmin/user_upload/dipartimenti/DSLCC/documenti/DEP/numeri/n48/08_Papadopoulos_English.pdf. [cit. 2023-12-15].

PATTON, Michael Quinn. Qualitative Evaluation and Research Methods. 2nd ed. SAGE Publications, 1990. ISBN 9780803937796.

PAUWELS, Anne. Feminist Language Planning: Has it been worthwhile? Online. Linguistik Online. 1999, roč. 2, č. 1. ISSN 1615-3014. Dostupné z: <https://doi.org/10.13092/lo.2.1043>. [cit. 2023-12-10].

PAVLICA, Karel. Gender, transgender, cisgender – co to jsou zas za novoty? Online. In: Prague Pride. 2021a. Dostupné z: <https://praguepride.cz/cs/cteni-a-foto/clanky/1557-gender-transgender-cisgender-co-to-jsou-zas-za-novoty>. [cit. 2023-06-20].

PAVLICA, Karel. O genderově senzitivní komunikaci, diverzitě a vzájemném respektu. Online. In: Vogue. 2021b. Dostupné z: <https://www.vogue.cz/clanek/vogue-leaders/karel-pavlica/o-genderove-senzitivni-komunikaci-diverzite-a-vzajemnem-respektu>. [cit. 2023-12-12].

PERLMAN, Merrill. ANALYSIS: The proper terminology to use when writing about illness. Online. Columbia Journalism Review. 2015. Dostupné z: https://www.cjr.org/analysis/people_vs_illnesses.php#:~:text=We%20often%20say%20someone%20%E2%80%9Csuffers,with%20multiple%20sclerosis%20for%20years.%E2%80%9D. [cit. 2023-11-04].

PÖCHHACKER, Franz. Introducing Interpreting Studies. 3rd Edition. Londýn: Routledge, 2022. ISBN 9781032030609.

PRAVDOVÁ, Markéta. Magazín MF Dnes 31/2015. 6.8. 2015.

- PREWITT-FREILINO, Jennifer L.; CASWELL, T. Andrew a LAAKSO, Emmi K. The Gendering of Language: A Comparison of Gender Equality in Countries with Gendered, Natural Gender, and Genderless Languages. *Sex Roles*. 2011, roč. 66, č. 4, s. 268–281. ISSN 0360-0025.
- PURCHARTOVÁ, Petra. Vybrané aspekty lingvistické analýzy výchozího textu z pohledu simultánního tlumočení a strojového překladu mluvené řeči z angličtiny do češtiny. Diplomová práce, vedoucí Kloudová, Věra. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav translologie, 2023. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/182798>.
- RÁZLOVÁ, Pavlína. Gender v učebnicích českého jazyka pro první stupeň základních škol. Bakalářská práce, vedoucí Bohumila Junková. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Ústav bohemistiky, 2018. Dostupné také z: https://theses.cz/id/02ieft/BP_Pavlna_Rzlov.pdf.
- RIGGS, Damien W; ANSARA, Gavriel Y a TREHARNE, Gareth J. An Evidence-Based Model for Understanding the Mental Health Experiences of Transgender Australians. Online. *Australian Psychologist*. 2015, roč. 50, č. 1, s. 32-39. ISSN 0005-0067. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/ap.12088>. [cit. 2023-12-13].
- RICHARDS, Christina; BOUMAN, Walter Pierre; SEAL, Leighton; BARKER, Meg John; NIEDER, Timo O et al. Non-binary or genderqueer genders. Online. *International Review of Psychiatry*. 2016, roč. 28, č. 1, s. 95-102. Dostupné z: <https://doi.org/10.3109/09540261.2015.1106446>. [cit. 2023-11-12].
- ROSE, Jamie [@Lanthalona]. Nebinární angličtina. Online, prezentace. 2021. Dostupné z: Facebook, <https://www.facebook.com/groups/314199193386846/permalink/336256977847734>. [cit. 2023-12-15]. Skupina KVÍŘENÍ JAZYKA ČESKÉHO.
- ROUQUETTE, Pauline. A language ‘revival’? Quebec moves to protect French amid Canada’s shift towards English. Online. In: France24. 2022, 21/08/2022 - 09:37. Dostupné z: <https://www.france24.com/en/americas/20220821-a-language-revival-quebec-moves-to-protect-french-amid-canada-s-shift-towards-english>. [cit. 2023-07-19].

- RÖHRICH, Alex a PORTMANN, Kateřina. PedCast #20: Kateřina Portmann o paměti, soudobých dějinách a zmizelých Liberečanech. Online. In: Spotify. 2023. Dostupné z: <https://open.spotify.com/episode/0SIF5c2uXBMHePm59z1OoY>. [cit. 2023-11-29].
- SARRASIN, Oriane; GABRIEL, Ute a GYGAX, Pascal. Sexism and Attitudes Toward Gender-Neutral Language. Online. Swiss Journal of Psychology. 2012, roč. 71, č. 3, s. 113-124. ISSN 1421-0185. Dostupné z: <https://doi.org/10.1024/1421-0185/a000078>. [cit. 2023-12-15].
- SCZESNY, Sabine; FORMANOWICZ, Magda a MOSER, Franziska. Can Gender-Fair Language Reduce Gender Stereotyping and Discrimination? Online. Frontiers in Psychology. 2016, roč. 7. ISSN 1664-1078. Dostupné z: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.00025>. [cit. 2023-12-16].
- SERANO, Julia. Whipping Girl: A Transsexual Woman on Sexism and the Scapegoating of Femininity. USA: Seal Press, 2007. ISBN 9781478917960.
- SHROY, Alyx. Innovations in Gender-Neutral French: Language practices of nonbinary French speakers on Twitter. Davis: University of California, Davis, 2016. Dostupné také z: https://www.academia.edu/33393890/Innovations_in_Gender_Neutral_French_Language_practices_of_nonbinary_French_speakers_on_Twitter.
- SKOPAL, Ivo. Genderová identita jako výsledek sebeidentifikace. Bakalářská diplomová práce, vedoucí Radim Bělohrad. Brno: Masarykova univerzita, filozofická fakulta, 2021. Dostupné také z: <https://is.muni.cz/th/epdn6/>.
- SLANINKOVÁ, Marta; Trans*parent a SUDA, Karel. Podpořte své intersex dítě. Online. IGLYO, OII Europe & EPA, 2021. Dostupné z: https://www.oiiurope.org/wp-content/uploads/2021/04/PTK_Cesky_OII_21.pdf. [cit. 2023-08-18].
- SMITH, Lukas Kahwe. Gender-neutrale Sprache in Deutsch. Online. In: Witty Works. C2018–2023. Dostupné z: <https://www.witty.works/de/blog/inklusive-schreiben-auf-deutsch>. [cit. 2023-12-10].
- SMITH, Seldean. Top Translated and Interpreted Languages in the USA. Online. In: Day Interpreting. 2021. Dostupné z: <https://dayinterpreting.com/blog/top-translated-and-interpreted-languages-in-the-usa/>. [cit. 2024-01-06].

- SNOW, Kathie. Disability is Natural: Revolutionary Common Sense for Raising Successful Children with Disabilities. Third edition. BraveHeart Press, 2013. ISBN 978-0970763655.
- SOCHOVÁ, Ivana. Vnímání tělesnosti lidmi s nebinární genderovou identitou. Bakalářská práce, vedoucí Anna Ševčíková. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2023. Dostupné také z: <https://is.muni.cz/th/y6r87/>.
- SPRINGEROVÁ, Pavlína. Doporučený postup v oblasti užívání genderově senzitivní komunikace. Online. In: Univerzita Hradec Králové. 2021. Dostupné z: <https://www.uhk.cz/file/edee/univerzita-hradec-kralove/uhk/uredni-deska/vnitri-predpisy-a-ridici-akty/ridici-akty/prorektori/smernice-a-pokyny/2021/doporuceny-postup-v-oblasti-uzivani-genderove-senzitivni-komunikace.pdf?v20211013150657>. [cit. 2023-12-17].
- STAHLBERG, Dagmar; BRAUN, F.; IRMEN, L. a SCZESNY, S. Representation of the sexes in language. In: Social Communication. 2007. New York: Psychology Press, 2007, s. 163-187. ISBN 9780203837702.
- STACHOVÁ, Kateřina. Nebinární gender identity. Bakalářská práce, vedoucí Zdeňka Bajgarová. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, 2020. Dostupné také z: <https://theses.cz/id/ivmfa0/>.
- SUCIU, Giulia. PERPETUATING GENDER STEREOTYPES THROUGH LANGUAGE. Journal of Romanian Literary Studies. 2016, roč. 6, č. 8, s. 685-689. ISSN 2248-3004.
- SVOBODA, Tomáš. Trh tlumočení a překladů v České republice z pohledu tlumočnických a překladatelských agentur. Anketa. Praha: Ústav translátologie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2011. Dostupné také z: <https://utrl.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/149/2020/06/UTRLLFF-75-version1-AnketaVyzkumTrhu.pdf>.
- SVOBODA, Vítěk a TITLBACH, Filip. Studio N: Vláda ticha. Proč Fialův kabinet málo vysvětluje? Online. In: Deník N. 2022. Dostupné z: <https://denikn.cz/966433/studio-n-vlada-ticha-proc-fialuv-kabinet-malo-vysvetluje/>. [cit. 2023-11-29].
- SVOBODOVÁ, Diana. K aktuální situaci v oblasti přechylování apelativ v češtině. In: Vidy jazyka a jazykovedy. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v

- Prešove, 2011, s. 257-262. ISBN 978-80-555-0335-6. Dostupné také z:
https://portal.osu.cz/wps/portal/is/publsearch?record_id=49750.
- SYSLOVÁ, Jana. Hostka, chirurgyně. Nová slova z genderové příručky štvou odborníky. Online. In: MAFRA. IDnes.cz. 2010. Dostupné z:
https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/hostka-chirurgyne-nova-slova-z-genderove-prirucky-stvou-odborniky.A100527_1391212_domaci_taj. [cit. 2023-11-29].
- ŠINCEK, Marijana. ON, ONA, ONO: TRANSLATING GENDER NEUTRAL PRONOUNS INTO CROATIAN. In: BOŽANIĆ, Petra a ĆURČIĆ, Ana. Zbornik radova Međunarodnog simpozija mladih anglista, kroatista i talijanista. Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, 2020, s. 92-112. ISBN 978-953-352-056-8. Dostupné také z: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:208617>.
- ŠIROKOVSKÁ, Sabina. Dvojjí překlad knihy D. H. Lawrence Milenec Lady Chatterleyové z perspektivy genderu. Naše řeč. 2004, roč. 87, č. 1, s. 14-24. ISSN 2571-0893.
- ŠMÍD, Daniel. Je slovo "hostka" správně nebo jde o nerozum? Online. In: Daniel Šmíd. 2023. Dostupné z: <https://www.danielsmid.cz/l/je-slovo-hostka-spravne-nebo-jde-o-nerozum/>. [cit. 2023-12-17].
- ŠOTOLOVÁ, Jovanka. Přepjatě podjati upjate korektni. Online. In: ILiteratura.cz. 2021. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/45021-iliglosa-prepjate-podjati-upjate-korektni>. [cit. 2023-11-12].
- ŠPOLJAR, Marta. Can "they" be translated: Croatian language and non-binary expression. Diplomová práce. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu. Filozofski fakultet, Odsjek za anglistiku, 2021. Dostupné také z: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:448061>.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.
- TALBOT, Mary, HOLMES, Janet a MEYERHOFF, Miriam (ed.). Gender Stereotypes: Reproduction and Challenge. In: The Handbook of Language and Gender. Blackwell Publishing, 2003, s. 468. ISBN 9780631225027.
- THOMAS, Delphine. Dealing with gender: A study of gender-inclusive choices. Interpreting from French Sign Language into French. Diplomová práce, vedoucí Karolien Gebruers. European Master in Sign Language Interpreting, 2023. Dostupné také z: <https://www.theseus.fi/handle/10024/812631>.

- TITLBACH, Filip. Studio N: Ukrajina chce NATO, NATO zase Ukrajinu. Proč to zatím nejde? Online. In: Deník N. 2021. Dostupné z: <https://denikn.cz/646335/studio-n-ukrajina-chce-nato-nato-zase-ukrajinu-proc-to-zatim-nejde/>. [cit. 2023-11-29].
- TOLEDANO BUENDÍA, Carmen. Interpretación y lenguaje no sexista. Online. *Linguistica*. 2023, roč. 62, č. 1-2, s. 239-250. ISSN 2350-420X. Dostupné z: <https://doi.org/10.4312/linguistica.62.1-2.239-250>. [cit. 2024-01-03].
- TORDOFF, Diana M; WANTA, Jonathon W; COLLIN, Arin; STEPNEY, Cesalie; INWARDS-BRELAND, David J et al. Mental Health Outcomes in Transgender and Nonbinary Youths Receiving Gender-Affirming Care. Online. *JAMA network open*. 2022, roč. 5, č. 2, article e220978. ISSN 2574-3805. Dostupné z: <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2022.0978>. [cit. 2023-11-12].
- TŘEŠŇÁK, Petr [@3snak]. Jsem rád, že jsme v @RESPEKT_CZ přestali přechylovat. Online. 2016. Dostupné z: <https://twitter.com/3snak/status/753914872958771200>. [cit. 2023-12-28].
- VALDROVÁ, Jana a KOLEK, Vít. Language, Gender, and Social Processes. Online. *Gender a výzkum / Gender and Research*. 2023, roč. 23, č. 2, s. 3-19. ISSN 25706578. Dostupné z: <https://doi.org/10.13060/gav.2022.021>. [cit. 2023-12-17].
- VALDROVÁ, Jana. Metodika inkluzivního vyjadřování: Jazyková doporučení pro organizace, podniky, školy, veřejnou správu, samosprávu, média i jednotlivé mluvčí. Online. In: OPIM. 2023. Dostupné z: <https://drive.google.com/file/d/1UycIId0yEEhyCs04NPyw5i9PptPDTpQ6/view>. [cit. 2023-12-10].
- VALDROVÁ, Jana. Genderově inkluzivní vyjadřování: Doporučení pro instituce, podniky, veřejnou správu i jednotlivé osoby. Online. In: Pride Business Forum. Praha, 2022. Dostupné z: https://www.pridebusinessforum.com/wp-content/uploads/2023/01/Genderove-inkluzivni-vyjadrovani_Metodika_PBF_2022.pdf. [cit. 2023-12-04].
- VALDROVÁ, Jana. K naléhavosti genderových analýz jazyka na příkladu genderonomastiky. In: SOKOLOVÁ, Věra a KOBOVÁ, Ľubica. *Odvaha nesoúhlasit. Feministické myšlení Hany Havelkové a jeho reflexe*. Praha: Fakulta humanitních studií UK, 2019, s. 450–464. ISBN 978-80-7571-038-3.

- VALDROVÁ, Jana. Reprezentace ženství z perspektivy lingvistiky genderových a sexuálních identit. Gender sondy (Sociologické nakladatelství). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2018. ISBN 978-80-7419-261-6.
- VALDROVÁ, Jana a (ed.). GENERICKÉ MASKULINUM. Online. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana. CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny online. 2017a. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/GENERICKÉ MASKULINUM](https://www.czechency.org/slovník/GENERICKÉ_MASKULINUM). [cit. 2023-12-17].
- VALDROVÁ, Jana (ed.). GENDEROVĚ VYVÁŽENÉ VYJADŘOVÁNÍ. Online. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana. CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny online. 2017b. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/GENDEROVĚ VYVÁŽENÉ VYJADŘOVÁNÍ](https://www.czechency.org/slovník/GENDEROVĚ_VYVÁŽENÉ_VYJADŘOVÁNÍ). [cit. 2023-12-17].
- VALDROVÁ, Jana; KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a PACLÍKOVÁ, Pavla. Kultura genderově vyváženého vyjadřování: Jak koncipovat promluvy a texty? Na co dbát v češtině a v cizím jazyce? Jak lépe zviditelnit odborný přínos žen? Online. Praha: MŠMT, 2010. Dostupné z: https://data.idnes.cz/soubory/studium/a100125_bar_gender_prirucka.pdf. [cit. 2023-11-12].
- VALDROVÁ, Jana. „Žena a vědec? To mi nejde dohromady.“: Testy generického maskulina v českém jazyce. Naše řeč. 2008, roč. 91, č. 1, s. 26-38. ISSN 2571-0893.
- VALDROVÁ, Jana. Jak jazyk zabíjí image odbornice. Gender a výzkum. 2005a, roč. 6, č. 2, s. 1-2. ISSN 2570-6578.
- VALDROVÁ, Jana. Feministické vědecké aspekty překladu názvů osob. In: HRALA, Milan (ed.). Český překlad II (1945-2004). Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2005b, s. 367–379. ISBN 80-7308-101-6.
- VALDROVÁ, Jana Decarli. Ženská a mužská role v jazyce. In: Abc feminismu. Brno: NESEHNUTÍ Brno, 2004, s. 9-16. ISBN 80-903228-3-2.
- VALDROVÁ, Jana. K české genderové lingvistice. Naše řeč. 1997, roč. 80, č. 2, s. 87-91. ISSN 2571-0893.

- VARELA, Marisol. The Importance of Gender-Inclusive Language in Interpreting. Online. In: CERTIFIED LANGUAGES INTERNATIONAL. 2023. Dostupné z: <https://certifiedlanguages.com/blog/the-importance-of-gender-inclusive-language-in-interpreting/>. [cit. 2024-01-06].
- VESELÁ, Barbora. Pár slov k metodické příručce MŠMT Kultura genderově vyváženého vyjadřování. Bohemica Olomucensia. 2012, roč. 4, č. 3, s. 233-236. ISSN 1803-876X.
- VĚŠÍNOVÁ, Eva. Úvaha na téma „Čeština a žena“. Naše řeč. 1998, roč. 81, č. 1, s. 21-28. ISSN 2571-0893.
- VIDOVICOVÁ, Lucie a RABUŠIC, Ladislav. Věková diskriminace - ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh. Výzkumné zprávy. Praha, Brno: VÚPSV, 2005. Dostupné také z: <https://www.academia.edu/58890590>
- VYBÍRAL, Petr. Čeština před kamerou (106). Online. In: Česká televize. 2010. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/nazory/cestina-pred-kamerou-106-211201>. [cit. 2023-12-17].
- WEHLE, Toby. Breaking the Silence: Translating Non-binary Identities in Literary Texts from English to Czech. Diplomová práce, vedoucí Josefína Zubáková. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2020. Dostupné také z: <https://theses.cz/id/93cvev/>.
- YIN, Karen. Gender, Sex + Sexuality. Online. Conscious Style Guide. 2015. Dostupné z: <https://consciousstyleguide.com/gender-sex-sexuality/>. [cit. 2023-07-02].
- ZDRAŽILOVÁ, Romana. Tlumočení a překlad v Evropské unii. Bakalářská práce. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2008. Dostupné také z: <https://theses.cz/id/67mrf9/>

Bez autora

A point nommé: réflexions sur la langue inclusive. Online. In: AIIC. 2022. Dostupné z: <https://aiic.org/site/blog/a-point-nomme>. [cit. 2023-11-06].

Antigen. Online. WikiSkripta. 2010, aktualizace 22. 11. 2017. ISSN 1804-6517. Dostupné z: <https://www.wikiskripta.eu/w/Antigen>. [cit. 2023-07-03].

- Australian Bureau of Statistics. Analysis of non-binary sex responses. Online. In: ABS Website. Canberra, 2022. Dostupné z: <https://www.abs.gov.au/articles/analysis-non-binary-sex-responses>. [cit. 2023-11-13].
- APS GROUP SCOTLAND. Principles of Inclusive Communication: An information and self-assessment tool for public authorities. Edinburgh: Scottish Government, 2011. ISBN 978-1-78045-345-3. Dostupné také z: <https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/advice-and-guidance/2011/09/principles-inclusive-communication-information-self-assessment-tool-public-authorities/documents/0120931-pdf/0120931-pdf/govscot%3Adocument/0120931.pdf>
- COMMITTEE ON THE STATUS OF WOMEN IN LINGUISTICS (COSWL). Guidelines for Inclusive Language. Online. Linguistic Society of America, 2016. Dostupné z: https://www.linguisticsociety.org/sites/default/files/Inclusive_Lg_Guidelines.pdf. [cit. 2023-11-13].
- Covidárium. Online. Čeština 2.0: Slovník, který tvoříte vy. 2022. Dostupné z: <https://cestina20.cz/slovník/covidarium/>. [cit. 2023-07-03].
- ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 301/2000, o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů. In: Sbírka zákonů. 2001, částka 85/2000.
- Databáze excerptního materiálu Neomat. Online. Praha: Oddělení současné lexikologie a lexikografie Ústavu pro jazyk český AV ČR, 2015. Dostupné z: <https://www.neologismy.cz/>. [cit. 2023-04-25].
- DISABILITY-INCLUSIVE LANGUAGE GUIDELINES. Online. In: United Nations The United Nations Office at Geneva. 2021. Dostupné z: <https://www.ungeneva.org/sites/default/files/2021-01/Disability-Inclusive-Language-Guidelines.pdf>. [cit. 2023-12-16].
- ETICKÝ KODEX ZAMĚSTNANCE*KYNĚ AKADEMIE VÝTVARNÝCH UMĚNÍ V PRAZE. Online. Akademie výtvarných umění v Praze, 2021, 16. 2. 2022. Dostupné z: https://be.avu.cz/app/uploads/2021/08/prilepek_etického_kodexu_genderove_citlivy_web.pdf. [cit. 2023-11-13].

- Etický kodex. Online. Komora soudních tlumočnicků a soudních překladatelů České republiky. 2015. Dostupné z: <https://www.kstcr.cz/cz/kst-cr-eticky-kodex>. [cit. 2023-11-29].
- EUROPEAN INSTITUTE FOR GENDER EQUALITY. Toolkit on Gender-sensitive Communication: A resource for policymakers, legislators, media and anyone else with an interest in making their communication more inclusive. Online. Lucemburk: Publications Office of the European Union, 2019. ISBN 978-92-9482-361-8. Dostupné z: <https://doi.org/10.2839/93859>. [cit. 2023-12-16].
- Gender Equality Handout. Online. In: UNESCO. 2018. Dostupné z: https://en.unesco.org/sites/default/files/priority_gender_equality_handout_2018.pdf. [cit. 2023-12-07].
- GENDER EQUALITY PLAN na roky 2023-2024 (GEP). Online. In: Akademie výtvarných umění v Praze. 2021. Dostupné z: https://be.avu.cz/app/uploads/2021/08/GEP-AVU-2023_2024.pdf. [cit. 2023-12-17].
- Gender identity, England and Wales: Census 2021: The gender identity of usual residents aged 16 years and over in England and Wales, Census 2021 data. Online. In: Office for National statistics. 2023. Dostupné z: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/culturalidentity/genderidentity/bulletins/genderidentityenglandandwales/census2021>. [cit. 2023-07-16].
- Gender-Inclusive Language. Online. The Writing Center • University of North Carolina at Chapel Hill. 2011. Dostupné z: <https://writingcenter.unc.edu/tips-and-tools/gender-inclusive-language/>. [cit. 2023-11-12].
- Gender-Inclusive Language Guideline. Online. Allianz SE, 2021. Dostupné z: [https://www.allianz.com/content/dam/onemarketing/azcom/Allianz_com/diversity/Gender-inclusive_language_guideline_0221%20\(2\).pdf](https://www.allianz.com/content/dam/onemarketing/azcom/Allianz_com/diversity/Gender-inclusive_language_guideline_0221%20(2).pdf). [cit. 2023-11-03].
- Gender inclusive language. Online. In: Australská národní univerzita. 2022. Dostupné z: <https://services.anu.edu.au/human-resources/respect-inclusion/gender-inclusive-language>. [cit. 2023-12-16].
- Gender-Inclusive / Non-Sexist Language Guidelines and Resources. Online. In: Pittsburská univerzita. 2015. Dostupné z: <https://www.gsws.pitt.edu/resources/faculty->

[resources/gender-inclusive-non-sexist-language-guidelines-and-resources](#). [cit. 2023-12-16].

Gender-inclusive language guidelines (English): Promoting gender equality through the use of language. Online. In: United Nations Women. 2020. Dostupné z: <https://www.unikassel.de/hochschulverwaltung/index.php?eID=dumpFile&t=f&f=378&token=2c496cdb2d302e879aa4f089ee012938080d2809>. [cit. 2023-12-16].

Gender-neutral language. Online. In: Interinstitutional style guide. Publications Office of the European Union, 2022, s. 156-157. Dostupné z: <https://doi.org/10.2830/215072>. [cit. 2023-12-16].

Gender neutral language in Portuguese. Online. In: Nonbinary Wiki. 2023, Stránka byla naposledy editována 12. 8. 2023. Dostupné z: https://nonbinary.wiki/wiki/Gender_neutral_language_in_Portuguese. [cit. 2023-12-10].

Gender-Sensitive Language. Online. In: Michigan Technological University. 2015. Dostupné z: <https://www.mtu.edu/policy/development/how-to/19-gender-sensitive-language.pdf>. [cit. 2023-12-16].

Genderově citlivý jazyk. Online. Nezávislé Sociálně Ekologické Hnutí [NESEHNUTÍ]. 2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/genderove-citlivy-jazyk/>. [cit. 2023-12-04].

GENDEROVĚ KOREKTNÍ/ INKLUZIVNÍ JAZYK * GENDEROVĚ CITLIVÁ ČEŠTINA. Online. SAFE YOUTH. 2023. Dostupné z: <https://www.safeyouth.eu/cs/news/50-genderove-korektni-inkluzivni-jazyk-genderove-citliva-cestina>. [cit. 2023-11-03].

GENDROVĚ-NEUTRÁLNÍ JAZYK v Evropském parlamentu. Online. Evropský parlament, 2018. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/187090/GNL_Guidelines_CS-original.pdf. [cit. 2023-11-03].

Genderově senzitivní jazyk v NESEHNUTÍ. Online. NESEHNUTÍ, 2021. Dostupné z: https://nesehnuti.cz/wp-content/uploads/2021/07/nesehnuti_genderove_senzitivni_jazyk_2021.pdf. [cit. 2023-11-03].

- GOOGLE. Google Cloud: Speech-to-Text. Online. 2017, Last product update: 7/21/22.
Dostupné z: <https://cloud.google.com/speech-to-text>. [cit. 2023-11-29].
- Guidelines for gender-inclusive language in English. Online. In: United Nations. 2018.
Dostupné z: <https://www.ungeneva.org/en/about/accessibility/disability-inclusive-language>. [cit. 2023-12-16].
- IAPTI Opens a New Chapter Specializing in Gender, Diversity and Inclusion. Online. In: INTERNATIONAL ASSOCIATION OF PROFESSIONAL TRANSLATORS AND INTERPRETERS. 2022. Dostupné z: <https://www.iapti.org/iaptinews/14542/>. [cit. 2024-01-03].
- Inclusive communication Guidelines. Online. Brusel: European Parliament Directorate-General for COMMUNICATION, 2019. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/contracts-and-grants/files/grants/media-and-events/2023/local-eye-2024/annex-III-inclusive-communication-guidelines-of-the-european-parliament.pdf>. [cit. 2023-12-16].
- Inclusive Language. Online. In: Bostonská universita, Marketing & Communications: Brand Guidelines. 2023. Dostupné z: <https://www.bu.edu/brand/guidelines/editorial-style/inclusive-language/>. [cit. 2023-12-16].
- Inkluzivní jazyk. Online. In: KNIHOVNA AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY. Ptejte se knihovny. 2021. Dostupné z: <https://www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/inkluzivni-jazyk>. [cit. 2023-11-29].
- Interkulturní vzdělávání – příručka nejen pro středoškolské pedagogy. Projekt Varianty, Člověk v tísní, společnost při ČT, 2002, s. 197-198. Dostupné také z: <https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/1045/file/003-interkulturn-vzd-l-v-n-i-.pdf>
- Jazyková poradna: hostka. Online. Databáze jazykových dotazů. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2019–2022. Dostupné z: <https://ujc.avcr.cz/jazykova-poradna/dotazy/0256.html>. [cit. 2023-04-27].
- Jeden svět a citlivá komunikace. Online. ČLOVĚK V TÍSNĚ. Jeden svět. 2023. Dostupné z: <https://www.jedensvet.cz/novinky/837-jeden-svet-a-citliva-komunikacejeden-svet-a-citliva-komunikace>. [cit. 2023-11-03].

- Jeronymovy dny 2022. Online. JEDNOTA TLUMOČNÍKŮ A PŘEKLADATELŮ.
JTPunion.org. 2022. Dostupné z: <https://www.jtpunion.org/akce/jeronymovy-dny/>.
[cit. 2023-11-29].
- KONRAD. Gender inclusive language. Online. In: Londýnská univerzita. 2023. Dostupné z: https://campuslife.london.ac.uk/gender-inclusive-language_181639. [cit. 2023-12-16].
- Languages: Order of language versions and ISO codes (multilingual texts). Online.
Europa: Interinstitutional style guide. 7.2.1. 2023. Dostupné z: <https://publications.europa.eu/code/en/en-370200.htm>. [cit. 2023-07-19].
- Le pronom « iel » ajouté par Le Robert dans son édition en ligne. Online. In: Le Monde. 2021. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/societe/article/2021/11/17/le-robert-confirme-l-ajout-du-pronom-iel-dans-son-edition-en-ligne_6102440_3224.html.
[cit. 2023-12-15].
- Novinky v iVysílání. Online. In: Česká televize. 2021. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1864.pdf>. [cit. 2023-11-29].
- One. Online. In: Čeština 2.0: Slovník, který tvoříte vy. 2020. Dostupné z: <https://cestina20.cz/slovník/one/>. [cit. 2023-12-17].
- Paní poslanec. Naše řeč. 1935, roč. 19, č. 3, s. 94-96. ISSN 2571-0893.
- Paní doktor. Naše řeč. 1922, roč. 6, č. 9, s. 265-266. ISSN 2571-0893.
- Person-first and Destigmatizing Language. Online. National Institutes of Health. 2022, last reviewed on May 18, 2023. Dostupné z: <https://www.nih.gov/nih-style-guide/person-first-destigmatizing-language>. [cit. 2023-11-12].
- Plain English and the law: THE 1987 REPORT REPUBLISHED. Austrálie: Victorian Law Reform Commission, 2017. ISBN 978-0-9943724-4-4.
- Plav: Měsíčník pro světovou literatury; */*IDENTITA**. 2023, roč. 19, č. 6. Praha: Spolek SPLAV!, 2023. ISSN 1802-4734.
- Plav: Měsíčník pro světovou literatury; Generické femininum. 2022, roč. 18. Praha: Spolek SPLAV!, 2022. ISSN 1802-4734.
- Pravidla pro jednotnou úpravu dokumentů. Online. Úřad pro publikace Evropské unie, 2022. Dostupné z: <https://doi.org/10.2830/611659>. [cit. 2023-12-16].

- PREVENCE A POTÍRÁNÍ SEXISMU. Online. Rada Evropy, 2019. Dostupné z: <https://rm.coe.int/doporučení-vyboru-ministru-rady-evropy-cs/16809537f6>. [cit. 2023-11-03]. Doporučení CM/Rec(2019)1, které přijal Výbor ministrů Rady Evropy dne 27. března 2019.
- Prodělanec. Online. Čeština 2.0: Slovník, který tvoříte vy. 2022. Dostupné z: <https://cestina20.cz/slovník/prodelanec/>. [cit. 2023-07-03].
- Pro média: Jak o nás psát s respektem? Online. TRANS*PARENT. 2023. Dostupné z: <https://jsmetransparent.cz/pro-media/>. [cit. 2023-11-03].
- Přechylování příjmení ve veřejné komunikaci. Online. In: ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AV ČR. Internetová jazyková příručka. V. v. i. 2008–2023a. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=700>. [cit. 2023-11-13]. Práce používá data, která poskytuje výzkumná infrastruktura LINDAT/CLARIAH-CZ (<https://lindat.cz>) podporovaná Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (projekt č. LM2023062).
- Příručka pro genderově korektní komunikaci a jednání. Online. In: Prostor plus. 2021. Dostupné z: <https://www.prostor-plus.cz/wp-content/uploads/2021/06/Prirucka-ke-genderove-korektni-komunikaci.pdf>. [cit. 2023-12-17].
- Příručka pro užívání genderově senzitivního jazyka v komunikaci TA ČR. Online. Technologická agentura České republiky, 2016. Dostupné z: https://www.tacr.cz/gender/160324_prirucka_gender_jazyk.pdf. [cit. 2023-11-03].
- Publication manual of the American Psychological Association: the official guide to APA style. Seventh edition. Washington: American Psychological Association, 2020. ISBN 978-1-4338-3216-1.
- Radikální liberálové bojují za ypsilon s tečkou, je prý genderově vyváženější [@dirkdiggler]. Online. In: G.cz. 2017. Dostupné z: <https://g.cz/radikalni-liberalove-bojuji-za-ypsilon-s-teckou-je-pry-genderove-vyvazenejsi/>. [cit. 2023-12-17].
- Rovnost mužů a žen. Online. In: ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ [OSN]. Informační centrum OSN v Praze. 2022. Dostupné z: <https://osn.cz/osn/hlavni-temata/cile-udrzitelneho-rozvoje-sdgs/rovnost-muzu-a-zen/>. [cit. 2023-12-04].

- Sheron Anti-Covid alkoholová dezinfekce 5 l. Online. HEUREKA GROUP. Heureka. 2021. Dostupné z: <https://dezinfekce.heureka.cz/sheron-anti-covid-alkoholova-dezinfekce-5-l>. [cit. 2023-07-03].
- Shoda přísudku s podmětem jednoduchým: Podmět je v čísle množném. Online. In: ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AV ČR. Internetová jazyková příručka. V. v. i. 2008–2023b. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=700>. [cit. 2023-11-13].
Práce používá data, která poskytuje výzkumná infrastruktura LINDAT/CLARIAH-CZ (<https://lindat.cz>) podporovaná Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (projekt č. LM2023062).
- Singular 'they' voted word of the decade by US linguists. Online. In: The Guardian. 2020. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2020/jan/04/singular-they-voted-word-of-the-decade-by-us-linguists>. [cit. 2023-12-15].
- »Slečna doktor«. Naše řeč. 1918, roč. 2, č. 5, s. 156-157. ISSN 2571-0893.
- SLOVNÍČEK POJMŮ. Online. PRAGUE PRIDE, 2022b. Dostupné z: <https://praguepride.com/cs/kdo-jsme/media-download/publikace/118-slovnicek-v3/file>. [cit. 2024-01-07].
- Supporting your intersex child. Online. IGLYO, OII Europe & EPA, 2018. Dostupné z: https://www.oiiurope.org/wp-content/uploads/2018/10/Supporting-your-intersex-child_WEB_final.pdf. [cit. 2023-08-18].
- TECHFORWORD SARL. Innovation In Interpreting Summit. Online. 2023. Dostupné z: <https://www.innovationininterpreting.com/>. [cit. 2023-11-29].
- THE 17 GOALS | Sustainable Development. Online. UNITED NATIONS. Sustainable Development Goals. 2023. Dostupné z: <https://sdgs.un.org/goals>. [cit. 2023-04-26].
- Translation and interpreting: Languages in action. Online. Lucembursko: Office for Official Publications of the European Communities, 2009. ISBN 978-92-79-12048-0. Dostupné z: <https://doi.org/10.2782/10753>. [cit. 2023-11-13].
- TRANSPARENT [@transparentCZ]. Proč píšeme v našich příspěvcích hvězdičky? Online. 2020. Dostupné z: Facebook, <https://www.facebook.com/transparentCZ/posts/2432648810363930/>. [cit. 2023-12-09].

Usage statistics of content languages for websites. Online. Q-SUCCESS WEB-BASED SERVICES. W3Techs: Web Technology Surveys. 2023, 29 November 2023.

Dostupné z: https://w3techs.com/technologies/overview/content_language. [cit. 2023-11-29].

Uso en Twitter de la x, la e y la @ para evitar la mención expresa del género. Online. In: FUNDÉU BBVA, INSTITUTO DE INGENIERÍA DEL CONOCIMIENTO.

FundéuRAE. 2020. Dostupné z:

<https://fundeu.es/documentos/marcasinclusivastwitter.pdf>. [cit. 2023-12-07].

Výsledky Sčítání 2021. Online. Český statistický úřad, 2021. Dostupné z:

<https://www.scitani.cz/vysledky>. [cit. 2023-07-16].

Why some French-speaking non-binary people don't seek treatment in their language.

Online. In: CBC NEWS. CBC/Radio-Canada. 2019, Last Updated: January 23,

2019. Dostupné z: <https://www.cbc.ca/news/canada/windsor/why-some-french-speaking-non-binary-people-avoid-treatment-in-french-1.4984997>. [cit. 2023-12-04].

Zajímavé dotazy: Jaký máte názor na užívání asterisku (*) v psané češtině, který se užívá s ohledem na různé genderové menšiny? Online. In: Ústav pro jazyk český AV ČR.

2022. Dostupné z: <https://ujc.avcr.cz/jazykova-poradna/zajimave-dotazy/220203-zajimave-dotazy-hvezdicka.html>. [cit. 2023-11-03].

ZÁKLADNÍ PRINCIPY SENZITIVNÍHO JAZYKA A KOMUNIKACE. Online. In:

PRAGUE PRIDE. 2022a. Dostupné z: <https://praguepride.com/cs/kdo-jsme/media-download/publikace/120-zakladni-principy-senzitivniho-jazyka/file>. [cit. 2023-12-17].

13 Seznam příloh

Příloha č. 1: Příručka inkluzivního tlumočení mezi angličtinou a češtinou	113
Příloha č. 2: Informovaný souhlas	119
Příloha č. 3: Informed consent	120
Příloha č. 4: Rozhovor – Kelly Grzech Henriquez, BA.....	121
Příloha č. 5: Rozhovor – Mgr. Daniel Dolenský	136
Příloha č. 6: Rozhovor – Mgr. Karel Pavlica, PhD., organizace Prague Pride.....	146
Příloha č. 7: Rozhovor – Mgr. Petra Jelínková	158
Příloha č. 8: Rozhovor – Matty Oaks, organizace Trans*parent	168

Příloha č. 1: Příručka inkluzivního tlumočení mezi angličtinou a češtinou

**Příručka inkluzivního tlumočení
mezi angličtinou a češtinou**

Proč řešit genderově inkluzivní jazyk v tlumočení?

- Abychom zachovali **ekvivalenci**, byli **přesní** a **úplní**. Pokud nepřetlumočíme genderově inkluzivní jazyk, dopouštíme se faktické chyby.
- Abychom byli **nestranní**. Tlumočnický cíl je být neviditelní, náš osobní názor v tlumočení nemá figurovat.
- Protože je naším úkolem znát **široké spektrum jazykových prostředků**, sledovat kulturní a jazykový vývoj a v tlumočení to reflektovat.
- Protože se v tlumočení řídíme **odbornou terminologií** na dané téma přímo od relevantního zdroje. Odborný názor na téma genderu je, že genderově inkluzivní jazyk máme používat.

Jak být obecně genderově inkluzivní?

- **Vyhýbat se genderovým stereotypům**

špatně *Ty jsi žena, tobě ta péče o dítě jde prostě líp.*

špatně *Chlapi nebrečí.*

- **Názvy profesí a tituly používat v rodě, který koresponduje s genderem osoby, o které mluvíme, oslovovat muže i ženy stejným způsobem**

špatně *Předsedou Evropského parlamentu je Roberta Metsola.*

správně *Předsedkyní Evropského parlamentu je Roberta Metsola.*

špatně *Ing. Petr Novák s chotí*

správně *Ing. Petr Novák a MUDr. Hana Nováková*

- **Eliminovat použití generického maskulina**

špatně *Podpis žadatele* **správně** *Váš podpis*

špatně *Pozice předsedy zaniká na konci funkčního období.*

správně *Předsednický mandát zaniká na konci funkčního období.*

špatně *Vážení studenti* **správně** *Vážení studující*

- **Nepřechylovat cizí ženská příjmení**

špatně *Premiérka Élisabeth Borneová rezignovala na svůj post.*

správně *Premiérka Élisabeth Borne rezignovala na svůj post.*

Jak řešit rodovost češtiny v tlumočení z angličtiny?

- **Zdvojením forem**

Není to ideální řešení, vynechává nebinární osoby, ale je to lepší, než samotné generické maskulinum.

Members of the association → Členky a členové sdružení

Students of this school → Studenti a studentky této školy

- **Použití hromadných podstatných jmen**

Members of the association → Členstvo sdružení

Students of this school → Studentstvo na této škole

- **Použití zpodstatněných přídavných jmen**

Students of this school → Studující na této škole

- **Rodová neutralizace opisem**

A citizen may ask for a refund. → Můžete si požádat o vrácení peněz.

- **Deixe**

An art show of the youngest artists → Umělecká přehlídka našich nejmladších

Čeština přirozeně vyjadřuje rod u všech ohebných slovních druhů v různé míře. Je třeba, abychom si toho byli vědomi a v tlumočení reflektovali, kde je vhodné použít genderově inkluzivní variantu.

Jak řešit jazykovou nebinaritu – „singular they“

Nebinární osoby ve většině případů v angličtině používají zájmena they/them v jednotném čísle. V češtině neexistuje jedno správné a obecně uznávané řešení, a tak je žádoucí se na správném vyjádření domluvit vždy s konkrétní osobou. Možností řešení je více, jsou to například:

- **Střídání mužského a ženského rodu**

They went to the window and opened it. → *Šla k oknu a otevřel ho.*

- **Jsem + sloveso v množném čísle**

I went to the window and opened it. → *Šli jsem k oknu a otevřeli jsem ho.*

- **Střední rod**

They went to the window and opened it. → *Šlo k oknu a otevřelo ho.*

Správná terminologie

V tematice genderu existují termíny, které není vhodné používat, protože jsou zastaralé, neinkluzivní nebo jinak nevhodné. Zde pouze pár ilustračních příkladů s vhodnými alternativami.

špatně Homosexuál	správně Gay
špatně Transsexuál	správně Transgender nebo trans osoba
špatně Mensina	správně Skupina osob
špatně Pohlaví	správně Gender
špatně Předělání, změna pohlaví	správně Tranzice

Další příklady a informace najdete například v publikaci **Základní principy senzitivního jazyka a komunikace** od organizace Prague Pride.

Závěrem

Nejdůležitější je se zamýšlet nad tím, jaký dopad má jazyk, který používáme.

V tlumočení nikdy nebudeme perfektní, není to cílem, nebojte se dělat chyby, je jasné že tlumočnická kapacita není neomezená.

Nikdy není chyba se na cokoliv zeptat, naopak, je to žádoucí.

Další zdroje a literatura

- Webové stránky americké tlumočnice **Kelly Grzech Henriquez**, která se věnuje inkluzivnímu jazyku v tlumočení <https://kghinterpretation.com/>
- Metodika inkluzivního vyjadřování – Jazyková doporučení pro organizace, podniky, školy, veřejnou správu, samosprávu, média i jednotlivé mluvčí – **Jana Valdrová, PhD.** <https://drive.google.com/file/d/1UycIld0yEEHyCs04NPYw5i9PptPDTpQ6/view>
- Základní principy senzitivního jazyka a komunikace – **Prague Pride** <https://praguepride.com/cs/kdo-jsme/media-download/publikace/120-zakladni-principy-senzitivniho-jazyka/file>
- Jak na genderově senzitivní komunikaci v instituci, Metodika pro inkluzivní komunikaci – **Gender a věda** https://genderaveda.cz/wp-content/uploads/2023/12/NKC_Jak-na-komunikaci_brozuraA5_2023_web_dvoustrany.pdf
- GENDROVĚ-NEUTRÁLNÍ JAZYK v Evropském parlamentu. Online. **Evropský parlament**, 2018. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/187090/GNL_Guidelines_CS-original.pdf
- **KOLEK, Vít a VALDROVÁ, Jana.** Czech gender linguistics: Topics, attitudes, perspectives. Online. Slovenščina 2.0: empirical, applied and interdisciplinary research. 2020, roč. 8, č. 1, s. 35–65. ISSN 2335–2736. Dostupné z: <https://doi.org/10.4312/slo2.0.2020.1.35-65>
- **VALDROVÁ, Jana** 2018. Reprezentace ženství z perspektivy lingvistiky genderových a sexuálních identit. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON)
- **VALDROVÁ, Jana.** „Žena a vědec? To mi nejde dohromady.“ Testy generického maskulina v českém jazyce. Naše řeč, ročník 91, číslo 1, s. 26–38: 2008. Dostupné on-line zde: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7976>

Příloha č. 2: Informovaný souhlas

INFORMOVANÝ SOUHLAS S ÚČASTÍ VE VÝZKUMU

Informace o výzkumu

Byli jste požádáni o rozhovor v délce 30–60 minut za účelem získání dat pro zpracování diplomové práce na téma Genderově inkluzivní jazyk v tlumočení mezi angličtinou a češtinou, jejíž řešitelkou je Anežka Brhlíková. Cílem diplomové práce je přispět k lepšímu porozumění a uplatňování genderově inkluzivního jazyka, konkrétně v tlumočení mezi angličtinou a češtinou.

Výzkum probíhá v rámci magisterského studia na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Vaše účast na výzkumu je dobrovolná a máte právo od něj kdykoli odstoupit. Informace získané z rozhovorů budou použity pouze pro zpracování této diplomové práce. Rozhovor je nahrávaný. Řešitelka následně vyhotoví přepis, který Vám bude zaslán k autorizaci prostřednictvím e-mailu.

V případě jakýchkoli dotazů týkajících se diplomové práce se můžete na řešitelku obrátit na této e-mailové adrese: literova.anezka@gmail.com

Prohlášení

Potvrzuji, že jsem byl*a jsem plně srozuměn*a s účelem diplomové práce a souhlasím s (nehodící se škrtněte)

- poskytnutím a nahráním rozhovoru ANO/NE
- použitím autorizovaného přepisu rozhovoru v příloze diplomové práce ANO/NE
- uvedením svého jména v diplomové práci ANO/NE

Datum:

Jméno respondenta*ky:

Podpis respondenta*ky:

Příloha č. 3: Informed consent

INFORMED CONSENT TO PARTICIPATE IN RESEARCH

Information about the research

You have been asked to participate in an interview of 30-60 minutes to gather data for the thesis on Gender Inclusive language in interpreting between English and Czech, whose researcher is Anežka Brhlíková. The thesis aims to contribute to a better understanding and application of gender-inclusive language, specifically in interpreting between English and Czech.

The research is conducted within the framework of the Master's degree at the Faculty of Arts of Charles University. Your participation in the research is voluntary and you have the right to withdraw at any time. The information obtained from the interviews will be used only for processing this thesis. The interview is recorded. The researcher will then complete a transcript, which will be sent to you for authorization via e-mail.

If you have any questions about the thesis, you can contact the researcher the following e-mail address: literova.anezka@gmail.com

Statements

I confirm that I am fully aware of the purpose of the thesis and agree to (delete not applicable)

- to provide and record the interview YES/NO
- to use the authorized transcript of the interview in the appendix of the thesis YES/NO
- the inclusion of my name in the thesis YES/NO

Date:

Name of the participant:

Signature of the participant:

Příloha č. 4: Rozhovor – Kelly Grzech Henriquez, BA

A: Thank you again and thank you for talking about this important topic because you're the only person that has any content out on inclusive language as well as interpreting combined. There aren't many sources out there.

ODPOVĚĎ: I wish there would be more.

OTÁZKA: So, when did you first realize that inclusive language was something to pay close attention to during interpreting, and how did your journey evolve from there?

ODPOVĚĎ: So, when I started as a medical interpreter and when I was interpreting for people in the context of mental health, I would get providers asking lots of questions about gender and sexuality. And patients who would have pronouns different from the binary pronouns. And so I went off to try and find kind of resources for ok - Well - How do I handle this in Spanish, which is heavily gendered language and I started asking around in interpreter groups on Facebook because a lot of medical interpreters happen to be on Facebook. And a lot of the responses I got, were really, really ugly. And it got to the point where I had to scroll through like 100 different responses just before I could get to someone who was even answering the question. And many people didn't even have the answer to the question. So, that's one of the reasons why I started the group *Queer friendly interpreters and translators*, so we could have a space where we could ask these questions without having to face all that nasty stuff. And then after that, I kinda kept a close eye on topics where interpreters mostly would talk about gender and sexuality and talking about pronouns. And I started to notice that whenever people would refer to inclusive language, they were specifically referring to gender-neutral language and conflating the two. So, then I saw that it was really important for people to understand that there's a difference between gender-neutral language and inclusive language. Inclusive language is a big umbrella, and I was approached by the state, by someone from a translation and interpretation company through the state of Idaho they got one of the grants from the CDC, the diversity and inclusion grants and they wanted me to do a presentation on inclusive language. So, I did it and I got really really negative feedback from it from a lot of the participants. I posted the recording on YouTube and had to turn off the comment because people were just calling all sorts of names. It was really ugly.

OTÁZKA: What was the audience? Were those interpreters, translators, or the general public?

ODPOVĚĎ: I would say mostly interpreters. Because it was on my YouTube channel. And on my YouTube channel, I would say the primary audience is mostly interpreters who are medical interpreters based out of Latin America or even a lot of interpreters from Egypt who consume a lot of my materials because there's not a whole lot out there available for people who can't afford to pay. Because if you're getting paid the terrible wages that they pay interpreters outside the US, you can't afford to pay for these trainings that cost \$70, \$80. So free content on YouTube is a big source of information for these folks. In my mental health trainings, I teach medical interpreters with the training program, and whenever I talk about the type of language that mental healthcare providers use, I do talk about how mental healthcare providers use inclusive language a lot. Person first language, especially when talking about mental health conditions, but also to recognizing people's pronouns and affirming people's pronouns and just using different types of inclusive language.

OTÁZKA: So, you're working mainly as a medical interpreter, what does your work life look like? Are you focusing on consecutive assignments only, are you remote?

ODPOVĚĎ: I interpret in person. I did interpret remotely - briefly during the pandemic, but it was honestly really traumatic. It was during the height of the pandemic when you had the freezer trucks up in New York and I was interpreting for a lot of healthcare providers from New York, and they were just so stressed out that they were verbally abusing the interpreter. So, I got a really bad taste in my mouth from remote consecutive medical interpretation and now I just do in-person and I do mostly consecutive in-person - specifically because I feel like people treat me better and because I have all of my tools in my toolbox. I can use simultaneous if I need to in a mental health setting or in a paediatric setting where the child is three years old and isn't taking turns. I do use simultaneous interpreting more in medical interpretation than most medical interpreters use.

OTÁZKA: My question related to that is, because this is such a new topic, especially for smaller languages and for smaller interpreting communities as is the one in the Czech Republic, that the question I'm asking the interpreters from Czechia who I'm interviewing is about whether your preparation process is different when you're interpreting for a company that deals with LGBTQ+ issues than when you're not considering inclusive language. Would you even say that you do assignments that are nonrelated to inclusive language at all, or would you say it's something you use every day in all your work life?

ODPOVĚĎ: I wouldn't say I use it every day, I would say it is really relevant in lots of different areas of medical interpreting that I do, and mental health interpreting like I mentioned, the providers are very, very purposeful about using person first language. About using plain language - which is a type of inclusive language. So I guess it depends on you, whether I have the providers I'm interpreting for that day - are they using really high register medical terminology and struggling with using plain language? in which case I might not interpret inclusive language that day, but I also interpret a lot for developmental-behavioural paediatrics - for lots of children with special needs, and so I almost find myself at odds with inclusive language sometimes, the parents will tend to use person first language when referring to their children with autism, whereas the providers will use identity-first language when referring to autistic children, which by and large is the language that's preferred by the autistic community – the identity-first language. So, it's almost like sometimes I hear people using person-first language thinking it's applicable to all situations, so that's kind of something that I struggle with sometimes, because I have to keep in order, okay, are they using identity first or are they using person first? Who's using what and making sure to accurately interpret that in the other language, so people understand, if they even understand or recognize it at all, which in a lot of cases they don't, so I pay special attention sometimes to interpreting messages that maybe people aren't even aware of me taking that special attention, interpreting those messages. And I also teach interpretation as well, and when I'm teaching interpretation, I talk about person first language, outside of talking about mental health or talking about accuracy, when I talk about language access laws and regulations, I talk about person first language when referring to patients with limited English proficiency. Because a lot of the verbiage is very dehumanizing in referring to people with LEP as LEPs and I explained to my students why I prefer to say a person with LEP or people with LEP because then at the very least I'm putting that person first even if LEP isn't the nicest acronym in existence.

OTÁZKA: Do you have any experience with interpreting specifically for organizations dealing with LGBTQ+ related issues or specifically gender-related issues?

ODPOVĚĎ: I would say the only specific experience I have is I volunteered for this organization called Equality Virginia and it's an advocacy organization for LGBTQIA rights and they had their TIES summit. I would help them with their language access component of their of their TIES summit, which is the transgender*, inclusion and empowerment summit, but I didn't actually interpret for them, but I worked with them on how to ensure

that your interpreters are actually going to be affirming to people's identities and making sure that people know how to reflect the linguistic choices that people make with what they say in terms of inclusive language and things like that and then just like some of the accessibility logistics. I would say that's the most I've done that specifically for an organization that's dedicated to anything related to LGBTQIA rights.

OTÁZKA: Was that Spanish specific?

ODPOVĚĎ: It was Spanish specific, I also was able to advise them on accessibility for folks who were deaf or hard of hearing, but that was just a portion of what I did, most of it was, okay, how can we make this conference that's going to be virtual, accessible to Spanish speakers.

OTÁZKA: And what was your advice for them? Was it specific linguistic advice and how to interpret the most common terms? what are their equivalents? Or was it generally like you're giving them a presentation of why it is important and things like that?

ODPOVĚĎ: It was more helping them figure out how they can choose a language service provider that would be sensitive to the particular needs, so how to be affirming. How to ensure that your interpreters know how to interpret non-binary pronouns in Spanish. How can you get these assurances from these interpreting agencies, things like that.

OTÁZKA: Since it was Spanish-specific and you work from Spanish and into Spanish, how do you deal with Spanish being a gendered language in general?

ODPOVĚĎ: For the most part, I actually wrote an article about this on my website, how you can be mindful of gender. Are you making assumptions about gender, for instance, if someone says the nurse is coming to the room soon, how do I know that it's a female nurse, but everyone in Spanish will immediately say *la enfermera* the female nurse, and so I took this amazing training by modii.org and it was in the Spanish language and from what I understand they're like a subsidiary of a translation company and they have these amazing presentations on inclusive language and I attended a couple of their presentations and the great thing is that they're free if you're able to get into them and I was able to attend a couple of their presentations and I attended one on gender and sexual diversity which is actually from their training which is why I don't say interpreting for the LGBTQIA+ community, I say interpreting for gender and sexual diversity specifically because I learned that phrase from them in Spanish and I just loved it. And I always try and give them credit where credit is due on that. They taught some really really interesting workarounds for how to interpret

in a gender-neutral way nurse so instead of saying nurse and having to choose a gender, because honestly a lot of Spanish speakers either aren't aware of the gender-neutral endings that even though they're not accepted by the Spanish academy, they're still used by people all the time, and there's generally agreed upon rules there. Even if they're not officially recognized, so if I were to say *le enfermere* instead of *la enfermera* or *el enfermero*, because what might happen if I say *le enfermere*, the person is going to be like, excuse me, it's *la enfermera*, or they might be like, why are you talking like that? there's only two genders, male and female, what are you doing? Because there is like that resistance against it from a lot of the folks I interpret for, who are predominantly from central America, but I can say *el personal de enfermería va a venir*, the nursing personnel will be here soon, or someone from our nursing personnel will be here soon, like that. There are some workarounds in the Spanish language that fall within the existing grammar constructs that you can use, and it might not be as common, but to someone who might be unfamiliar with gender-neutral Spanish, or might be hesitant, or completely opposed to gender-neutral Spanish, will be much less likely to be opposed to *personal De enfermería*, which still falls within Spanish grammar rules.

OTÁZKA: In Czech we have something called general masculine that when you say 20 architects, automatically you assume that are 20 male architects even though it might be a mixed group so is there something like that?

ODPOVĚĎ: Yes we do have that however there has been a real push from especially Spanish speaking feminists to not use a generic masculine and the thing is, I have had instances where, for instance, if I'm interpreting the question, "Do you have children?", and if I interpreted "tiene hijos?", which means "Do you have sons?" or "Do you have children?", sometimes I've had people leave out their daughters, so it can be an ambiguous question for Spanish speakers, because the generic masculine, especially because a lot of the people that I interpret for and this is by no means putting anyone down or saying anyone is lesser because of this, it's just kind of a fact that I've observed is that a lot of people who I interpret for came from Central America and a lot of folks don't have a lot of education. So, what part of that might also be not understanding the generic masculine.

OTÁZKA: Okay, but when you talk about it generally, is there a workaround in Spanish?

ODPOVĚĎ: Usually, you would be binary about it, however, I would have to think harder on that, but I'm sure that there's a gender-neutral solution, I believe wholeheartedly that there are gender-neutral solutions for everything, even in gendered languages.

OTÁZKA: Yeah, might be more of a challenge, but yeah, I agree with you. So, can you remember some of the hardest challenges or some interesting obstacles you had to deal with when interpreting inclusive language?

ODPOVĚĎ: You know, it's really funny, I don't feel like it's been a huge obstacle for me. I find that mental health settings are the settings where it comes up the most. Because a lot of the mental health settings where I interpret have big flags and stickers and flyers that say this is a safe space and have a rainbow flag on it and so in keeping with that I guess the biggest challenge is that I sometimes encounter that the provider asks the patient, what are your pronouns? And I ask in Spanish, and then they're like, what are pronouns? So, there is not a whole lot of knowledge about pronouns in at least the population that I interpret for.

OTÁZKA: All right, so it's more on the part of the clients actually and not the providers, so I would guess in a lot of the situations it would be the other way around.

ODPOVĚĎ: I've interpreted for a provider before where their pronouns were she, they, and the provider introduced themselves with their pronouns, and the patients like, what's that? And the provider chose not to get into that explanation, I assumed just to not derail and make the appointment about pronouns and things like that, versus about what the patient was there to be seen for. The provider just said, don't worry about it. And then after the fact the provider had a conversation with me, like a post-session, and was like, do you think it was weird for me to give my pronouns? And I said, no, I don't think it was weird for you to give your pronouns, I think it's appropriate for you to give your pronouns, you might occasionally encounter, especially at least with the population I work with people who might not be familiar with what pronouns are, in which case you have to make a choice, do I explain to them what pronouns are or do I kind of move on from that? And I think at the very least, it's important to expose the patients to that because they might face similar questions in the future or maybe they're going to encounter other people who also use non-binary pronouns, and then they might have to kind of think about it themselves and think about how they're going to handle it and know what to do moving forward.

OTÁZKA: So, you think it's a good idea to announce your affirming stance right off the bat no matter what?

ODPOVĚĎ: Not no matter what I'm typically pretty conservative with my pronouns simply because in the vast majority of cases the people who I interpret for are either not aware of it or very much opposed to it in which case the way I see it is if I show up to an appointment and I introduce myself with my pronouns it might start kind of a debate or a reactionary kind of knee jerk reaction of just maybe saying things that are going to make me upset.

OTÁZKA: And maybe them trusting you less as well.

ODPOVĚĎ: Exactly and then shifting the focus of I interpret for medical so obviously the focus is supposed to be the patient and so if I make the focus me and my pronouns it's shifting the focus to me almost and to kind of a philosophical discussion versus staying focused on the medical appointment. However, I will say that in mental health settings, one of the big advantages of being an in-person interpreter is pretty much all the mental health places that I could interpret at I've already interpreted at and it's important to know the culture of the healthcare facilities that you're in. Because I know which facilities have that affirming culture, and I know that if I introduce myself with my pronouns at this appointment, someone else is going to introduce themselves to that person with their pronouns in a few minutes, so it's not a big deal, it's a bridge that's gonna have to be crossed anyways. So I'm usually pretty selective about when I share my pronouns, however, I have been told by patients, and it was really surprising to me, I once had a patient ask me if I was gay, and I had like nothing on me, I had like no pride flags, nothing, and I was just interpreting for them, the patient was bi, and the patient asked me if I was gay, and it was in the hallway, and I felt like if I had told them I'm sorry, I can't answer personal questions, they might have gotten offended and it might affect our level of rapport and so I answered "A little" and they were like, I knew it, I knew it, I knew it. And the whole time they were just like so enamoured with me and they ended up saying that the reason why they assumed that I must be gay, or some level of gay is because I have a facial piercing and I have the side of my head shaved, so they thought I would be accepting of alternative lifestyles. I've been wanting to put like pronouns stickers on my badge, and a rainbow flag or something on my badge, and then that way, if someone looks at it themselves and they choose to look at my badge and they choose to pay attention to those things, that's on them, so it's not me forcing it on them, it's just here if you want to look at it.

OTÁZKA: So, I guess for these kinds of clients it is a good idea to announce that you're a safe space, not in an aggressive way.

ODPOVĚĎ: Yes exactly, that's why I really think a happy middle ground where I'm not calling too much attention to myself and not detracting too much from the purpose of the appointment, because I think fundamentally even if someone absolutely hates LGBTQIA+ folks, they think they should die, I believe that even that person has a right to healthcare. So I don't care if you feel that way, I'm not here to convince you, I'm not here to change your mind, I'm just here to let people who might be within that community know that I'm okay, I'm not gonna be a source of problems for you, and I have heard that from unfortunately some patients I've interpreted for who are members of the community that they've had really bad interpreters in the past. And not really bad in terms of skill level, but really bad in terms of refusing to interpret their pronouns and even dismissing themselves from assignments, because they thought it was a conflict of interest for them to interpret because they were just so opposed to someone being gay. Which is really sad, I don't think anyone who goes to a medical appointment, or a mental health appointment should have to be rescheduled or have to rely on a phone interpreter because their in-person interpreter who is probably still going to get paid for showing up, just can't bring themselves to be impartial.

OTÁZKA: Yeah, it's like kind of the first rule "Be impartial!" but yeah, I guess not everybody aligns with that.

ODPOVĚĎ: A lot of interpreters tell me that it's important if you learn about these things because you may interpret for someone who might use these terms. And they say, well, I don't particularly agree with the lifestyle, but our code of ethics says that we have to be impartial, and they think that just because the codes of ethics say that they have to be impartial, that somehow that automatically means that all interpreters are impartial, and I definitely don't see that. It's a huge red flag for me.

OTÁZKA: Yeah, that's important, you say we have to educate ourselves, because no matter what our stance is, we have to remain impartial and faithfully interpret what the people are saying. So, what advice would you give to interpreters, that are trying to keep up with this evolution of inclusive language, what sources to look for, how to keep up.

ODPOVĚĎ: It really depends on what type of inclusive language we're talking about. Going first to the big one, gender neutral language, because there's a difference between gender inclusive and gender-neutral language, they are two completely different things. Who are we being inclusive of? Specifically for gender neutral language, I always say one of the best communities to turn to is the non-binary community. That doesn't mean that all non-binary

people use gender neutral pronouns, your pronouns don't have to have anything to do with your gender identity, however I have found that more people in the non-binary community use gender neutral pronouns. Going straight to the source. Don't go to these language academies, they have their own agendas, they're not going to be reflecting the linguistic realities of the people that they supposedly represent, and they are vestiges of colonialism and all these other things that I could say about language academies. But going to these communities, finding non-binary wiki - it is a good one, it does have different languages on it, not all of them. Another really great resource is *Do you want to learn more about trans people* so the trans* umbrella can include non-binary identities, I have plenty of non-binary friends, who don't consider themselves trans*, so it's not going to be your end all, be all only source, but *Do you want to know more about trans people* is a Facebook group where you have trans*, non-binary people, gender non-conforming, basically everyone who would fall under the trans* umbrella, these are actually people who are in this community and they're willing to answer questions. So I think that's another important thing is go where people are willing to answer your questions. Don't just show up to a non-binary meet and greet or something like that, where it's designed for non-binary people to meet up and become friends if it's not for you. Go to this Facebook group where everyone is willing to answer your questions. And you can just ask "Hey, I am a Portuguese interpreter, and I was curious, and I don't really know where to turn or where to go to, to find information about gender neutral language in Portuguese? I want to make sure that I'm prepared to interpret for people who might use gender neutral pronouns." And I think that's a perfectly acceptable question to ask, and then you're going to get a lot of people answering your questions passionately. Going there and asking a question like that in those types of spaces where they're open to hear your questions is a really great starting point. And then sometimes just googling it - I swear to you I google in Spanish sometimes I'll just put my question in Spanish and just google it and see what comes up and make sure I look at the Spanish language websites - there's lots of articles out there where people talk about their opinions, like editorials and things like that, and just going through and having your finger on the pulse of that. I even used to recommend Twitter because hashtags are super helpful, maybe Instagram might be useful for that, finding out what hashtags people from that community are using, and looking through those posts under those hashtags. Or even just putting the word *non-binary* in or *gender-neutral* in your language in a hashtag and seeing what results come up and then following the trail of cookie crumbs and trying to find good resources, good posts and sometimes there are entire

communities that you otherwise wouldn't have found that way. And I do that with a lot of autistic folks on Twitter. I wanted to see how autistics spoke about themselves in Spanish. Did they use person first language? did they use identity first language? and it's very much the same as in English, it's all identity first language.

OTÁZKA: It's the same in Czech as well.

ODPOVĚĎ: So just really using those kind of non-traditional sources, a lot of people love looking up dictionaries, but dictionaries just don't keep up with the changes, and a lot of those dictionaries are less likely to fall victim to biases that language academies are, because language academies are so established and have a long history involved with prescriptivism and things like that, whereas dictionaries are a little bit less so, but even then dictionaries do have biases. And they're not going to stay up to date as quickly as stuff online.

OTÁZKA: That's great, it's always good to ask the community, that's a really good piece of advice, but would you say when you're in an assignment and maybe you are interpreting for somebody that identifies as non-binary, but you don't actually know what exactly is their preferred way of referring to them, would you say that it's always a good idea to ask? or would you be cautious in some cases?

ODPOVĚĎ: I probably wouldn't ask; I would probably ask myself why am I making this assumption right now? because I think what happens a lot of times is people tend to assume that for instance non-binary people have a particular appearance or a particular way of dressing or a particular way of conducting themselves. And I try to prevent myself from kind of like, "I have a feeling...", I instead ask myself, "Why do I have that feeling?" and try to treat everyone equally, which is why I'd rather do it based on the setting versus on an individual by individual basis, unless they've given me some kind of like definitive proof, like they refer to themselves as *they* but then they refer to themselves as *he*. And they keep on referring to themselves as *he*, but I heard them refer to themselves as *they* in Spanish one, which is pretty distinctive, in which case I might ask them what their pronouns are, because in that case they've given me at least a little crumb.

OTÁZKA: Yeah, I more so meant situations like these or when it's for example an event specifically focused on gender stuff, things like that, that if it's a good idea to ask specifically, what is their preferred way of relating that into a different language as well.

ODPOVĚĎ: Let's say you're interpreting for an event and the event is specifically related to LGBTQIA topics I think you automatically get put in that category of - This is an event

where it's expected that people are going to exchange pronouns - and in that case especially if it's a multilingual event I also don't like to assume whether someone speaks a language or doesn't speak a language, I'd probably ask everyone regardless of if I got that spidey sense feeling like oh you might speak Spanish you might not. If I'm at an event and it's specifically geared towards LGPTQIA topics, I'm going to introduce myself with my pronouns in English and Spanish, and then I'm going to ask the other person, what are your pronouns. And I will say that I have removed the word preferred from my vocabulary, when it comes to pronouns, identity, I just say what are your pronouns.

OTÁZKA: I think that's better because that removes the idea that is something you made up or something that is only on voluntary basis if you choose to refer the person like that.

ODPOVĚĎ: Yeah, and that comes directly, like direct feedback from trans* and non-binary folks so don't want to take credit for that.

OTÁZKA: That's a great reminder, I didn't think of that. I wanted to ask you what advice would you give to interpreters generally when it comes to inclusive language and interpreting, because my goal is to come up with some sort of a 101 handbook guide for interpreters specifically in my language combination, so I'm trying to gather some bits and pieces to tell them like yeah, one of the things would be go directly to the community, one section is going to be specifically on gendered language, things like that, but is there something you would want to give to the people.

ODPOVĚĎ: Usually what I tell people, at the beginning of almost every presentation I give about inclusive language is - You're already interpreting inclusive language. Because a lot of people think, oh, inclusive language is this very niche thing that I never interpret, and I even ran into this. I'm doing a presentation next year for cross-cultural communications and I wrote my summary for my presentation, and they tried to correct where I put "You already interpret inclusive language" they changed it to "You may already interpret inclusive language" and I rejected that change I was like no - You do interpret inclusive language you do. Also, to that inclusive language is more than just gender and neutral language, even though that's exactly what I hyperfocused on when you ask me for sources.

OTÁZKA: But it's the most controversial part of that, I think it's funny that all the other types of inclusive language people can usually get behind and they're like - yeah, we should learn that it's a good idea and it's the same for gender, but for some reason people are like - yeah, I don't agree with that lifestyle.

ODPOVĚĎ: Well also to something a really interesting observation, when I was giving my presentation on inclusive language for the state of Idaho, I was giving examples on a slide of identity first versus person first language, and I was actually quoting disability rights advocates who were referring to themselves using identity first language. And a lot of people were getting really angry in the chat during the presentation saying, you can't say that you can't say a person is disabled, and I'm like - I am literally reading you a quote from a disability advocate who is referring to themselves as a disabled person. And you can't tell me that I can't say that, because I'm reading their words, so also to that rigidity, it should always be this way, very binary, it's just that binary thinking really gets us, which is what's so funny about this all is that the binary thinking hurts us not just when it comes to gender neutral language, but also when it comes to person first language versus identity first language, when it comes to plain language, when it comes to all these other subtopics within the realm of inclusive languages. Binary thinking really kills us, we can't be thinking black and white.

OTÁZKA: And you already mentioned this a little bit, but I want to ask, if you've encountered some backlash when talking about this topic, people not agreeing with you, and how do you explain it to them or deal with people that do not agree? Apart from the Facebook comments and some patients being like - what is that, what are pronouns?

ODPOVĚĎ: This has been a huge source of stress for me, a huge source of mental anguish, because for me it's personal, especially when it comes to gender neutral language and some of the things that people say are just so horribly ugly, I really try to take a lesson from that, even if it's a negative experience even if I do face backlash. Away from that I try to figure out what can I do differently next time to make sure that it might be received a little bit better. I did the presentation for inclusive language with the state of Idaho department of health that really hurt me, I think I even stopped posting in the queer friendly interpreters and translators' group because I felt very triggered from that whole thing. It brought up a lot of stuff for me, and it took me a while to get into the mindset where I could try it again, and that's when I did the Tech forward innovation and interpreting summit, and I changed my approach a little bit. I tried to start off the presentation with a grounding message, something that we could all, regardless of how you feel about the topic, have in common. To start us off from the same page. I started off talking about the codes of ethics. And I didn't even talk about inclusive language, I started presenting in quiz format - do you agree or disagree with these following statements, "When I'm interpreting, it doesn't matter how I feel about the

topic, what I think about the topic...", things like that, that I should still interpret the message accurately and completely and just generally agreeable things for interpreters. And then everyone agreed. And then I said, what if I told you, in that respect, when we're talking about, maybe a lifestyle you don't agree with, pronouns that you don't agree with, it doesn't matter whether you agree with them or not, you have to interpret them, and if you don't interpret them accurately, the way that that person wants you to interpret them, then you're not being accurate and you're not being impartial. And breaking it down that way and starting off from that point I found it to be very effective. Then I got the complete opposite reaction for the innovation and interpreting summit, it was a different audience, it was mostly international conference interpreters, so I'm not sure if it's just a matter of a higher level of education, I'm not sure. But I did get way better reception I like to at least partly attribute that to starting off with that kind of like grounding topic and then just really starting off from that point if you like finding that common ground is a really good way. I will say in like Facebook groups and stuff like that like where people are just so consumed with their thoughts you can't talk to them about impartiality. They're not going to hear you, so I generally don't engage anymore because it's not worth my stress, anxiety, sadness. I just let it go. I generally do respond with the medical interpreting codes of ethics, and I will literally take screenshots. I started literally sending them where I highlighted and underlined and I posted three different things because we have three different codes of ethics for medical interpreters in the US, and I just left it at that.

OTÁZKA: That's good because that's something they cannot argue with, it's like facts. And that's how I found you through the summit.

ODPOVĚĎ: Yeah, I was really surprised because the day that they released everything for the summit I was so anxious, so nervous. I was like, oh my gosh, is it going to happen again? But I'm glad that it didn't, and I think I only got like one negative thing back from that. And then I did do another one with California Healthcare Interpreting Association on interpreting for gender and sexual diversity, which is the presentation that I did as well. And I did have a couple of people in the comments saying this isn't related to interpretation, this this is too political, and I'm like, how is this political? But I was really, really fortunate in that everyone was very supportive of the topic and I had some really great moderators, so I feel like they were a little bit of a human shield for me on that, which I was super grateful for, but also they work really hard, and then to have to shield out these unnecessary hateful things is unfair to place that burden on them too.

OTÁZKA: Yeah, that's heavy, especially when it relates to you so personally.

ODPOVĚĎ: Yeah, I really think this is an important topic. It really is and aside from like gender neutral language it's just so important in mental health specifically. I went to school for social work, and I didn't get my degree in social work, but I almost went that path. And just knowing how and why people in caring professions, people who are social workers, people who are mental healthcare providers use inclusive language and why they do, and then thinking that there are interpreters out there who just don't even recognize it and can't reflect those choices, so that's lost in the message. It's almost like that provider's intentions are pure and inclusive and affirming in so many ways and that's just not getting to the patient.

OTÁZKA: I wanted to ask is if there's anything else you'd like to add maybe specifically to a new audience that maybe are interpreters interested in the topic but unfamiliar with it.

ODPOVĚĎ: I mean just read about it. Seriously, just read about it. That's what blows my mind - so many people will just assume something and because they assume something they don't look it up anymore after that, and so they're essentially assuming at that point that they know everything about that topic. When they obviously don't and then they're blocking themselves off from further learning. So I usually like to say with any topic - my biggest mistake starting queer friendly interpreters and translators was thinking that I knew I didn't think that I knew everything but I definitely had this attitude or this impression that like I knew more than I did and then I started the group and then it was like a smack in the face where it was like no, no, I don't know a whole lot of stuff. And then through the process of being in the group and managing the group, I've learned more, but does that mean that I'm done learning? No, does that mean that people can't correct me? No. So being willing to make mistakes and I really try to put forth an effort in the Facebook group specifically of when I make a mistake, I will literally make a spectacle of it to show people, this is what you do when you make a mistake - Kelly made a mistake, you can make mistakes too, because I know sometimes people put me up on a pedestal, and that shouldn't be happening either.

OTÁZKA: You're right and it's like any other topic, when you go and interpret about, I don't know, fisheries, something like that, you learn the language of the people that actually do that, so why should it be any different in this topic right?

ODPOVĚĎ: That's an example I gave in my inclusive language presentation, the very first one that I did, if you're interpreting for workers compensation appointments and you're

interpreting for a lot of construction workers, where are you going to go to learn about the slang that the construction workers use? are you going to go to the real academia de *Lengua española*, go to their dictionary and look up the terms that they're going to use? No, you're going to talk to construction workers, so why wouldn't you do that here? People are so convinced that they're not biased and it's like we all are.

That's great, thank you so much, Kelly, this was very, very helpful for me.

Příloha č. 5: Rozhovor – Mgr. Daniel Dolenský

OTÁZKA: Jaké jsou Vaše zkušenosti s tlumočením genderově inkluzivního jazyka a pro jaké organizace?

ODPOVĚĎ: Obecně se to snažím dělat všude, ale specificky už asi 8 let tlumočím pro Prague Pride. Nedělám toho teď úplně moc, ze začátku toho bývalo víc. Ale slavnostní recepce k zahájení festivalu je něco, co se děje každý rok a dělám to opravdu každý rok už osmým rokem. Ze začátku toho bylo fakt víc, ale teď už kromě toho netlumočím skoro nic. I když zrovna příští týden jdu tlumočit něco mimo, k Pride Business Forum, takže dělám tyhle navázaný věci. Jeden čas jsme dělali s Jsme Fér, což je organizace, která řeší manželství pro všechny. S těmi jsem byl za poslancem Stanjurou, tlumočil bilaterální jednání konference, v Senátu apod. Takže Prague business forum, Jsme fér a Prague Pride.

OTÁZKA: A liší se nějak typy podkladů, které tlumočnick dostane od těchto organizací?

ODPOVĚĎ: To mi přijde více méně to samé. Nenapadá mě, v čem by to bylo jiné.

OTÁZKA: Jestli mají právě třeba specifické podklady k tomu jazyku?

ODPOVĚĎ: Ne, to vždycky nechávali na nás s implicitním porozuměním, že se budeme snažit přizpůsobit jejich úzu, ale nikdy to nikdo explicitně nevyžadoval, nebo si toho aspoň nejsem vědom, myslím, že ne.

OTÁZKA: Takže nikdo neřekl: „Tady je naše příručka inkluzivního jazyka, takhle o našich tématech mluďte, ...“

ODPOVĚĎ: Ne, vůbec, vůbec. že, vím že Trans*parent má svůj slovníček, tak ten jsem si samozřejmě četl, ale to byla moje iniciativa, ne jejich. Už se mi ale stalo, že jsem posílal specifické dotazy přímo na Trans*parent, když jsem řešil nějaký překladový problém. Ale to byla moje iniciativa.

OTÁZKA: A je od nich dobrá odezva, když jim člověk napíše, jsou proaktivní?

ODPOVĚĎ: No, to není proaktivní, ale když jim člověk napíše, tak jsou ochotní, uvědomují si, že to lidi zvenku nevědí a nemusí vědět.

OTÁZKA: Dobře, takže tedy nároky organizací byly, že neočekávali...

ODPOVĚĎ: Jejich nároky byly implicitní. Já bych řekl, že to očekávali. Asi by se ježili, kdyby člověk používal věci, který by se jim nelíbily, ale nevyjasnili si to předem.

OTÁZKA: Jak jste se k práci tohoto typu dostal?

ODPOVĚĎ: Já vůbec nevím.

OTÁZKA: Nevybírají si tlumočnick podle míry konzervatismu...(smích)

ODPOVĚĎ: Ne, to bylo přes agenturu a ten první rok, kdy jsem u nich začínal, tak to bylo na nějakém hodně pobočném eventu toho programu. Ale pak už si řekli dobře, tenhle může na ty oficiální věci.

OTÁZKA: A co tedy byly konkrétní věci, které tlumočnick potřeboval vyřešit ve směru z angličtiny do češtiny?

ODPOVĚĎ: Tenhle směr je rozhodně složitější. Samozřejmě je potřeba řešit ta základní terminologie, neutrální, neurážlivá slova, vyjasnit si, jak je to s LGBT, LGBTQI+, ... A to je jedna z věcí, kterou dělám aktivně, když oni mluví česky a třeba se to netýká ani tlumočení, tak to poslouchám a snažím se nasát jejich terminologii, to, jakým způsobem která slova používají. A zjistil jsem například, že během Prague Pride to každý s tou zkratkou říká jinak, že se to bere, že když se dá plus nakonec, schová se pod to všechno a nikdo to nebere jako urážku. Ale po těch letech to pomaličku nasávám a více méně už v tom mám celkem jasno. Druhá věc, která je potřeba vyřešit, a to je teda ta nejšílenější, samostatná kapitola – nebinární lidi, trans* lidi, otázka rodů, koncovek, která je brutálně složitá, místy fakt až neřešitelná.

OTÁZKA: A to mě právě nejvíc zajímá, jakými způsoby se tohle řeší.

ODPOVĚĎ: To věřím. No jednak zase, poslouchám. Před pár lety na Voices mluvili*y jedna nebinární osoba, a třeba ty to řešili*y tak, že střídali*y ženské a mužské koncovky více méně náhodně, klidně v jedné větě, bez ohledu na shodu. A to mi přišlo zajímavý, legitimní přístup. Ale další věc je se prostě zeptat. Prostě se zeptám. Naposledy jsem se ptal letos na tom oficiálním zahájení Pridu. Přijel*i šéf evropské organizace, která zaštiťuje práva trans* lidí, prostě poměrně významného celoevropského tělesa. A myslím, že ten šéf je z Bulharska snad, ale každopádně je to slovanský jazyk a identifikuje se jako nebinární. Vzhled takový androgynní, nejistý. Tak jsem prostě zašel a zeptal jsem se, jaká chce používat zájmena a řekl jsem mu, že jsme slovanský jazyk, takže musíme řešit i koncovky, tak u koncovku by chtěl používat. A cokoliv by mi řekl, tak já bych se přizpůsobil. A on si teda vybral, že chce mužská zájmena a mužské koncovky. Ale především byl fakt hodně potěšený. Aktivně mi děkoval, že jsem se přišel zeptat, i když mně to přišlo jako samozřejmost. A nejen z této zkušenosti jsem si odnesl, že jsou lidi vždycky rádi, když se člověk zeptá. Obzvláště, když mluví slovanským jazykem, tak si uvědomují, že existuje morfologický problém a jsou rádi, že se to vyřeší předem. Takže když vidím, že je někdo trans*, nebo zejména nebinární, tak se fakt chci jít toho člověka zeptat, jaký jazyk chce používat, aby to bylo korektní. Takže

moje rada je prostě se zeptat, v každém případě, a není to urážlivý dotaz, naopak, oni budou fakt rádi.

OTÁZKA: A nesetkal jste se někdy s tím, že by to někomu vadilo, nebo ho to urazilo?

ODPOVĚĎ: Ne. Vůbec ne. Naopak, myslím, že to berou tak, že člověk respektuje to, že identita není zaškatulkovatelná a já se prostě chci zeptat, jak to je, ne s žádným zlým úmyslem, ale čistě proto abych mohl odvést svoji práci tak, aby byli všichni spokojeni. Za mě v každém případě tohle udělat a nebát se, že by to někoho urazilo.

OTÁZKA: To je mnohem snazší udělat v situaci, kdy člověk tlumočí pro Pride, nebo Jsme fér. Ale myslíte, že je dobrý nápad se ptát i v jiných kontextech, kdy má člověk třeba jen „podezření“ na to, že by mohlo přijít nekonformní vyjadřování a podobně?

ODPOVĚĎ: Tohle možná vyzní blbě, ale ono se to většinou nedá přehlédnout. To bývá něco, co o sobě dávají jednoznačně najevo, protože více méně musí. Ono se to nedá moc přehlédnout. Pokud bych ale měl jen nějaké „podezření“ tak nedělám nic asi. Na to člověk ale většinou přijde už při rešerši řečníků, protože ty medailonky třeba už rovnou budou mít uvedená zájmena a podobně. Tohle je možná trochu odbočka, ale mám zkušenost s tím, že jsem tlumočil jednoho člověka z Ameriky, co se identifikoval jako nebinární a používal zájmeno They – Oni. A my jsme ho tlumočili strašně dlouho, asi 3 dny, to byl workshop a oni byli školitel. My jsme zjistili, že při vši dobrý vůli nejsme schopni dodržet plurál pro jednotlivou osobu, která má veškeré mužské znaky, a ještě jméno Steve, ono se to při vši snaze nedá takhle dlouho udržet a rozhodně to nebylo ze zlé vůle, ale nedá se to takhle dlouho. Plurál v češtině takhle prostě nefunguje, znamená to strašně moc komplikací, není to tak jednoduché jako v angličtině. Já jsem si vědom toho, že jsme brutálně selhávali, ale všichni chápou, že to není ze zlého úmyslu, že nechci ignorovat jejich identitu, ale že to zkrátka ujede. Z mé zkušenosti jsou k tomu všichni tolerantní.

OTÁZKA: Skvěle, to zní všechno jako veskrze pozitivní zkušenosti.

ODPOVĚĎ: Já s tím mám opravdu jenom pozitivní zkušenosti, vlastně nevím, proč by měly být jakýkoliv jiné. Protože pokud tam nepřijde opravdu někdo konzervativní v tom blbém slova smyslu a neřekne tohle já dělat nebudu...proč bych to dělal? Oni jsou ten klient, oni mají nějaký požadavek a mně je v konečném důsledku přeci jedno co říkám...

OTÁZKA: To si myslím že je velice důležitá myšlenka že úplně stejně, jako člověk respektuje slang jakéhokoli jiného odvětví, když je tlumočník. Tak proč najednou by tady to mělo být jinak? Je to takový hrozně velký téma, že člověk řekne, no a já s tím nesouhlasím, ale tam není s čím nesouhlasit, když je člověk tlumočník, že jo...

ODPOVĚĎ: Když s tím nesouhlasíš, tak tu zakázku neber. Je vlastně absurdní to nedělat, že jo. Člověk se vždycky přizpůsobí tomu prostředí, v kterém je. A tady přizpůsobit se prostředí znamená prostě být citlivej na věci, který v normálním diskurzu nejsou citlivý a řešit problémy, který jsou někdy neřešitelný.

OTÁZKA: Ovlivňuje Vaše zkušenost s tlumočením těchto akcí nějak Vaši další tlumočnickou praxi?

ODPOVĚĎ: Já se opravdu snažím o genderově inkluzivní jazyk vlastně v každém tlumočení. Od té doby, co si to takhle uvědomuju, a už to dělám dlouho, tak si dávám pozor na generické maskulinum, samozřejmě pokud nejsem v časovém presu, to pak rozhodně není priorita. Ale pokud mám ten čas, tak prostě řeknu studentky a studenti, na to studující jsem si úplně nenavykl, to už jsem zase jazykově konzervativní já, mně to zní fakt blbě, ale... ale kdyby, kdyby to bylo nutný, tak to udělám. Ale jasně, když můžu, tak tam prostě to hodím navíc, snažím se si to uvědomovat, v překladech se snažím vyceповávat. Dělal jsem jednu knížku, kde mi to editor velmi pečlivě opravoval, tak jsem si říkal, vlastně máš pravdu, tak jsem to doopravil ten zbytek, jasně, budeme inkluzivní. Prostě se fakt snažím neříct nic, co bylo problematický, a obecně se snažím prostě o inkluzivitu. Mega mě pobavilo na tom posledním zahájení Prague Pride oslovení: „Dámy a pánové a všechno mezitím“, to bylo pěkný, to jsem ještě v praxi nezačal používat, tam se to hodilo, ale to nejde převést do úplně všech kontextů no.

OTÁZKA: My už jsme tady trošku mluvili o rozdílu mezi překladem a tlumočením a je jasný, že v překladu je to samozřejmě jednodušší, se tomu inkluzivnímu jazyku věnovat, ...

ODPOVĚĎ: Jasně, no, člověk na to má víc času a je často jednodušší zkusit najít nějaký řešení, který se třeba vyhne problematickým koncovkám, což v tom tlumočení většinou na to není čas, to už je opravdu zátěž navíc, která už se fakt nedá. Fakt jsou příklady, který se nedají vyřešit. Můj archetypální příklad je, když mi trans* muž řekne: „Když mi bylo sedm a byl jsem malá holka“, tak jsem byla nebo byl, i don't know prostě to nemá řešení, nevím, co je správně, nevím, co říkaj trans* lidi, navíc to má každéj jinak.

OTÁZKA: Proto se člověk ptá, ale i tak v tomhle případě to prostě není řešitelný. To by se musela ta věta nějak úplně přehodit.

ODPOVĚĎ: Ale jak jsme v minulým čase, tak tady to prostě nejde.

OTÁZKA: Já jsem se setkala hodně s použitím mixu singuláru a plurálu: Já jsem bili*y, já jsem šli*y.

ODPOVĚĎ: No ale to je fakt tak krkolomný prostě.

OTÁZKA: To jo, ale zase si říkám, že to je celkem jednoduchý a kdo ví, jak na tom bude společnost za pár desítek let, ...

ODPOVĚĎ: No, já doufám, že společnost za pár desítek prostě nebude řešit.

OTÁZKA: Jo. To by bylo fajn, ale čeština to nějak vyřešit muset bude.

ODPOVĚĎ: Ten jazyk je prostě nepřátelskej, no inherentně.

OTÁZKA: A jaké tedy zavádíte strategie v překladu? Je to jenom vyhýbání se rodům, opis, vyhýbání se generickému maskulinu, nebo i nějaké grafické řešení?

ODPOVĚĎ: Ne grafický, ne. To ještě furt není dostatečně standardizovaný na to, abych věděl, co použít. Máme tu hvězdičky, máme x, co mám teď použít. Pokud bych dělal knížky, který se specificky věnujou tomuhle tématu, tak si to s editorem vyřeším, ale vzhledem k tomu, že většina mých překladů jsou knihy o počítačových hrách, ...ale to téma se tam taky objeví jo, ale nemám úzus, tak se tomu vyhýbám a opišeme generické maskulinum.

OTÁZKA: Máte nějaký konkrétní příklad?

ODPOVĚĎ: třeba jsme teďka řešili u knihy, historický pojednání o počítačových hrách, kde jedna významná designérka je trans*. A v těch 70. – 80. letech to dělalo asi tak pět a půl lidí. A tehdy to programovala jako muž, protože ta tranzice proběhla až mnohem později. A to jsem právě řešil s Trans*parentem. Řešili jsme třeba to, že tam bylo slovo „creators“ a teď jsem nevěděl, jestli napsat tvůrci a tvůrkyně počítačových her, nebo jenom tvůrci, protože reálně historicky tam žádné tvůrkyně nebyly, tak nevím, jestli má převládnout jazyková inkluзивita a nebo historická přesnost, protože ty tvůrkyně fakt reálně nebyly, no a nakonec jsme to jak úplně opsali, úplně jsme obešli tu konstrukci aby tam ten rod prostě nebyl, protože opravdu reálně to byli jenom tvůrci, bylo by to nehistorický to tam napsat, na druhou stranu nám bylo blbý to tam nechat prostě v tom generický maskulinu.

OTÁZKA: To je super tahle snaha o eliminaci generického maskulina, to má podle mě fakt reálný dopady na vnímání lidí.

ODPOVĚĎ: Někdy je to prostě fakt strašlivě krkolomný, někdy to může sklouznout do hroznejch blbostí. Na druhou stranu, fakt mě štve věci typu, že prostě sekretářka nemá maskuliní variantu, protože sekretář je prostě skříň, a to jsou věci, který nevyřešíme, že jo, ale když můžu, tak to dělám, ale když si to uvědomím, že jo, já se nejsem prostě natolik woke a na tolik velkej světec, abych si to vždycky uvědomil, snažím se, ale někdy mi to určitě uteče, ale zase, není to zlej úmysl.

OTÁZKA: Právě, já myslím, že tam jde hodně o ten úmysl, že to je taková hrana obzvlášť při simultánním tlumočení, že jo? Kapacita versus snaha...

ODPOVĚĎ: Někdy prostě na to není čas, no, nebo se mi stalo už taky, že jsem tlumočil s kolegyní a ona použila nějakou pěknou inkluzivní obrat, tak jsem si říkal, tyjo to bych měl, tak jsem si ho zapsal a používal to taky.

OTÁZKA: Je jasný že překlad a tlumočení se v tomhle liší. Liší se nějak konsektivní a simultánní tlumočení, ze zkušenosti? Je v tom KT čas na lepší formulace, nebo je to vlastně podobný?

ODPOVĚĎ: Já si nemyslím, že by ten čas navíc tady mohl pomoci, protože tohle jsou věci, který buď už člověk má nějak vyřešený nebo ne, a nejsem si jistý, že by těch řádově pár vteřin navíc extra pomohlo, spíš bych řekl, že ne, že je to jedno. Rozhodně je to jednodušší se toho řečníka vyptat na ty podrobnosti, zatím co ty simultánky je to někdy trochu složitější, ale to je čistě logistika tý věci, jo, to nesouvisí s tím tlumočením jako takovým, ale že prostě s tím člověkem z kterého dělám konsektivu bývám v užším kontaktu, prostě už z definice věci, takže si může před tím vyladit.

OTÁZKA: A kromě terminologie jsou nějaký další úskalí při tlumočení inkluzivních akcí? Tím myslím třeba jestli někdo potom nemá poznámky, že s tím nesouhlasí a podobně.

ODPOVĚĎ: Tak to se tady asi neděje, ale na druhou stranu, že jo, já jsem já jsem stíněnej tím, že nemám žádný sociální síť jakýhokoliv typu, to znamená, že aby ke mně se někdo dostal s nějakou hejtama, tak by se musel fakt snažit a za to to nikomu nestojí, že i když jsem byl v té televizi, jsem měl toho docela hodně, tak stejně jsem byl izolovanej, protože kdybych měl profil na Facebooku a tam prostě dělal takový to hele, teď tlumočím na Pride prostě selfiečko, možná by se někdo na mě sesypal, jo, je to klidně možný a vzhledem k tomu, že já si držím takovou zeď, o mě nikdo neví.

OTÁZKA: No, takže zpětná vazba od haterů nepřišla, to je super.

ODPOVĚĎ: Ne vůbec, jestli jo, tak o ní nevím, ale ať si klidně hejtěj, jak chtěj. Ne, umím si to představit, no, ale já s tím nejsem nějak zvlášť spojitelný.

OTÁZKA: A přišla zpětná vazba od organizátorů, nějaká typu: Tohle příště řešte jinak nebo naopak tohle bylo super...

ODPOVĚĎ: Úplně na začátku nám řekli, ať nepoužíváme slovo homosexuál, že se jim nelíbí, ale to bylo snad opravdu všechno, ale já nevím, jestli je takový, že se mám poplácat po zádech, že jsme to řešili dostatečně citlivě od samého začátku, aniž by nám někdo musel

říkat. Ale to je prostě nějaká sociální empatie úplně elementární. Už mám taky vyzozorovaný, že radši prostě používat označení queer nebo gay. Ale to byla výtka na začátku, to byl asi rok 2016 nebo 2017. Ale pak už ne, nikdy už se mi nestalo, že by mi někdo něco vyčetl, což budu interpretovat tak, že to tlumočení bylo geniální.

OTÁZKA: Tak když ta zpětná vazba je taková, ještě naopak jsou rádi, že se člověk zeptá, jak to má řešit, tak to je ideální spolupráce.

ODPOVĚĎ: Mě to až opravdu překvapilo, jak byl nadšenej ten člověk, prostě já jsem to opravdu považoval za samozřejmost, já jsem to řešil v přípravě, nedařilo se mi to vygooglit, tak říkám, nevím, jdu se zeptat za organizátorem. Protože to je další specifická věc, že oni mívají velmi rozmanitý vizáže a profilová fotka nemusí úplně odpovídat tomu, jak vypadá teď, tak si říkám, prosím vás, kdo to je, já se ho potřebuju na ty věci dozeptat.

OTÁZKA: Taková kvízová otázka ohledně jednoho slova, co si o myslíte o slově hostka?

ODPOVĚĎ: Čistě akusticky se mi to nelíbí, nevím nakolik je to prostě jazykovéj konzervativismus. Ale spousta věcí je konzervativismus: „Za nás to nebylo, zní mi to blbě.“ Zní mi to blbě je nejpitomnější lingvistickej argument, ale zní mi to prostě blbě, nevím, že bych to kdy aktivně řekl, ale asi nemám lepší ekvivalent.

OTÁZKA: Takže když je to prostě v televizi, tak zatahá to za uši, ale...

ODPOVĚĎ: Zase, no prostě vím, proč se to dělá a upřímně mě mrzí, že nemáme nic hezcího, protože prostě ten shluk těch konsonant tam je prostě blbej, stk prostě, není to hezký, ale říkám, nelíbí se mi to, ale to neznamená, že bych proti tomu šel na barikády, prostě vím, proč se to dělá, a kdybych měl alternativu, tak ji hrozně rád použiju.

OTÁZKA: A takže právě na akci, kdyby někdo říkal *esteemed guests*, ...

ODPOVĚĎ: Tak já použiju vážení hosté a ty hostky asi ne, to zní jak hostesky, to bych asi nechal do sekce, „pochopí, že to není ze zlého úmyslu“. Já nevím, říkám, pokud se to stane mainstream, tak já se s tím asi smírím, stejně jsem se už víceméně smířil s lídryní, což taky prostě je blbý slovo, lídr je blbý slovo jako takový, ale zase vůdce je taky blbý, že jo, tam se člověk nevybere. Ale to je prostě konzervativismus, kdybych to slýchal od malička, tak mi to asi přijde v pohodě.

OTÁZKA: A napadají Vás ještě nějaké konkrétní jazykové problémy?

ODPOVĚĎ: Hlavně ty rody no. Ale třeba to, že když tam někdo prostě řekne *my partner*, tak já už bych potřeboval kolikrát rešerši, jaký je řečník orientace, pokud je bi, nebo nebinární, tak ten *partner* taky může být kdokoliv, že jo, a to je taky strašně těžký. Tam je

nejlepší se tý věci prostě vyhnout. Už se mi taky stalo, že jsem si v rešerši nedohledal, jaký používají rody drag queens, tam je to přiznaný, že je to role a jestli se nepletu, tak je to femininum, ale vím, že jednou jsem měl konsektivitu a byly tam právě drag queens a já v ten moment prostě fakt nevěděl, tak jsem šel prostě do plurálu, prostě nebyl jsem si jistej v ten danej moment, přišlo mi to bezpečnější, než prostě si tipnout a ustrélit se, protože pokud to nevím, tak se můžu brutálně seknout, a nedá se to moc obejít.

OTÁZKA: A co třeba řešení úplně mimo tenhle LGBTQ svět. Když někdo řekne: *So there was a shop assistant...*

ODPOVĚĎ: Člověk si na začátku něco tipne a pak z toho vycouvá, to se fakt ale stává s kde čím, člověk řekne: „Jak napsal profesor Brown“, a ve skutečnosti to byla prostě profesorka Brownová, to je prostě riziko povolání. Asi bych prostě řekl bohužel prodavačka automaticky, zpětně si to uvědomil, ale stejně bych to asi udělal, protože přece jenom už taky nejsem nejmladší a naskočí mi to tak, je to blbý, na druhou stranu, že jo, my to nespasíme všechno. Sociálně to rozhodně není hezký, že některý profese máme takhle kódovaný, ale to už je problém někde nad naší šarží.

OTÁZKA: Možná to gro spočívá právě v přípravě? V tom smyslu, že budu pak spíš vědět, jestli to je profesor Brown nebo profesorka Brownová...

ODPOVĚĎ: Ale může se prostě stát, že přiletí něco, co při nejlepší přípravě nemůžu vědět, kdokoliv může zmínit naprosto kohokoliv, ale zase se prostě myslím musí tolerovat, že je to tlumočení, není to dokonalý a nemá to být dokonalý. To bych ještě furt schoval pod přirozenou chybu a až to bude dělat AI, tak to ty chyby bude dělat úplně stejně, možná hůř.

OTÁZKA: Je něco, na co bych se měla zeptat organizací Prague Pride, Jsme fér a podobně?

ODPOVĚĎ: Zeptat se, jestli to řeší, jak moc to se u tlumočnicků řeší, jak moc by řešili, kdyby to tam nebylo, jestli přemýšleli nad tím, že by to nějak zexplicitnili, když něco zadávají, ale zase jo, tam fakticky je to zkreslený tým, že se ty týmy se hrozně obměňují, ta fluktuace tam je strašně velká, takže ony tam žádný standardy úplně neexistují. Jme fér je stabilnější, na druhou stranu toho tlumočení zase moc nepotřebují, a ono je fakt, že ta mladší generace už to tlumočení nepotřebuje, a starší na tyhle akce moc nechoděj, spíš vůbec, to jsou hodně mladý akce.

OTÁZKA: To si určitě myslím, že nebude úplně takový téma, přímo LGBTQ+ akce, ale spíš že to bude čím dál normálnější, že všichni lidi budou otevřeně běžnou součástí běžných konferencí a tam to pak bude na místě na místě řešit.

ODPOVĚĎ: Na druhou stranu, jazykově gay nejsou téma, trans* kolikrát nejsou téma, protože zkrátka respektuju to, jakým způsobem se představí a dál je mi to úplně ukradený, to znamená že to vlastně to není vůbec problém. Ale problém jsou ty nebinární, nicméně to je tak strašně maličká skupinka, že to je minorita v minoritě v minoritě.

OTÁZKA: Je to tak, ale není to něco, co se může přehlížet, jenom proto, že je to menší část společnosti. A tady nejde jen o nebinární osoby, ale o to, jak zahrnout minimálně ty dvě pohlaví, co jsou všeobecně uznávaný, že jo, což je právě to vyhýbání se generickému maskulinu a podobně.

ODPOVĚĎ: Já bych tak doufal, že to bude zautomatizovaný prostě časem, prostě stejně, stejně jako to manželství pro všechny má v populaci prostě obrovskou podporu, evidentně majoritní a mladší generace to fakt nechápe, proč už to nemáme dávno. A taky jsem někde viděl nějaký komentář, že prostě na nějakým gymplu byla škola v přírodě a kluk, kterej byl gay, poprosil, jestli by nemohl být v chatce s holkama, že by se tam cítil líp, všichni studenti s tím byli úplně v pohodě, všechny studentky s tím byli úplně v pohodě. Jediný, kdo to řešil byli učitelé a rodiče, kdyby se to nechalo na těch mladejch, tak řeknou, jasně v pohodě, prostě proč vůbec se o tom bavíme. Takže já očekávám, že celý tohle téma za 30 let prostě už nebude téma. Já tomu fakt věřím, protože opravdu mezi těma mladejma lidma je to úplně evidentní.

OTÁZKA: Je mi jasný, že pro tyhle organizace je tlumočení úplně marginální téma, ale určitě by mají zájem na tom, aby i veškerá další populace se správně, citlivě a inkluzivně vyjadřovala.

ODPOVĚĎ: A proto taky vydal Trans*parent ten svůj slovníček, což je užitečnej zdroj. Na druhou stranu, paradox je, že ty lidi, který si ten slovníček aktivně vyhledají, ho vlastně potřebujou ze všech nejmíň. A přimět lidi, aby si toho zdroje byli vůbec vědomi, ...těžký.

OTÁZKA: Kdybyste chtěl dát nějaké rady tlumočnickům, co právě jdou toto téma, tlumočit, nebo obecně se chtějí zajímat o inkluzivní jazyk a specificky genderově inkluzivní jazyk, tak co by měli udělat?

ODPOVĚĎ: No, přečíst si ty slovníčky, udělat si rešerše řečníků v každém případě, kolikrát je v těch programech už uvedeno, že používají zájmeno *They* tak už je jasný, že si musím najít, jak se o sobě vyjadřuje. Dohledám si prostě ty absolutně základní věci, že ano, u trans* lidí se dodržuje ten rod, kterej prostě ten člověk chce použít. To je základ, že jo. Dělam to, co ten člověk. Respektuju v tlumočení, jak se sám prezentuje, snažím se to překlomit a pokud nevím, tak se prostě jdu zeptat, to je fakt úplně základní věc, pokud nevím, tak se prostě

dojdu zeptat a není to ostuda. Není to problém, naopak je to prostě fakt ze zkušenosti z jejich strany hodnoceno velmi pozitivně jako vstřícný krok, kterým říkám, prostě jo, respektuju tvoji identitu, jenom mi prostě trošku pomoz, abych mohl respektovat tvoji identitu i v tom druhým jazyce, protože jinak si tipnu, a možná se ti to nebude líbit. Je mnohem lepší jít tomu naproti a fakt se zeptat, slušně se zeptat. Vysvětlit, že jsme slovanský jazyk a nejde jenom o zájmena, ale právě i o ty slovesné koncovky. A když bych měl hodně času s ním mluvit, tak se můžeme pobavit o tom, že prostě dělat plurálový koncovky, když mluví jeden člověk, je fakt zvláštní, což ta angličtina nemá, že jo, a jestli teda mám používat mužský koncovky, ženský koncovky, střídat, protože další problém těch hvězdiček a těch x je, že se to nedá vyslovit, že jo, jo, prostě dát mu možnost, prostě paletu, vyber si, prostě vyzobej si, co z toho chceš.

OTÁZKA: Je super, že mám takhle informace od někoho, kdo u toho skutečně byl!

Něco závěrem?

ODPOVĚĎ: Já se o to každé rok hlásím, protože to jsou strašně příjemný akce, prostě že oni jsou to prostě strašně milí lidi, že jo, že jak všechno je to takový tolerantní a barevný a hezký a prostě všichni jsou milí a já prostě to dělám opravdu jenom rád, že prostě jsou fajn, a to je další důvod, proč být tolerantní, ty tolerantní lidi jsou prostě příjemnější.

Příloha č. 6: Rozhovor – Mgr. Karel Pavlica, PhD., organizace Prague Pride

OTÁZKA: Já bych se vás na začátek zeptala, jak budu přistupovat, jestli to, co vy mi budete říkat, je za celý Prague Pride, nebo jenom za vzdělávací sekci, nebo za Vás?

ODPOVĚĎ: Aha, no já nevím, ono to bude asi taková kombinace, protože já bych to pojal spíše za vzdělávání, kde máme i nějaké společné workshopy. Na poslední celopridové setkání jsem nemohl přijet, takže jsem se k tomu jednak ani nemohl vyjádřit a druhak se došlo třeba k nějakému konsenzu který ale já bych si úplně nezvolil.

OTÁZKA: No a k jakému konsenzu tedy došlo? Nebo respektive jak organizace Prague Pride přistupuje k inkluzivnímu jazyku? Já vím že máte příručku senzitivního jazyka, slovníček toho, jaké pojmy používat, nepoužívat, že je snaha vyhýbat se generickému maskulinu, ale vyvíjí se to nějak? Jde to nějak dál?

ODPOVĚĎ: Bohužel, nebo bohudík, jde o to, že to je věc, která se neustále vyvíjí a kterou i my sami přehodnocujeme nebo různě upravujeme. Takže to, co se vydalo minulý rok tak už já vnímám jako částečně zastaralé, proto se to snažíme aktualizovat. A zároveň, když se bavíme o míře inkluzivity v jazyce, tak se to sice snažíme dělat tak, že pracujeme s generickým maskulinem a podobně, ale zároveň co se týče používání hvězdiček, které se teď rozšiřuje tak ty nejsou úplně inkluzivní zase pro lidi s dyslexií a podobně, protože to slovo nedokážou přečíst. Takže ono to paradoxně zhoršuje porozumění textu, nebo čitelnost textu a úplně inkluzivní to není. Takže je to třeba nějakým způsobem vychytávat, nebo je třeba nějakým způsobem s tímto pořád pracovat.

OTÁZKA: Takže když se podívám do té příručky, tak už tam jsou některé věci, které nejsou podle vás aktuální, už jsou zastaralé?

ODPOVĚĎ: No obzvlášť pokud se třeba podíváte do našich příruček, tak dneska už bych to zase napsal jinak.

OTÁZKA: A můžete být konkrétní? třeba něco, na co jste změnil sám názor v posledních letech?

ODPOVĚĎ: V posledních letech, jak se tím zabývám víc a víc, tak si názory upravuji. Jedna z věcí, které jsem si všimnul že tam používám a teď se jí snažím nepoužívat je termín menšina. Ale to se hodně právě i používá ten termín – menšinový stres – jenže ono se to pojí právě s tím menšinovým statutem který je právě diskriminující a který může mít nepříjemné důsledky pro ty lidi, kterých se to týká. A třeba i v praxi se používá buď „zranitelná skupina“ anebo vždycky ve vazbě k té skupině lidí, které se to týká konkrétně, jestli queer lidi nebo nějací další. A co se týče menšinového stresu já používám radši termín „sociální stres“,

protože ono je to podobné – sociální je možná obecnější, ale vždycky to musí být společně s nějakým kontextem, protože když se řekne „menšinový“, tak se to automaticky nemusí spojit s queer lidmi, ale třeba s jakýmkoli zranitelnými skupinami.

OTÁZKA: Jo, určitě, stejně tak je dobré zahrnovat do toho i lidi s dyslexií do té inkluze, jak říkáte. To určitě souhlasím, to je zajímavé. Já jsem si myslela že ten pojem sexuální menšina, že už je přežitý.

ODPOVĚĎ: To taky a tam je i problematické i to „sexuální“ právě. No a druhá věc je že pokud jde o téma jako menšina/většina, tak je pořád ještě spousta lidí, kteří mají pocit, že by se věci měly řešit, nebo by měly být vzhledem k té většině a nemělo by se k těm ostatním nějakým menším skupinám přihlížet. To je další věc. Těch důvodů je třeba víc a ty důvody se u mě postupně skládají. Takže čím víc ten termín „menšina“ pokud možno nepoužívám.

OTÁZKA: No a jaké vy osobně preferujete řešení pro eliminaci generického maskulina, případně pro inkluzivní jazyk obecně. Hvězdička to teda není, ale je to nějaká středová tečka? Dvojtečka? anebo naopak úplné vyhýbání se rodu?

ODPOVĚĎ: No úplně ideálně kombinací. Když používáte hvězdičky a napíšete celý odstavec, kde ty hvězdičky máte, tak i když člověk nemá dyslexii, tak je to strašně nepřehledné, nečitelné. To my i víme. Když jsme dělali ty příručky, tak nám tam všichni potom říkali – „Těch hvězdiček, to je hrozné, to se nedá číst.“. Já osobně preferuji aktuálně středovou tečku. Ta hvězdička jednak je historicky starší a je více mezi lidmi známější. Ona pochází z Německa a zároveň má symbolizovat a zobrazovat celé genderové spektrum a ta středová tečka je podobná v tomhle směru, akorát je graficky přívětivější. To jsem si otestoval na kamarádovi, který opravdu má problém přečíst slovo s hvězdičkou, ale psal mi, že ta středová tečka je pro něj příznivější v tomhle smyslu. Ještě k té hvězdičce se pojí nějaké takové další významy – že to je sprosté slovo, nebo poznámka pod čarou a podobně, což zase může vlastně komplikovat čtení slov s tou hvězdičkou pro běžného člověka. Takže já dávám přednost té středové tečce, která se taky používá. Pak jsem viděl taky někde i celý text, kde používali dvojtečku, případně myslím že ještě podtržítka, nebo nějaké takové věci, které se používají ještě místo lomítka. Ono se to používá taky, jenom to není ještě tak nějak mezi lidmi používané tolik, jako ta hvězdička. To vídám třeba i v různých inzerátech už hlavně od neziskovek, ty hvězdičky, že tam mají místo lomítek, a tak se snaží být inkluzivnější, což je na jedné straně fajn, ale na druhé, jak jsem říkal, má to spoustu nevýhod pro mě ta hvězdička.

OTÁZKA: No a kdybychom se tedy bavili o mluveném jazyce? Tam se hvězdička nedá použít, tak jak byste to řešil?

ODPOVĚĎ: Já i v tom psaném textu, když to jde se, tomu snažím vyhýbat a už jsem se vyvinul za tu dobu co se tomu věnuji. Už se mi tak nějak v hlavě nabízí skoro samo různé možnosti, jak to opsat nebo jak to napsat jinak. Třeba kolegyně mi teď nedávno poslala nějaký text s hvězdičkami, který chce dát na web a už mě napadlo, že tady vůbec nemusí být ani hvězdička, ani tečka, ale dá se to napsat jiným slovem úplně jednoduše. Potíž u toho přepisování je, že se potom používají slova, která jsou nezvyklá a spousta lidí někdy říká i že takové slovo neexistuje. Třeba slovo hostka. Já už jsem to slyšel mnohokrát ale spousta lidí má pocit že to slovo snad ani neexistuje, ale existuje. Já jsem teď dokonce slyšel v televizi, jak Libor Bouček v jednom zábavném pořadu řekl že tam přijde host nebo hostka a říkal jsem si „wow, on použil slovo hostka“ a pak to úplně zabil tím, že řekl „no to je ale hrozné slovo já jsem ho použil poprvé a úplně naposled a už ho nikdy v životě nepoužiju“.

OTÁZKA: To je dobré, že to zmiňujete, protože to byla jedna z mých takových anketních otázek, právě co si myslíte o slově hostka. Protože mi přijde, že v poslední době vzbuzuje ve společnosti hodně kontroverzí.

ODPOVĚĎ: Jazyk je živý organismus, neustále se vyvíjí a neustále přejímá nová slova jak z cizích jazyků, tak i v rámci toho českého. Teď právě i v souvislosti s tím si říkám, jak to asi vypadalo po Národním obrození. To muselo být hrozné. No ale já jsem právě analyzoval jednu diskuzi na webu v jedné facebookové skupině, kde padla zajímavá otázka „Proč ženy, když mluví o své vlastní profesi nebo se představují tak používají maskulinum a řeknou já jsem *ekolog* a ne *ekoložka*“. Tam vlastně popisovali ty důvody, proč se tak děje a vlastně v drtivé většině zvítězilo, nebo bylo popsáno to že ten ženský tvar je pro ně nezvyklý, nebo že zní divně. Že ekoložka je jako vložka, nebo nějaké takové věci. Anebo další hodně častý důvod, že to tak prostě vystudovaly, že to tak mají v papírech a je to název toho oboru, takže to říkají.

OTÁZKA: To bych nečekala, já bych čekala že ten důvod bude spíš, že to maskulinum obecně má větší respekt ve společnosti, a proto se tak budou nazývat, aby ukázaly že to není podřadné.

ODPOVĚĎ: To tam taky padlo, ale asi jenom třikrát. Kdežto tohle tam padlo mnohem častěji, že to je prostě nezvyk, nebo že to tak už mají vžitě.

OTÁZKA: Jasně, ale tak to je veskrze pozitivní, protože to znamená, že se to může v budoucnu změnit.

ODPOVĚĎ: Pokud třeba budou mít důvod, ale i když sleduji třeba tu skupinu „Everyday Patriarchy Bullshit“, tam když se objeví kritika nějakého maskulina, často to lidem připadá bezvýznamné nebo ne úplně tolik významné, nebo jako nějaká blbost. Takže vlastně ten jazyk jim nepříjde zas tak významný, vzhledem k tomu tématu. Ale třeba mně přijde hodně, protože to je nástroj každodenního života a kde se právě odráží třeba i to nerovné postavení žen oproti mužům a podobně.

OTÁZKA: Určitě, a hlavně to, jak mluvíme a jazyk ovlivňuje to, jak přemýšlíme a naopak. Jsou i studie na to, které ukazují, že v zemích, kde jsou negenderované jazyky, tak je například větší poměr žen v politice a podobně.

ODPOVĚĎ: Já jsem viděl nějaké studie, tam kde se to genderuje, tak tam se obecně více zdůrazňují ty rozdíly mezi muži a ženami, a tak že to má vliv na to, že vnímáme muže a ženy rozdílněji, než doopravdy jsou.

OTÁZKA: Pokud se nepletu tak vy máte nějakou zkušenost i co se týče překladu z angličtiny je to tak?

ODPOVĚĎ: Já jsem před lety překládal titulky u seriálu, ale jinak žádnou větší zkušenost nemám.

OTÁZKA: Takže jste se nesetkal, že byste řešil v překladu, jak právě něco inkluzivního převést?

ODPOVĚĎ: Já pracuji se zdroji převážně hodně anglickými, protože ta oblast, kterou se zabývám, tak tam těch českých zdrojů moc není. Pak mám ještě kamarádku, která je vyloženě překladatelka a korektorka, se kterou některé věci řešíme. To je vždycky otázka, jak se to použije, ten termín, který je původně anglický.

OTÁZKA: A jak byste se tedy stavěl k takovému zásadnímu prostředku inkluzivity v angličtině, tedy tomu singulárnímu *they/them*.

ODPOVĚĎ: To je taky řešeno různě v češtině. Buď jsou lidé, jak mám třeba zkušenosti s nebinárníma lidma kolem sebe, tak jsou i takoví, kteří to takhle preferují. To znamená, že jim v podstatě onikáte, nebo nevím, jak to říct správně česky, ale prostě o sobě mluví v tom množném čísle a pak máte pořád pocit, že jim vykáte i když to je kamarád. Takže to je jeden ze způsobů určitě anebo se řekne já jsem byli, nebo něco takového, aby to nemuselo být byl/byla, tak se řekne byli, ale použije se to jsem místo jsme, aby tam aspoň nebylo to množné číslo.

OTÁZKA: A je proto nějaké oficiální stanovisko organizace Prague Pride, jak pracovat s nebinární češtinou?

ODPOVĚĎ: Pokud vím, tak teď nemáme žádné takové oficiální stanovisko. My jsme s tou mojí kamarádkou měli nějaké workshopy na tu nebinární češtinu, ale co se týče Prague Pride jako takové, tak ne. A ono navíc co člověk, to preference nějakého jiného způsobu a je to fakt spíš závislé na tom, jak ty lidi o sobě chtějí mluvit. Pokud jde o překlady, tak to zase řeší spíš ta kamarádka. Třeba v knihách a podobně, kde jsou nebinární postavy. Buď se to they/them přeloží, jako množné číslo, nebo se střídají rody anebo jsou i lidi kteří preferují střední rod, což je takový hodně velký nezvyk. Taky jsem zažil, že někdo chtěl komunikovat v angličtině, protože to je jednodušší.

OTÁZKA: Takže to je něco s čím se setkáváte běžně, nebo je to jako izolovaný incident spíš?

ODPOVĚĎ: Já dělám mentora v poradně *S barvou ven* a tam občas právě napíše někdo nebinární. Takže tam dochází k takovým různým preferencím z jejich strany a já se tomu nějakým způsobem přizpůsobuju. A taky už jsem viděl i ten střední rod v jednom pořadu na Netflixu. Jmenuje se to tuším *Jak se staví sexroom*, a tam jedna britská architektka pomáhá lidem stavět sexroomy a je také sexkoučka a jeden pár – žena a nebinární člověk, který používá to zájmeno *to* a oni to nadabovali a je to jeden z mála seriálů, nebo počinů, kde mi to nedělalo problém. Většinou s tím hrozně bojují a většinou to překládají často i blbě ty termíny, ale zrovna tohle je hezky udělané i hezky nadabované, že ten člověk opravdu mluví jako *to* a dabuje ho muž a je to jako nebinární trans* maskulinní člověk. Takže to udělali opravdu s velkým citem pro věc. Asi to musel dělat někdo, kdo o tom něco věděl.

OTÁZKA: Tak to je určitě dobrý tip. Já bych se zeptala konkrétně na tu komunikaci v angličtině, že si to někdo vybere, právě proto, že to je jednodušší, se o sobě vyjadřovat v angličtině, jestli to je něco izolovaného anebo se to stává vícrát?

ODPOVĚĎ: Určitě to není otázka jednoho člověka, ale pořád se s tím setkávám míň než třeba právě používání zájmena *to*, nebo střídáním rodů ve větě nebo tak.

OTÁZKA: Z toho, co jsem vyčetla, tak mi právě přijde, že prozatím pro češtinu střídání rodů je vlastně to nejčastější využití statisticky, nebo alespoň tak mi přijde že se to reprezentuje v médiích. Máte tu stejnou zkušenost, nebo je to opravdu rozmanité?

ODPOVĚĎ: Já jsem právě ještě žádný statistický průzkum nedělal, to by možná stálo za to a byla by to otázka výběru určitě. Ale právě s tím, jak se s tím setkávám, tak je to hodně pestré a já úplně nedokážu, možná to střídání rodu, ale je tam i to množné číslo, nebo to *to*... Prostě v podstatě skoro co člověk, to nějaká osobní preference. Plus samozřejmě i další

možnosti, že se někteří lidé snaží tomu rodu úplně vyhýbat, že to prostě řeknou nějak jinak, aby tam ten rod nemuseli říct.

OTÁZKA: No a jak nahlížíte na neozájměna typu *one*?

ODPOVĚĎ: No já toho nejsem úplně příznivcem, ale to zase není moje věc. Já bych si to nevybral, ale pokud se to někomu líbí a chce to používat, nebo s tím souzní, tak proč ne. Zase tam je otázka, v té psané formě se používají ty *xka* a tak a lidi s tím úplně neumí pracovat, nebo pak si stěžují, že to nedokážou přečíst. Ale je to způsob, jak tam dostat nějak víc tu inkluzivitu. Když jsme to řešili v rámci nějakého semináře tak lidi neměli problém s tím, že se pracuje třeba s těmi podstatnými jmény nebo takhle, ale když došlo na slovesa v minulém čase, tak tam už jim to přišlo nepodstatné nebo tak. Ale já jsem jim říkal, že i to je součástí toho. Že tam pak, když mají měkké *i*, tak mají pořád ten mužský rod.

OTÁZKA: To si obzvláště v češtině a v jiných slovanských vlastně člověk ani neuvědomí, kolik genderových markerů v jedné krátké větě existuje.

ODPOVĚĎ: No právě. Ono existuje i takový znak, já myslím z Indie nebo z nějakého asijského jazyka prostě, který kombinuje tvrdé a měkké *i*, že to je myslím *y* s tečkou (*ÿ*). To jsem si říkal, že by nemuselo být špatné a ulehčilo by to pak i lidem, kteří mají problém rozlišit, jestli se tam píše *y* nebo *i* tak by jim to ulehčilo život.

OTÁZKA: Aha, to je pravda, to je pak inkluzivní i pro osoby s dyslexií či dysgrafií. No a zeptám se, já vím, že určitě organizace využívá k nějakým svým aktivitám překladatele a tlumočnický, a protože moje práce se orientuje na tlumočení, tak mě to zajímá, jaké máte vy s tímhle osobní zkušenosti? Přišel jste do kontaktu s překladatelem, nebo tlumočnickem?

ODPOVĚĎ: Ohledně tlumočení, to moc ne. My jsme tedy minulý rok měli takovou aktivitu, zaměřenou na lidi s nějakým hendikepem, kde jsme měli lidi, co neslyšeli. Tak tam jsme řešili tlumočení, tam byly na té debatě nějaké ty tlumočnice [českého znakového jazyka]. A co se týče překládání, tak já jsem v kontaktu s tou kamarádkou, která hodně překládá. Překládá i to téma nebinarity, nebo překládala i nějaké nebinární autory a autorky, takže jediné takhle zprostředkovaně jsem se s tím dostal do kontaktu.

OTÁZKA: Dobře tak v tom případě se budeme bavit spíš na teoretičtější rovině, ale to vůbec nevadí, protože přece jenom tady tu organizaci pro mě zastupujete. Co by vlastně měl takový ideální tlumočnický nebo tlumočnice dělat, když bude tlumočit pro organizaci Prague Pride. Bavíme se teda ve směru z angličtiny do češtiny. Angličtina je

velice inkluzivní jazyk, čím dál víc, tak co vlastně je to první, co má udělat? Přečíst si příručky na vašich stránkách?

ODPOVĚĎ: Alespoň ten slovníček a základní principy a to, jak pracovat s tou inkluzivitou ve směru třeba s generickým maskulinem, protože já myslím, že tam je nás víc a minimálně s jednou kolegyní se o tom i bavíme o tom generickém maskulinu a těchto věcech, dost to řešíme a takže bychom to třeba neradi úplně jako slyšeli, když my se snažíme o tu inkluzivitu a tam by někdo používal ta generická maskulina a podobně. Ono to je specifické, většinou to člověk potřebuje říct co nebo přeložit co nejrychleji, co nejstručněji tak zase nějak jako přizpůsobit, no ale ono se to, když se mluví v češtině, tak se třeba i použijí ty oba tvary, i když z toho vypadne třeba dejme tomu to genderové spektrum, ale jak se řekne autor a autorka a prostě se tam přidá [ten druhý tvar], když už to nejde říct jinak.

OTÁZKA: Takže z vaší pozice je v pořádku, když je tam vidět snaha o nějakou eliminaci ale není tam třeba tak velký nárok jako na někoho kdo by psal pro vás článek?

ODPOVĚĎ: No otázka, jaký by to byl článek, my tam máme PR oddělení a máme tam lidi co třeba dělají korektury, pokud máme nějaké odborné vzdělávací články, nebo teď připravujeme celý vzdělávací web pro školy. Takže tam na to máme speciálně korektorku.

OTÁZKA: A tam všude ve všem, co děláte se objevují ty principy inkluzivního jazyka?

ODPOVĚĎ: Snažíme se no. Minimálně třeba vím, že my jsme to hodně řešili, když se jsme dávali dohromady ty příručky k sociální práci, tam jsme bojovali s těmi hvězdičkami. Korektury nám dělala ta kamarádka, se kterou na to někdy děláme kurzy na inkluzivní jazyk. Takže ta věděla, o co se jedná a ty hvězdičky tam nějak neřešila. Ale já už někdy se setkávám i s tím, že jsou lidi, kteří řeší někde ten inkluzivní jazyk a třeba tam dodají ten ženský tvar a pak to dostanou zpátky a mají to proškrtané nebo takhle. A je tam, že to je zbytečné, ale pro Prague Pride ne, tam je fajn, když se na to dbá.

OTÁZKA: A takže ale při převodu z nějaké kompletně inkluzivní formy celého genderového spektra stačí, když se tam přidá nějaká alespoň ženská forma a eliminuje se tak to generické maskulinum?

ODPOVĚĎ: No, to je alespoň trošku lepší, než kdyby tam byla jenom ta generická maskulina. Samozřejmě ideální, kdyby se nepoužívala vůbec. My třeba i ve vnitřní komunikaci se jim snažíme vyhýbat, tak aby tam nebyl takový velký rozdíl mezi tím, jak to máme vevnitř a navenek. Třeba máme dobrovolnictvo a ne dobrovolníky a tak. Používáme tam třeba určité tvary, které nemusí být úplně pro veřejnost ještě zažité, ale normálně se

takhle používají. Takže se tak nějak přirozeně už tímhle způsobem i vyjadřujeme, to používáme.

OTÁZKA: A to je zatím teda jenom pro interní komunikaci, nebo si myslíte že do budoucna tohle bude ta cesta, kudy jít?

ODPOVĚĎ: Ne, tak my se snažíme ve vnitřní i vnější komunikaci, aby to bylo v rovnováze. Já teď asi neviděl ten Facebook, co tam máme za příspěvky, ale tam se řešil nábor dobrovolnictva, jak to tam máme popsané. Ze zvědavosti se podívám, jestli to najdu.

OTÁZKA: Protože já to slýchám často – studentstvo, dobrovolnictvo, posluchačstvo...

ODPOVĚĎ: Já možná používám spíš „studující“ a „vyučující“, tak mě právě pozitivně překvapilo že na Ostravské Fakultě sociálních studií, se používá to „vyučující“, i třeba v oficiálních dokumentech. Ale k těm studujícím se úplně ještě nedošlo. Tady vidím v jednom postu „Staňte se hrdiny a hrdinkami“ a pak tam je hvězdička, tak se to taky různě kombinuje. A já jsem to právě před časem viděl ten nábor dobrovolnictva a právě nevím jak to bylo. Každopádně, když se podíváte na ten Facebook, tak tam určitě můžete vidět, že tam ty hvězdičky jsou a případně s tím [inkluzivním] jazykem se tam určitě pracuje i na venek.

OTÁZKA: To je určitě skvělý počín. No a kdybychom zůstali ještě u teoretické situace, kdy přijde tlumočnicka nebo tlumočnicka a má tlumočit dejme tomu někoho nebinárního. Je v pořádku se jít zeptat, jak to má vyřešit přímo té osoby?

ODPOVĚĎ: Podle mě je to úplně ideální, protože jak jsem říkal, každá osoba má často nějaké individuální preference tak to je úplně nejlepší ve vztahu k té osobě.

OTÁZKA: No a nestane se, že by to někdo bral nějakým způsobem urážlivě?

ODPOVĚĎ: To já si myslím že to je spíš naopak. Že je lepší se zeptat, a i ty nebinární lidi to tak berou, protože pořád ještě narážejí na lidi, co to vůbec neznají, co neví, co to je nebinarita. Takže pořád lepší se zeptat než něco předjímat, nebo si to nějak myslet a pak to právě dělat špatně a vůbec se na to nezeptat. A ono samozřejmě se dá pochopit i to, že ty lidi i když se teda dozvědí, jaké jsou ty preferované rody a podobně, že než si na to zvyknou, že to dělají špatně. S tím se ale nedá nic dělat, protože člověk je nějakým způsobem zvyklý mluvit, nebo ten jazyk používat a třeba když se to stane v tu danou chvíli, tak se to nedá změnit hned. To si člověk musí trošičku zvyknout, nebo se tím se naučit pracovat.

OTÁZKA: Takže je to něco, co byste doporučil, předtím si se snažit o tom něco načíst, nějak se familiarizovat s prostředím, než se člověk vydá do těchhle vod.

ODPOVĚĎ: Určitě, no obzvlášť jako ta nebinarita, pokud mluví o člověku, jako o tom, používá třeba zájmeno *to*. Já jsem si psal s takovým člověkem v poradně a pro mě to byl

strašný nezvyk, to používat. A v tom mluveném projevu obzvlášť si myslím, pokud se potřebuje nějak rychle překládat, tak je dobré, když se člověk připraví s nějakým předstihem.

OTÁZKA: A odkud by právě se měly tyto informace čerpat?

ODPOVĚĎ: Tak ono je to různé, je to v zásadě skoro jedno. Nějaké informace máme my i na webu, nebo stačí nám napsat. A pak je to třeba ta organizace Trans*parent, která sdružuje trans* a nebinární lidi, takže tam mají určitě taky spoustu informací k tomu. Nebo si najít někoho z té překladatelské obce, nebo v tomhle směru kdo s tím pracuje, což je třeba právě kolegyně Jana Kunová, která s tím má zkušenost.

OTÁZKA: Akorát to se člověk právě těžko dozví, kdo zrovna tady z Obce překladatelů má zrovna zkušenost. No je to ještě dlouhá cesta zkrátka.

ODPOVĚĎ: Ona je to ta Jana Kunová, která se v tom angažuje a my se mezi sebou tak trochu známe skoro všichni v republice, kdo se tomu věnujeme. Pak ještě Jana Valdrová, ta je lingvistka a Vít Kolek. Myslím, že pokud se o tu oblast člověk začne zajímat, tak zjistí, kdo se tomu věnuje

OTÁZKA: A je někdo nebo spíš něco, co byste mi doporučil že by určitě mělo zaznít v té akademické práci o inkluzivním jazyce a obecně o převodu nebinarity? Něco, co lidi často neví, nebo v čem se nejvíc chybuje.

ODPOVĚĎ: Já bych do té otázky inkluzivity hodně zahrnul převážně u nás v Česku tu práci s generickým maskulinem, a to je najednou určitý způsob, jak s tím pracovat a tam je spíš otázka toho, že se do toho lidem nechce, nebo si nějak zdůvodňují proč to nedělat, nebo proč to není důležité. A pak je tady ta část, které říkám senzitivní jazyk, to způsob, jak s tím jazykem pracovat, jak mluvit s druhými s respektem, chovat se k nim s respektem a mluvit s respektem a tam vlastně máme aspoň ty základní principy, co se třeba hodně používá. Taky je nějaká LGBT komunita a podobně, což třeba ta komunita – já lidem říkám, že něco takového neexistuje, jako celosvětová komunita, člověk projde coming-outem, probudí se a pak se najednou stane součástí nějaké celosvětové šťastné komunity. A používá to i spousta queer lidí úplně běžně. Strašně často, když se řeknou třeba LGBT komunity tak je to v pořádku, protože ty existují místně a takhle, ale jedna velká celosvětová LGBT komunita ne. Tak to hodně jako lidi používají. No pak je otázka, jak mluví lidi a pak jaký jazyk používají média a mně přijde, že hodně médií pořád někde ještě zaspalo dobu a pohybují se někde v 90. letech. Používají zastaralý jazyk, pořád tam ještě jsou samí *homosexuálové* a takhle, na to se ani nedokážu dívat a přemýšlím co s tím, nevím. Já to chci nějak reflektovat odborně, chci na to udělat nějakou studii, že bych se podíval, jak média pracují s jazykem.

A to je to jediné, co mě k tomu napadá, protože jsem psal třeba i zpětnou vazbu do Seznamu nebo takhle a ani mi na to neodpověděli konkrétně nic. Takže tam asi nemá smysl to s nimi osobně řešit, nebo nějak jim poskytovat zpětnou vazbu. Ale třeba tohle bylo ohledně situace, která se stala před už myslím že dva roky zpátky na Slovensku v té Teplárně, jak tam zastřelili dva lidi a oni o nich často psali jako o homosexuálech, přitom jeden byl bisexuální a druhý byl nebinární. Takže to bylo i fakticky prostě špatně. Oni si to ani nezjistili a i ti, co se k tomu snažili přistupovat s respektem si vůbec nic nezjistili, to téma je asi nezajímá, nebo já nevím. Nebo že jsou pořád v tom tak, jak to znají, tak tak že je to v pohodě. Ale není no a používají ten jazyk prostě strašně zastaralý a stigmatizující.

OTÁZKA: Tak to je to je taky určitě dobrý bod, že třeba individuální lidi, co se o to zajímají, tak vědí, kde ty informace najít a tak, ale že u médií to bude ještě problém, běh na dlouhou trať.

ODPOVĚĎ: Podle mě je tady strašně důležitá otázka nebo důležitá věc kterou je třeba zdůrazňovat – proč je to třeba, nebo proč je to důležité. Já se teď snažím zaměřovat hodně na tohle, když mám nějaké semináře, tak se tam snažím vždycky v úvodu nějakým způsobem reflektovat proč to děláme a proč se na to zaměřujeme. Protože spouště lidí to opravdu přijde jako naprosto bezvýznamná věc a chtějí mluvit takzvaně tak, jak jim zobák narostl.

OTÁZKA: A to mě tedy určitě zajímá, jak to vysvětlujete, ty důvody někomu, kdo se s tím právě třeba nesetkal, nebo nechápe proč by to měl dělat.

ODPOVĚĎ: No snažím se jim vysvětlit, nebo i s nimi třeba debatovat na to téma. Jednak já do toho zahrnu ještě tu politickou korektnost ve smyslu, že se to používá taky v negativním smyslu, ale překvapilo mě, že ty lidi tolik asi média nesledují jako já, tak to třeba berou i v pozitivním slova smyslu. Já mám docela rád jednu stránku, ze které hodně čerpám, jmenuje se radical copy editor (radicalcopyeditor.com), tam je hodně o té práci s jazykem a s termíny. Z toho jsem právě i z hlediska toho proč je to důležité řešit vycházel. A takže se tam s nimi bavím o tom, že ten jazyk je nástroj jako jakýkoli jiný nástroj a že ta stigmatizace probíhá hodně neviditelně i v tom jazyce a že tam vlastně jsou hlavně tři ty nástroje, nebo tři věci, které se tam můžou objevovat. A těmi jsou dehumanizace, patologizace a to zneviditelnování. A to má negativní vliv na ty lidi, kterých se to týká a nejen na ně, ale svým způsobem to může mít negativní vliv samozřejmě na celou společnost a ukazuje jim tam, vztaženo třeba k minulosti, jak vlastně ti bílí mužové z počátku byli všude v té vědě a takhle, takže se tam vymýšlely ty teorie ohledně i vymyšlených ženských diagnóz, nebo pseudodiagnóz ohledně třeba ženské hysterie a snažili se to léčit, což právě byly v rámci té

patologizace a toho přesvědčení, že ty ženy jsou méněcenné a že ty ženy jsou v podstatě na druhé koleji. Taky je to v tom jazyce u nás pořád nějakým způsobem. A proto se snažíme odstranit to generické maskulinum a s tím nějak pracovat.

OTÁZKA: Dobré vysvětlení, to věřím že když takhle začnete seminář, že už je tam lepší předporozumění potom všech.

ODPOVĚĎ: Jak se zabývám tím jazykem, já se nezabývám jenom třeba tímhle tématem ale i třeba takové věci, které fakt nedávají smysl, že když řeknete že někdo trpí nějakou nemocí, o které třeba ani neví, tak to nedává vůbec žádný smysl. A nedávno jsem narazil právě na článek, kde bylo v nadpisu, že tolik a tolik lidí trpí nějakou nemocí a pak se psalo, že vlastně oni ani neví, že by takovou nemoc měli, nemají diagnostikovanou, že vlastně asi nemá ani žádné projevy, nebo se o nich neví. Když o ní tedy neví, tak jak ji můžu trpět? Když si všimnete, jak lidi mluví i v médiích a takhle a všude, že všichni jako něčím trpí, nějakou nemocí, hodně se to používá, že lidi nějakou nemocí trpí, ale není to ideální, protože to utrpení je velice individuální i v rámci těch diagnóz, kterými můžou lidi do jisté míry trpět. To ale neznamená, že všichni nutně tou nemocí trpí. Takže se zabývám tím jazykem jako takovým a poukazuju jim tam třeba na ty nelogičnosti a na to, že je fakt dobré nad tím přemýšlet, spíš, než bych jim dával nějaké konkrétní názory, nebo nějaké konkrétní návody, nebo říkal co nemají a mají, tak se je snažím trochu naučit přemýšlet nad tím jazykem a nad těmi významy a nad těmi slovy a tak.

OTÁZKA: To je super, protože inkluzivní jazyk se rozhodně netýká jenom genderu, ale úplně všech oblastí, máme ableistický jazyk, jazyk vylučující některé další osoby, třeba ageistický jazyk... A chcete ještě něco dodat obecně k inkluzivnímu jazyku, nebo jenom to o čem jsme se bavili?

ODPOVĚĎ: Jako nejdůležitější mi přijde, aby se lidi naučili nad tím jazykem přemýšlet, to mi přijde jako úplně nejdůležitější. Mám kolegyni v Prague Pride, která říká, že lesba se jí nelíbí, ale lesbička ještě míň, takže když jde o použití toho slova, tak prostě se zatnutými zuby řekne lesba. Tady to je taky zajímavé, to je záležitost vlastně taky věku, protože starší ženy většinou dávají přednost té lesbičce a ty mladší té lesbě, to je zajímavé, jak se to generačně mění. Já si myslím že tady to jde tak hrozně rychle, že věci, co před třeba deseti, pěti lety byly v pořádku už nejsou. Přece jenom ta společnost jako taková, nebo velká část se nad tím zamýšlí a snaží se nějakým způsobem na to reagovat a být senzitivní, být respektující. Mně se třeba nelíbí ani ten pojem korektnost, to je pro mě komplikované. Já si pod tím ani nic konkrétně neumím představit, protože to se používá v různých významech

a často právě i hodně v negativních. Tak byla nějaká studie, že v českých médiích to bylo v drtivé většině používáno negativně, ve smyslu že to třeba nějaké lidi omezuje, že nemůžou popravdě vyjádřit, co si myslí. Ale na to taky existují nástroje, třeba jako skvělý nástroj asertivita, nebo teď existuje nenásilná komunikace, jak vyjadřovat věci, tak, jak to je, ale přitom se snažit tím nikomu neublížit.

OTÁZKA: To je super, že se to posouvá tímhle směrem. Člověk si říká, do jaké míry je to bublina těch lidí, co se tomu věnují, ale i tak mi přijde, že se minimálně alespoň ta bublina o něco zvětšuje.

ODPOVĚĎ: Mě to pokaždé překvapí pozitivně, i kdyby třeba jenom ta blbá hvězdička, ale v nějakém inzerátu nebo takhle, tak si řeknu, i tam kde bych to třeba nečekal: „Tyjo, tak už se to dostalo až k nim.“

Příloha č. 7: Rozhovor – Mgr. Petra Jelínková

OTÁZKA: První otázka je nasnadě, jaké jsou vaše zkušenosti s tlumočením genderově inkluzivního jazyka a případně pro jaké organizace?

ODPOVĚĎ: Já tlumočím hlavně pro filmové festivaly, a jsou to, třeba Mezipatra, která tím, že se zabývají queer tématy, tak ta genderová otázka je tam hodně důležitá. Pak jsou tu některé další, jako třeba Anifilm nebo letní filmová škola v Uherském hradišti a potom i nějaké další. A jinak mám i další klienty. Tím, že dělám i překlady, tak se stává, že mám klienty, pro které překládám a potom jsem zvána na tlumočení, jako tiskové konference nebo debaty, nebo třeba když vyjde nějaká publikace, tak tyto akce, jako čtení a věci, co jsou v souvislosti s tím. Jsou to občas klienti z oblasti umění, něco z toho je ale třeba i korporátní a měla jsem občas i některé veřejné instituce a docela dost i neziskovky.

OTÁZKA: Takže i v tom penzu klientů, pro překlad se objevují i věci, kde byl třeba řešit genderový inkluzivní jazyk?

ODPOVĚĎ: Určitě.

OTÁZKA: Perfektní, tak to máte úplně ty ideální zkušenosti, které, vytěžíš ve svojí práci. No a když jsou to organizace, které se přímo zaobírají genderovou tematikou, jako třeba Mezipatra, liší se nějak vaše příprava a podklady od těch organizací v tom, co oni vám řeknou? Na co se máte zaměřit?

ODPOVĚĎ: Ty organizace, které to vyloženě mají jako jednu ze svých hlavních oblastí, ta genderová témata, tak velice často. Buďto mě oslovili už s tím, že věděli, že se o tu oblast zajímám, nebo když jsme se domluvili. Pamatuju si na prvním Mezipatře, kde jsem pracovala, tak mě požádali, jestli bych se mohla krátce před tím sejít s někým, kdo měl na starosti nějaké konkrétní filmy nebo debaty, a vyloženě jsme se bavili o tom, jakým způsobem některé věci řešit, protože už je měli promyšlené, nebo už je používali někde jinde v komunikaci, nebo třeba se nad tím zamýšleli, protože věděli, že se ta otázka může objevit. Takže tady vnímám takovou velkou připravenost a zájem o to, aby to tlumočení proběhlo co nejvíc konzistentně, co nejvíc inkluzivně, jak vlastně to má být v souladu s tou prací, kterou dělají.

OTÁZKA: To zní skvěle a mají vyloženě nějakou příručku, nebo to probíhalo spíš na bázi nějakých rozhovorů, a individuálních domluv?

Konkrétně třeba u těch Mezipater - tam jsem vycházela z toho, že třeba témata, která se týkala transgenderu*, intersex lidí, nebinarity a podobně, tak jsem vycházela z toho, a to jsem dostala i jako doporučení, jak navrhuje organizace Trans*parent, používání českých

pojmu v téhle oblasti, a protože tam mají i profi překladatele ve svých řadách, tak vlastně už spousta těch věcí měli, promyšlených. Ale něco pak je třeba na to téma, že se to musí v té konkrétní situaci posoudit, co by bylo vhodné. Přemýšlím, co vlastně jsme tam takhle dělali, kromě toho, že jsem teda dostala tipy, kde si najít nějaké informace, docela často jsem se ptala u hostů a hostek nebo zúčastněných lidí jaký gender sami používají, kvůli tomu, že v češtině se tomu gramatickému rodu dá velmi těžko vyhnout. Ale také se mi už stalo, že jsem v téhle souvislosti věděla, že třeba v nějakém filmu, který titulkuju a v debatě, která bude na to následovat, že jsou tam lidi, jejich gender se mi nepovede zjistit, protože s nimi nebudu osobně v kontaktu nebo není úplně možnost to u všech ověřit, takže jsem se musela vyhýbat třeba minulému času, abych, si ušetřila podoby slov, které by mohly příliš indikovat gender. Takže někdy to znamenalo i kreativitu a opatrnost. Ještě mě teď napadá, že další typ práce se netýkal tolik těch trans* nebo nebinárních témat, ale spíš genderové vyváženosti obecně pro českou ženskou lobby, nebo pro oddělení rovnosti žen a mužů v rámci Úřadu vlády České republiky, kde šlo spíš o to, aby se používal, genderově inkluzivní jazyk tak, aby se nepoužívalo generické maskulinum. Zvláště, když to bys vyloženě feministická témata, kde by to bylo hodně kontraproduktivní, takže o tomhle jsme se bavili, a to byla jedna věc – používat vyjádření, která jsou genderově inkluzivní, pokud možno v té podobě, která je neutrální a všezahrnující a někde to pak znamenalo, že když je třeba nějaká podoba slova, která by byla jenom maskulinní, tak použít i tu femininní variantu. Ale taky to potom někdy bylo ještě trošku rozšířenější, aby se nereplikovaly nějaké stereotypy v jazyce, a to bylo třeba tlumočení, které se týkalo domácího násilí, kde kdybychom to brali čistě podle legislativního jazyka, tak by se nemluvílo o *pachatel* a *oběti*, což jednak, je považované za nežádoucí kvůli tomu, že pachatel je maskulinum a oběť je femininum, ale i z toho důvodu, že to ty lidi hodně definuje a úplně to nedává prostor pro nějakou možnost toho, že se ta situace může vyvinout, a že třeba oběť už úplně nechce být jenom obětí, ale chce se stát, třeba aktérkou nebo aktérem nějakých změn. Takže tady třeba jsem dostala doporučení, že bych měla používat vyjádření typu lidé nebo osoby, které se dopouštějí násilí, nebo používají násilí ve vztahu a pak třeba na té druhé straně lidé nebo osoby vystavené násilí, nebo ohrožené násilím. Takže to nebyla vlastně jenom ta otázka gramatického rodu, ale i takový trošku širší přístup k tomu, co vlastně ty termíny o těch lidech vypovídají. Takže tam se vlastně neřešila genderová inkluzivita, ale obecná inkluzivita dalších jakýchkoliv marginalizovaných skupin.

OTÁZKA: Tak to máte úplně široké penzum zkušeností. No a kromě toho, že se dozvíte tyto informace od organizací, přečtete si i nějaké příručky, zdroje, které vám doporučí, liší se nějak vaše příprava, když víte, že jdete přímo na takovou akci, kde je vyloženě vyžadován genderový inkluzivní jazyk?

ODPOVĚĎ: Asi bych řekla, že vlastně princip té přípravy, je obecně velmi podobný. Je to ta otázka toho, že jednak se zeptám, co mi můžou dát k dispozici, snažím se získat co nejvíc materiálů, a zároveň si dohledávám sama další relevantní věci a ty se pak případně snažím zkonzultovat, i když mi to ne vždycky umožňuje čas, který je mezi zadáním té zakázky a tím samotným tlumočením. Občas se třeba stane, že se některé věci musí dojednat až přímo na té akci, ale řekla bych, že ten rozdíl je v tom, že v tady těch situacích, kdy vím, že to bude důležité téma, tak se tomu věnujeme dopředu a hned na začátku si to vyjasňujeme, jakým způsobem by se to dalo pojmout. Ještě, než si vůbec začneme shromažďovat ty materiály, tak na to často upozorním, že se snažím používat tyto výrazy a mám tenhle přístup k jazyku a jestli třeba mají nějaké svoje vlastní doporučení, nebo něco takového. Takže je tam asi aktivnější zájem i z mé strany a často i ze strany těch klientů, klientek, co vlastně chtějí, aby tohle fungovalo podle jejich představ.

OTÁZKA: Když máte tolik zkušeností s tlumočením inkluzivních akcí, inkluzivních témat, ovlivňuje pak tahle zkušenost nějak i vaši další tlumočnickou činnost, tlumočnickou praxi?

ODPOVĚĎ: Určitě, já se snažím, aby se ta inkluzivita obecně vyskytovala tam, kde budu tlumočit. Takže z vlastní iniciativy téměř neříkám takové věci jako jen „vážení hosté“, nebo „vážení učitelé“, snažím se používat, a to není jenom otázka tlumočení, ale i to, když já někoho oslovuji, nebo když třeba píšu nějaký text, tak se snažím používat jazyk, který bude co nejinkluzivnější.

OTÁZKA: Tlumočíte spíš konsekutivně nebo simultánně? Je v tom je nějaký rozdíl pro vás? A napadlo mě to u toho, když jste říkala, že místo výrazu útočník, nebo oběť, se bude používat dlouhá formulka, tak jak vlastně k tomuhle přistupovat, když jde o simultánní tlumočení.

ODPOVĚĎ: To je samozřejmě důležitá otázka, jednak v tom simultánním tlumočení a třeba i v těch titulcích, kde je taky velké omezení na počet znaků. Zjistila jsem, že, u toho tlumočení, když jsou to ty termíny, co jsou takhle jasně definované dopředu, tak tím, že vím, že to budu používat, tak nad tím moc nepřemýšlím a zvládnu to říct tak rychle, aby se to tam vešlo. A teď mě vlastně napadá taková zajímavá souvislost, kdykoliv to byl tenhle typ

klientstva, že to byly vlastně ty organizace nebo nějaké umělecké projekty, kde se hodně dbalo na inkluzivitu, tak tam zároveň byla i velká ochota nastavit to tak, aby to tlumočení bylo co nejpřívětivější. Takže tady tito klienti, které jsem jmenovala, že jsme se takhle domlouvali dopředu, tak tam zároveň vždycky fungovalo i to, že jsme si řekli, že je potřeba signalizovat, pokud by mluvili moc rychle, nebo pokud by došlo na situaci, kdy to tlumočení se nestíhá úplně adekvátně. Takže teď mě napadá, že tam vlastně hrálo roli i tohle, že možná tady ta celková myšlenka nějaké jako ohleduplnosti a důrazu na to, aby všichni lidé mohli být zapojeni do debaty, vlastně vede i k tomu, že se dbá i na to, aby se to dalo odtlumočit a aby se tomu dalo rozumět. Teď, přemýšlím nad takovýma situacema, kdy jsou například hrozně dlouhé výčty nějakých podstatných jmen, třeba výčty různých profesí a v té situaci se řekne, třeba 80 různých profesí, které jsou, například v angličtině rodově neutrální a do češtiny je potřeba buďto najít nějaký společný souhrnný výraz jako vyučující, místo „učitelé a učitelky“. Ne všude to ale jde a v takových situacích jsem to řešila třeba tím, že jsem použila tu kombinaci, že bylo maskulinum a femininum a potom jsem to prohazovala. Ono je to i vlastně jedno z doporučení – aby to nebylo až moc strojové, když se to používá v psaném textu, tak aby se měnilo to pořadí. Aby jednou bylo maskulinum, femininum a později femininum, maskulinum a proložit to těmi neutrálními výrazy. A u nějakých extra dlouhých výčtů si myslím, že jsme to třeba i s kolegyněmi řešily tak, že jsme část řekli jenom v maskulinu, ale tím, že tam byl celkově důraz na to, aby se říkaly různé varianty, tak to nepůsobilo nějakým dojmem, který by byl takový, že se to týká jenom mužů a že je to nějak nevyvážené.

OTÁZKA: Super, k tomu se určitě ještě dostaneme, protože to hodně figuruje v překladu. Mě ještě napadá, kdybyste měla říct, jaké jsou teda konkrétní věci, které tlumočnick potřebuje vyřešit ve směru z angličtiny do češtiny. Protože jak víme, tak angličtina je hodně inkluzivní jazyk, jak jste sama řekla, nepotřebuje tam často ta zdvojení tvarů, tak co jsou ty hlavní problémy, na který člověk naráží?

ODPOVĚĎ: Napadá mě, že je to často doprovázené tím, že v angličtině často ještě ta slova jsou navíc kratší než v češtině, takže už tohle tam vytváří nějaký nepoměr, že z nějakého jednoho dvojslabičného slova se najednou stanou dvě slova s více slabikami. Takže mi přijde důležité vědět, jak k tomu přistupují konkrétní klienti, jestli to vůbec třeba tematizují. Já tím, že ještě mám ještě zkušenosti z neziskového sektoru a podílela jsem se na některých genderových auditech, tak jsme tohle třeba řešili i v tom smyslu, jak organizace komunikují navenek anebo i dovnitř, jestli na tohle dbají, a možná to je takový docela zajímavý příklad.

Narazily jsme třeba na organizaci, která používala na svých stránkách úplně všechny názvy profesí v maskulinu, kromě uklízeček, které byly vždycky jenom *uklízečky*, a pak je podle mě teda na místě se i těch klientů na tohle zeptat, jestli se nad tím nějak zamýšlí, a asi je to hodně citlivá otázka, kde je i prostor na nějakou edukaci. A třeba je možné zmínit i to, že tohle je možný přístup, že takhle jsme zvyklí pracovat, a oslovovat publikum takovými výrazy, aby se cítily zahrnuté i osoby, které nejsou přímo osloveny. Takže tohle je jeden z možných přístupů – zjistit, jak ten konkrétní klient k tomu přistupuje a prodiskutovat to dopředu. Potom mi přijde docela důležité udělat si takové vlastní povědomí o tom, kde se dají používat ta rodově neutrální slova a já třeba hodně uvažuji nad tím, jak se dají věci formulovat takovým způsobem, abych se tomu mohla vyhnout. Takže třeba místo, věty typu: „Své příspěvky přednesou tyto panelistky a panelisté“, si vyberu nějaké vyjádření typu: „v panelu vystoupí...“ a už můžu říkat jenom jména. Takže pro mě osobně je to i taková příprava, že se nad tím zamýšlím, jestli jsou možnosti, jak můžu věci zjednodušovat, říkat je stručně a zároveň tou stručností i dosáhnout toho, že to nebude nějak genderově nevyvážené. Ono je to někdy paradoxně o mnoho kratší, když si to člověk napřemýšlí předem. Myslím si, že taková ta představa, že automaticky kde je maskulinum, tak k tomu vždycky dám ještě femininum, že je to strašně omezující a komplikující přístup. Někde to nejde jinak, ale velice často si to můžu usnadnit, a ještě mi to pak šetří čas, a kromě toho to taky zahrnuje do konverzace lidi mimo binární genderové spektrum.

OTÁZKA: Když jste mluvila o tom, že jste byla i součástí genderových auditů, tak jestli jste se setkala někdy s někým, kdo by šel proti vám v tom slova smyslu, že buď jste někde tlumočila nebo propagovala takhle inkluzivní jazyk a někdo to nechápal. Jestli se jste s tím setkala, a případně jak to vysvětlujete – proč je to důležité.

ODPOVĚĎ: Přímo u tlumočení jsem nezaznamenala žádné stížnosti. To je vlastně docela zajímavé, že u toho tlumočení to spíš bylo tak, že lidi jsou rádi, že ta komunikace se nějak povede a vůbec si nevybavuji, že by s tím někdo měl problémy. Spíš se mi to stalo, když to právě byly situace, že jsem třeba sama dělala nějaké školení, co se týkalo genderové rovnosti, nebo jsem na to nějak poukazovala, tak potom to mohlo vyvolat nějaké negativní reakce, ale u tlumočení vlastně vůbec.

OTÁZKA: Tak to je super, takže i zpětná vazba od organizátorů byla vždycky pozitivní, nepřišla někdy typu třeba, „tohle řešte jinak“, nebo naopak, „tohle bylo super, děkujeme“.

ODPOVĚĎ: Ano, mám pocit, že to bylo pozitivní. A vlastně jediná situace takhle byla, když jsme si to domlouvali dopředu, kde mě kolegové z Trans*parentu varovali, co jsou nějaké problematické výrazy a kterým bude dobré se vyhnout. Ale zpětně asi žádná taková kritika nepřišla.

OTÁZKA: A napadá vás, co jsou taková úskalí tlumočení inkluzivních akcí?

ODPOVĚĎ: Myslím si, že největší potíž je, když je to pro někoho úplně nová oblast, nebo to zná třeba jenom teoreticky, tak je to velmi těžké se s tím, v tu chvíli popasovat. Ale tím, že pro mě je to zajímavé téma, tak je to něco, čemu se věnuji. Takhle jsem mnohokrát lidem přepisovala návrhy, co měli třeba texty na web nebo nějaké statusy na sociální síť, tak jsem jim to přepisovala, jak se to dá dělat právě genderově víc ohleduplným a inkluzivním jazykem, tak bych řekla, že to mám docela jako v hlavě. A ze začátku to bylo mnohem těžší, než když se tomu už několik let věnuji a snažím se třeba hledat i způsoby vyjádření, které by právě byly úsporné a zároveň by ale byly co nejvíc všezahrnující.

OTÁZKA: Takže potom, když už se tomu člověk věnuje, ví, co ho čeká, na co se zaměřit, tak už to v podstatě není náročnější než jakákoli jiná akce?

ODPOVĚĎ: Ano, řekla bych, že je to vlastně potom velmi jednoduché.

OTÁZKA: Já se vás ještě zeptám na ten překlad. Když překládáte, tak je samozřejmě mnohem snazší, dbát na takovou úplnou inkluzivitu, protože nejste pod žádným časovým tlakem, nebo alespoň ne takovém, jako při tlumočení, tak jaké strategie zavádíte a co si myslíte o grafických strategiích typu hvězdička, středová tečka, podtržítka a podobně?

ODPOVĚĎ: Když jste to popsala, tak tak mě ještě napadlo, že tím, že je tlumočení v takové rychlosti, tak to paradoxně někdy může být trošku výhoda, protože když já si to tam stihnu říct a mám to promyšlený, tak už mi do toho nikdo nemluví. U té knihy se může ozvat redaktorka nebo redaktor a můžou mít nějaké svoje představy, takže ve chvíli, kdy už to mám zmáknutý, tak mě ne vždycky napadne správná varianta, nebo mi to třeba nedojde úplně rychle, ale myslím si, že už jsem na to poměrně připravená, tak je to vlastně relativně snadnější a v tom psaném textu je někdy potřeba to ještě odůvodnit. A zároveň mám pocit, že se tady docela dost věcí mění. Pamatuju si, že když jsem, překládala první knihu, což je víc než 10 let, tak byl velký problém, prosadit si, aby se alespoň ne všechna ženská jména přechylovala. Že alespoň v takových případech, jako Angelina Jolieová, které by zněly divně to nezůstane. Něco prošlo, ale stejně po mně dost často to přechylování chtěli. A mám pocit, že tohle se trošku mění, že je v tomhle větší otevřenost. Co se týče těch grafických věcí, tak

mně osobně hvězdičky přijdou fajn, ale velmi zvažuji, v jakém kontextu je používám, protože mi přijde, že pro nějakou masovou komunikaci, to ještě nemusí být vždycky úplně srozumitelné. Takže pokud to ta situace umožňuje, tak mi přijde lepší volit právě vyjádření, které lexikálně zahrnuje co nejvíc variant a vyhnout se lomítkům, hvězdičkám a všem dalším variantám. Ale když to nejde takhle elegantně obejít, tak hodně u těch hvězdičkovaných věcí zvažuji, jestli je na to publikum připravené, jestli to není něco, co je rušivé. Já si myslím, že je dobré, využívat překladu k tomu, že pomáháme reflektovat to, že se nějakým způsobem proměňuje realita, ale nemůže to být na úkor srozumitelnosti natolik, aby to pro ty lidi, co to budou číst bylo matoucí. Pořád dávám přednost asi situacím, kdy můžu mít nějaký elegantní tvar, co pokryje všechno.

OTÁZKA: Kdybyste si potom musela vybrat z nějakého grafického řešení, tak hvězdička by byla váš výběr?

ODPOVĚĎ: Asi to nemůžu říct takhle úplně obecně. Když to bude třeba nějaká próza, která bude pro feministické queer publikum, něco třeba i trošku experimentálnějšího, tak si myslím, že je fajn jít po hvězdičce. A když to budou třeba nějaké odbornější texty, nebo i třeba nějaké úřednější věci, tak si myslím, že ta hvězdička nemusí být ta vhodná varianta. Víím, že třeba takhle některé z těch institucí, co se zaměřují na genderová témata, tak byly hodně proti využití závorek, že třeba taková ta varianta, mluvil(a), byla považovaná za nežádoucí, že víc se upřednostňovalo lomítko, kvůli tomu, že to evokuje varianty, kdežto ta závorka může evokovat to, že je hlavní varianta, a to v závorce je takové vedlejší.

OTÁZKA: Já jsem měla takovou kvízovou otázku ohledně jednoho slova, co teď rozděluje podle mě společnost, a vy už jste ho použila hned ze začátku. To je slovo „hostka“, takže předpokládám, že na něj máte pozitivní názor, ale jak jste k tomu došla, používáte jej průběžně, nebo jak s ním pracujete?

ODPOVĚĎ: Já ho používám docela často, a přemýšlím, jestli jsou někde situace, kde jsem ho záměrně nepoužila, protože je to možné, že někde jsem tušila, že by tomu nebyli úplně naklonění, tak jsem hledala nějakou jinou variantu. Takhle jste mi připomněla, že zrovna třeba na těch Mezipatrech jsme se bavili o tom, že použít „vážené dámy a vážení pánové“, je právě natolik binární věc, že to nebylo úplně žádoucí, takže tam jsme volili výrazy, které byly spíš neutrální, abychom se tam nemuseli dostávat jenom do té binarity buď anebo. Podobně jako to bylo s hvězdičkou. Teď se mi to tak vybavilo, že jako tady třeba hosté a hostky třeba nemusí být úplně ideální, nebo se tam dá doplnit ještě pak něco dalšího, že to může být „milé hostky, milí hosté, vážené publikum“ a takhle to nějak ještě víc rozšířit, aby

si tam všichni našli to svoje. Mně třeba ta hysterie kolem hostky přijde strašně úsměvná. Když se takhle někdo ozývá, jak je to strašně nepřírozené, a přitom to slovo tady funguje už docela dlouho. A hlavně co je na jazyce přirozené, že většinou tohle mám pocit zaznívá od lidí, co se jinak vůbec nepozastavují nad tím, jak jazyk funguje a jenom je to taková hodně symbolická věc. Něco jako se svého času řešilo Česko, jak se část lidí rozhodla bojkotovat Česko a radši říkat Česká republika, a to mi zase z tlumočnických důvodů připadá super – proč bych si přidávala tolik slabik.

OTÁZKA: Jak vlastně jste se k tomu dostala? Kdy vás to téma začalo zajímat a proč jste se rozhodla jít touhle inkluzivní cestou?

ODPOVĚĎ: Tak já jsem sklony k feminismu měla už dávno, to se se mnou táhlo už od mladého věku. A já jsem studovala translatologii, byť jsem teda dostudovala, ale nedodělala jsem diplomku, takže nemám oficiálně diplom, i když státnice jsem udělala. Já jsem se pak dostudovala jinde, takže mám tu školu hotovou a během studia ty genderové věci, i když ne v tlumočení, ale v překladu, jsme řešili s Evou Kalivodovou. A tehdy mi to přišlo spíš zajímavé, než že bych se tím nějak akademicky zaobírala a potom tím, že jsem občas překládala nějaké feministické věci a dostala jsem se třeba k festivalům, kde se to tematizovalo, tak jsem se o to začala zajímat docela dost intenzivně, začala jsem si toho víc načítat a taky to bylo v době, když už jsem byla pryč ze školy, kdy na tohle téma začalo vycházet víc textů, začalo se to právě i objevovat v souvislosti s těmi festivaly nebo v souvislosti s nějakými dalšími akcemi, co se děly, takže předpokládám, že kdybych studovala o pár let později, tak bych se nejspíš k tomu tématu dostala i takhle akademicky, třeba v diplomce. Ale takhle se to spíš postupně nabalovalo a čím víc se o tom mluvilo, tím víc jsem to řešila. A já vlastně tlumočím docela dost, ale není to úplně pro mě plný úvazek a tím, že jinak mám ještě vystudovanou sociologii, a i nějaké další věci, tak se právě dostávám třeba k těm genderovým auditům a teď ještě dělám psychoterapii, takže jsem se k tomu dostala ještě i takhle z těch dalších úhlů. Tím, že mám hodně queer klientely jako psychoterapeutka i když jsem teda zatím ještě ve výcviku a zatím to mám jako praxi, ale dostává se to ke mně takhle z víc stran až se to takhle všechno nabaluje.

OTÁZKA: Pak tady mám ještě jednu zapomenutou jazykovou otázku, a to je v angličtině zájmeno „they“. Jestli jste někdy řešila jeho převod do češtiny a případně jak?

ODPOVĚĎ: Setkala jsem se s víc variantami. Ale ono to dobře funguje u jednotlivých konkrétních lidí, kteří třeba řeknou, jak to zájmeno používají v češtině. Takhle jsem zažila,

třeba člověka, co u sebe používal zájmeno oni, anebo naopak někdo používá ony, někdo taky vím, že používá zaměnitelně oni ony. Pak je i varianta použít ono, anebo ta vlastně novější varianta s xkem, která je, ale třeba zase trošku složitější, na výslovnost. To jsem v tlumočení ještě nepoužívala. Tam zase je jednodušší ta varianta tím, že je to mluvené, že se nepozná to měkké, tvrdé i/y, takže tím jsme trošku z obliga. Takže za mě je řešení „they“ docela snadno realizovatelná věc, pokud je to v konkrétní interakci s jedním člověkem, se kterým se můžu domluvit a můžu mu třeba i vysvětlit tu situaci, jak by to bylo v češtině a co by si vybral, protože jsem se setkala i s tím, že někdo o sobě v angličtině používal zájmeno „they“, ale v češtině řekli, že je v pohodě, když budu používat ona. Takže, jak to řešit univerzálně, na to jsem zatím nepřišla.

OTÁZKA: A když jste se s někým takhle individuálně domlouvala, tak to bral pozitivně, když jste byla proaktivní? Nestalo se vám, že by to někdo bral nějak ofenzivně?

ODPOVĚĎ: Nevybavuju si. Jenom jednou se mi stala taková věc, že jsem se právě ptala někoho, jaké můžu používat zájmeno a ten člověk mi říkal, že ta osoba používá množné číslo a já jsem pak byla tak zmatená, že jsem přešla z vykání do tykání nějak nechtěně. Ale za to jsem se omluvila a bylo to v pohodě, takže tam jenom tím, jak jsem se pořád zaměřovala na to, co mám použít, tak jsem pak použila něco, co jsem neměla, ale to bylo jednou v té interakci a žádný problém to nebyl. Takže rozumím tomu, že to pro někoho, kdo o tom slyší poprvé může být trošku náročná věc, ale mám dojem, že když je tam jenom troška ochoty, tak se to shledá s velkým pochopením a vlastně to není nic hrozného.

OTÁZKA: To je dobré, že se to bere pozitivně. Já mám poslední otázku, ale asi tu nejdůležitější. Kdybyste chtěla dát nějaké rady tlumočnickům, co jdou toto téma tlumočit, nebo se obecně chtějí zajímat o inkluzivní jazyk a genderový inkluzivní jazyk co by měli dělat? jak má pak vypadat takový ideální tlumočnick?

ODPOVĚĎ: Tak určitě si přečíst Janu Valdovou.

OTÁZKA: A kterou konkrétně publikaci doporučujete

ODPOVĚĎ: Určitě knížku, co vyšla relativně nedávno – Reprezentace ženství z perspektivy lingvistiky genderových a sexuálních identit, tak to si myslím, že je dobrý začátek. Určitě se podívat na stránky organizací, o kterých jsme tady mluvily a pokud možno se spojit s někým, kdo se tomu tématu věnuje a alespoň pár slov takhle prohodit. Protože si myslím, že ty základní principy se dají vstřebat během chvilky, že to není až tak velká časová investice a je potřeba ty věci průběžně sledovat, musíme mít jako tlumočnice a tlumočníci přehled

o spoustě dění a myslím si, že přihodit k tomu nějakou půl hodinku debaty o inkluzivním jazyce a čas od času si něco přečíst, že to není zas taková hrozná investice, aby se to nedalo zvládnout. A pokud se na tohle téma bude narážet čím dál víc, tak se to bude hodit. Takže když to udělají teď, tak předběhnou dobu.

OTÁZKA: No a co byste řekla, že teda jsou ty základní principy?

ODPOVĚĎ: Když to tak shrneme, tak vlastně ve chvíli, kdy člověk trošku pochopí ten princip, že jazyk může být nějakým způsobem nástrojem toho, že někoho vyloučíme anebo ho naopak přijmeme do skupiny, tak je pak vlastně jednoduché se nad tím zamyslet a uvažovat nad tím. Když tohle říkám, tak zvu ty lidi tak, aby jich mohlo přijít co nejvíc, nebo to tady jenom vymezují pro nějakou užší skupinu. A to se vlastně velmi často dá vzít takhle selským rozumem. Pak tam jsou samozřejmě „lidé, kteří se dopouštějí násilí“ místo „útočníci“ a nebinarita, ale myslím si, že začít tady od téhle základní myšlenky – že chci, aby se co nejvíc lidí cítilo oslovených, tak že to pak jde mnohem lépe všechno.

OTÁZKA: To je super myšlenka, která vlastně není jenom o inkluzivním jazyce, ale o jakémkoli tlumočení, potažmo o jakékoli lidské interakci. Ještě něco, co byste chtěla dodat o inkluzivním jazyce, tlumočení, co by měl svět vědět?

ODPOVĚĎ: Hlavní za mě je, že tohle není jako něco o čem bychom měli uvažovat, že je to nějaký zdroj komplikací, nebo nějaká regulace, která mi bude komplikovat život a komplikovat tlumočení, ale že je to způsob, jak mluvit, tak, aby víc lidí mohlo participovat. Tahle perspektiva je za mě hrozně důležitá, a proto je mi to blízké. A ještě mě napadá jedna taková zkušenost, jestli se vybavíte, jak právě Jana Valdrová měla takový svůj výzkum, kdy děti psaly jména k profesím a ukázalo se, že když viděly někde napsáno vědec, tak měli tendenci přiřadit k tomu mužské jméno, ale když tam bylo vědec/vědkyně, tak měli stejné zastoupení. Já jsem tohle kdysi zkusila, když jsem dělala školení o genderové rovnosti pro vyučující na základních školách a bylo to skvělé. Bylo tam i docela dost mužů, učitelů, a když říkali, že je jim to jasné, že holčička může být fotbalista a instalatér a vůbec nemáme předsudky, a pak jsem jim udělala tady tenhle dotazník, formou testu a když viděli, jak sami mají tendenci to generické maskulinum dosazovat, že si pod tím představí muže, tak jim to docela otevřelo oči a bylo to strašně zajímavé. Tohle vlastně v takové gamifikované odlehčené variantě jim ukázat, že i když máme dobrou vůli, tak ten jazyk nás pak jako prostě může táhnout k nějakým interpretacím.

Příloha č. 8: Rozhovor – Matty Oaks, organizace Trans*parent

OTÁZKA: Jak vlastně probíhaly myšlenky Trans*parentu, jako organizace, když se tvořila nějaká doporučení k genderově inkluzivnímu jazyku? Z čeho to vycházelo a co na tom procesu bylo důležité?

ODPOVĚĎ: Pro nás je důležité, aby se inkludovaně cítilo co nejvíce lidí. V Česku je totiž hodně používáno to generické maskulinum, a to nám nepřišlo úplně inkluzivní pro všechny. A to už samozřejmě nepřišlo inkluzivní lidem před námi, a proto se třeba ve škole v emailech píše nejenom vážení studenti, ale také vážené studentky a vážení studenti. My jsme to chtěli posunout ještě o level výš, protože víme, že gender je spektrum a že lidé se identifikují různě. A když se píšou takovéto emaily, tak se nebinární lidé necítí úplně inkludovaně v tom prostoru. Tak jsme přemýšleli nad tím, jak to udělat lépe, co udělat lépe, jak se nad tím pozastavit a říct si – sice jsou tam zahrnuté oba binární póly, a lidé, kteří používají třeba on/ona zájmena, ale nejsou tam zahrnuti lidé, kteří používají „oni“, „ono“ a další. Tak jsme začali používat hvězdičky. V hodně případech jde udělat hvězdička, a protože ta hvězdička, stejně jako třeba slovo „queer“ je takový deštníkový pojem a spadá pod něj celé spektrum zájmen a identit, takže je to vlastně inkluzivnější než lomítko, protože lomítko znamená vlastně „nebo“ a za hvězdičku si můžete dosadit, co je pro vás pohodlnější, co je pro vás vhodnější, co používáte a co vám je nejpříjemnější. Takže to je u takových typů případů a snažíme se co nejvíce používat taková ta slova jako „studentstvo“, „vyučující“ atp. která jsou genderově inkluzivní, která nevyjadřují gender toho člověka.

OTÁZKA: A máte někde nějakou příručku inkluzivního jazyka? Popis pravidel, co reflektují současnou společenskou situaci, jak by se lidé měli vyjadřovat o trans* a nebinárních lidech?

ODPOVĚĎ: Myslím, že to úplně nemáme, ale pracuje se na ní a nepracuje na ní jenom Trans*parent, pracuje na ní jazykovědkyně Jana Valdřová a také dělá svojí vlastní. Spíš máme obecně nějaké principy, které jsou i viditelné ze všeho co píšeme a co děláme. Zatím nebyl úplně čas se dopracovat k nějaké ucelené metodice, k nějaké příručce.

OTÁZKA: Řešíte překlady anebo obecně práci s anglickými materiály? Vzhledem k tomu, jak je angličtina inkluzivní jazyk, který není rodový. Tak jestli máte pro tohle nějaká svoje pravidla, jak to řešíte, jaké překladatele využíváte a podobně.

ODPOVĚĎ: Samozřejmě překládáme věci z angličtiny, protože kdybychom nepřekládali zahraniční zdroje, tak asi nemáme nic na sociálních médiích, protože hodně z toho jsou anglické články – to, co se děje ve světě a tak. O tyhle věci se zpravidla stará tým sociálních

médií, ve kterém já nejsem, takže úplně neřeknu, jaká je jejich ucelená metodika. Ale snaží se to překládat co nejvíce inkluzivně. Domlouvají se na tom, jako celý tým a náš předseda výboru je profesí překladatel, takže jim to hodně často kontroluje, jestli mu to přijde dostatečně inkluzivní, jestli je to dobře přeložené, jestli to dává smysl.

OTÁZKA: Když tedy nejste v týmu sociálních médií, tak čemu se vy konkrétně věnujete v Trans*parentu?

ODPOVĚĎ: Já jsem členstvo výboru, také se věnuji office managementu a spravuji vzdělávání v Trans*parentu, takže se převážně věnuji vzdělávacím aktivitám na školách, pro studující a pro vyučující, kde se taky hodně mluví o inkluzivním jazyce, protože vyučující se nás často ptají, jak mají mluvit, jak mají se vyjadřovat více inkluzivně.

OTÁZKA: Tak kdybyste mohli říct o tom něco víc, tak budu ráda. Jak to vzdělávání o inkluzivním jazyce probíhá a jestli u toho narazíte na nějaké problémy, nebo nepochopení, nebo jsou spíš lidi jenom zvědaví a chtějí se naučit, jak to správně dělat.

ODPOVĚĎ: Tak protože oni většinou s těmi studenty nekomunikují úplně třeba mailem, v těchhle případech je to spíš jako „Jak mluvit k tomu studentstvu více inkluzivně“. Tak jim právě říkáme – prostě používejte slova jako studentstvo, ptejte se těch dětí třeba na zájmena, dejte jim třeba jmenovky, kam si mohou napsat svoje preferované jméno a svoje preferované oslovení, abyste třeba viděli, jaká ta zájmena ten*ta studující používá, nebo to studující, ti studující, abyste nepředpokládali něco na základě něčeho a nečekali, že to třeba celý život zůstat stejné, protože nemusí. Tranzicí může člověk procházet v jakýchkoli částech svého života a hodně často je to právě třeba v tom školním prostředí a je to prostředí, kde lidi tráví hodně času, takže člověk chce, aby to prostředí bylo nějakým způsobem přijímající, aby bylo nějakým způsobem inkluzivní, protože když tam člověk tráví tolik času svého života, tak chce trávit čas někde, kde mu bude dobře.

OTÁZKA: To zní spíš spíše pozitivně, že mají dobré otázky a chtějí to dělat správně.

ODPOVĚĎ: Ano, určitě hodně z nich to chce dělat a chce to dělat dobře, jenom třeba ze začátku neví úplně jak.

OTÁZKA: Setkali jste se někdy s tím, že by přišel nějaký protitlak? Na sociálních sítích se určitě najde spousta lidí, kteří mají různé názory, ale i takhle osobně v osobní rovině, že někdo byl proti tomu, nebo to vyloženě nechápal, odmítal?

ODPOVĚĎ: Tak určitě, právě i třeba na těch vzdělávacích aktivitách, když třeba přednášíte pro učitelé, tak každý ten učitel má nějakou svoji pravdu, za kterou si třeba hodně často stojí a když narazíte na nějakého učitele, který třeba vyučuje český jazyk, tak je mu to třeba

vyloženě proti srsti. Třeba říkat zájmena „oni“, nebo někomu říkat „ono“ zájmenem. Takže fakt je to člověk od člověka a o jeho vlastní otevřenosti.

OTÁZKA: A když jsme narazili na ta zájmena, tak jsem se chtěla zeptat, jestli se vám někdy stane, že někdo radši o sobě mluví v angličtině, protože ta má to skvělé zájmeno „they“ v singuláru, které dobře i gramaticky funguje a radši se o sobě bude vyjadřovat tak, než aby to museli vysvětlovat česky.

ODPOVĚĎ: Tak s tím se setkávám hodně často. I na Discord serverech člověk vidí, jak dva čeští trans* lidé spolu mluví v angličtině, protože jim je to prostě příjemnější. Nejenom že to zájmeno nemusí vůbec použít, ale zároveň je tam to „they/them“. Takže tohle je něco hodně častého.

OTÁZKA: Tak to je super vědět. Já jsem zatím měla spíše takové informace, že se to někdy stává, ale úplně běžné to není.

ODPOVĚĎ: Mně to přijde hodně běžné. Když jsme třeba na nějaké akci a tam jsou dva trans* lidé který spolu mluví v angličtině a oba rozumí a mluví plyně česky, oba jsou třeba z Česka ale prostě se rozhodli, že spolu budou mluvit takhle, protože jim je to prostě pohodlnější, příjemnější.

OTÁZKA: Máte jako Trans*parent nějakou zkušenost s využitím tlumočnicka?

ODPOVĚĎ: Já mám teď docela čerstvou zkušenost, protože jsem byli s kolektivem v Německu a dělali jsme tam na českoněmecké stáži pro mládež přednášku, workshop tříhodinový a i proto, že to bylo českoněmecké tak jsme ho vedli v češtině a vedle nás bylo tlumočnictvo směrem do němčiny.

OTÁZKA: A to byl někdo z Česka a němčina byla jeho aktivní jazyk, nebo naopak z Německa s češtinou jako pasivním jazykem?

ODPOVĚĎ: Myslím, že to oba byli Češi s dobrou znalostí němčiny.

OTÁZKA: Jak probíhala vaše domluva? Dávali jste jim nějaké podklady o tom, jak se vlastně vyjadřovat inkluzivně, jak určité věci převádět do cizího jazyka a podobně?

ODPOVĚĎ: Jo, my jsme s nimi měli vlastně asi hodinu a půl schůzku ještě před tím workshopem, která trvala asi hodinu a půl a mluvili jsme o tom, jaká my používáme zájmena, jak je správně používat, protože oba používáme „oni“ zájmena v češtině. Jak to přeložit do němčiny, jak tam s tím pracovat, s jakými termíny budeme pracovat. Poslali jsme jim prezentaci ještě několik dní předem, aby viděli ty termíny, co tam jsou – nebinární, genderfluid a další, aby se na to mohli připravit. A říkali jsme jim – tady budeme vysvětlovat ty definice a takhle jsou ty definice, pouštěli jsme jim tam video, takové desetiminutové

o trans* člověku, o trans* zkušenosti. Bylo to zajímavé, to video bylo v češtině a oni ho tlumočili do němčiny. Koukali jsme tam na ty tlumočnický, jak tlumočí to desetiminutové video, ještě to bylo hodně emočně nabitě, takže tam člověk opravdu musel vybírat ty správné pojmy, ty správné termíny, aby to mělo stejný význam v češtině i v němčině. Jak to bylo o trans* zkušenosti s těmi trans* termíny... Zvládli to dobře, vypořádali se s tím, zvládli to úplně naprosto úžasně. Ani já, ani moje kolegtvo vůbec nechápali, jako jak to dělají.

OTÁZKA: To zní jako naprosto příkladná spolupráce, to je častý tlumočnický problém, že člověk z organizátora nemůže získat žádné podkladové materiály, i když by si to moc přál.

ODPOVĚĎ: My jsme chtěli, aby obě strany dostaly nějakou stejnou rovinu toho vzdělání. I Češi, i ty Němci a rozuměli a věděli, co říkáme, aby ten význam zůstal stejný v obou jazycích. Jediné, na čem jsme se úplně neshodli, nebo k nám se to jako úplně nedostalo, že bychom měli mluvit co nejpomaleji a že když si předáváme slovo, tak čekat až to tlumočnictvo domluví a pak až začít mluvit ten druhý. Protože to byli dva tlumočníci, ale střídali se, oba mluvili jako oba lidi, akorát se střídali po nějakých časových intervalech.

OTÁZKA: Když ještě zůstaneme u té tlumočnické přípravy, tak kromě toho, že jste takhle skvěle tlumočnictvo proškolili, tak kdyby nějaký tlumočnick anebo klidně kdokoli chtěl začít používat dobře genderově inkluzivní jazyk, správně se vyjadřovat o všech lidech, tak aby byli všichni zahrnutí do konverzace, tak co byste mu dali za rady? Kde by měl začít, kde třeba hledat správné zdroje a jak k tomu přistupovat?

ODPOVĚĎ: Tak to je složité, protože tlumočnictvo většinou tlumočí to, co říkají ti na tom pódiu.

OTÁZKA: Ale když ten genderově inkluzivní jazyk někdo, kdo mluví používá, tak ten tlumočnick musí vědět, jak to správně převést. Když někdo řekne „hello everyone“, tak tlumočnick nemůže říct „vážení hosté“, protože to zkrátka není inkluzivní, tak tímhle směrem se ptám, kde se dovzdělat, kde začít, kde brát správné informace, na co se zaměřit?

ODPOVĚĎ: Není na to úplně ucelená metodika, jak používat inkluzivní, genderově inkluzivní jazyk. K tomu doufám, že se někdy dopracujeme, že na to bude někdy čas. Je to určitě důležité a je to něco, co bychom asi chtěli udělat. Často se radí používat takové ty hromadné pojmy – studující, vyučující, studentstvo, protože jsou většinou genderově neutrální, genderově inkluzivní.

OTÁZKA: A radili byste tlumočnickovi, když ví, že jde tlumočit na nějakou queer akci a ví, že ho tam čeká trans*, nebo nebinární řečnictvo, tak se zeptat přímo jich, jak to řešit ve svém jazyce? Nebo to bude bráno spíše jako něco ofenzivního?

ODPOVĚĎ: My vždycky říkáme, že je skvělé se ptát a že na tom nikdy není nic špatného a nikdo by se neměl bát zeptat, protože když nevíte, jak se někdo jmenuje, tak k tomu člověku většinou jdete a zeptáte se „jak se jmenuješ?“, nebo „jak se jmenujete?“ a takhle stejně by to mělo jít se zájmeny. Prostě i s tím – toho člověka bude teprve tlumočit a bude používat nějaká zájmena pro sebe a je lepší vědět dopředu než pak být zaskočen. Toho člověka to rozhodně neurazí, naopak ho to možná i potěší, protože se tenhle člověk zajímá a nechce udělat chybu. Takhle je to obecně vnímáno, když se někdo zeptá na zájmena, tak to je perfektní, na ten jazyk, který bude vlastně během té řeči používat, že je to bráno spíš jako pozitivní. Protože když se člověk nezeptá a pak místo toho dělá něco jinak, a tak jako ignorantským způsobem, že tenhle člověk používá zájmeno „oni“, ale tlumočí toho člověka jako on, tak je to daleko horší.

OTÁZKA: To je super, že to je takhle bráno. Ke mně se dostává jenom takhle pozitivní informace, že se nikdo neurazí. Chtěla jsem se zeptat na to, když víme že v češtině ještě není žádná forma, která by byla ustálená, na rozdíl od singular „they“ v angličtině. Jeden tlumočnick mi říkal, že tlumočil nebinární řečnictvo, ale domluvili se, že bude používat zájmeno „on“, protože mu vysvětlil, že čeština je rodový jazyk. Bylo by to náročné tři hodiny tady udržet v nějakém novotvaru, na který není ani posluchačstvo, ani ten samotný tlumočnick zvyklý, tak jestli tohle je něco, co je za vás ok, anebo by se spíš člověk měl snažit za každou cenu alespoň třeba ty rody střídat, nebo to nějakým způsobem vysvětlit, nebo prostě používat nějaké novotvary.

ODPOVĚĎ: Některým lidem je to opravdu jedno, neurazí je to. Když vám dovolí používat nějaký určitý rod a řeknou vám, že jsou s tím v pohodě, tak v tom případě je to v pohodě. Hlavní je nepředpokládat a netlačit něco, co ten člověk nepovolil, nebo nedal konsent k tomu, aby se to používalo na toho člověka. A co jsme my viděli, když nás s kolegstvem tlumočili, tak před tím workshopem tak to tlumočnictvo vysvětlilo, jaká zájmena používáme a jak to používáme, aby nikdo z toho publika nebyl překvapený, což mi přišlo hezké, že to působilo jako že jim záleží na tom, aby byli inkluzivní, že třeba ví, že se můžou splést, což je v pořádku, každý se může splést, za to se hlavy netrhají.

OTÁZKA: Takže vlastně říkáte, že není třeba se bát toho, že se spletete, že to není vlastně vůbec problém, důležitá je snaha.

ODPOVĚĎ: Určitě, tak to je taky samozřejmé. Ale když se člověk pak plete v úplně každé větě, tak už je takové trošku divné, jestli se opravdu snaží, ale když je to třeba jednou, nebo dvakrát za deset vět, tak se určitě nic nestane, protože tam je vidět ta snaha, je vidět že ten člověk opravdu chce vyhovět, chce používat ten správný rod, správná zájmena, jenom na to třeba není úplně zvyklý.

OTÁZKA: Takže my z toho vlastně vychází, že je to individuální hodně a že když se člověk domluví s někým a on mu řekne – jasně, v rodovém jazyce klidně používejte zájmeno „ona“, jenom to na začátku vysvětlíte, tak to není nic, proti ničemu. Když vezmu váš hlas, jako hlas obecně trans* komunity a spolku Trans*parent, tak by to nebylo jako, že vy byste říkali, ale to radši nedělejte, protože to nějakým způsobem pokřivuje ten diskurz.

ODPOVĚĎ: Já si myslím, že když je tam tahle domluva předem, tak je to úplně v pořádku. Samozřejmě, někdo vám může říct prostě – ne, já chci používat „oni“ i v češtině, prostě používám „they“ v angličtině a chci být tlumočení jako „they“ v češtině, protože mi to přijde jako hodně důležitá část mojí identity, to se může stát. Já bych pravděpodobně taky asi nechtěli být tlumočení do jiného rodu, protože mně to přijde jako důležitá část mojí identity a je to velká část mého aktivismu. Prostě ať se děje cokoli, tak používám svůj rod, svoje zájmena. A tím se to ta společnost vlastně učí a normalizuje se to.

OTÁZKA: Zároveň je to jiná situace, když už vy, v rodovém jazyce – v češtině to máte pro sebe vyřešené a vlastně jasné, jak se o sobě vyjadřujete. A je to rozdíl, když je to nějaká anglicky mluvící osoba, která nemluví o sobě v jiném jazyce rodovém a pak to je trošku těžší na převedení a na pochopení i právě proto, že není žádná zavedená norma.

ODPOVĚĎ: Já klidně můžu vysvětlit, jak fungují „oni/jim“ zájmena v češtině, jak to vysvětlujeme třeba na škole a když jdeme přednášet a teď jsme tam dvě nebinární osoby a teď musím vysvětlit, jak se oslovujeme a jak vlastně fungují zájmena v češtině, což je vždycky tak vtipné.

OTÁZKA: A pro to máte nějakou předpřipravenou prezentaci?

ODPOVĚĎ: Máme to spíš už dobře nacvičené, jak co říkat, takže jak vlastně nefunguje to „oni“ v češtině, není to množné číslo, nemluvíme o sobě jako o více osobách, není to vykání, pokud si ty dvě osoby nevykají, takže když si dvě osoby tykají, tak si normálně tykají i když jedna z nich používá „oni“ a kdykoli by se použil gramatický rod – ty jsi udělal/ty jsi udělala,

tak tam je vlastně i – ty jsi udělali. No a teď je ještě otázka, že hodně často se tam píše měkké i.

OTÁZKA: Právě na to se chci zeptat. Hodně často to lidi používají s tím měkkým i, ale i v psaném jazyce je důležité se zeptat, jak chcete, aby to bylo napsané, protože mluveném úplně ty „íčka“ nevyjadřujeme.

ODPOVĚĎ: V tom je výhoda mluveného jazyka, versus zase nevýhoda, že hvězdička se nedá vyslovit.

OTÁZKA: To je určitě jeden ze způsobů, ale narazila jsem už na víc způsobů vyjadřování se od nebinárních osob v češtině, například neoznámeno „one“, nebo právě střední rod „ono“ tak to jsem spíš myslela, že je skvělé, že toto už má nějaká pravidla a že si je dokážete takhle dobře vysvětlit, což je velice pochopitelné i si myslím pro děti ve škole a tak, ale že těch způsobů je víc. Tak třeba jestli mi můžete říct, s čím se setkáváte takhle nejčastěji. Protože jsme mluvili teda o tom použití angličtiny, o tomhle zájmenu „oni“, tak co co dál je něco, na co narážíte každodenně.

ODPOVĚĎ: Určitě narážíme na střídání rodu. Že jednou člověk použije „on“ a podruhé „ona“ a takhle to střídá třeba v každém tom slově, kde by se použil ten gramatický rod. To je taky možnost hodně nebinárních lidí. Třeba je pro ně složité naučit se „onikaci“ v češtině, nebo používat „ono“ zájmeno, to není zase tak časté, jak by si člověk myslel, to „ono“, a proto si třeba vyberu nějaký z těch dvou binárních rodů. Že prostě některým to třeba není úplně příjemné, ale nemají zatím nějakou alternativu, tak používají v češtině prostě binární rod.

OTÁZKA: Rozumím, takže střední rod není za vás až tak častý, jak by se myslelo, protože tam je jasné, že jsou s tím spojené i nějaké konotační problémy.

ODPOVĚĎ: Asi znám jenom dva lidi, který používají střední rod, což mi nepříjde jako tolik. A hodně lidí, co používá binární střídání rodů a „oni“.

OTÁZKA: A setkali jste se někdy v reálném životě s nějakým neozájmenem?

ODPOVĚĎ: To zatím ještě asi ne, a to myslím že potkávám hodně trans* a nebinárních lidí ve svém životě. Myslím, že jsou víc jako zavedená třeba v angličtině, nebo prostě v jiných jazycích než v češtině. Ale vím, že paní Valdrová tady zkouší vymýšlet nějaké další alternativy, protože úplně nesouhlasí s variantou „oni“, takže se vlastně snaží vymyslet nějakou jinou. Myslím, že to „one“, nebo nějak tak.

OTÁZKA: Jo, „one“, určitě, to je hodně debatované. Ale určitě Jana Valdrová, to je zásadní osoba tady gender lingvistiky a inkluzivního jazyka. Vlastně je fakt jediná, kdo

o tom píše, kdo to vědecky zkoumá v akademické sféře, tak je super, že existuje. Já už se jenom zeptám, jestli je něco, co chcete dodat?

ODPOVĚĎ: Ještě jsem chtěli dodat, protože myslím, že jsem to na začátku nezmínili, že Trans*parent používá hvězdičky, ale rozhodně to není jediná cesta. Vím, že hodně organizací, hodně lidí používá „xka“ v psaném projevu, že místo, aby napsali to spektrum, tak tam napíšíou „x“, a ty lidi si to vlastně jako doplňují. Něco, jako v matematice, že „x“ je taková neznámá a člověk tam dosadí. Takhle já to vždycky lidem přibližuju, protože mně to přijde hrozně matematické, proto se mi třeba hvězdičky osobně líbí víc, a myslím, že proto je taky v Trans*parentu víc používáme.

OTÁZKA: Ještě něco, co by měl svět vědět o inkluzivním jazyce? Ne že by svět četl moji diplomku, ale můžeme předstírat.

ODPOVĚĎ: Asi už mě nic nenapadá.